

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA ir
LIETUVOS KULTŪROS TYRIMŲ INSTITUTAS

VILNIUS ACADEMY OF ARTS and
LITHUANIAN CULTURE RESEARCH INSTITUTE

Alantė Valtaitė-Gagač

**XVII a.–XX a. 4 dešimtmečio sietynų
paveldas Lietuvoje**

**Historical Chandeliers in Lithuania
from the 17th Century to the 1930s**

**Daktaro disertacija
Doctoral Dissertation**

Humanitariniai mokslai, Menotyra (03H)
Meno istorija (H310)

Humanities, Art Criticism (03H)
Art History (H310)

Vilnius, 2015

Disertacija rengta Vilniaus dailės akademijoje 2009–2015 metais

MOKSLINĖ VADOVĖ:

Dr. Dalia Klajumienė

Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

Disertacija ginama Vilniaus dailės akademijoje Menotyros mokslo krypties taryboje:

PIRMININKĖ:

Dr. (hp) Rūta Janonienė

Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

NARIAI:

Dr. Lijana Natalevičienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

Dr. Mindaugas Paknys

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

Dr. Dalia Ramonienė

Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

Dr. Agnius Urbanavičius

Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija 05H

OPONENTAI:

Dr. Girėnas Povilionis

Kultūros paveldo centras, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

Dr. Dalia Vasiliūnienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

Disertacija ginama viešame Menotyros mokslo krypties tarybos posėdyje

2015 m. birželio 18 d. 14 val. Dizaino inovacijų centre, 112 aud. (Maironio g. 3, 01124-Vilnius)

Disertacija ir jos santrauka išsiųsta 2015 m. gegužės 18 d.

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo, Vilniaus dailės akademijos ir Lietuvos kultūros tyrimų instituto bibliotekose.

ISBN 978-609-447-163-6

The dissertation was prepared at Vilnius Academy of Arts during the period of 2009–2015

SCIENTIFIC SUPERVISOR:

Dr. Dalia Klajumienė

Vilnius Academy of Arts, Humanities, Art Criticism, 03H

The Dissertation will be defended in front of the Academic Board of Art Criticism at Vilnius Academy of Arts:

CHAIRPERSON:

Dr. (hp) Rūta Janonienė

Vilnius Academy of Arts, Humanities, Art Criticism, 03H

MEMBERS:

Dr. Lijana Natalevičienė

Lithuanian Culture Research Institute, Humanities, Art Criticism, 03H

Dr. Mindaugas Paknys

Lithuanian Culture Research Institute, Humanities, Art Criticism, 03H

Dr. Dalia Ramonienė

Vilnius Academy of Arts, Humanities, Art Criticism, 03H

Dr. Agnius Urbanavičius

Lithuanian Institute of History, Humanities, History 05H

OPPONENTS:

Dr. Girėnas Povilionis

Center of Cultural Heritage, Humanities, Art Criticism, 03H

Dr. Dalia Vasiliūnienė

Lithuanian Culture Research Institute, Humanities, Art Criticism, 03H

The public defence of the dissertation will be held in front of Academic Board of Art Criticism on June 18, 2015, 2 p.m., at Design Innovations Centre of Vilnius Academy of Arts, Room No 112 (Maironio str. 3, 01124, Vilnius)

The dissertation and its summary were sent out on 18 of May 2015.

The dissertation is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, and the libraries of Vilnius Academy of Arts and Lithuanian Culture Research Institute Vilnius, Lithuania.

TURINYS

PADĖKA / 7

ĮVADAS / 9

1. SIETYNŲ KILMĖS IR GAMYBOS RAIDOS ASPEKTAI EUROPOJE / 26
 - 1.1. Tipologija / 26
 - 1.1.1. Karūniniai sietynai / 27
 - 1.1.2. Kamieniniai sietynai / 29
 - 1.1.3. Meliuzinos / 31
 - 1.1.4. Karkasiniai sietynai / 33
 - 1.1.5. Dubeniniai sietynai / 34
 - 1.2. Svarbiausi sietynų gamybos centrai / 35
 - 1.2.1. Metalinių sietynų gamybos centrai Europoje iki XVIII a. pabaigos / 36
 - 1.2.2. Krištolo, stiklo, porceliano ir fajanso sietynų gamybos centrai Europoje XVII–XIX amžiuose / 39
 - 1.2.3. Pramoninė sietynų gamyba Europoje XIX a.–XX a. 4 dešimtmetyje / 46
2. SIETYNAI XVII–XIX A. LIETUVOS BAŽNYČIŲ IR PASAULIETINIŲ PASTATŲ DOKUMENTUOSE / 51
 - 2.1. Sietynai XVII a. dokumentuose ir išlikę jų atitikmenys / 52
 - 2.2. Sietynai XVIII a. dokumentuose ir išlikę jų atitikmenys / 62
 - 2.3. Sietynai XIX a. dokumentuose ir išlikę jų atitikmenys / 76
3. XIX A. II PUSĖS–XX A. 4 DEŠIMTMEČIO SIETYNAI PERMAINŲ AMŽIUIJE / 85
 - 3.1. Industrinis ir politinis kontekstai Europoje ir Lietuvoje / 85
 - 3.2. Sietynų formų, stilių ir statuso kaita / 94
 - 3.3. Sietynų gamyba carinėje Rusijoje ir nepriklausomoje Lietuvoje / 100
 - 3.4. Sietynų tiekėjai ir importas / 107

IŠVADOS / 115

ŠALTINIAI / 118

LITERATŪRA / 137

SANTRUMPOS / 146

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS / 147

ILIUSTRACIJOS / 155

PRIEDAI / 182

Sietynų konstrukcinių dalių žodynelis / 182

Lentelės / 184

1. Sietynų paminėjimai XVII a. bažnyčių dokumentuose / 184

2. Sietynų paminėjimai XVIII a. bažnyčių dokumentuose / 194

3. Sietynų paminėjimai XIX a. bažnyčių dokumentuose / 196

IŠLIKUSIŲ SIETYNŲ KATALOGAS / 213

Sietynai Lietuvos muziejuose / 215

Sietynai Lietuvos viešosiose erdvėse / 244

Sietynai istorinėse Lietuvos žemėse / 278

SUMMARY / 286

SANTRAUKA / 307

MOKSLINIŲ DARBŲ SĄRAŠAS / LIST OF RESEARCH WORKS / 325

TRUMPAI APIE AUTORĘ / ON THE AUTHOR / 327

PADĖKA

Nuoširdžiai dėkoju savo mokslinei vadovei dr. Daliai Klajumienei už tai, kad per šešerius tyrimo metus neleido paklysti, kantriai ir geranoriškai konsultavo ir skatino tobulėti.

Už palaikymą ir altruistišką dalijimąsi žiniomis dėkoju draugei doktorantei Indrei Užuotaitei, kolegėms Kultūros paveldo centre Svetlanai Poligienei, dr. Gabijai Surdokaitei-Vitienei, dr. Astai Giniūnienei, dr. Regimantai Stankevičienei, Giedrei Radvilavičienei ir Marijai Kuodienei. Už vertingas pastabas ir nuorodas esu dėkinga menotyrininkėms dr. Rūtai Janonienei, prof. dr. Aleksandrai Aleksandravičiūtei, dr. Skirmantei Smilingytei-Žeimienei, dr. Daliai Ramonienei, Jurgitai Pačkauskienei ir restauratoriui Gintarui Kazlauskui.

Ačiū sietynus fotografavusiam ir atvaizdais pasidalijusiam Aloyzui Petrašiūnui, Nacionalinio M. K. Čiurliono dailės, Lietuvos nacionalinio, Lietuvos dailės, Žemaičių „Alkos“, Šiaulių „Aušros“, Molėtų krašto, Rokiškio krašto ir kitų Lietuvos, taip pat Baltarusijos muziejų darbuotojams, leidusiems susipažinti su fonduose saugoma medžiaga.

Už įkvėpimą nesustoti ir toliau tyrinėti dėkoju „Light and Glass“ draugijos Čekijoje įkūrėjui Peteriui Rathui, Vilanovo rūmų muziejaus Varšuvoje darbuotojai, tyrėjai dr. Joannai Paprockai-Gajek, Nacionalinio paveldo instituto Varšuvoje specialistei dr. Magdalenai Pielas.

Už meilę, supratingumą ir kantrybę dėkoju vyrui Konstantinui, dukrytei Aleksandrai, Tėveliams ir seserims.

ACKNOWLEDGEMENTS

I wish to express my sincere thanks to my scientific supervisor, dr. Dalia Klajumienė, who has been keeping me on the right track during the six years of research, patiently and kindly consulted me and encouraged me to improve.

I am also grateful to my friend, doctoral candidate Indrė Užuotaitė, my colleagues from the Cultural Heritage Centre Svetlana Poligienė, dr. Gabija Surdokaitė-Vitienė, dr. Asta Giniūnienė, dr. Regimanta Stankevičienė, Giedrė Radvilavičienė and Marija Kuodienė for their support and generous sharing of expertise. I am extremely thankful to the art historians, dr. Rūta Janonienė, prof. dr. Aleksandra Aleksandravičiūtė, dr. Skirmantė Smilingytė-Žeimienė, dr. Dalia Ramonienė and Jurgita Pačkauskienė and the restorer Gintaras Kazlauskas for their valuable remarks and references.

My sincere thank you to Aloyzas Petrašiūnas who took photographs of chandeliers and shared his images, and the employees of the M. K. Čiurlionis National Art Museum, the National Museum of Lithuania, the Lithuanian Art Museum, Žemaičiai Museum “Alka”, Šiauliai “Aušra” Museum, the Molėtai Regional Museum, the Rokiškis Regional Museum and other Lithuanian and Belarusian museums for granting me access to the material in their holdings.

I would like to acknowledge the founder of the “Light and Glass” Society in the Czech Republic, Peter Rath, an employee of the Wilanów Palace Museum in Warsaw, researcher dr. Joanna Paprocka-Gajek, and a specialist of the National Heritage Institute in Warsaw, dr. Magdalena Pielas, for the inspiration to continue my research.

I also thank my husband Konstantinas, daughter Aleksandra, my parents and my sisters for their love, understanding and patience.

ĮVADAS

Pastaraisiais dešimtmečiais Europoje pastebimas išaugęs mokslininkų dėmesys anksčiau menkai tyrinėtiems taikomosios dailės objektams – sietynams: 2000 m. Čekijoje buvo įkurta Europos „Šviesos ir stiklo“ draugija, sietynų, šviesos ir apšvietimo dokumentacijos centras¹, 2010 m. gruodžio mėn. Ciuriche *Bellerive* muziejuje atidaryta paroda „Sietynai – šviesos juvelyrika“², spausdinamos fundamentalios publikacijos³. Tai, kas išvardyta, liudija, jog sietynai sugrįžta į profesionaliosios dailės tyrimų erdvę. Jie analizuojami ne tik kaip individualūs taikomosios dailės kūriniai, bet ir kaip interjero visumos elementai.

Istoriniai interjerai ir jų elementai XXI a. pradžioje įvairiais aspektais intensyviai pradėti tyrinėti ir Lietuvos mokslininkų bei kultūros paveldo išsaugojimu besirūpinančių specialistų. Šis dėmesys aktualus ne tik atributuojant išlikusius kūrinius, bet ir restauruojant ar atkuriant prarastus interjerus, jų elementus bei detales. Apšvietimo priemonių raidos ir kultūrinės vertės nustatymo aktualumas Europoje paskatino Lietuvoje imtis šios temos mokslinio darbo.

Problemos pagrindimas ir jos aktualumas. Istorinių šaltinių duomenys liudija, jog bėgant šimtmečiams sietynams buvo skiriama ne mažiau dėmesio nei kitoms interjero detalėms. Be pagrindinės – šviesos šaltinio apipavidalinimo / įtvirtinimo funkcijos, šie pakabinami kelių šakų šviestuvai atliko erdvės formavimo, jos užpildymo ir puošybos

- 1 About The Society, in: „LIGHT and GLASS“ European society, documentation centre for chandeliers, light and lighting, [interaktyvus], 2009 07 03, [žiūrėta 2014-05-08]. Prieiga per internetą: <<http://www.lightandglass.eu/about/>>.
- 2 Chandeliers: Jewels of Light: 02.12.2010–27.03.2011, in: Museum Bellerive, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-01-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.museum-bellerive.ch/en/exhibitions/review/2011/chandeliers/>>.
- 3 2001 m. dr. Käthe Klappenbach išleido knygą-katalogą apie stiklo ir krištolo sietynus iki 1810 m. (Käthe Klappenbach, *Kronleuchter: Mit Behang aus Bergkristall und Glas sowie Glasarmkronleuchter bis 1810*, Berlin: Akademie Verlag, 2001); 2003 m. Igoris Sičevas publikavo tyrimą apie Rusijoje veikusias bronzos dirbtuves, daug dėmesio skirdamas jose gamintiems sietynams (Игорь Сычев, *Русская бронза: Энциклопедия русского антиквариата*, Москва: Трилистник, 2003 г.); 2005 m. Charlotte ir Peteris Fiellai parašė knygą, kurioje apžvelgiami autoriniai šviestuvai dizaino formavimosi ir vystymosi laikotarpiams (Charlotte & Peter Fiell, *1000 lights – 1878 to present*, Taschen, 2005); 2011 m. pasirodė ypač išsami knyga-katalogas apie viduramžiais paplitusius sietynus iš ragų (*Artefakt und Naturwunder: Das Leuchterweibchen der Sammlung Ludwig*, Germany: Kerber Christof Verlag, 2011).

funkciją. Dėl išskirtinės taikomosios paskirties (interjeruose vieninteliai taikomosios dailės kūriniai, nuleisti nuo lubų ir dažniausiai esantys patalpos viduryje – erdviausioje ir pastebimiausioje vietoje) sietynai tapo puošniausia pačios prabangiausios išraiškos formos apšvietimo priemone, todėl ypač XVII a.–XIX a. viduryje jie simbolizavo pasaulietinę ar dvasinę valdžią bei šlovę.

Lietuvos sietynų raida ir išlikę pavyzdžiai anksčiau beveik nebuvo sulaukę tyrinėtojų dėmesio, todėl tai pirma mokslinė analizė, kurioje sistemiškai nagrinėjama sietynų istorija Lietuvoje ir jos istorinėse žemėse.

Nors atrodytų, kad leidinių apie Europos apšvietimo priemonių, tarp jų ir sietynų raidą yra gausu, tačiau labai trūksta išsamesnių šalių ar regionų sietynus ir jų dirbtuves pristatančių tyrimų. Čia pateikiamas mokslinis darbas, rekonstruojantis prarastus bei pristatantis išlikusius Lietuvos teritorijoje XVII a.–XX a. I pusėje funkcionavusius pavyzdžius, taip pat svariai praturtina Europos sietynų tyrimus. Lietuvoje gausėjant pastatų interjerų apdailos ir funkcinės įrangos tyrimų, darbas užpildo žinių apie apšvietimo priemones spragą, nes iki šiol daugiausia buvo tirti tik pavieniai objektai ar darytos apžvalgos, omenyje turint tik išlikusius pavyzdžius. Šis tyrimas, paremtas išsamia archyvinių ir istoriografinių šaltinių, išlikusių sietynų analize, leidžia susidaryti kompleksiškesnę ir žymiai platesnę sietynų raidos ir sklaidos Lietuvoje vaizdą.

Problema. Stingant visumą apžvelgiančių ir apibendrinančių tyrimų, pagrindine disertacijos problema tapo sietynų pobūdžio, vietos istoriniame interjere, gamybos ir importo Lietuvoje ir jos istorinėse žemėse rekonstrukcija.

Ginamieji teiginiai:

1. XVII a.–XIX a. I pusėje sietynais daugiausia buvo puošiami bažnyčių interjerai, didikų ir turtingų bajorų aplinka. Būdami krikščioniškosios ir elitinės kultūros dalimi šie taikomieji dailės kūriniai Lietuvoje atspindi glaudų bendrumą su Vakarų Europos kultūra.
2. Skirtingais laikotarpiais mūsų šalyje, kaip ir Vakarų Europos kraštuose, vyravo skirtingų tipų, formų ir medžiagų sietynai. Susisteminti išlikusių sietynų duomenys parodė, kad turime ne tik visai Europai būdingų pavyzdžių, bet ir tik mūsų šaliai būdingos meninės išraiškos sietynų.
3. Dauguma Lietuvos sietynų, o ypač pagamintieji XIX a.–XX a. 4 dešimtmetyje – importuoti užsienio kraštų dirbtuvių ir fabrikų dirbiniai. Didelė dalis to laikotarpio apšvietimo priemonių Lietuvos bažnyčiose buvo atvežtos iš Varšuvos bažnyntinių ar bronzos dirbinių gaminviečių.

4. Sietynai visais laikais atliko apšvietimo funkciją, tačiau ne mažiau svarbi buvo esteti-
nė, reprezentacinė ir simbolinė jų paskirtis. Šie taikomieji dailės kūriniai funkcionavo
ir kaip tautinio tapatumo ženklas.

5. Lietuvoje daugiausia išliko XIX a. II pusės– XX a. 4 dešimtmečio sietynų ir ženkliai
mažiau – XVII a.–XIX a. I pusės pavyzdžių. XX a. I pusėje gyvavusi praktika senuosius
žvakinius sietynus pritaikyti elektriniam apšvietimui buvo vienas veiksnių, lėmusių
jų išlikimą.

Tyrimo objektas ir jo atrankos kriterijai. Disertacijos tyrimų objektas yra rašytiniuose bei
ikonografiniuose šaltiniuose užfiksuoti, taip pat iki mūsų dienų išlikę XVII a.–XX a.
4 dešimtmečio sietynai.

Tyrimė analizuojami sakralinių ir pasaulietinių (privačių ir viešų) interjerų sie-
tynai. Dėl analizuojamos medžiagos gausumo ir santykinio nuoseklumo, aiškinantis
terminiją bei sietynų paplitimo dinamiką rašytiniuose šaltiniuose, apsiribota vien
katalikų bažnyčių medžiaga. Kitų konfesijų ir religijų šventovėse (evangelikų reformatų
bažnyčiose ir sinagogose) buvę ir išlikę sietynai pasitelkiami tik kaip analogai⁴. Nors
mums aktualių apšvietimo priemonių praeities vaizdas rekonstruojamas remiantis ir
privačių interjerų dokumentais (miestiečių būstų ir dvarų inventoriais, fotografijomis),
išlikusių sietynų kataloge apsiribojama tik Lietuvos ir Baltarusijos muziejuose saugo-
mais ir viešosiose erdvėse kabančiais pavyzdžiais. Šį sprendimą nulėmė prieinamumo
kriterijus – privačiuose interjeruose ar privačių kolekcininkų rinkiniuose saugomi
sietynai tyrėjui labai sunkiai prieinami arba visai neprieinami, todėl į šį tyrimą ne-
traukiami. Analizuojami tik profesionalių meistrų dirbiniai, o etnografiniai – turtingų
valstiečių trobose kabėję mediniai bei specialūs mergvakarių sietynai neapžvelgiami.
Be to, svarbu pažymėti, kad sieniniai šviestuvai, kurie kartais sudarydavo komplektą
su sietynu (-ais), tyrimė objektu taip pat nelaikomi.

Sietyno sąvoka: Tiek Lietuvos specialistų parengti, tiek kituose kraštuose išleisti meno žo-
dynai terminą *sietynas* apibūdina kaip *pakabinamą, nuo lubų nuleidžiamą kelių žvakių*

4 Disertacijoje analizei pasitelkiami šie evangelikų reformatų bažnyčių ir sinagogos sietynų
pavyzdžiai: į Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registrą įtraukti Švobiškio evangelikų
reformatų bažnyčios sietyno fragmentai (žr. kataloge Nr. 150); Lietuvos dailės muziejui
priklausantis ilgalaikiu depozitu Kėdainių krašto muziejui perduotas Kėdainių evangelikų
reformatų sietynas (žr. kataloge Nr. 23); Rusnės evangelikų reformatų bažnyčioje kabėjęs stiklinis
voro formos sietynas (39 iliustr.); Valikinininkų sinagogoje kabėjęs žalvarinis sietynas su žalčio
formos šakomis (56 iliustr.).

ar lempų šviestuvą⁵. Remiantis apibrėžimu, pagrindinė sąlyga, leidžianti atskirti sietyną nuo pakabinamos lempos, tampa sietyno šviesos šaltiniai, kurių turi būti daugiau nei vienas. Svarbu pastebėti, jog šviestuvo sąvoka, kaip bendra apšvietimo priemonėms įvardyti, negali būti laikoma sietyno sinonimu, nes, kaip rašoma *Dailės žodyne*⁶, šviestuvų būna įvairių tipų (šviestuvai, tvirtinami prie sienos, vadinami *aplike*, *bra*, statomi ant stalėlio – *bujote*, *žvakide*, statomi ant grindų – *toršeru*, kabinami palubėje (puošnūs, su keletu šviesos šaltinių) – *sietynais*, naudojami religinių apeigų metu – *lampadomis*, bažnytinėse procesijose – *žibintais*). 2002 m. išleistame *Sinonimų žodyne*⁷ pateikiamas termino *sietynas* atitikmuo – *liustra*. Visgi *Kalbos patarimų ketvirtoje knygoje* jis laikomas nevertotina svetimybe⁸. *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* prie žodelio *liustra* rašoma „žr. sietynas“, kas reiškia, jog turėtų būti vartojamas terminas *sietynas*, kurio 2-oji žodyne nurodoma reikšmė – *kabantis šakotas šviestuvas*⁹. Moksliniame darbe *sietyno* sąvokos terminui pakeisti vartojamos *kabančios apšvietimo priemonės* arba *kabančio šviestuvo* sąvokos, terminas *liustra* nevertojamas.

Darbo chronologinės ribos apima laikotarpį nuo XVII a. iki XX a. 4 dešimtmečio. Pirmiausia tai lemia rašytinių šaltinių duomenys: sietynų paminėjimų neaptikta nei Vilniaus, nei Žemaičių vyskupijų bažnyčių XVI a. inventoriuose ar vizitacijų aktuose¹⁰, nei XVI a. dvarų inventoriuose¹¹. Taip pat tyrimą pradėti XVII a. verčia išlikę artefaktai: seniausi mus pasiekę sietynai Lietuvoje datuojami XVII a. pradžia. Tyrimas užbaigiamas XX a. 4 dešimtmečiu. Per Antrąjį pasaulinį karą buvo sunaikintas ne vienas stambus metalurgijos centras Europoje¹², uždarytos sietynus tiekusios gamyklos¹³, išvežti ar karo

5 *Dailės žodynas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 1999, p. 382; *The Dictionary of Art*, vol. 6, Hong Kong: Grove, 1998, p. 442; *The Oxford Companion to the Decorative Arts*, New York: Oxford University Press, 1975, p. 153; John Fleming, Hugh Honour, *Dictionary of the Decorative Arts*, New York: Harper and Row, 1977, p. 170; *New international illustrated Encyclopedia of Art*, vol. 5, New York: Greystone press, 1988, p. 972. ir t. t.

6 *Dailės žodynas*, p. 414.

7 Antanas Lyberis, *Sinonimų žodynas*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2002, p. 425.

8 *Kalbos patarimai*, kn. 4: Leksika: 1. Skolinių vartojimas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005, p. 74.

9 *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus], šeštas (trečias elektroninis) leidimas, [žiūrėta 2015-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt>>.

10 *1579 metų Žemaičių vyskupystės vizitacija*, Vilnius: Aidai, 1998; 1563 m. Rokiškio bažnyčios ir klebonijos inventorius (*Istorijos archyvas, t. 1, XVI a. Lietuvos inventoriai*, Kaunas, 1934, p. 675) ir kt.

11 *Istorijos archyvas, t. 1, XVI a. Lietuvos inventoriai*, Kaunas, 1934.

12 Žinoma, jog Antrojo pasaulinio karo metais nuo bombardavimų ypač nukentėjo Birmingemas, Varšuva ir kt. svarbūs Europos metalurgijos centrai.

13 Varšuvoje 1939 m. nustojo veikti *Jano Bitchano* (1828–1939), *Józefo Frageto* (1824–1939),

reikmėms panaudoti jų įrenginiai. Šis procesas aktualus ir Lietuvai, kur tuo metu veiklą taip pat nutraukė XX a. pradžioje ir tarpukariu sietynus, kad ir nedideliais kiekiais, gaminusios įmonės. Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui ir įsigalėjus sovietų okupacijai, pakito iki tol nusistovėjęsios gamybos ir prekybos tradicijos.

Teritorinės ribos. Nors teritorijai apibrėžti darbo pavadinime vartojamas vietovardis „Lietuva“, tačiau ribos apima ne tik dabartinės Lietuvos, bet ir buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau LDK) XVIII a. vidurio žemes (šiandien tai dabartinės Lietuvos teritorija, Vakarų Baltarusija, Šiaurės Rytų Lenkija ir Rytų Latvija (Latgala). Platesnė nei dabartinės Lietuvos teritorija pasirinkta neatsitiktinai: sietynus – prabangius ir brangius dirbinius, dažniausia savo dvarams, kurių tinklas dažnai buvo išplitęs į istorines Lietuvos žemes, taip pat bažnyčioms (nebūtinai dabartinės Lietuvos ribose) užsakydavo bei funduodavo iškilios LDK didikų giminės. Tik kompleksinė platesnio arealo sietynų analizė įgalina susidaryti tikslesnę vaizdą apie pagrindines, būdingiausias šių taikomosios ir dekoratyvinės dailės dirbinių raidos tendencijas. Tyrimo lauko geografinę aprėptis ir atrankos principai sudarant išlikusių sietynų katalogą išsamiau paaiškinti pastarojo disertacijos priedo aprašyme.

Tyrimo tikslas. Negausūs išlikę Lietuvos teritorijoje funkcionavusių sietynų pavyzdžiai neparodo analizuojamo taikomosios dailės objekto tikrojo paplitimo, formų, medžiagų, dekorų bei gamintojų įvairovės, todėl darbe keliamas tikslas – sietynų bendro praeities vaizdo Lietuvoje ir jos istorinėse žemėse rekonstrukcija.

Tyrimui keliami tokie uždaviniai:

- Pristatyti Europoje susiformavusius pagrindinius sietynų tipus ir jų gamybos centrus;
- Išsiaiškinti ir pateikti sietynams įvardyti XVII a.–XX a. 4 dešimtmetyje Lietuvos rašytiniuose šaltiniuose vartotą terminiją;
- Parodyti įvairių tipologinių atmainų sietynų paplitimą Lietuvoje;
- Išsiaiškinti sietynų socialinį paplitimą (užsakovus ir mecenatus) ir jo kaitą bei remiantis tuo paneigti arba patvirtinti sietyno – kaip prabangos daikto – hipotezę;
- Parengti Lietuvoje ir jos istorinėse žemėse išlikusių (muziejuose saugomų ir įvairiuose interjeruose tebekabančių) sietynų katalogą;

Norblin&C^o (1819–1939), *Bracia Buch* (1809–1939), *Teodoro Groszkowskio* (1888–1939) fabrikai. Iš: Małgorzata Dubrowska, Andrzej Sołtan, *Brązownictwo Warszawskie XIX i XX wieku: od Norblina do Łopienskich*, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 1999; Joanna Paprocka-Gajek, *Platery warszawskie w latach 1822–1914: Asortyment, odbiorca i obyczaj*, Warszawa: Muzeum Pałac w Wilanowie, 2010.

- Pateikti įžvalgų apie Lietuvos (išlikusius ir neišlikusius) sietynus, jų menines ir kultūrinės ypatybes ir taip parodyti jų vertę bei reikšmę Lietuvos kultūros paveldo panoramoje.

Tyrimo metodai. Tiriant XVII a.–XX a. I pusės sietynų raidą ir paveldą Lietuvoje, pirmiausia buvo *rinkti ir sisteminti empiriniai duomenys*. Analizuojant pasirinktų objektų meninius ypatumus, pasitelktos *formaliosios analizės* priemonės. Kadangi tema menkai iširta, taip pat buvo taikomi *aprašomasis ir analitinis* metodai. Didžioji dalis tiriamojo laikotarpio sietynų Lietuvoje neišliko, tačiau žinių apie juos gausu publikuotuose ir nepublikuotuose rašytiniuose, ikonografiniuose šaltiniuose. Remiantis jais atkurti sietynų praeities vaizdą padėjo teorinės *rekonstrukcijos* galimybės. Pateikiant mums rūpimo objekto funkcionavimo priežastinius ryšius, taikytas *istorinis* metodas, leidęs atskleisti platesnį istorinį reiškinių kontekstą. Vyskupijų vizitacijų aktuose bei dvarų, miestiečių ir bažnyčių inventoriuose rastiems duomenims apdoroti praverė *statistinis* metodas. *Lyginamasis* metodas pasitarnavo gretinant skirtingų meistrų ir dirbtuvių produkciją tiek Europoje, tiek Lietuvoje. *Tipologinis* metodas darbe taikytas skirstant sietynus į atskiras grupes pagal jų formas, medžiagas, šakų skaičių ir kitas savybes. *Stilistinė bei atribucinė analizė* daugiausia naudota sudarant vieną svarbiausių disertacijos priedų – išlikusių sietynų katalogą. Pastarasis metodas padėjo nustatyti ne tik sietynų sukūrimo laiką, bet ir pagaminimo vietovę bei dirbtuves.

Literatūra ir šaltiniai. Lietuvos sietynų tyrimai – ypač fragmentiški. Iki šiol nebūta jokių šių taikomosios dailės dirbinių visumą apžvelgiančių tyrimų, todėl galima vardyti tik pavienių sietynų aprašymus atskiruose leidiniuose: Griškabūdžio, Ilguvos, Kauno Aukštosios Panemunės, Kudirkos Naumiesčio ir Juodeikių bažnyčių sietynus stilistinės analizės aspektu detalai aprašė ir atributavo Regimanta Stankevičienė, Gabija Surdokaitė ir Teresė Jurkuvienė tęstiniame leidinyje *Lietuvos sakralinės dailės katalogai*¹⁴. Panašaus pobūdžio daugiatomiame lenkų mokslininkų parengtame leidinyje aptariami kai kurių Baltarusijos sakralinių pastatų sietynai¹⁵. Menkai išlikusius XVII a. populiarius sietynus

14 *Lietuvos sakralinė dailė*, t. 2: Šiaulių vyskupija, d. 1: Jonišio dekanatas, kn. 2: Juodeikiai–Rudiškiai, sudaryt. Dalia Vasiliūnienė, Skirmantė Smilingytė–Žeimienė, Vilnius: Gervelė, 2012, p. 74–75; *Lietuvos sakralinė dailė*, t. 1: Vilkaviškio vyskupija, kn. 4: Aleksoto dekanatas, sudaryt. Gražina Marija Martinaitienė, Vilnius: Gervelė, 2000, p. 66–68; *Lietuvos sakralinės dailės katalogas*, t. 1: Vilkaviškio vyskupija, kn. 6: Šakių dekanatas, d. 1: Barzdai–Lukšiai, sudaryt. Regimanta Stankevičienė, Gabija Surdokaitė, Vilnius: Gervelė, 2006, p. 252–256, 332–334, 534–535.

15 Valkavysko bažnyčios sietynai – *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, d. 2, t. 1: *Kościół i klasztor rzymskokatolickie dawnego województwa nowogródzkiego*, Kraków: Międzynarodowe centrum kultury w Krakowie, 2003, p. 176; Kremianicos, Strubnicos bažnyčių sietynai – *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich*

iš ragų, o tiksliau – Zapyškio bažnyčioje kabėjusį elnio galvos formos šviestuvą monografijose analizuoja dailės istorikė Marija Matušakaitė¹⁶. Aldona Snitkuvienė, tyrinėjanti grafų Tiškevičių paveldą, išsamiai aprašo Kauno Šv. apaštalų Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos sietyną¹⁷. Panašių iki šiandien tebekabančių ar seniau kabėjusių, bet neišlikusių sietynų aprašymų randama ir kitose lietuvių tyrinėtojų publikacijose¹⁸. Valstybės kultūros institucijų saugomi apšvietimo priemonių rinkiniai, tarp jų ir sietynai išsamiai yra aprašyti muziejų leidiniuose: Lietuvos nacionalinio muziejaus XVII–XIX a. sietynai aptarti Klaudijos Kačinskienės ir Onos Mažeikienės 1980 m. išleistame kataloge¹⁹, kiek mažesnę sietynų kolekciją turintis Šiaulių „Aušros“ istorijos ir etnografijos muziejus juos pristatė 1986 m. pasirodžiusiame kataloge²⁰. Svarbu paminėti, jog Vilniaus miestiečių XVII–XVIII a. naudotas apšvietimo priemonės, tarp jų ir sietynus yra tyrinėjęs Stasys Samalavičius. Tyrimas ypač vertingas archyvinių šaltinių nuorodomis bei bandymu

dawnej Rzeczypospolitej, d. 2, t. 2: *Kościół i klasztorz rzymskokatolickie dawnego województwa nowogrodzkiego*, Kraków: Międzynarodowe centrum kultury w Krakowie, 2006, p. 48, 228; Voldaciškių (Woldaciszki) bažnyčios sietynas – *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, d. 3, t. 3: *Kościół i klasztorz rzymskokatolickie dawnego województwa wileńskiego*, Kraków: Międzynarodowe centrum kultury w Krakowie, 2010, p. 156.

- 16 Marija Matušakaitė, *Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*, Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 219, 221; Idem, *Lietuvos skulptūra iki XVII a. Vidurio*, Vilnius: Aidai, 2007, p. 162–163.
- 17 Aldona Snitkuvienė, *Raudondvaris: Grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 161; Dar vieną Tiškevičiams priklausiusį sietyną autorė mini leidinyje: *Biržų grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2008, p. 347.
- 18 Kauno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios sietyno atsiradimo istorija pasakojama Laimos Šinkūnaitės ir Nijolės Lukšionytės-Tolvaišienės leidinyje: *Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo) bažnyčia*, Kaunas, 2005, p. 26; Daug kam žinomas Vilniaus Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios laivo formos sietynas aptariamas Janinos Bielinienės straipsnelyje „Keliautojas žingeidus“, in: *Vilniaus dailės akademijos informacinis biuletenis*, 2007 04, Nr. 4/5 (149/ 150), p. 7; Renavo bažnyčios sietyno istorija aptariama straipsnių rinkinyje: *Žemaičių praeitis: Renavas*, t. 9, Vilnius: VDA leidykla, 2001, p. 211; Pašilės bažnyčios sietyno istorija minima Ingridos Semaškaitės knygoje: *Dvarai*, Vilnius: Algimantas, 2008; Vienas seniausių ir didžiausių – didikų Radvilų į Lietuvą atgabentas sietynas minimas leidinyje *Album zabytków ewangelickich w Wilnie* (Wilno: 1929); Keletas vertingų sietynų trumpai aptariami Svetlanos Poligienės sudarytame leidinyje: *Kaišiadorių vyskupija ir jos sakralinis paveldas*, Vilnius: Savastis, 2006; Paminklinių sietynų lakoniškų aprašymų esama ir *Paminklų sąvade* (Vilnius, 1988); *Kauno tiesoje* 1986 06 29, Nr. 150 apšvietimo priemonių parodos atidarymo proga išspausdintas Ritos Škiudienės straipsnis „Nuo spingsulės iki elektrinio šviestuvo“.
- 19 Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 6–7.
- 20 *XVIII–XX a. apšvietimo priemonės Šiaulių „Aušros“ istorijos ir etnografijos muziejuje: katalogas*, Šiauliai: „Aušros“ istorijos ir etnografijos muziejus, 1986.

aiškintis apšvietimo priemonių terminiją istoriniuose šaltiniuose. Vilniaus apskrities archyve saugomas istoriko 1978 m. parengtas mašinraštis *XVII–XVIII a. Vilniaus pastatų vidaus apšvietimo priemonės bei jų naudojimas*²¹. Tais pačiais metais patobulintas tekstas pavadinimu *XVII–XVIII a. Vilniaus miestiečių butų sienų puošybos ir vidaus apšvietimo elementai* publikuotas žurnale *Architektūros paminklai*²². Dauguma šio produktyvaus istoriko darbų, įskaitant ir straipsnį apie apšvietimo priemones, 2012 m. išspausdinta knygoje *Vilniaus miesto kultūra ir kasdienybė XVII–XVIII amžiuose*²³. Kiek glausčiau Vilniaus miestiečių apšvietimo priemones iki XVIII a. pabaigos apžvelgia ir Antanas Rimvydas Čaplinskas²⁴. Tyrimo metu iškilusius neaiškumus dėl sietynų ir veidrodžių terminijos panašumo padėjo spręsti prancūzų tyrėjos Sabine Melchior-Bonnet knyga *Veidrodžio istorija*²⁵ ir Indrės Užutaitės veidrodžių paveldo Lietuvoje tyrimas, pristatytas straipsnyje *Istoriniai veidrodžiai Lietuvoje*²⁶. Be abejonės, pasinaudota lenkų kalbos žodynais, aiškinančiais XVI–XIX a. terminiją²⁷.

Perprantant XIX a. II pusės–XX a. 4 dešimtmečio amatų raidos kontekstą Lietuvoje, vertingi Jolitos Mulevičiūtės²⁸ ir Lijanos Natalevičienės²⁹ tyrimai. XIX a. II pusės dirbtuvių veikimo ir dirbinių gamybos procesus atskleidžia Skirmantės Smilingytės-Žeimienės³⁰ ir Ritos Škiudienės straipsniai³¹. Apie Lietuvoje vykusias žemės ūkio ir pramonės parodas naudingos informacijos suteikė Lijanos Natalevičienės³²

21 Stasys Samalavičius, *XVII–XVIII a. Vilniaus m. pastatų vidaus apšvietimo priemonės bei jų naudojimas: Istorinė apybraiža*. Mašinraštis saugomas: VAA, f. 1019, ap. 11, b. 4373.

22 Stasys Samalavičius, *XVII–XVIII a. Vilniaus miestiečių butų sienų puošybos ir vidaus apšvietimo elementai*, in: *Architektūros paminklai*, t. 10, 1987, p. 15–29.

23 Stasys Samalavičius, *Vilniaus miesto kultūra ir kasdienybė XVII–XVIII amžiuose*, Vilnius: Edukologija, 2012.

24 Antanas Rimvydas Čaplinskas, *Vilniaus istorija: Legendos ir tikrovė*, Vilnius: Charibdė, 2010.

25 Sabine Melchior-Bonnet, *Veidrodžio istorija*, Vilnius: Baltos lankos, 2005.

26 Indrė Užutaitė, *Istoriniai veidrodžiai Lietuvoje*, in: *Kultūros paminklai*, Nr. 15, Vilnius: Savastis, 2010, p. 129–145.

27 *Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde*, t. 2, Lwow: drukarnia zakład Ossolinskich, 1855; *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 12, Wrocław: Ossolineum, 1979.

28 Jolita Mulevičiūtė, *Moderniojo amatininko idėja pobaudžiavinėje Lietuvoje*, in: *Kultūrologija*, Vilnius, 2002, Kn. 9, p. 226–252.

29 Lijana Natalevičienė, *Amatų sąjūdis XIX a. pabaigos–XX a. pradžios Lietuvoje: tautinis aspektas*, in: *Meno istorija ir kritika*, Nr. 4: *Menas ir tapatumas*, Kaunas, 2008, p. 88–100.

30 Skirmantė Smilingytė, *XX a. pradžios bažnytinių reikmenų dirbtuvių apžvalga*, in: *Kultūros istorijos tyrinėjimai*, t. 4, Vilnius, 1998, p. 199–229.

31 Rita Škiudienė, *Tam tikri auksakalystės bruožai*, in: *Primityvumas mene*, Vilnius: Gervelė, 1999, p. 334–365.

32 Lijana Natalevičienė, *Dailė žemės ūkio parodose XIX a. pabaigoje–XX a. I pusėje*, in: *Menotyra*, Nr. 4 (25), 2001, p. 23–28.

ir Algimanto Miškinio³³ publikacijos. Laima Laučkaitė-Surgailienė knygoje *Vilniaus dailė XX amžiaus pradžioje* nemažai dėmesio skyrė Vilniuje amatus gavinusiame, parodas organizavusiame ir miestiečių estetinį skonį ugdžiusiam bankininkui ir aktyviam visuomenės veikėjui Juozapui Montvilai³⁴. Pirmųjų Lietuvos elektrinių raidą trumpai pristatyti padėjo Karolio Kučiausko straipsnis³⁵, Stasio Bilio knyga *Pirmosios elektrinės Lietuvoje*³⁶ ir 1982 m. išleista knyga *Lietuvos energetika*³⁷.

Sietynų raidai Europoje apžvelgti praverčia viena ankstyviausių knygų šia tema – 1891 m. išleista prancūzų autoriaus Henry'io Rene Allemaigne'o³⁸, kiek vėlesnė ypač išsami Kurto Jarmucho knyga³⁹ ir daug glaustesnis amerikietės Kerri McCaffety leidinys⁴⁰. Jose analizuojama visų apšvietimo priemonių raida Europoje. Neseniai Vokietijoje pasirodęs puikus leidinys *Artefakt und Naturwunder (Artefaktas ir gamtos stebuklas)*, kuriame analizuojami iš ragų pagaminti sietynai, leido išsamiau pristatyti šiuos viduramžiais paplitusius kabančius šviestuvus⁴¹. Johno Tavenoro Perry'io knyga padėjo patikslinti žinias apie svarbų XI a.–XV a. viduryje gyvavusį žalvario, bronzos ir vario gaminių centrą – Dinano (*Dinant*) miestą⁴². Aprašant stiklinių sietynų gamybos centrus ypač naudinga buvo tyrėjos Käthes Klappenbach knyga-katalogas apie stiklo / krištolo sietynus iki 1810 metų⁴³. Monografijoje rasta ir daug naudingos informacijos apie istorinius sietynų terminus *lustre, chandelier, pajāk, arañas* ir *chioccha*. Bohemijos stiklo dirbtuvių raidą perprasti padėjo Jarmilos Brožovos straipsniai *Bohemijos krištoliniai sietynai XVIII a.*⁴⁴ bei *Bohemijos*

33 Algimantas Miškinis, 1921–1936 m. žemės ūkio ir pramonės parodos Kaune bei jų architektūra, in: *Kauno istorijos metraštis*, t. 3, Kaunas: VDU leidykla, 2002, p. 157–184.

34 Laima Laučkaitė, *Vilniaus dailė XX amžiaus pradžioje*, Vilnius: Baltos lankos, 2002.

35 Karolis Kučiauskas, *Energetika*, in: *Energetikos ir technikos muziejus*, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-08-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.emuziejus.lt/paveldas/lt/energetikos-paveldas>>.

36 Stasys Bilyš, *Pirmosios elektrinės Lietuvoje*, I dalis, Vilnius: Trys žvaigždutės, 2011.

37 *Lietuvos energetika*, iki 1940 m., t. 1, Vilnius: Mokslas, 1982.

38 Henry Rene Allemaigne, *Histoire du Luminaire: Depuis L'epoque romaine jusqu'au XIX siècle*, Paris: A. Picard, 1891.

39 Kurt Jarmuch, *Lichter leuchten in Abendland: Zweitausend Jahre Beleuchtungskörper*, Germany: Braunschweig: Klinkhardt & Biermann, 1967.

40 Kerri McCaffety, *The Chandelier Through The Centuries*. Vissi d'Arte Books: 2007.

41 *Artefakt und Naturwunder: Das Leuchterweibchen der Sammlung Ludwig*, Germany: Kerber Christof Verlag, 2011.

42 John Tavenor Perry, *Dinanderie: a history and description of medieval art work in copper, brass and bronze*, London: George Allen&Sons, 1910.

43 Käthe Klappenbach, *Kronleuchter: Mit Behang aus Bergkristall und Glas sowie Glasarmkronleuchter bis 1810*, Berlin: Akademie Verlag, 2001.

44 Jarmila Brožova, Bohemian crystal chandeliers of the 18th century, in: *Glass Review*, v. 36, 1981, No. 2, puslapiai nenumeruoti.

*krištoliniai sietynai XIX a.*⁴⁵. Aiškinantis Anglijos ir Airijos stiklinių sietynų gamintojų vardus ypač pravertė Martino Mortimerio monografija *Angliško stiklo sietynai*⁴⁶ ir M. S. Dudley'iaus Westropo knyga *Airiškas stiklas*⁴⁷. Silezijoje gyvavusių stiklo dirbtuvių apžvalgai panaudotas Annos Chrzanowskos straipsnis *Stikliniai kabantys šviestuvai XVIII–XIX a. Silezijoje*⁴⁸. Didelę XIX a. II pusės– XX a. 4 dešimtmečio sietynų paveldo dalį Lietuvoje sudaro iš Lenkijos atkeliavę pavyzdžiai, todėl itin vertingi kolegų lenkų tyrinėjimai. Vertinga Jerzy'io W. Hołubieco monografija *Lenkijos šviestuvai ir žvakidės leidžia palyginti sietynų terminijos vartojimą Lenkijoje ir Lietuvoje*⁴⁹, suteikia žinių apie Varšuvoje XIX a.–XX a. I pusėje veikusias brolių Hempelų (Braci Hempel), brolių Lopienskių (Bracia Łopieńscy), brolių Borkovšų (Bracia Borkowscy), Gustavo Roškovskio (Gustaw Roszkowski), Antonio Marciniako (Antoni Marciniak), Jano Serkovskio (Jan Serkowski) dirbtuves, ten sukurtus dirbinius ir jų formų kaitą. Pastaruoju klausimu žinias papildoma Małgorzatos Dubrowskos ir Andrzejaus Sołtano leidinys *Bronzos liejyba Varšuvoje XIX–XX amžiuose*⁵⁰. Rusijos sietynų ypatybes perprasti padeda išlikusių šių taikomiosios dailės kūrinių katalogas⁵¹, o žinių apie dirbtuvių veiklą rasta straipsniuose internete⁵², Liudmilos Aronovnos Dementjevovos straipsnyje⁵³ ir ypač išsamioje Igorio Sičevo knygoje *Rusijos bronza*⁵⁴.

45 Jarmila Brožova, Bohemian crystal chandeliers of the 19th century, in: *Glass Review*, v. 38, 1983, No. 3, p. 18–22.

46 Martin Mortimer, *The English Glass Chandelier*, England: Antique Collectors' Club Ltd, 2000.

47 Westropp M. S. Dudley, *Irish glass*, London: Herbert Jenkins, 1920.

48 Anna Chrzanowska, Wiszace swieczniki szklane z XVIII i XIX w. na Dolnym Slasku, in: *Rocznik Sztuki Slaskiej*, t. 8, Wrocław: 1971.

49 Jerzy W. Holubiec, *Polskie lampy i swieczniki*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolinskich Wydawnictwo, 1990.

50 Małgorzata Dubrowska, Andrzej Sołtan, *Brązownictwo Warszawskie XIX i XX wieku: od Norblina do Łopienskich*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 1999.

51 К. А. Соловьев, *Русская осветительная арматура XVIII–XIX вв.*, Москва: Архимекуры и грабостоимельства, 1950.

52 Адольф Моран и его дело, in: Антикварный Салон «Серафим», [interaktyvus], [žiūrėta 2011-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.serafim.com.ua/adolf-moran-i-ego-delo/>>; Русский Барбедьен, in: Антикварный Салон «Серафим», [interaktyvus], [žiūrėta 2011-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.serafim.com.ua/russkij-barbeden/>>; Мир художественной бронзы, in: веб-сайт фирма «КОНСТАНТА», [interaktyvus], [žiūrėta 2011-01-30]. Prieiga per internetą: < <http://www.constantina.com.ru/articles/article.php?id=17>>.

53 Людмила Ароновна Деметьева. Московская художественная бронза первой половины XIX века, in: *Художественный металл России*, Москва: 2001, p. 300–309.

54 Игорь Сычев, *Русская бронза: Энциклопедия русского антиквариата*, Москва: Трилистник, 2003.

Lietuvos sietynų raidos tyrimas būtų buvęs visiškai neįmanomas be kompleksinės istorinių **archyvinių rašytinių ir ikonografinių šaltinių** analizės. Ieškant sietynų paminėjimų XVII a.–XX a. I pusės dokumentuose, paaiškėjo, kad iškalbingiausi šiuo klausimu yra bažnyčių inventoriai ir vizitacijų aktai. XVII a. sietynų vaizdui bažnyčiose rekonstruoti pasirinkti vientisiausi ir geriausiai išlikę dokumentai: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomos 1633–1645 ir 1653–1654 m. Vilniaus vyskupijos bažnyčių vizitacijų knygos⁵⁵, keletas išlikusių XVII a. vizitacijų aktų, saugomų Lietuvos valstybės istorijos archyve⁵⁶. Darbą itin palengvino pastaraisiais metais pasirodžiusios šaltinių publikacijos: *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. vizitacijų aktai*⁵⁷ ir *Žemaičių vyskupijos 1611–1651 m. vizitacijų aktai*⁵⁸. Peržiūrėti ir kai kurie pavieniai XVII a. bažnyčių rašytiniai dokumentai⁵⁹. XVIII a. sietynus analizuoti sunkiau dėl menko išlikusių generalinių vizitacijų aktų skaičiaus. Pilnai išsaugotas ir publikuotas turime 1782–1789 m. Kauno, Ukmergės, Breslaujos ir Pabaisko dekanatų vizitacijų aktus⁶⁰. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje yra saugomi 1782–1789 m. Ašmenos dekanato bažnyčių vizitacijų aktai⁶¹, o Lietuvos valstybės istorijos archyve – Rodūnios dekanato bažnyčios 1797 m. vizitacijų aktai⁶². Kiek daugiau sietynų paminėjimų pavyko aptikti skaitant taip pat negausiai išlikusius pavienius XVIII a. bažnyčių vizitacijų aktus ir inventorius⁶³. XIX a. bažnyčias puošusių sietynų apibūdinimų ieškota Vilniaus ir

55 Vilniaus vyskupijos 1633–1645 m. bažnyčių vizitacijų aktai (VUB RS, f. 57, b. 53–40); Vilniaus vyskupijos 1653–1654 m. bažnyčių vizitacijų aktai (VUB RS, f. 57, b. 53–42).

56 1697 m. Veiviržėnų, Tauragės, Plungės, Kulių, Gargždų bažnyčių inventoriai ir vizitacijų aktai (LVIA, f. 669, ap. 2, b. 329, l. 58–61v, 93–93v, 127–138v); 1674 m. Dolistovo bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3970, l. 34–39).

57 *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011.

58 *Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.)*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011.

59 1682 m. Lydos bažnyčios inventorius (VUB RS, f. 57, b. B 53–646); 1654 m. Vasiliškių bažnyčios vizitacijos aktas (VUB RS, f. 57, b. B 53–232).

60 *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio Kauno dekanato vizitacija 1782 m.*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademijos leidykla, 2001; *Breslaujos dekanato vizitacija 1782–1783 m., atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2008; *Pabaisko dekanato vizitacija 1782–1784 m., atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2010; *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m., atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2009.

61 Ašmenos dekanato bažnyčių 1782–1789 m. vizitacijų aktai (LMAVB RS, f. 43, b. 5449, l. 1–186).

62 Rodūnios dekanato bažnyčių 1797 m. vizitacijos aktai (LVIA, f. 694, ap. 1, f. 4010, l. 1–80).

63 92 XVIII a. inventoriai šiose bibliotekose ir archyve: LMAVB RS, f. 43, b. 3837, 3845, 3846,

Žemaitijos vyskupijų 1820–1821 m. generalinių vizitacijų aktuose Lietuvos valstybės istorijos archyve: peržiūrėti Žemaičių vyskupijos 11-os dekanatų (Alsėdžių, Batakių, Jonišio, Krakių, Rietavo, Skuodo, Šeduvos, Šiluvos, Varnių, Veliuonos, Vieکشnių) ir Vilniaus vyskupijos 13-os dekanatų (Ašmenos, Bresto, Gardino, Kauno, Kupiškio, Lydos, Naugarduko, Pabaisko, Pružanų, Slonimo, Upytės, Vilniaus, Volkovysko) vizitacijų aktai⁶⁴. Tikslinant konkrečių sietynų ar jų įvardijimų kaitą neapsieita be 1800–1899 m. pavienių inventorių ir vizitacijų aktų⁶⁵.

Atkuriant sietynų praeities vaizdą ne mažiau reikšmingi dvarų rūmus ir miestiečių namus aprašantys dokumentai. Kaip ir bažnyčių atveju, vieni svarbiausių XVII a. šaltinių materialinei dvarų kultūrai tirti yra jų inventoriniai aprašymai. Keletas sietynų paminėjimų aptikta tarp gausybės Konstantino Jablonskio ir Mečislovo Jučo surinktų ir publikuotų XVII a. inventorių⁶⁶. Vertingų XVII a. sietynų apibūdinimų rasta Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje⁶⁷. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomų XVII–XIX a. dokumentų atrankai buvo pravartus leidinys *Feodalinių žemės valdų Lietuvoje inventorių aprašymas*⁶⁸. Remiantis jame pateikiamais trumpais bibliotekoje saugomų inventorių aprašymais, žiūrėti XVIII⁶⁹ ir XIX⁷⁰ a. dvarų dokumentai. Ieškant sietynų

3849, 3852, 5921, 5934, 5941, 5942, 6111, 6115, 7677, 7680, 7682, 8372, 16501, 16517, 19298, 19441, 19583K, 19590K, 19617; f. 151, b. 1218; LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3381, 3396, 3728; f. 669, ap. 2, b. 230, 262, 326, 339; VUB RS, f. 1-F38; f. 57, b. B 53-173; B 53-231; B 53-253; B 53-321; B 53-650; B 53-229.

64 LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, 3670, 3671, 3675, 4020, 4021; LVIA, f. 694, ap. 2, b. 224; LVIA, f. 699, ap. 1, b. 3674; LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, 223, 225, 226.

65 LVIA, f. 525, ap. 8, b. 739 (3 Skapiškio dominikonų bažnyčios dokumentai); f. 669, ap. 2, b. 230 (23 įvairių bažnyčių dokumentai); b. 256 (šešių dekanatų 80 įv. bžn. 1842 m. dok.); b. 262 (16 įv. bžn. dok.); 322 (3 Šiluvos bžn. dok.); b. 326 (13 įv. bžn. dok.); b. 329 (12 įv. bžn. dok.); b. 339 (6 įv. bžn. dok.); 341 (4 Gegrėnų bžn. dok.); LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728 (36 įv. bžn. dok.); 3780 (4 įv. bžn. dok.); po vieną ar du įvairių bažnyčių dokumentus šiose bylose: LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, 237, 243, 262, 280, 317, 325, 351, 356, 558, 618; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 656, 1511; LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3777, 3923; LVIA, f. 696, ap. 2, b. 843; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 2; VUB RS, f. 57 b. 53-916, b. B 53-5.

66 *Lietuvos inventoriai XVII a.*, parengė M. Jučas ir K. Jablonskis, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962.

67 Byla apie Tyzenhauzų genealogiją ir valdas (VUB RS, f. 5, b. 28-2334).

68 *Feodalinių žemės valdų Lietuvoje inventorių aprašymas*, Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų Akademija, 1963.

69 13 inventorių šiose bylose: LMAVB RS, f. 20-2102, 3368; f. 37-263, 265, 404, 2358, 4441, 5400, 9930; f. 138-1388.

70 Peržiūrėti 44 XIX a. dvarų, jiems priklausiusių palivarkų inventoriai ir kilnojamojo turto sąrašai (skliausteliuose pateikiamas tyrimui tinkamas peržiūrėtų dokumentų skaičius ir jų data): LMAVB RS, F17-147 (2 dokumentai, 1814 m.); F29-183 (1 dok., 1801 m.); F37-357 (1 dok.,

dvarų aplinkoje darbą palengvino publikuoti Vilniaus archeografijos komisijos išleisti XVIII a. dvarų inventoriai⁷¹.

Aiškinantis, ar naudojosi sietynais miestiečių luomo atstovai, Lietuvos valstybės istorijos archyve peržiūrėtas nemenkas skaičius XVII⁷² ir XVIII⁷³ a. Vilniaus miestiečių namų turto surašymų. Skaityti ne tik kilnojamojo, bet ir nekilnojamojo turto inventoriai. XIX a. inventoriai skaityti Lietuvos valstybės istorijos archyve⁷⁴ ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje⁷⁵. Be minėtų šaltinių, Vilniaus namų dokumentų paieškai pravertė Vlado Drėmos surinkti išrašai (iš šaltinių Lietuvos saugyklų fonduose ir XIX a. periodinių leidinių), publikuoti daugiatomia-me leidinyje *Vilniaus namai archyvų fonduose*⁷⁶. Siekiant labiau pažinti miestiečių gyvenamųjų būstų apstatymą buvo analizuojami publikuoti XVI–XVIII a. Poznanės miestiečių dokumentai⁷⁷.

1823 m.); F37-500 (1 dok., 1809 m.); F37-1007 (1 dok., 1817 m.); F37-1188 (1 dok., 1816 m.); RS F37-1531 (2 dok., 1818, 1821 m.); F37-1767 (1 dok., 1825 m.); F37-7679 (1 dok., 1826 m.); F37-1921 (2 dok., 1830, 1831 m.); F37-1925 (1 dok., XIX a.); F37-1926 (1 dok., XIX a.); F37-2488 (1 dok., 1803 m.); F37-2719 (1 dok., 1814 m.); F37-2935 (1 dok., 1819 m.); F37-3244 (2 dok., 1826, 1837 m.); F37-3301 (1 dok., 1841 m.); F37-4329 (1 dok., 1843 m.); F37-6799 (1 dok., 1806 m.); F37-9970 (1 dok., 1802 m.); F37-9971 (1 dok., 1803 m.); F37-9973 (1 dok., 1809); F38-7 (2 dok., 1827, 1836 m.); F38-32 (1 dok., 1819 m.); F138-1438 (2 dok., 1816, 1819 m.); F138-1439 (6 dok., 1808, 1812, 1814, 1816, 1819, 1830 m.); F138-1441 (4 dok., 1814, 1819, 1820, 1828 m.); F138-1443 (2 dok., 1809, 1819 m.); LVIA, f. 443, ap. 2, b. 399 (1 dok., 1814 m.).

71 *Акты издаваемые Виленскою комиссією для разбора древнихъ актовъ, т. 38: Инвентари староствъ, именій, фолварковъ и деревень XVIII века. (1720–1798)*, Вильна, 1914. Už leidinio nuorodą širdingai dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Ramonienei.

72 83 inventoriai šiose senųjų aktų bylose: LVIA f. SA. b. 5096, 5103, 5111, 5113, 5115, 5116, 5118, 5119, 5120.

73 XVIII a. 78 Vilniaus miestiečių inventoriai peržiūrėti šiose senųjų aktų bylose (skliausteliuose pateikiamas rastų tinkamų inventorių skaičius byloje): LVIA, f. SA, b. 3774 (2 inv.), 5120 (1 inv.), 5122 (9 inv.), 5123 (5 inv.), 5124 (14 inv.), 5126 (8 inv.), 5127 (2 inv.), 5128 (5 inv.), 5129 (3 inv.), 5132 (1 inv.), 5133 (1 inv.), 5135 (2 inv.), 5136 (2 inv.), 5137 (2 inv.), 5138 (2 inv.), 5140 (1 inv.), 5142 (1 inv.), 5143 (5 inv.), 5144 (5 inv.), 5145 (2 inv.), 5146 (5 inv.).

74 XIX a. rūmų Vilniuje inventoriai – LVIA, f. 443, ap. 2, b. 399; f. 567, ap. 2, b. 4016; f. 716, ap. 1, b. 4441; f. 1177, ap. 1, b. 4852.

75 1826–1830 m. inventoriai (LMAVB RS, F9-3257).

76 Vladas, Drėma, *Vilniaus namai archyvų fonduose*, kn. 1–13, Vilnius: Savastis, 1998–2007.

77 *Inwentarze mieszczańskie z lat 1528–1635: z ksiąg miejskich Poznania*, Poznań: Państw. Wydaw. Nauk. Oddział w Poznaniu, 1961; *Inwentarze mieszczańskie z wieku XVIII : z ksiąg miejskich i grodzkich Poznania*, t. 1, z lat 1700–1758 / przygotowali do druku Józef Burszta i Czesław Łuczak, Poznań: Państw. Wydaw. Naukowe, 1962; *Inwentarze mieszczańskie z wieku XVIII: z ksiąg miejskich i grodzkich Poznania*, t. 2, z lat 1759–1793 / przygotowali do druku Józef Burszta i Czesław Łuczak, Poznań: Państw. Wydaw. Naukowe, 1965.

Sietynai, priešingai nei, pavyzdžiui, liturginiai auksakalystės dirbiniai, ypač retai buvo žymimi dirbtuvių ar meistrų įkalais⁷⁸. Šis tyrimui nepalankus aspektas leidžia suvokti, kad išsamiai studijai ir sietynų identifikacijai reikalingi praeityje veikusių dirbtuvių dirbinių piešiniai ar katalogai. Didelę vertę turi Varšuvos nacionalinėje bibliotekoje saugomi brolių Borkovšų, A. Marciniako, J. Serkovskio, J. Špetkovskio, G. Roškovskio dirbtuvių katalogai, kuriuose pateikta gamintos produkcijos piešinių, leidžiančių ten matomą vaizdą lyginti su išlikusiais gaminiais. Lietuvoje išlikusių ar fotografijose užfiksuotų sietynų atributavimui pravertė garsios prancūzų kompanijos *Baccarat* 1903–1904 m. ir italų apšvietimo priemonių ir veidrodžių dirbtuvių *Napoleone D^r. Candiani* 1883 m. katalogai, saugomi Varšuvos nacionalinio muziejaus bibliotekoje, Čekijoje tebeveikiančių *Palme* dirbtuvių XX a. 3–4 dešimtmečių sietynų katalogas, saugomas Vilniaus dailės akademijos bibliotekos Senų ir retų spaudinių skyriuje, nežinomos šviestuvų gamyklos Berlyne *Beleuchtungskörper* 1910 m. katalogas, saugomas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyriuje⁷⁹, ir Antano Petronio bažnytinių daiktų sandėlio ir dirbtuvių Kaune 1914 m. katalogas. XIX a. vidurio–XX a. 4 dešimtmečio dirbiniais, jų gamintojams ir tiekėjams Lietuvoje perprasti peržiūrėta nemažai publikuotų šaltinių. Daug gamintojų ir tiekėjų reklamų bei kitos naudingos informacijos rasta dienraščio *Kuryer Litewski* 1905, 1906, 1908 m., *Dziennik Wilenski* 1906, 1908, 1924, 1925, 1927 m. ir *Vilniaus žinių* 1904–1909 m. numeriuose; taip pat 1902 m. pirmosios Vilniaus žemės ūkio ir amatų parodos kataloge, 1909 m. Vilniuje vykusios Būsto įrengimo ir sodininkystės parodos kataloge, 1922, 1924, 1925, 1928, 1930 m. Žemės ūkio ir pramonės parodų kataloguose, 1904, 1908 m. Aleksandro Vinogradovo parengtuose vadovuose po Vilnių⁸⁰, 1909, 1911–1915 m. Vilniaus adresų knygos-kalendoriuose *Visas Vilnius*,

78 Nors sietynai – brangūs dirbiniai, dirbtuvių ar meistrų įkalais jie ženklinami retai. Šias apšvietimo priemones kiek dažniau žymėjo labai garsios dirbtuvės (autorės išvada remiantis Lietuvos muziejuose peržiūrėtais, užsienio antikvariatuose parduodamų sietynų duomenimis bei konsultacijomis su restauratoriais). Rusų autorės L. A. Dementjevovs teigimu, XVIII a. pab.–XIX a. Rusijoje ypač buvo vertinami Prancūzijos bronzos meistrų kūriniai. Rusijos meistrai pamėgdžiojo prancūziškuosius, dėl to beveik nežymėjo savo kūrinių įkalais, norėdami, kad pirkėjai laikytų jų kūrinius europietiškos kilmės (Людмила Ароновна Деметъева, *op. cit.*, p. 300). Europoje vienos dirbtuvės kopijavo kitų dirbtuvių populiarius ir paklausius dirbinius. Tikėtina, jog tai buvo viena iš priežasčių, paskatinusių nežymėti sietynų įkalais.

79 Už katalogo nuorodą dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

80 Александр Александрович Виноградов, *Путеводитель по городу Вильне и его окрестностям*, Вильна, 1904; Idem, *Путеводитель по городу Вильне и его окрестностям*, 2-е изд., Вильна, 1908.

kitose įvairiose 1900, 1910, 1915 m. Vilniaus adresų knygosė-vadovuose⁸¹, 1924 m. vadove po Klaipėdos kraštą⁸², vienkartiniam Kauno elektros stoties 1928 m. leidinyje *Elektros žinios*⁸³.

Atrenkant išlikusius sietynus bei tikslinant duomenis ypač praverė į Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registrą įtrauktų sietynų aprašai, pildyti Kultūros paveldo centro darbuotojų⁸⁴, taip pat Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centro archyvo⁸⁵ ir buvusio Respublikinio kultūros paminklų restauravimo tresto sietynų restauravimo pasai⁸⁶.

Praeities vaizdą rekonstruoti, be minėtų rašytinių istorinių šaltinių, padėjo peržvelgtos sakralinių ir pasaulietinių interjerų istorinės fotografijos Nacionaliniame M. K. Čiurlonio dailės muziejuje⁸⁷, Molėtų krašto muziejuje⁸⁸, Kultūros paveldo centro archyve⁸⁹, Lietuvos centriniame valstybės archyve⁹⁰ ir Romano Aftanazy leidiniuose⁹¹.

81 *Торгово-промышленный адресь-календарь Граца на 1900*, Вильна; *Справочная книжка о телефонномъ сообщеніи г. Вильны на 1910 годъ и иллюстрированный спутникъ-справочникъ по г. Вильны*, Вильна; *Справочная книжка о телефонномъ сообщеніи г. Вильны и справочникъ на 1915 годъ*. Вильна.

82 A. B. Klaipėdiškis, *Vadovėlis po Klaipėdos kraštą ir žemaičių bei prūsų paribius*, Klaipėda: AB Rytas, 1924.

83 *Elektros žinios*, Kaunas, 1928.

84 Regimantos Stankevičienės (Uk13515, Uk30873, Uk30890, Uk36960, Uk37252, Uk37253, Uk37254, Uk37255, Uk37259), Gintauto Žalėno (Uk7632, Uk8577, Uk26309, Uk26772, Uk28424), Rūtos Vitkauskienės (Uk25874), Žibutės Vanagienės (Uk8039, Uk8406, Uk26614, Uk26616, Uk26910, Uk26915, Uk26933, Uk8435, Uk26938, Uk26939, Uk26943, Uk26945, Uk29437, Uk29438), Jadvygos Verksnienės (Uk27387, Uk28355), Gabijos Surdokaitės-Vitienės (Uk38184, Uk38185), Alantės Valtaitės-Gagač (Uk37256) užpildyti dailės kūrinių aprašai. Kultūros paveldo centro Duomenų skyriaus Kojamų objektų poskyrio archyvas.

85 Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centre penkių restauruotų sietynų bylos: Rest. prot. Nr. 20/ 588; Rest. prot. Nr. 44/65; Rest. prot. Nr. 293/1022; Rest. prot. Nr. 584/1696; Rest. prot. Nr. 398/1509.

86 Restauratoriaus Gintaro Kazlausko parengti LDM ir *Literatūrinio A. Puškino muziejaus* sietynų restauravimo pasai.

87 XIX a. pab.–XX a. pr. Vaitkuškio dvaro interjero fotografijos.

88 Alantos dvaro interjerų fotografijos.

89 Dūkšto, Jurbarko, Kražių, Laukuvos, Naumiesčio, Papilės, Tytuvėnų ir kt. bažnyčių XX a. 4 deš. fotografijos.

90 LCVA saugoma tyrimui naudinga Paminklų restauravimo instituto fotodokumentų kolekcija.

91 Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 2, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolinskich Wydawnictwo, 1992; Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 3, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolinskich Wydawnictwo, 1992; Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolinskich Wydawnictwo, 1992.

Darbo naujumas ir reikšmė. Ši disertacija – pirmasis mokslinis darbas, kuriame, remiantis archyviniais šaltiniais ir išlikusiais pavyzdžiais, nagrinėjama XVII a.–XX a. 4 dešimtmečio sietynų istorija Lietuvoje. Tyrimas atskleidė iki šiol menkai suvoktą sietynų reikšmę Lietuvos materialiajai kultūrai. Remiantis autoritetingais užsienio autorių tyrimais, pirmąkart išgryninta tipologinė sietynų klasifikacija. Išaiškintas ne tik bendrumas, bet kai kuriais atvejais ir Lietuvos išskirtinumas Europos sietynų raidos kontekste. Išanalizavus didelį skaičių istorinių rašytinių dokumentų, pirmą kartą išaiškinta sietynų terminija šaltiniuose, o tai ypač padės ateityje tęsiant šių taikomosios dailės dirbinių raidos aspektų tyrimus Lietuvoje. Darbo autorė daugeliu atvejų nustatė Lietuvos pastatus puošusių sietynų gamintojus, prekeivius ir vartotojus. Buvo surinkti ir kataloge pirmąsyk pristatyti po įvairias saugyklas ir erdves išsibarstę išlikę sietynų pavyzdžiai, išsiaiškintos kai kurių jų dirbtuvės, surasti analogai. Tyrimas kartu su svarbiu priedu – *Išlikusių sietynų katalogu* gali būti teorinis pagrindas tolesniems materialiosios kultūros (interjerų, taikomosios dailės) ir sociokultūriniais (elito kultūros, prabangos reiškiniu) tyrimams ne tik Lietuvoje, bet ir kituose Europos kraštuose.

Struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados, naudotų šaltinių ir literatūros sąrašas. Pateikiamas svarbus disertacijos priedas – išlikusių sietynų katalogas, taip pat sietynų konstrukcinių dalių žodynelis, lentelės su sietynų paminėjimais rašytiniuose istoriniuose šaltiniuose ir iliustracijos.

Įvade aptariama mokslinio darbo problema ir jos aktualumas, apibrėžiamas tyrimo objektas, jo teritorinės ir chronologinės ribos, įvardijami tikslai ir uždaviniai, nusakomi tiriamojo darbo metodai, pristatomi naudoti šaltiniai ir literatūra, aptariama darbo struktūra.

Pirma dalis supažindina su platesniu – Europos sietynų raidos kontekstu. Pristatoma kabančių apšvietimo priemonių formų kilmė, raida ir tipologija, kuri neatsiejamai svarbi analizuojant Lietuvos sietynus. Taip pat skyriuje apžvelgiami svarbiausi Europos prabangių apšvietimo priemonių gamybos centrai ir dirbtuvės iki Antrojo pasaulinio karo.

Antroje dalyje ieškoma sietynų funkcionavimo apraiškų skirtinguose socialiniuose kontekstuose: analizuojami rasti sietynų paminėjimai dvasininkijos, bajorijos dvarų ir miestiečių būstų inventoriuose, mecenuotų bažnytinių sietynų aprašymai. Pristatomi XVII–XIX a. varijavę skirtingi sietynų įvardijimai istoriniuose rašytiniuose šaltiniuose. Sistemamos šaltiniuose rastos įvairaus pobūdžio žinios: kokio tipo, iš kokių medžiagų pagaminti sietynai puošė gyvenamuosius, visuomeninius ir sakralinius pastatus, kiek ir kokiose patalpų vietose jie buvo kabinami.

Trečioje dalyje siekiama atskleisti sietynų statuso kaitą masinės gamybos laikotarpiu – XIX a. II pusėje–XX a. 4 dešimtmetyje. Remiantis dirbtuvių katalogais, reklaminiais skelbimais vietinėje periodinėje spaudoje, adresų knygoje, žemės ūkio ir pramonės parodų kataloguose, ikonografija ir kitais istoriniais šaltiniais, pristatomos sietynais Lietuvoje prekiaavusios ar juos gaminusios įmonės, aptariami Lietuvoje išlikusių to laikotarpio sietynų ypatumai.

Išvados apibendrinamos tyrimo metu išryškėjusios sietynų raidos Lietuvoje tendencijos.

Svarbią disertacijos dalį sudaro sietynų katalogas, kuris ne tik akivaizdžiai paliudija išlikusių sietynų daugį ir įvairovę, bet taip pat vaizdžiai papildo tekste pateiktą analizę. Kataloge pateikiamos Lietuvos ir Baltarusijos muziejuose saugomų ir viešosiose erdvėse kabančių sietynų fotografijos, informacija apie sukūrimo laiką, vietą, dirbtuves / meistrus, medžiagas, fundatorius, įrašus, analogus, paminėjimus literatūroje ir šaltiniuose. Sietynų konstrukcinių dalių žodynelis turėtų padėti išvengti neteisingo sąvokų interpretavimo. Prieduose taip pat pateikiamos trys lentelės su duomenimis iš XVII, XVIII, XIX a. bažnyčių dokumentuose rastų sietynų aprašymų. Darbas papildomas gausia vaizdine medžiaga, sudėta prieduose.

1. SIETYNŲ KILMĖS IR GAMYBOS RAIDOS ASPEKTAI EUROPOJE

Lietuvos sietynai – neatsiejama Europos meninės kultūros dalis. Daug kabančių apšvietimo priemonių buvo pagaminta vietos meistrų, bet dar daugiau jų buvo importuota iš kitų Europos kraštų dirbtuvių ir fabriku.

Šiame skyriuje pristatoma kabančių apšvietimo priemonių formų kilmė ir raida, dar kitaip – tipologija. Taip pat apžvelgiami svarbiausi Europos sietynų gamybos centrai, juose dirbę iškilūs meistrai, padarę įtaką mums rūpimo dirbinio raidai, įvardijamos veikusios stambiausios dirbtuvės ir fabrikai.

Į pagalbą pasitelkiama klasifikacija suteikia galimybę, atrodytų, begalinę sietynų įvairovę analizuoti sistemingai ir nuosekliai. Be to, sietynų struktūrinių tipų išaiškinimas ir pavadinimų įvedimas palengvina šių taikomosios dailės dirbinių aprašymą tolesniame tekste. Tam tikros sietynų formos / tipai atsirado skirtingais laikotarpiais, todėl tipologijos išmanymas leidžia tiksliau datuoti išlikusius kūrinius. Pristatant tipologiją atsiskleidžia sietynų kilmės bei susiklosčiusios raidos aspektai.

Norint suvokti ir atskleisti XVII a.–XX a. 4 dešimtmečio Lietuvos sietynų savitumą, svarbu gerai išmanyti šių dirbinių gamybos raidos aspektus Europoje. Žinios apie sietynus gaminusius meistrus, dirbtuves, fabrikus ir jų dirbiniams būdingus bruožus padeda tiksliau datuoti ir atributuoti Lietuvoje išlikusius kūrinius.

1.1. Tipologija

Sietynų tipologija ir jos kaita lietuviškoje istoriografijoje – iki šiol beveik nenagrinėta tema. Du anksčiausiai atsiradusius sietynų tipus (karūninį ir korpusinį – šioje disertacijoje vadinamą kamieniniu) trumpai aprašė K. Kačinskienė ir O. Mažeikienė Lietuvos nacionalinio muziejaus 1980 m. išleistame apšvietimo priemonių kataloge⁹² bei L. Natalevičienė – 2012 m. pasirodžiusiame *Visuotinė lietuvių enciklopedijos XXI tome*⁹³. Lietuvos mokslininkų 1999 m. parengtame *Dailės žodyne* paminėtas XVII a. vyravęs korpusinis (disertacijoje vadinamas kamieniniu), arba olandiškasis,

92 Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *XV–XX a. pr. apšvietimo priemonės*, Vilnius: Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejus, 1980, p. 6–7.

93 Lijana Natalevičienė, Sietynas, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. t. 21, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2012, p. 614.

sietyno tipas, tačiau vėliau atsiradusiems sietynams jų tipologiniai įvardijimai tekste netaikomi⁹⁴. Be minėtų autorių, 1986 m. Gintautas Žalėnas Kultūros paveldo centro darbuotojams parengė *Pagalbinę metodinę priemonę dailės paminklų pasams užpildyti*⁹⁵ ir joje iliustravo tris sietynų tipus (karūninį, korpusinį (kamieninį), fontaninį). Kai kuriuose minėtų autorių tekstuose esama netikslumų tam tikrus sietynų tipus priskiriant vyravusiems stiliumi (pavyzdžiui, karūninius sietynus priskiria gotikai, nors jie populiariausi buvo romanikos laikotarpiu). Tai leidžia daryti išvadą, kad reikalinga išsami sietynų tipologijos apžvalga.

Šiame poskyryje pristatomi pagrindiniai ilgainiui susiformavę sietynų tipai, nusakoma jų kilmė, atsiradimo ir dominavimo laikotarpis, paplitimo teritorija. Svarbu tai, kad sietynai į tipus čia skirstomi pagal konstrukciją (ne pagal vyravusius stilius ar medžiagas). Tipologija pristatoma išstudijavus lietuvių ir daugelio užsienio autorių pateikiamus tipologinius įvardijimus skirtingomis kalbomis. Daugiausia remtasi tokiais autoritetingais apšvietimo priemonių tyrėjų leidiniais kaip K. Klappenbach knyga-katalogu apie stiklo / krištolo sietynus iki 1810 m.⁹⁶, ypač išsamia K. Jarmucho knyga *Šviesos šviečia Vakaruose*⁹⁷ ir M. Mortimerio monografija *Angliško stiklo sietynai*⁹⁸.

1.1.1. Karūniniai sietynai

Vienas archajiškiausių sietynų tipų – *karūninis* (vok. *radleuchter / reifenkrone*, angl. *ring / crown / wheel-shaped chandelier*). Kaip nurodo pavadinimas, šiuos sietynus sudaro grandinėmis nuo lubų nuleistas žiedas, lankas, arba karūna, prie kurios pritvirtintos taurelės / šakos su taurelėmis žvakėms (1 iliustr.). Prancūzų apšvietimo priemonių tyrėjo H. R. Allemagne'o teigimu, viduramžiais karūniniai sietynai buvo vadinami lotynišku *circuli luminum* (šviesos ratas), prancūzišku – *couronne de lumiere* (šviesos karūna) terminais⁹⁹. XVII a. Lietuvos rašytiniuose šaltiniuose sietynams įvardyti taip pat vartotas lotyniškas terminas *corona* (karūna). Istoriskai

94 Dailės žodynas, p. 382–383.

95 Gintautas Žalėnas, *Pagalbinė metodinė priemonė dailės paminklų pasams užpildyti*. Taikomoji dailė, Kaunas: 1986, p. 9.

96 Käthe Klappenbach, *Kronleuchter: Mit Behang aus Bergkristall und Glas sowie Glasarmkronleuchter bis 1810*, Berlin: Akademie Verlag, 2001.

97 Kurt Jarmuch, *Lichter leuchten in Abendland: Zweitausend Jahre Beleuchtungskörper*. Germany: Braunschweig: Klinkhardt & Biermann, 1967.

98 Martin Mortimer, *The English Glass Chandelier*, England: Antique Collectors' Club Ltd, 2000.

99 Henry Rene Allemagne, *op. cit.*, p. 85.

susiklosčiusį terminą *karūna* siūlo vartoti ir Lietuvos mokslininkų parengtas *Dailės žodynas*¹⁰⁰. Visgi dėl pastarojo žodžio daugiareikšmiškumo šiame darbe karūnos formos sietynai *karūnomis* nevadinami. Aptartos formos sietynams pasirinkti jau anksčiau lietuviškoje istoriografijoje pavartoti *karūnos tipo / formos*¹⁰¹ ir *karūninis*¹⁰² terminai.

Horizontalios struktūros karūniniai sietynai – romaninio laikotarpio kūriniai¹⁰³. Anot apšvietimo priemonių raidos žinovų, Europoje jie paplito IX amžiuje¹⁰⁴. Anksčiausiai ir didingiausiai iki mūsų dienų išlikę XI–XII a. pavyzdžiai daugiausia puošia šventoves Vokietijoje: Hildesheimo Šv. Antano bažnyčią (sukurta apie 1044–1054 m.), Hildesheimo katedrą (dovanotas Hildesheimo vyskupo Hezilo (1054–1079), 6 m skersmens ir 72 žvakidėlių) (1 iliustr.), Komburgo šalia Švabijos Halio vienuolyną (datuojamas 1130 m., su 48 žvakidėlėmis), Acheno katedros Palatinų koplyčią (pagamintas 1168 m. Šventosios Romos imperatoriaus Frydricho I Barbarosos užsakymu, su 48 žvakidėlėmis). Vienos pirmųjų knygų apie apšvietimo raidą Europoje autoriaus H. R. Allemagne'o¹⁰⁵ teigimu, XII a. karūninių sietynų būta ne tik Vokietijos, bet ir Prancūzijos Tulio (*Toul*), Reimso, Bajo (*Bayeaux*) katedrose. Bažnyčiose kabėję karūnos pavidalo šviestuvai buvo išskirtinės puošybos ir turėjo gilią simbolinę reikšmę. Sietyno žiedas buvo puošiamas bokšteliais, dvylika vartų, bibliniais įrašais ir vaizdiniais pagal Naujojo Testamento Apreiškimo Jonui knygą (vad. Apokalipsę) ir simbolizavo dangiškąją Jeruzalę¹⁰⁶. Anot garsaus XIX a. I pusės architekto ir dizainerio Augustus Welby Northmore'o Pugino, vargu ar senovėje buvo bažnyčių, neaprūpintų turtingesnio ar kuklesnio dekoro karūnos formos sietynais¹⁰⁷. Be abejonės, karūniniai sietynai

100 *Dailės žodynas*, p. 266.

101 „Karūnos pavidalo / formos sietynas“ terminus vartoja Klaudija Kačinskienė ir Ona Mažeikienė kataloge *XV–XX a. pr. apšvietimo priemonės*, p. 6.

102 Karūninio sietyno terminas vartojamas ir Gintauto Žalėno *Pagalbinėje metodinėje priemonėje dailės paminklų pasams užpildyti*, p. 9.

103 *Lietuvos dailės žodyne* (1999) ir *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* (2012) karūnos formos sietynai klaidingai siejami su gotikos laikotarpiu. Minėtos formos sietynai populiariausi buvo romanikoje ir turėtų būti priskirti būtent šiam laikotarpiui.

104 Kerri McCaffety, *op. cit.*, p. 40.

105 Henry Rene Allemagne, *op. cit.*, p. 72, 85–99.

106 Naujojo Testamento Apreiškimo Jonui knygoje kalbama apie bažnyčios ir viso pasaulio ateitį. Citatos, aiškinančios karūninių sietynų ikonografiją: 21 sk. 2 eil.: „Ir aš, Jonas, išvydau šventąjį miestą – naująją Jeruzalę, nužengiančią iš dangaus nuo Dievo“; 21 sk. 12 eil.: „Ji apjuosta didele ir aukšta siena su dvylika vartų, o ant vartų dvylika angelų ir užrašyti dvylikos Izraelio giminių vardai“; 21 sk. 23 eil.: „Miestui apšviesti nereikia nei saulės, nei mėnulio, nes jame šviečia Dievo šlovė ir jo žiburys yra Avinėlis“.

107 Maureen Dillon, *op. cit.*, p. 82.

kabėjo net tik sakraliniuose, bet ir pasaulietiniuose statiniuose: rotušėse, pilių ir rūmų menėse. Gerardo ter Borcho 1648 m. nutapytame paveiksle vaizduojamas Miunsterio rotušės (Vokietija) karūninis sietynas, papuoštas Švč. Mergelės Marijos skulptūra, po kuriuo buvo pasirašyta Vestfalijos taikos sutartis (2 iliustr.). Žinoma, ne visi karūniniai sietynai buvo didelio skersmens ir gausiai puošti, kaip minėti pavyzdžiai Vokietijos bažnyčiose ar užfiksuoti tapytojų darbuose. Sietynai galėjo būti ir mažo skersmens, kalti iš geležies ar lieti iš ketaus, su keletu žvakidėlių.

Nors šios rūšies šviestuvų kilmė nėra išsamiai tyrinėta, manoma, kad jie kilę iš Bizantijoje (ypač VI–VII a.) paplitusio daugiažvakio šviestuvo – *polycandelon*¹⁰⁸ (gr. *polykandelon*, pažodžiui – daugiažvakis) (3 iliustr.). Tai ovalus dažniausiai ažūrinis ornamentuotas metalinis diskas, į kurį buvo įstatomos stiklinės kolbos su gyvulinės kilmės degalais. Ilgainiui *polycandelon* disko pakraštyje „išaugo“ neaukšta karūnelė (4 iliustr.), o kiek vėliau – ir šakos stiklinėms kolboms (5 iliustr.). Bizantiškųjų disko formos šviestuvų transformaciją atskleidžia Koptų muziejaus Kaire eksponatai. Svarbu pridurti, jog karūninė konstrukcija sietynams taikyta ne tik romanikos, bet ir klasicizmo, ampyro, neogotikos ir istorizmo stilių gyvavimo laikotarpiais. Kartais pasitaiko, kad sietyno žiedas stipiniais pritvirtintas prie vertikalaus kamieno. Tokios struktūros sietynus reikėtų vadinti *karūniniais-kamieniniais* (6 iliustr.).

1.1.2. Kamieniniai sietynai

Žinomiausias ir labiausiai paplitęs sietyno tipas turi vieną pagrindinį profiliuotą stiebą / kamieną, prie kurio, kaip prie pagrindinės ir svarbiausios sietyno dalies, pritvirtintos šakos (7 iliustr.). Šitokios konstrukcijos sietynai Lietuvos mokslininkų parengtame *Dailės žodyne* bei K. Kačinskienės, O. Mažeikienės, G. Žalėno ir L. Natalevičienės tekstuose vadinami *korpusiniais*¹⁰⁹. Visgi svarbu pasakyti, jog pastarasis terminas ne visai tiksliai apibūdina šį išcentrinės kompozicijos taikomosios dailės kūrinį. Disertacijoje pasirinkta vartoti daug aiškiau šviestuvo konstrukciją nusakančią *kamieninio sietyno sąvoką*¹¹⁰, kurią savo leidiniuose vartoja ir užsienio apšvietimo priemonių tyrėjai (angl. *one rod / stem / shaft / baluster chandelier*; vok. *schaftform kronleuchter*).

108 Hella Heintschel, Maria Dawid, *Lampen, Leuchter, Laternen seit der Antike*, Innsbruck: Pinguin Verlag, 1975, p. 13–14.

109 Lijana Natalevičienė, Sietynas, p. 614; Gintautas Žalėnas, *op. cit.*, p. 9; Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 6–7.

110 Už pasiūlymą korpusinius sietynus vadinti *kamieniniais* dėkoju menotyrininkei prof. dr. Aleksandrai Aleksandravičiūtei.

Kamieninių sietynų ištakos siekia XII–XIII a., kai buvo naudojami primityvūs sietynai – *candlebeam* / *candylbeme* (pažodžiui iš angl. – žvakė-sija). Nuo lubų nuleidžiama apšvietimo priemonė sudaryta iš dviejų arba trijų medinių sukryžiuotų lentelių, kurių galuose ant smailių pritvirtintos žvakės arba indeliai degiems riebalams¹¹¹. Nors išlikusių pavyzdžių nėra, *candlebeam* egzistavimą patvirtina ne tik inventoriai¹¹², bet ir ikonografija: iliustracija apie 1460 m. prancūziškai parašytoje *Karaliaus Renė turnyrų knygoje* (*Traictié de la forme et devis d'ung tournoy*) (8 iliustr.)¹¹³.

Seniausi Europoje išlikę kamieniniai sietynai siekia XIV a. II pusę–XV a. I pusę. Jų žalvarinis stiebas turėjo apvalią profiliuotą dėžutę, į kurią buvo įstatytos karpytais ornamentais puoštos puslankiu išlenktos šakos. Kartais sietyno viršuje arba ažūriniam koplytėlės pavidalo kamiene galėjo būti įmontuota paukščio, žvėries, angelo ar šventojo figūrėlė. Gotikos laikotarpiu skulptūroje išpopuliarėjo Madonos su Kūdikiu vaizdinys, todėl nenuostabu, kad to meto sietynuose jis imtas naudoti ypač dažnai (9 iliustr.). Gotikiniai sietynai užfiksuoti Jano van Eycko 1434 m. paveiksle „Arnolfini vedybos“ (10 iliustr.), Rogierio van der Weydeno 1440 m. paveiksle „Apreiškimas“, Dierico Boutso 1464–1467 m. paveiksle „Paskutinė vakarienė“. Renesanse sietynų kamienas yra jau ne dėžutės, bet baliustros formos, labiau išstętas. Galiausiai XVII a., baroko kultūros klestėjimo šimtmetyje, Nyderlanduose imta gaminti žalvarinius sietynus, kurių kamienas apačioje buvo užbaigtas stambiu iki švytėjimo nublizgintu rutuliu, aplink kurį sviro S raidės formos šakos su žvakidėlėmis (11 iliustr.). Tokios išvaizdos kamieniniai sietynai išpopuliarėjo visoje Europoje, o dėl savo kilmės dažnai vadinami *Nyderlandų / olandų / flamandų tipo sietynais* (angl. *Dutch / Flemish chandelier*)¹¹⁴. Sietyno viršus, kaip ir gotikos laikotarpiu, puoštas savitą simboliką turinčia erelio, dvigalvio erelio, kario ar Jupiterio, sėdinčio ant erelio nugaros, skulptūrele. Savitai dekoruodami šiuos sietynus gamino daugumos Europos kraštų vietos meistrai. Tai, kad baliustros formos sietynai buvo itin madingi XVII a., rodo Nyderlandų tapytojų Emanuelio de Witte's (1617–1692), Johannesio Vermeerio (1632–1675), Cornelio de Manno (1621–1706), Pieterio de Hoocho (1629–1684),

111 *The Oxford Companion to the Decorative Arts*, p. 153; *New international illustrated Encyclopedia of Art*, p. 973.

112 Anot Kerri McCaffety, Prancūzijos karaliaus Karolio VI Mylimojo (1368–1422) rūmų inventoriuose minimi mediniai sietynai. Žr. Kerri McCaffety, *op. cit.*, p. 39.

113 Karaliaus Renė turnyrų knygos iliustracija, 1460 m., iš: Lisette la Roux Projects, in: Flickr, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-01-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.flickr.com/photos/larouxprojects/4133050033/sizes/o/in/photostream/>>.

114 Nyderlandų tipo sietynai minimi šių lietuvių autorių tekstuose: *Dailės žodynas*, p. 382; Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 6.

Gerardo Dou (1613–1675) (12 iliustr.), Gerardo ter Borcho (1617–1682), Dirko van Deleno (1605–1671), Bartholomeuso van Basseno (1590–1652) ir daugelio kitų dailininkų tapybos darbai, vaizduojantys bažnyčių ir namų interjerus. Lietuvių istoriografijoje barokiniams kamieniniams sietynams su rutuliu apačioje vartojamas *voro* terminas¹¹⁵. Terminas kilęs iš lenkų kalbos žodžio *pajak* (voras), tačiau ar lenkų kalba rašytuose šaltiniuose *pajak* terminas buvo vartojamas tik Nyderlandų tipo sietynams įvardyti, kol kas nėra aišku.

Iš spalvoto stiklo nuo XVIII a. pradžios Venecijoje, o tiksliau Murano saloje, gaminti kamieniniai stikliniai sietynai taip pat turėjo atskirą tik jiems būdingą įvardijimą. Šių pakabinamų šviestuvų kamieną / korpusą sudarė iš pūsto stiklo detalių suverta baliustra, apačioje užbaigta stikliniu dubeniu. Į pastarąjį (pripildytą gipso masės ar su medine akyta forma) buvo įstatomos stiklinės šakos, puoštos kabučiais, taip pat spalvoto stiklo gėlių žiedai ir lapai (13 iliustr.). Tokie kamieninio tipo išskirtinės išraiškos sietynai vadinti specialiu italų kalbos terminu *chiocche* (gėlių puokštė).

XVIII a. viduryje Romoje užgimęs neoklasicizmas, o ypač XIX a. pradžioje (1800–1830) vyravusios vėlyvosios jo atmainos (Prancūzijoje ir Rusijoje vadinamasis ampyras, Didžiojoje Britanijoje – regentystė) kabantiems šviestuvams suteikė naujų išraiškos galimybių. Sietyno kamienas pamažu įgavo tik funkcinę paskirtį (išlaikyti konstrukciją) ir buvo paslėptas po karoliukų girliandomis, svyrančiomis nuo sietyno viršaus iki pagrindinio žiedo, prie kurio buvo tvirtinamos šakos su lizdais žvakėms. Dažnai karoliukų vėriniai būdavo sukabinti taip tankiai, jog sudarė tarsi baldakimą, kuris visiškai paslėpdavo sietyno kamieną (angliškai ši uždanga vadinama *tent*, liet. *palapinė*). Apatinę sietyno dalį po lanku sudarė iš karoliukų vėrinių suformuotas *krepšelis* (angl. *basket*) (14 iliustr.) arba iš atskirų šlifuoatų karulių suformuota *kaskada* (angl. *waterfall*) (15 iliustr.). Nors dažniausiai šių sietynų struktūra yra kamieninė, istoriografijoje įprasta juos vadinti *krepšelio* arba *kaskados tipo sietynais* (angl. *tent-and-waterfall*, *tent-and-bag type chandeliers*).

1.1.3. Meliuzinos

Atskirai tipologinei grupei turi būti priskirti renesanso laikotarpiu ypač populiarūs šviestuvai, sukomponuoti iš medinės drožtos skulptūros su skydu herbui ar įrašui ir gyvulio ragų su žvakidėlėmis (16 iliustr.). Prancūzų ir vokiečių istoriografijoje

115 *Voro* terminas vartojamas šių lietuvių autorių tekstuose: *Dailės žodynas*, p. 382.

šie pakabinami šviestuvai vadinami *ragų sietymais / ragų formos sietymais* (vok. *geweihleuchter*, pranc. *lustre formés de cornes*) arba, priklausomai nuo to, kas vaizduojama skulptūrinėje sietyno dalyje: *šviestuvu moterimi* (vok. *lüsterweibchen*), *šviestuvu drakonui* (vok. *drachenleuchter*) ar *elnio galva* (vok. *hirschkopf*). Lenkų istoriografijoje įsitvirtinęs terminas *meliuzina*, jį vartoti siūlo ir Lietuvos mokslininkų parengtas *Dailės žodynas*¹¹⁶. Meliuzinos terminą šiems sietynams vartoja ir dailėtyrininkė Marija Matušakaitė¹¹⁷. Ko gero, sąvokos išgalėjimą nulėmė tai, kad vokiškuose pavyzdžiuose ragai dažniausia buvo komponuojami su meliuzinos skulptūrele (pranc. *mélusine* – viduramžių legendų herojė, moteris su žuvies arba žalčio uodega, kartais ir su sparnais). Šių keistai atrodančių šviestuvų kilmės šalis – Vokietija, bet būta jų ir visose kaimyninėse šalyse: Olandijoje, Belgijoje, šiaurės Prancūzijoje, Šveicarijoje, Austrijoje, Čekijoje, Lenkijoje. Seniausi Europoje žinomi ragų sietynų paminėjimai rašytiniuose šaltiniuose siekia XIV a. I pusę¹¹⁸. Išlikusių pavyzdžių gausa rodo, kad ypač populiarūs jie buvo XV–XVI a., pavienių pavyzdžių yra išlikusių ir iš XVII–XVIII amžių. Skulptūrinėje sietyno dalyje, be minėtų antropomorfinių būtybių (meliuzinos, sirenos), galėjo būti vaizduojamas drakonas, šuo, liūtas, moteris ar vyras, angelai, šventieji, Švč. Mergelė Marija su Kūdikiu ar Jėzus Kristus (17 iliustr.). Svarbus ragų sietyno atributas – skydas su herbu ar įrašu, kuris buvo tvirtinamas kurioje nors skulptūros dalyje. Viešojoje erdvėje (pilies ir rūmų menėje, bažnyčioje, rotušėje) pakabintas sietynas su herbu pagarbina forma garsino ir reprezentavo giminę.

Lenkijos bažnyčiose XVI a., o ypač XVII a. buvo kabinami mediniai elnio galvos formos su ragais sietynai¹¹⁹ (18 iliustr.). Elnias dėl kasmet ataugančių ragų daugelyje kultūrų simbolizavo derlingumą, augimą ir nuolatinį atsinaujinimą. Su elniu buvo tapatinamas Kristus, stovintis ant gyvatės, t. y. šėtono galvos¹²⁰. Šventųjų Eustachijaus ir Huberto legendose medžioklėje persekiojamas šis nuostabaus grožio gyvūnas prabyla Kristaus balsu¹²¹.

116 *Dailės žodynas*, p. 266.

117 Marija Matušakaitė, *Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*, p. 219, 221; Marija, Matušakaitė, *Lietuvos skulptūra iki XVII a. vidurio*, p. 162–163.

118 *Artefakt und Naturwunder*, p. 40–45.

119 Išvados daromos remiantis tokių sietynų aprašymais nuo 1951 m. Lenkijoje leidžiamame serijiniame leidinyje *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*.

120 *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, sudaryt. Dalia Ramonienė, Vilnius: VDA leidykla, 1997, p. 71.

121 Šv. Eustachijus dažnai vaizduojamas kario ar medžiotojo drabužiais, klūpantis priešais didelį elnią su kryžiumi tarp ragų.

1.1.4. Karkasiniai sietynai

Išlikę pavyzdžiai liudija, jog būta ir tokių sietynų, kurie neturėjo nei žiedo, nei kamieno, laikančio šakas su taurelėmis žvakėms, o tik iš lietu, lankstytų ar kaltų virbų sudarytą karkasą / rėmą. Tokios konstrukcijos sietynai vadinami *karkasiniais* (angl. *frame chandelier*, vok. *korbform*) (19 iliustr.).

Bene pirmieji karkasiniai sietynai buvo paplitę istorinėse Prūsijos žemėse, Suomijoje ir Švedijoje¹²² apytiksliai XV–XVII amžiuose. Nemažai išlikusių pavyzdžių yra ir Lenkijos bažnyčiose¹²³. Ankstyviausius karkasinius sietynus puikiai iliustruoja Gdansko Šv. Mikalojaus bažnyčioje kabantis 1617 m. meistro Hermano Bennincko sukurtas šviestuvas¹²⁴ (20 iliustr.). Sietyno ažūriško rutulio karkasą sudaro ornamentuoti virbai, primenantys narvelį (kartais dar vadinama angl. *cage chandelier*). Jame įstatyta Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu skulptūrėlė. Kartais, kaip ir šiuo atveju, prie kiekvienos žvakidėlės būdavo prikabinta po medalikėlį. Juose buvo atvaizduotos rožinio paslaptys, kas atspindėjo tuo metu paplitusį rožinio pamaldumą.

Minėtame G. Žalėno leidinyje *Pagalbinė metodinė priemonė dailės paminklų pasams užpildyti*¹²⁵ pavaizduotas sietynas, kurį autorius vadina „fontaniniu / Marijos Teresės“. Iki šiol buvo manoma, kad iš plonyčių metalinių strypelių sudarytas ir plokščiais kriaušės formos kabučiais puoštas sietynas priklauso *Marijos Teresės* tipui. Visgi išsamesnis tyrimas parodė, jog užsienio istoriografijoje minėtame leidinyje pavaizduotas sietynas nepriskiriamas taip vadinamam tipui. Kabančių apšvietimo priemonę sudaro iš plonyčių virbų suformuotas karkasas, kuris viduryje sustiprintas strypu / kamieniu, todėl jis priklauso karkasiniam-kamieniniam tipui. Taip pat galima teigti, jog sietynas yra fontaninės formos, tačiau *fontaninis tipo* įvardijimas užsienio istoriografijoje neaptiktas ir nevertojamas.

Šventosios Romos imperijos imperatorės *Marijos Teresės* sietynų tipui galima priskirti tik tas kabančias apšvietimo priemones, kurių metalinis karkasas padengtas / „apvilktas“ spausto stiklo vamzdeliais¹²⁶ (21 iliustr.). Dažniausiai *Marijos Teresės* tipo kriaušės formos karkaso vidus užpildytas viena didesne arba keliomis mažesnėmis šlifuito stiklo smailėmis, tačiau pasitaiko, jog karkaso viduje

122 Kurt Jarmuch, *op. cit.*, p. 87.

123 Išvados daromos remiantis tokių sietynų aprašymais nuo 1951 m. Lenkijoje leidžiamame seriniame leidinyje *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*.

124 *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. 8, d. 1, Miasto Gdańsk, Głównie miasto, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 2006, p. 140, fig. 953–955.

125 Gintautas Žalėnas, *op. cit.*, p. 9.

126 Kerri McCaffety, *op. cit.*, p. 74–75; Kurt Jarmuch, *op. cit.*, p. 253–254.

įtaisytas ir strypas / kamienas, ant kurio suverti pūsto stiklo burbulai. Manoma, jog *Marijos Teresės* sietynas buvo pagamintas Bohemijoje apie 1740 m. Marijos Teresės (1717–1780, Šventosios Romos imperijos imperatorė) karūnacijai. Užsienio istoriografijoje *Marijos Teresės* sietyno terminas gan plačiai paplitęs¹²⁷. Šio tipo sietynų Lietuvoje yra tik keli. Dėl literatūros apie istorines apšvietimo priemones trūkumo Lietuvos bibliotekose lietuviškoje istoriografijoje šis terminas iki šiol vartotas neteisingai¹²⁸.

1.1.5. Dubeniniai sietynai

Kartu su antikos meno atgimimo laikotarpiu XVIII a. pabaigoje atsirado dar vienas – retai pasitaikantis *dubeninis* sietyno tipas (angl. *dishlight chandelier*¹²⁹). Kaip nurodo pavadinimas, šio tipo sietyną sudaro metalinis, stiklinis ar alebastro (smulkiagrūdės gipso atmainos) dubuo, pakabintas ant trijų ar daugiau grandinių (22 iliustr.). Dubuo gali būti atviras arba uždaro rezervuaro pavidalo. Svarbu pastebėti, jog sietyno terminą galima taikyti tik tuo atveju, jei prie dubens krašto yra pritvirtintos šakos / taurelės žvakėms. Dubens formos šviestuvas be šakų / taurelių žvakėms turi būti vadinamas lempa ar tiesiog šviestuvu. Dubeninio tipo sietynų įkvėpimo šaltinis – senovės Romoje vyravusios aliejinės lempos (23 iliustr.).

Nuo ankstyvųjų viduramžių iki Apšvietos epochos susiformavo penki dažniausiai apšvietimo priemonių tyrėjų išskiriami konstrukciniai sietynų tipai. Kaip minėta, pasitaiko kombinuotų tipų sietynų (pvz., kamieniniai-karkasiniai, kamieniniai-karūniniai). Be aprašytų Europoje ir Lietuvoje vyravusių tipų, užsakovai ir meistras sukūrė daugybę kitokių unikalių, išvardytiems tipams nepriskirtinų sietynų. Tokie kūriniai, kaip Vilniaus Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčios didingas laivo formos sietynas, yra pavyzdys, kokio plati gali būti šių kūrinių meninė išraiška.

127 Šiuos sietynus išskiria ir stiklinių, krištolinių sietynų specialistė K. Klappenbach savo knygoje *Kronleuchter*, 2001.

128 2009 m. disertacijos autorė straipsnyje „Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynų paveldas Lietuvoje“ (*Kultūros paminklai*, Nr. 14, 2009, p. 91) *Marijos Teresės* tipui neteisingai priskiria Maironių, Juodeikių ir Ratnyčios bažnyčių sietynus. Klaidą kartoja ir Regimanta Stankevičienė, aprašydama Juodeikių sietyną (*Lietuvos sakralinė dailė*, t. 2, kn. 2, 2012, p. 74). Neteisingai *Marijos Teresės* sietyną aprašo ir Gintautas Žalėnas *Pagalbinėje metodinėje priemonėje dailės paminklų pasams užpildyti* (1986, p. 9).

129 Harold Newman, *An illustrated dictionary of glass*, London: Thames and Hudson, 1978, p. 95.

1.2. Svarbiausi sietytų gamybos centrai

Tiek XVII a., tiek XX a. I pusėje Lietuvos bažnyčių vizitacijų aktuose ar pasaulietinių pastatų inventoriuose aprašomų sietytų pagaminimo vieta minima labai retai. Rašytiniai šaltiniai¹³⁰ ir išlikę pavyzdžiai rodo, jog XVII a.–XIX a. I pusėje sietytai dažnai buvo atvežami iš kitų Europos kraštų. Be abejonės, nemažai sietytų buvo pagaminta vietos meistrų¹³¹. Lietuvos TSR dailės ir architektūros istorijos I tome teigiama, kad „garsi žibintų ir sietytų liejykla buvo jėzuitų vienuolyno noviciato dailės dirbtuvėse prie Šv. Ignoto bažnyčios Vilniuje“¹³². Pastaruosius duomenis patvirtinančios informacijos ieškota *Jėzuitų amatininkų žodyne*¹³³, Henryko Łowmianskio surinktuose bei publikuotuose Vilniaus cechų aktuose¹³⁴ ir Józefo Morzy'io tyrime¹³⁵. Leidiniuose radus tik bendro pobūdžio kalvių ir liejikų paminėjimus, atskiro išsamaus ir kruopštaus tyrimo reikalaujančią vietos dirbtuvių temą nuspręsta palikti ateičiai. Vėlesniu laikotarpiu – XIX a. II pusėje–XX a. I pusėje Lietuvoje sietytai buvo gaminami tik pavieniais atvejais, todėl šie paklausūs dirbiniai – daugiausia užsienio gamyklų produkcija. Iš pastarųjų

130 1653 m. Molčadės bažnyčios vizitacijos akte minimas žalvarinis sietytas, atvežtas iš Maskvos (VUB RS, f. 57, b. 53-42, l. 362); 1820 m. Lydos bažnyčios vizitacijos akte minimas čekiško stiklo sietytas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 386); taip pat čekiškas sietytas minimas Replos bažnyčios vizitacijos akte (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 951); 1820 m. Giedraičių vizitacijos akte minimi du sietytai, atvežti iš Sankt Peterburgo (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3780, l. 61); 1828 m. Vilniaus katedros vizitacijos akte minimi du prabangūs sietytai, 1803 m. parvežti iš Vienos (VUB RS, f. 57, b. B 53-1, l. 22).

131 Pavyzdžiui, 1772 m. meistras Melczer (Melcer) padarė žvakides, tikriausiai skirtas Ružanų rūmams, 1797 m. Janiševskis Antanas įsipareigojo R. Slizeniui išdrožti 5 žvakides, o 1784 m. Gardino Naujojoje pilyje meistras Hampelinas išdrožė 12 šviestuvų už 780 auksinų užmokestį. Žr. *Lietuvos dailinkų žodynas XVI–XVIII a.*, t. 1, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005, p. 181, 139, 212.

132 Tadas Adomonis, Klemensas Čeburėnas, *Lietuvos TSR dailės ir architektūros istorija*, t. 1, Vilnius: Mokslas, 1987, p. 290.

133 Jan Poplatek, Jerzy Paszcenda, *Słownik jezuitów artystów*, Kraków: Wydawnictwo apostolstwa modlitwy, 1972. p. 254–259. Remiantis knygoje pateikiamais duomenimis, XVII a. Vilniuje dirbo 19 kalvių, taip pat būta šaltkalvių, tačiau Tado Adomonio bei Klemenso Čeburėno knygoje Lietuvos TSR dailės ir architektūros istorija paminėtų meistrų pavardžių (Jonas Kondratas (1677–1739) ir Pranciškus Babrauskas (1713–1762) neaptikta. XVIII a., be kalvių ir šaltkalvių, Vilniuje jau minimi jėzuitai liejikai (lenk. ludwisarz, konwisarz). Terminu ludwisarz įvardyti liejikai dažniau liejo varpus ir patrankas. Sietytus ir žibintus galėjo lieti lenkiškai vadinami konwisarz, tačiau jų XVIII a. Vilniuje buvo tik 3.

134 Henryk Łowmiański, *Akty cechów wileńskich*, 1495-1759, t.1-2, Wilno, 1939.

135 Józef Morzy, *Geneza i rozwój cechów Wileńskich do końca XVII w.*, in: *Zeszyty naukowe uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu*, Historia, z. 4. Poznań: 1959, p. 3–93.

faktų matyti, jog Lietuvos sietynai – neatsiejama Europos šviestuvų gamybos centrų paveldo dalis. Tiek poskyris apie sietynų tipologiją, tiek šis – apie centrus, kuriuose buvo gaminami taikomosios dailės dirbiniai – sietynai, tyrimui svarbūs kaip pirminių ir pagrindinių žinių bazė vertinant Lietuvoje išlikusias kabančias apšvietimo priemones.

Siekiant iki galo suvokti rūpimų dirbinių raidos procesą, poskyryje apžvelgiami ypač ankstyvi (XI–XIII a.) gamybos centrai. Tekste siekiama atskleisti sietynų gamybos centrų atsiradimo priežastis, gyvavimo pradžią ir pabaigą, paminėti žymiausių meistrus ar jų įkurtas dirbtuves, fabrikus, trumpai nusakyti jų dirbiniams būdingus pagrindinius bruožus.

Svarbu paminėti, jog lietuvių istoriografijoje informacijos apie sietynų gamybos centrus beveik nėra. Dėl šios priežasties remtasi įvairių kraštų užsienio autorių leidiniais. Sietynų gamybos centrai vardijami chronologine tvarka. XI–XVII a. kabančios žvakidės daugiausia buvo gamintos iš metalo, todėl pirmiausia apžvelgiami svarbiausi metalo apdirbimo centrai, kuriuose, manoma, buvo gaminti ir sietynai. Nuo XVII a. pradėti gaminti krištolo / stiklo sietynai, todėl įvardijami žymūs stikliai, jų dirbtuvių pavadinimai. Galiausiai pristatomi XIX a. II pusės–XX a. I pusės Europos gamybos centrai, kuriuose sietynai gaminti pramoniniu būdu. Kartais inventoriuose ar vizitacijų aktuose aptinkama informacijos apie sietyno pagaminimo vietovę¹³⁶. Išlikusių sietynų dirbtuves ir fabrikus padeda nustatyti gamintojų katalogai su piešiniais. Remiantis išvardytais šaltiniais, manoma, jog sietynai į Lietuvą buvo importuojami iš Lenkijos, Rusijos, Latvijos, Čekijos, Austrijos, Vokietijos, Prancūzijos, Italijos gamintojų. Didelė sietynų dalis, anksčiau kabėjusi Lietuvos pastatų interjeruose, yra prarasta ir jų gamintojų šiandien nustatyti beveik nebeįmanoma. Dėl šios priežasties pristatomi visi Europos sietynų gamintojų centrai, kurių atranką labiausiai nulėmė paskelbti užsienio autorių tyrimai. Kadangi žinių apie tuos centrus lietuviškoje istoriografijoje iki šiol nebūta, ta medžiaga ženkliai papildo apšvietimo priemonių raidos ir gamybos Europoje supratimą.

1.2.1. Metalinių sietynų gamybos centrai Europoje iki XVIII a. pabaigos

Sietynų gamybos centrų pasiskirstymas ir raida glaudžiai siejasi ne tik su naudingosiomis iškasenomis, bet ir su Europos kraštų ekonomika bei politika. Kultūrinis sąjūdis, vadinamas Karolingų renesansu, VIII a. pabaigoje–X a. I pusėje padėjo pamatus vėlesnei prancūzų, vokiečių, italų dailės ir architektūros raidai. Kiek vėliau, XI a. pradžioje,

¹³⁶ Žr. nuorodą Nr. 130

būtent šiose šalyse pradeda formuotis pirmasis visai Vakarų Europai būdingas meno stilius – romanika.

XI–XVII a. daugiausia gaminti metaliniai sietynai. Nors kalnų krištolu / stiklu puoštų sietynų būta jau XVII a. II pusėje, visgi jų klestėjimo laikas buvo vėlesnis – XVIII amžius. Kaip teigiama daugumoje Europos apšvietimo priemonių raidą nagrinėjančių leidinių, seniausi žinomi išlikę karūnos formos sietynai siekia romanikos laikus. Hildesheimas (Vokietija) – svarbiausias XI a. meno centras Europoje¹³⁷, taip pat vienas seniausių amatininkystės ir sietynų gamybos centrų. Miestas keturis šimtmečius buvo vyskupijos centras su religinės valdžios rezidencija. 1249 m. suteikus miesto teises jis tapo vienu didžiausių centrų šiaurės Vokietijoje. Svarbi ir ryškų pėdsaką palikusi asmenybė – Hildesheimo vyskupas šv. Bernwardas (vyskupavo 993–1022 m.). Daug keliavęs po Romos žemes ir studijavęs Bizantijos ir antikos meną, jis buvo didingų meno kūrinių įkvėpėjas¹³⁸. Vienas iš daugelio jo šedevrų – XI a. pradžia datuojamas karūninis sietynas, gamintas Šv. Mykolo bažnyčiai Hildesheime. Kaip atrodė mūsų dienų nepasiekęs šventojo kūriny, galima spręsti iš šiek tiek vėlesnės kopijos, kurią dovanavojo vėlesnis Hildesheimo vyskupas Hezilo (vyskupavo 1054–1079 m.). Pastarasis karūnos formos 6 m sietynas su 72 žvakidėlėmis iki šiandien puošia Hildesheimo katedrą. Dar keli panašūs sietynai išliko Hildesheimo Šv. Antano bažnyčioje, Acheno katedros Palatinų koplyčioje. Kaip svarbus metalo apdirbimo centras Hildesheimas klestėjo ir XIII šimtmetyje.

XI–XIII a. Europoje metalo dirbiniais, taip pat sietynų gamyba garsėjo ir Mezo upės (pranc. *Meuse*; Belgijos, Nyderlandų, Vokietijos teritorijos) slėnio miestas Dinanas (Belgija). Miestas nebuvo svarbus krašto politinis centras, tačiau dėl naudingųjų iškasenų jis tapo garsiu metalurgijos centru Europoje. Viduramžiais žalvaris buvo ypač geidžiamas metalas. Jis buvo daug lygesnis, minkštesnis už bronzą, o jo spalva buvo puošnesnė už vario ir priminė auksą. Žalvario gamybai buvo reikalingas cinkas, kuris dažniausiai aptinkamas kalamino¹³⁹ pavidalu. Būtent nuo šio mineralo priklausė žalvario spalvos geltonumas. Europoje kalamino telkinių būta šiaurės Italijoje, Aifelio (*Eifel*) neaukštų kalnų regione (vakarų Vokietija, rytų Belgija; Acheno (*Aachen*), Stollbergo, Lürtich miestai) bei minėtame Mezo upės baseine, o tiksliau Namiūro (*Namur*), Živė

137 Kurt Jarmuch, *op. cit.*, p. 52–54.

138 Romanikoje viena labiausiai dekoruotų bažnyčios dalių buvo durys. Tuo buvo siekiama parodyti, jog žmogus patenka į Dievo namus. Vyskupo šv. Bernwardo idėja 1015 m. sukurtos bronzinės reljefinės durys (dar vadinamos šv. Bernwardo durimis) su puolusio žmogaus ir Jėzaus Išganytojo motyvais; Hildesheimo Švč. Mergelės Marijos katedroje taip pat galima rasti vyskupo užsakymu iš bronzos lietą koloną, vaizduojančią Jėzaus Kristaus gyvenimo scenas.

139 Kalaminas – vandeningasis cinko silikatas; cinko rūda.

(*Givet*) ir Dinano miestuose¹⁴⁰. Vietovė buvo tokia garsi vario ir jo lydinių (žalvario, bronzos) dirbiniais, kad net atsirado specialus terminas – *dinanderie* – dirbiniais iš šių medžiagų vadinti. Gotikos laikotarpio žalvariniai sietynai, gaminti Dinane, pasižymėjo simboline puošyba: dirbiniai buvo turtinami šventųjų figūrėlėmis, stilizuotais augaliniais motyvais. Dinano miestas kaip svarbus varkalystės centras gyvavo iki XV a. vidurio, kai Burgundijos hercogas Karolis Drąsusis (1433–1477) 1466 m. sunaikino šį iškilų amatininkystės centrą. Dauguma metalo meistrų persikėlė į kitus miestus (Acheną, Niurnbergą, Liubeką), kraštus (Angliją) ir toliau platinavo vadinamuosius Nyderlandų stiliaus dirbinius.

Nuo XV a. puikiais metaliniais sietynais garsėjo Lenkijos karalystės miesto Gdansko (Dancigo) meistrai, kurių produkcija neretai buvo gabenama ir į Lietuvą. Lenkijos nacionalinio paveldo instituto archyve saugoma ikonografinė medžiaga liudija, kad karkasinius ažūriško rutulio formos sietynus XV a. pabaigoje gamino meistras Andreas¹⁴¹, daug karkasinių ir kamieninių sietynų XVI a. pabaigoje–XVII a. pradžioje pagamino meistras Hermanas Benninckas¹⁴², XVII a. pradžioje – Gerardas Benninghas (Benninck ?)¹⁴³, XVIII a. pabaigoje – Piotras Bruhnas¹⁴⁴.

Itin svarbu paminėti, jog nuo Liudviko XVI (1754–1793) valdymo laikų Prancūzija visoje Europoje garsėjo kaip puikių bronzinių dirbinių gamintoja. Sietynų bronzinius karkasus kūrė tokie žymūs prancūzų meistrai, kaip Pierre'as Philippe'as Thomire'as (1751–1843), Pierre'as François (1737–1823) ir Lucienas François (prieš 1784–po 1824), Armandas Feuchere'as (1797–po 1842), Andre Antoine'as Ravrio (1759–1814).

140 John Tavenor Perry, *op. cit.*, p. 16–23.

141 1490 m. sietynas kabo Gdansko Švč. Mergelės Marijos katedroje – Lenkijos nacionalinio paveldo instituto archyvas, Nr. PMR 000 000 003 772.

142 1607 m. jo gamintas sietynas kabo Gdansko Šv. Kotrynos bažnyčioje – Lenkijos nacionalinio paveldo instituto archyvas, kortelės Nr. PMR 000 000 002 531; du karkasiniai ažūrinio rutulio formos sietynai, pagaminti 1576 m., kabo Vormedytės (lenk. Orneta) Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje – Lenkijos nacionalinio paveldo instituto archyvas, kortelės Nr. WRM 000 000 007 037, ELX 000 002 238.

143 1617 m. gamintas meistro sietynas kabo Gdansko Šv. Mikalojaus bažnyčioje – Lenkijos nacionalinio paveldo instituto archyvas, Nr. PMR 000 000 002 768; 1610 m. pagamintas sietynas kabo Gdansko Švč. Mergelės Marijos katedroje – Lenkijos nacionalinio paveldo instituto archyvas, Nr. PMR 000 000 003 773.

144 1792 m. sietynas kabo Pamario kaimo bažnyčioje – Lenkijos nacionalinio paveldo instituto archyvas, Nr. WRM 000 000 007 812.

1.2.2. Krištolo, stiklo, porceliano ir fajanso sietynų gamybos centrai Europoje XVII–XIX amžiuose

Visiškai naujas etapas sietynų istorijoje prasideda Italijoje metalinius sietynų karkasus ėmus puošti kalnų krištolu. Kalnų krištolo dirbiniais jau nuo XIII a. garsėjo Venecija, kiek vėliau – Florencija. Nuo XV–XVI a. vienu svarbiausių kalnų krištolo, arba kvarco, šlifavimo centrų visoje Europoje tapo Milanas. Šiame mieste (daugiausia iki XVII a. pab.) gaminti ir metaliniai sietynų karkasai, kamienai. Ankstyviausi kalnų krištolu puošti sietynai, vokiškai vadinami *Perlkronen*, buvo dekoruojami smulkių krištolo karoliukų girliandomis (24 iliustr.). Vėlesnis sietyno tipas su metaliniu iki švytėjimo nupoliruotu korpusu / karkasu ir šakomis, puoštomis didesniais briaunuotais pavieniais kabučiais, buvo sukurtas milaniečio Giovannio Battisto Metellino (dirbo XVII a. II pusėje–XVIII a. I ketvirtį)¹⁴⁵ (25 iliustr.). Kai kurių autorių teigimu, kalnų krištolu puoštų sietynų Italijoje būta jau XVI a. pabaigoje¹⁴⁶. Anot tyrinėtojos K. Klappenbach, meistrų, kurie Italijoje specializavosi sietynų gamyboje ir jų puošyboje kalnų krištolu, atsirado tik XVII amžiuje. Tai patvirtina ir rašytiniai XVII a. pabaigos šaltiniai¹⁴⁷. Kalnų krištolo sietynai vėlesniuose amžiuose beveik nebuvo gaminami. Sietynus iš šios brangios medžiagos – kalnų krištolo išgalėjo turėti tik patys turtingiausieji, tokie kaip Medičių giminė Florencijoje ar Didžiosios Britanijos karalius Viljamas III Oranietis.

Italijoje būta ne tik kalnų krištolo apdirbimo, bet ir visame pasaulyje žinomų stiklių centrų. Rašytiniai šaltiniai liudija, jog stiklo pūtimo tradicijos Venecijoje, o tiksliau – Murano saloje, buvo puoselėjamos dar prieš I tūkstantmetį. Stiklo dirbtuvių Europoje istorija rodo, kad stikliniai sietynai saloje pradėti gaminti nuo XVIII a. I ketvirčio¹⁴⁸. Išskirtinis bruožas, leidžiantis juos lengvai atskirti nuo kitų Europos kraštų (Anglijos, Airijos, Bohemijos) sietynų, – ekstravagantiška žaisminga forma, dėl kurios jie įgavo jau anksčiau minėtą pavadinimą *chiocche* (gėlių puokštė). Šių dirbinių vienu iš pirmųjų kūrėjų laikomas Giuseppe Lorenzo Briatis (1686–1772) – vienas įdomiausių ir svarbiausių XVIII a. Venecijos stiklių. Nuo 1724 m. G. L. Briatis buvo stiklių mokyklos Murane direktorius, o 1739 m. Venecijoje jis įkūrė savo stiklo dirbtuves, kurios veikė ir po jo mirties iki 1880 metų. G. L. Briatis buvo atviras naujovėms ir idėjoms – tai jam padėjo ne tik sukurti anksčiau neregėtų formų sietyną *chiocche*, bet padaryti ir kitų svarbių atradimų stiklo dirbinių gamyboje.

Kitas Europoje ir už jos ribų labai gerai žinomas kalnų krištolo ir stiklinių sietynų gamybos centras buvo Bohemija. Panašiu metu, kaip ir Italijoje, XVI a. II pusėje–XVII a.

145 Käthe Klappenbach, *op. cit.*, p. 19–20.

146 Anna Chrzanowska, *op. cit.*, p. 107; Kurt Jarmuch, *op. cit.*, p. 252.

147 Käthe Klappenbach, *op. cit.*, p. 19–20.

148 Giovanni Marriacher, *Lampade e lampadari in Italia: dal Quattrocento all'Ottocento*, Milano: A. Vallardi, 1981, p. 26; Anna Chrzanowska, *op. cit.*, p. 107.

pradžioje krištolo kabučiai buvo šlifuojami Turnovo miesto apylinkėse. 1687 m. Julius Franzas įkūrė stiklo dirbtuves *Juliusthal* (Zakupy apylinkėse, Šiaurės Bohemijoje). Remiantis rašytiniais šaltiniais, jau 1687–1693 m. jose buvo pagaminti trys kalnų krištolu puošti sietynai, iš kurių du buvo skirti užsakovams Maskvoje¹⁴⁹. XVIII a. pirmaisiais dešimtmečiais stikliniai sietynai buvo gaminami pietinės Bohemijos dalyje įsikūrusiose *Ralska* dirbtuvėse (Jedlovou apylinkėse; nuo 1724 m. vadovavo Kryštofas Antoninas Kittelis) ir *Švarcemberk* stiklo dirbtuvės (Šumavos kalnuose, Pietų Bohemijoje). Šiaurinėje Bohemijoje Novy Svet mieste 1712 m. Elias Mülleris įkūrė iki šiandien tebeveikiančias *Harrachov* stiklo dirbtuves¹⁵⁰. Kiek vėliau, 1724 m., Parcheno kaimelyje, esančiame greta Kamenický Šenovo miestelio, Josephas Pallme taip pat įsteigė stiklo dirbtuves. Ypač daug J. Pallmės kompanijos dirbinių puošia Prancūzijos karaliaus Liudviko XV Versalio rūmus. Šios dirbtuvės 1876 m. buvo didžiausios visoje Šiaurės Bohemijoje. Iš vėliau įsikūrusių Bohemijos sietynų fabriekų verta paminėti pasaulyje žinomą *Schönbeck & CO* kompanijos vardą. 1870 m. sietynų dirbtuves įkūrė jaunas 24-erių metų stiklius Adolfas Schönbekas. Per Pirmąjį ir Antrąjį pasaulinius karus kompanija stipriai nukentėjo ir gamyba buvo perkelta į Kanadą, o vėliau – į JAV. *Schönbeck & CO* sietynai puošia Baltuosius rūmus JAV, Bekingemo rūmus Didžiojoje Britanijoje ir kitas garsias rezidencijas. Kompanija sėkmingai gamina sietynus iki šiol.

Anot čekų autorės J. Brožovos, XVIII a. I ketvirčio pabaigoje Bohemijos sietynai jau buvo gerai žinomi ir geidžiami visoje Europoje, taip pat eksportuojami į Skandinaviją ir Rusiją¹⁵¹. Nors ampyro stiliaus laikotarpiu Bohemijos sietynų populiarumas sumenko, po 1820 m., įsigalėjus bydermejerio stiliui, jie vėl atgavo savo pozicijas pasaulinėje rinkoje. Svarbu pastebėti, kad, kaip ir Silezijoje, XIX a. Bohemijoje pagaminti veneciško stiliaus sietynai buvo pardavinėjami kaip „Venecijos stiklių kūriniai“¹⁵².

Itin svarbių atradimų stiklo gamyboje padarė stikliai Didžiojoje Britanijoje. Kalnų krištolu puošti sietynai buvo itin brangūs, todėl sietynų karkasus imta dekoruoti spausto stiklo kabučiais. Deja, pastarieji buvo dulsvi ir sunkiai atspindėjo šviesą. Stikliai ilgai ieškojo skaidresnės medžiagos pakaitalo ir galiausiai 1676 m. anglų stikladirbys George'as Ravenscroftas sukūrė naują produktą – švininį krištolą (flintstiklą, arba kitaip – anglišką stiklą)¹⁵³. Šio dirbtinio krištolo savybės buvo daug tinkamesnės sietynų gamybai: jį buvo galima šlifuoti ir briaunuoti, o taip apdirbtas jis puikiai atspindėjo šviesą.

149 Jarmila Brožova, *Bohemian crystal chandeliers of the 18th century*, p. 20.

150 Jarmila Brožova, *270 years of the production of Bohemian crystal lighting fixtures in the Kamenický Šenov*, in: *New glass review*, No. 49 (1), 1994, p. 7–8.

151 Jarmila Brožova, *Bohemian crystal chandeliers of the 18th century*, p. 22.

152 Käthe Klappenbach, *op. cit.*, p. 31–32.

153 Martin Mortimer, *op. cit.*, p. 54.

Svarbus stiklo sietynų centras šalyje buvo Londonas. Nuo 1720 m. Anglijoje pradėti gaminti stikliniai sietynai su stiklinėmis šakomis¹⁵⁴. XVIII a. viduryje angliško ir airiško šlifluoto stiklo sietynuose būdavo imituojamos klasikinės flamandų barokinės formos. Vienas iš žinomesnių stiklo šlifluotojų, gaminusių sietynus – Thomas Bettsas (dirbo 1738–1765 m.). Manoma, kad jis pirmasis Anglijoje vandens jėgą panaudojo stiklui pjaustyti: stiklo meistras turėjo šlifavimo dirbtuves Luišamo (*Lewisham*, rajonas pietų Londone) malūne. T. Bettso mokinys ir darbų tęsėjas buvo Jonathanas Colleris (dirbo 1765–1800 m.). Jeromas Johnsonas (dirbo 1739–1761 m.) Šv. Martino gatvelėje pardavinėjo ne tik sietynus, bet ir briliantiškai šlifluotus kabučius jiems¹⁵⁵. Colebronas Hancockas (dirbo XVII a. II p.) 1752 m. buvo T. Bettso mokinys, o po dešimties metų įkūrė sėkmingai veikusią savo firmą. 1791 m. jo kompanija žinoma *Hancock & Co*, nuo 1832 m. – *Hancock and Rixon*, o nuo 1838 m. – *Hancock, Rixon and Dant* vardu. George'o Maydwello ir Richardo Windle'o stiklių kompanija *Maydwell and Windle* (veikė 1751–1778 m.), įsikūrusi King's Arms Londone, daugiausia skelbėsi XVIII a. III ketvirtyje. Stiklius Christopheris Heady gamino ne tik kandeliabrus,¹⁵⁶ tais laikais vadintus žirandoliais (angl. *girandole*), bet ir sietynus. Žinoma, jog *Bath Chronicle* leidinyje reklamavosi nuo 1766 m., o produkcija dominavo XVIII a. IV ketvirtyje. Stiklinius sietynus gamino ir Johnas Price'as, tačiau apie jį žinių išliko labai mažai¹⁵⁷.

Vienas žymiausių stiklinių sietynų meistrų Jurgio III (1760–1820 m.) valdomoje Anglijoje – Williamas Parkeris¹⁵⁸. Nuo 1772 iki 1784 m. jis turėjo kompaniją pavadinimu *William Parker & Company*, kiek vėliau – 1785–1797 m. – *William Parker & Son*. 1798 m. jo sūnus Samuelis perėmė verslą ir prekiaavo *Parker and Perry* kompanijos vardu. Žinoma, jog W. Parkerio sietynai puošė vieno didžiausių šalies kultūrinių centrų – Betho miesto svarbiausius pastatus (pvz., Asamblėjos kambarį (angl. *Beth Assembly Room*) ir netgi senuosius vasaros Yuan-Ming Yuan rūmus Beidžinge. Kaip būdinga ir kitiems angliškiems stikliniams sietynams, W. Parkerio šviestuvų paviršius buvo briaunuotas beveik nepaliekant lygios vietos. Pirmuosiuose savo kūriniuose atkartėjo Nyderlandų sietynų formas, kurias vėliau pakeitė klasicistinis vazos formos korpusas.

XIX a. kaip stiprus sietynų gamybos centras Anglijoje išskyla Birmingamo miestas. Vienos didžiausių XIX a. krištolo kompanijų *F. & C. Osler* vardas žinomas visame pasaulyje. Thomas Osleris ir Williamas Shakespeare'as 1807 m. Great Charles gatvėje

154 *Ibid.*, p. 55.

155 *Ibid.*, p. 111–112.

156 Kandeliabras – puošni didelė pastatoma žvakidė su vienu, dviem ar keliais lizdais žvakėms. <...> Kandeliabrai statyti dažniausiai po du ant stalelių, židinių, komodų. Žr. *Dailės žodynas*, p. 182.

157 Martin Mortimer, *op. cit.*, p. 112–119.

158 *Ibid.*, p. 82–89.

Birmingame verslą pradėjo nuo kabučių sietyams gamybos. 1840 m. buvo užmegzti daug pelno atnešę prekybos ryšiai su Rytais. *F. & C. Osler* firma sėkmingai gamino sietynus visą amžių iki 1900 metų¹⁵⁹. Daug kam firmos vardas žinomas iš 1851 m. tarptautinės pramonės parodos Londone krištoliniuose rūmuose, kuriems *F. & C. Osler* sukūrė krištolinį 8 metrų fontaną.

Broliai George'as ir Williamas Penrose'ai 1783 m. įkūrė *Waterford* stiklo namus pietryčių Airijoje, seniausiame Airijos uostamiestyje Voterforde (angl. *Waterford*). Kompanija prisiviliojo nemažai stiklo ekspertų ir žinovų iš didelio šalies stiklo centro Stauerbridžo (*Stourbridge*). Pirklių laivai su stiklo dirbiniais iš Voterfordo uosto plaukdavo į Ispaniją, Vakarų Indiją, Niujorką, Naująją Angliją ir Niufaundlandą. Nors produkcija ir buvo aukštos kokybės, kompanija dėl politinių ir ekonominių priežasčių 1851 m. buvo uždaryta. Svarbu nepamiršti, kad nuo 1745 iki 1780 m. galiojo draudimas iš Airijos eksportuoti stiklo dirbinius (buvo draudžiama eksportuoti net į Angliją). Žinoma, jog sietymais Dubline, Airijoje, prekiaavo iš Anglijos atvykusi Williamsų šeimos (Richardo, Williama, Thomaso ir Isaaco) kompanija *Richard Williams and Co* (1772–1829)¹⁶⁰. Taip pat iš Londono į Dubliną atvykęs Johnas Dedereckas Aykbowmas, įsikūręs Graftono gatvėje, gamyba ir prekyba užsiėmė nuo 1800 iki 1820 metų.¹⁶¹

XVII a. Vakarų kultūros centru tapo karaliaus Liudviko XIV Prancūzija. Bernardo Perotto (1619–1707), kilęs iš garsios italų stiklių giminės, 1647 m. Nevero (*Nevers*; vidurio Prancūzija) mieste kartu su dėde Jeanu Castellano įsteigė Karališkąją stiklo ir veidrodžių manufaktūrą, o 1662 m. Orleano mieste B. Perotto atidarė savo stiklo manufaktūrą¹⁶². XVII a. 8–9 dešimtmečių dokumentai rodo, kad B. Perotto, be veidrodžių ir kitų stiklo gaminių, tuo metu gamino ir sietynus¹⁶³. 1764 m. Meco (*Metz*) miesto vyskupas palaimintasis François-Xavieras de Montmorency-Lavalis, siekdamas plėtoti mažo miestelio Bakara (*Baccarat*) industriją, įkūrė stiklo dirbtuves. Jos sėkmingai veikė net Prancūzijos revoliucijos metu, tačiau skurdo Napoleono karų laikotarpiu. Nuo 1830 m., užmezgus prekybinius ryšius su Turkija, dirbtuvėse pradėti gaminti sietynai. Ši visame pasaulyje garsi kompanija 1885 m. savo filialus turėjo Vietname, Urugvajuje, Kuboje, Meksikoje, Argentinoje, Brazilijoje, Filipinuose, Kambodžoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose. Nors kompanijos savininkai keitėsi ne kartą, *Baccarat* sėkmingai veikia iki šandien¹⁶⁴.

159 *Ibid.*, p. 156–162.

160 Westropp M.S. Dudley, *op. cit.*, p. 57–58.

161 Martin Mortimer, *op. cit.*, p. 164.

162 Kerri McCaffety, *op. cit.*, p. 68.

163 Käthe Klappenbach, *op. cit.*, p. 54.

164 *Baccarat* [interaktyvus], [žiūrėta 2012-12-04]. Prieiga per internetą: < <http://us.baccarat.com/> >.

Nuo XVIII a. I pusės stiklinius sietynus ėmė gaminti Silezijoje (Lenkijos pietvakariai, šiaurės Čekija), o tiksliau – Sudetų kalnų papėdėse išsidėsčiusios dirbtuvės. Anot tyrėjos A. Chrzanowskos, žvakidžių gamyba čia tęsėsi beveik visą XIX amžių. Sietynų gamybos technika buvo panaši kaip ir kitose Europos kraštų stiklo dirbtuvėse, todėl išskirtinio dekoru kabančių apšvietimo priemonių nebuvo sukurta. 1771 m. valdovo Frydricho II įkurta Silezijos stiklo liejykla Ščytne (*Szczytno*), kabančios žvakidės jose gamintos nuo 1773 metų. Taip pat žinoma, jog sietynus gamino stiklo dirbtuvės *Karlsthal* (veikė 1754–1888), priklausiusios Karlui Kristijanui Presleriui, stiklo dirbtuvės *Hoffnungsthal* (veikė 1796–1884). Viena didžiausių *Juzefnos* stiklo liejykla (veikė 1842–1979 m., 1843 m. susijungė su stiklo dirbtuvėmis *Karlsthal* 1958 m. pervadinta į *Julia*) Škliarska Poremboje (lenk. *Szklarska Poręba*) nuo XIX a. I pusės gamino į veneciškus *chiocche* sietynus panašias kabančias žvakides¹⁶⁵.

Garsių sietynų dirbtuvių būta ne vien Italijoje, Prancūzijoje, Bohemijoje, Anglijoje ar Prancūzijoje, bet ir Ispanijoje. 1728 m. katalonietis stiklius Ventura Sitas netoli Ispanijos karaliaus Pilypo V vasaros rezidencijos San Ildefonso, Segovijoje, įkūrė karališkąsias *La Granja* stiklo dirbtuves. Jose daugiausiai dirbo kitų Europos kraštų stikliai. Veneciškų bruožų sietynai dirbtuvėse buvo gaminami nuo XVIII a. vidurio.

XVIII–XIX a. stiklo gamyba plėtojosi ir Rusijoje. Caras ir imperatorius Petras I Šiaurės Vakarų Rusijoje 1703 m. įkūrė Sankt Peterburgą. Miestas daugiau nei du šimtus metų buvo šalies centras ir sostinė, svarbus prekybos uostas su Vakarais. Sankt Peterburge ir jo apylinkėse nuo XVIII a. pradžios būta nemažai stiklo dirbtuvių, tačiau ypač aukštos kokybės dirbinius, tarp jų ir sietynus, gamino garsiosios *Imperatoriškosios stiklo dirbtuvės*. Jų veikimo pradžia laikomi 1777 metai (egzistavo iki 1917 m.). Svarbu tai, jog prabangiais kūrniais jos pirmiausia aprūpino imperatoriaus dvarą, Sankt Peterburgo ir kitų miestų aukštuomenės rezidencijas, tačiau beveik negamino produkcijos pardavimui ar eksportui. Rusijoje stiklinių sietynų gamyba suklestėjo ir savitą klasicizmo stilių įgavo XVIII a. II pusėje. Imperijoje gamintos kabančios apšvietimo priemonės išsiskyrė spalvoto stiklo intarpais. Žydros ir rožinės stiklinės detalės sietynų kamieniuose vyravo XVIII a. 7–8 dešimtmečiuose, mėlynos ir raudonos – dažniau sutinkamos XVIII a. pabaigos– XIX a. pradžios dirbiniuose¹⁶⁶.

Garsių stiklo dirbtuvių būta ir LDK teritorijoje. Kunigaikštystės didžiojo kancelerio žmona Ona Kotryna Sanguškaitė-Radvilienė 1722 m. Ašmenos pavieta, Nalibokuose, įsteigė stiklo manufaktūrą (veikė iki 1862 m.). Kaip teigia dailėtyrininkė

165 Anna Chrzanowska, *op. cit.*, p. 107–113.

166 K. A. Соловьев, *op. cit.*, p. 7, 15, 16.

Aleksandra J. Kasprzak, manufaktūroje dirbo iš Čekijos ir Silezijos pakviesti amatininkai, todėl produkcija prilygo geriausiems Vidurio Europos dirbtuvių dirbiniams¹⁶⁷. Iki 1832 m. Nalibokų stiklo dirbtuvės, taip pat ir veidrodžių manufaktūra Urečėje (1937–1846) buvo Nesvyžiaus Radvilų, o vėliau – grafų Wittgensteinų nuosavybė. Kaip tvirtina šaltinius analizavę lenkų tyrėjai, Nalibokų dirbtuvėse jau nuo XVIII a. I ketvirčio kurti kamieniniai voro formos sietynai su stiklinėmis šakomis. Jie puošti lietais rutuliukų, kriaušės, vynuogių arba šlifuotais stikliniais kabučiais. Nuo XVIII a. vidurio gaminti metalinį ažūrinį karkasą turintys sietynai. Pastarųjų konstrukcija buvo paslėpta po daugybe šlifuočių kabučių, kurie buvo pritvirtinti žvaigždutės ar jazmino žiedelio formos stiklinėmis detalėmis. Tokie sietynai buvo gaminami ir Cudnovų stiklo liejykloje Žitomiro apylinkėse (veikė 1743 m.–XIX a. pab.; dab. šiaurės vakarų Ukraina). Stikliniai voro formos kabantys šviestuvai taip pat gaminti ir *Krištolinėje liejykloje* Liubačiuvo apskrityje (lenk. *huta Kryształowa*; veikė 1717 m.–XVIII a. pab.; pietryčių Lenkija)¹⁶⁸.

XVIII a. šalia tradicinių medžiagų (metalo, stiklo, kristolo) žvakidžių ir sietynų gamybai pradėtas naudoti porcelianas ir fajansas¹⁶⁹. Tai siejama su tuo, jog XVIII a. pradžioje Vokietijoje Ehrenfriedui Waltheriui von Tschirnhausui pavyko atskleisti porceliano gamybos paslaptis. 1708 m. Johannas Friedrichas Botigeris (Tschirnhauso mokinys) pirmą kartą pagamino europietišką porcelianą. Meiseno porceliano dirbtuvės (*Meißen*, miestas Rytų Vokietijoje) veikia nuo 1710 m. ir yra laikomos vienomis pirmųjų porceliano dirbtuvių Europoje¹⁷⁰. Nuo 1722 m. savo gaminius jos žymėjo sukryžiuotų špagų ženklų. Manoma, jog porcelianiniai sietynai dirbtuvėse buvo gaminami jau 1750 metais. Kitos Europoje garsios – *Capodimonte* porceliano dirbtuvės Neapolyje (Italija) taip pat gamino sietynus. Dirbtuvės buvo įkurtos karaliaus Karolio III (Ispanijos bei Neapolio ir Sicilijos karalius, valdė 1759–1788 m.) 1743 m. po vedybų su Marija Amalia (Augusto II, Saksonijos kiurfursto, Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio, įkūrusio Meiseno porceliano dirbtuves, anūke). Nuo

167 Aleksandra J. Kasprzak, Stiklo gamyba ir meninis stiklas klasicizmo laikotarpiu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, in: *Vilniaus klasicizmas: Parodos katalogas*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2000, p. 324.

168 *Polskie szkło do połowy XIX wieku*. Wrocław: Polskie Rzemiosło i Polski Przemysł, 1987, p. 135–136.

169 Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 6.; Fajansas – keramika iš balto molio, padengta matine alavo, kartais cinko glazūra; Porcelianas – keraminė medžiaga, gaminama iš koalinio ir špato, pridant kvarco ir kalkių. Žr. *Dailės žodynas*, p. 120, 335–336.

170 300 years of heritage, in: *Meissen Couture*, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-05-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.meissen.com/en/world-meissen-couture/maison-meissen-couture/300-years-heritage>>.

1756 m. Prancūzijoje, netoli Versalio, veikė *Sèvres* karališkosios porceliano dirbtuvės¹⁷¹. Jose pagamintos sietynų dalys (taurelės žvakėms, sietyno kamieną sudarančios vazos ar dubenys) išsiskyrė dirbtuvėms būdingais ištaipytais medalionais žydrame fone. Visos minėtos porceliano dirbtuvės sėkmingai veikia ir šiais laikais. Svarbu paminėti ir didiko Mykolo Petro Radvilos įkurtas majolikos¹⁷² dirbtuves Neborove (kaimelis netoli Lovičiaus (*Łowicz*, centrinėje Lenkijos dalyje). Gana neilgai veikusios dirbtuvės (1881–1897) gamino labai įvairius dirbinius: altorėlius, stovus lempoms ir pastatomiems laikrodžiams, praustuvus, vazas, ąsočius, krosnis, židinius, grindis, taip pat mums aktualius **sietynus**. Savo produkcija aprūpino dideles Lenkijos karalystės teritorijas ir Rusijos imperijos vakarinę dalį. Iki 1885 m. dirbiniai buvo žymimi įrašu MPR (Michał Piotr Radziwiłł), o po 1886 m. prie šio įrašo prijungti ST – dirbtuvių vadovo Stanisławo Thiele's inicialai¹⁷³. 1883 m. surengta Neborovo fabriko produkcijos paroda Europos viešbutyje Varšuvoje. 1884 m. *Tygodnik Ilustrowany* publikuotas piešinys, vaizduojantis Neborovo dirbtuvių gaminius, tarp kurių yra ir neįprastų, didingų formų sietynas (26 iliustr.)¹⁷⁴.

Apibendrinant Europos sietynų tyrėjų žinias apie stiklo dirbtuvių raidą, galima teigti, jog jau XVII a. pradžioje, o dar dažniau – XVII a. II pusėje Šiaurės Italijoje ir Bohemijoje sietynų karkasus imta puošti kalnų krištolo kabučiais ir karoliukų vėriniais. Trapų ir itin brangų kalnų krištolą sietynų puošyboje nukonkuravo krištolinis stiklas. XVII a. pabaigoje–XVIII a. pradžioje stiklinius sietynus pirmosios ėmė gaminti Bohemijos, Italijos ir Prancūzijos dirbtuvės, kiek vėliau – meistrai Anglijoje, Ispanijoje, Silezijoje, Airijoje, Lenkijoje ir LDK. Visgi stambiausi stiklinių sietynų centrai XVIII a. buvo Bohemija ir Venecija. Šlifuoti krištolinio stiklo bohemiškus ir spalvoto stiklo gėlėmis puoštus veneciškus sietynus pirkto viso pasaulio kilmingieji. Išimtis buvo Anglija, turėjusi savo stiprias stiklo dirbtuves, taip pat Prūsija, Ispanija ir Rusija, siekusios naudoti savo šalies meistrų gaminius.

171 *Sèvres* porcelain, in: *Encyclopedia Britannica*, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-10-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/536854/Sevres-porcelain>>.

172 Itališkas fajanso pavadinimas siejamas su Maljorkos sala (Ispanija), iš kurios XIV–XV a. į Italiją buvo vežami liustru dekoruoti ispanų-maurų stiliaus fajanso dirbiniai. Taip pat XIX a. terminu vadinti keramikos dirbiniai, padengti spalvota (dažn. švino) glazūra. Žr. *Dailės žodynas*, p. 254–255.

173 Workshop of majolica, in: Museum w Nieborowie i Arkadii, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-05-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.nieborow.art.pl/article.php?id=22>>.

174 Už informaciją apie dirbtuves dėkoju menotyrininkėms dr. Daliai Klajumienei ir dr. Rūtai Janonienei.

1.2.3. Pramoninė sietyų gamyba Europoje XIX a.–XX a. 4 dešimtmetyje

Daugelyje Europos šalių XVIII a. pabaigoje–XIX a. vyko pramonės revoliucija. Vienas svarbiausių perversmo metu vykusių pokyčių – perėjimas nuo rankų darbo prie daug pigesnės mašininės masinės gamybos. Europoje imti gaminti perkrautai ornamentuoti rankų darbą imituojantys ir prabangos įspūdį sudarantys, tačiau, XX a. kritikų žodžiais, vulgarūs dirbiniai¹⁷⁵. Kaip apmąstoma knygoje *Dirbtinis apšvietimas*, XIX a. viduryje būta netgi specialaus termino *brummagen*¹⁷⁶, apibūdinusio pigius, menkaverčius dirbinius, gaminamus Anglijos metalurgijos centre Birmingeme. Turima žinių, kad Birmingeme sietynus gamino nemažai įmonių: *R. W. Winfield* (veikė maždaug nuo XIX a. 3 deš. iki XX a. vid.)¹⁷⁷, *Messenger & Sons* (1835–1930)¹⁷⁸, *T. Thomason & Co* (apie 1800–1900), *J. & E. Ratcliff* (apie 1800–1900), *John Blakeway* (apie 1750–1900)¹⁷⁹.

Nors dominuojantis metalurgijos centras Anglijoje buvo Birmingemas, sietyų gamintojų būta ir Londone. Williamas Arthuras Smithas Bensonas 1854 m. įkūrė šviestuvų dirbtuves, kurios sėkmingai veikė iki 1924 metų.¹⁸⁰ XIX a. mašininis gamybos būdas buvo smarkiai kritikuotas, tačiau šis vienas svarbiausių *Dailės ir amatų* (*Arts and Crafts*) judėjimo dizainerių savo produkciją projektavo taip, kad sietynai ir kiti šviestuvai buvo gaminami tik mašininio būdu. Šis pavyzdys aiškiai rodo, jog patobulėjus technologijoms pramoninė gamyba buvo tinkama ne tik augantiems visuomenės poreikiams tenkinti, bet ir meniškoms kūrėjų idėjoms įgyvendinti.

Vokietijos metalurgijos centras jau nuo XVIII a. pabaigos buvo Berlynas. Prieš 1792 m. buvo įkurta bronzos dirbinių įmonė *Werner & Meith*. Kompanija turėjo salonus Kopenhagoje, Hamburge ir Leipcige¹⁸¹.

Didelę bronzinių ir stiklinių sietyų įvairovę siūlė dirbtuvės ir fabrikai Austrijoje. 1823 m. Vienoje Josefas Lobmeyris įkūrė iki šiandien tebeveikiančią stiklinių dirbinių

175 Maureen Dillon, *Artificial Sunshine: A Social History of Domestic Lighting*, Great Britain: The National Trust, 2002, p. 149.

176 Termino reikšmė taip pat aiškinama ir svetainėje: Brummagen, in: Birminghamuk.com – Voice Of The West, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.birminghamuk.com/brummagen.html>>.

177 R. W. Winfield, in: Grace's Guide - The Best of British Engineering 1750-1960, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-02-17]. Prieiga per internetą: <http://www.gracesguide.co.uk/wiki/R._W._Winfield>.

178 Samuel S. Messenger & Sons, in: The Oldcopper website, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-02-25]. Prieiga per internetą: <http://www.oldcopper.org/messenger_&_sons.htm>.

179 Pramonės revoliucijos istorijos svetainė-archyvas „Revolutionary Players“ [interaktyvus], [žiūrėta 2012-12-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.search.revolutionaryplayers.org.uk>>.

180 Maureen Dillon, *op. cit.*, p. 92.

181 Käthe Klappenbach, *Ibid.*, p. 96–103.

kompaniją *J. & L. Lobmeyr*. Ji ypač išgarsėjo puikiais krištoliniais sietynais, kuriuos XIX a. viduryje eksportavo netgi į Indiją, Egiptą, Turkiją ir Ameriką. Šios firmos sietynai puošia Šenbruno rūmus Vienoje, Krokuvos ir Poznanės pilis, Metropolitenos operos rūmus Niujorke. *J. & L. Lobmeyr* palaikė glaudžius ryšius su Bohemijos stiklais, todėl pagrindiniai užsakymų vykdytojai buvo *Harrachov* stiklo dirbtuvės Novy Svet mieste ir *Vetter* stiklo dirbtuvės Parcheno kaimelyje šiaurinėje Bohemijoje¹⁸². Svarbu tai, kad savininkas J. Lobmeyris ir kitos XIX a. Vienoje veikusios kompanijos turėjo didelę įtaką Bohemijos dirbtuvių raidai ir jų gaminiams. Remiantis Vienos pramoninės dailės asociacijos leidiniais, sietynus Vienoje XIX a. 8–10 dešimtmečiuose taip pat gamino *Hörner & Dantine*, *Dziedzinki & Hanusch*, savininkų Antono Schwarzko, D. Hollenbacho, M. Schusterio, A. Milde's, V. Gillaro dirbtuvės¹⁸³.

Varšuva nuo pat XIX a. pirmųjų dešimtmečių garsėjo kaip svarbiausias šalies metalurgijos centras¹⁸⁴. Ypač aktyviai bronzos dirbinių įmonės imta steigti XIX a. 7 dešimtmetyje. Iš tokių galima išskirti 1862 m. brolių Łopieńskių įsteigtą bronzos ir sidabro dirbinių įmonę, 1867 m. – Jano Serkowskio ir 1875 m. – Gustavo Roszkowskio bažnytinių bronzos reikmenų dirbtuves. Dirbtuvių steigimosi metai rodo, kad jų tik daugėjo: nuo 1888 m. pradėjo veikti brolių Eilsteinų¹⁸⁵, nuo 1894 m. – brolių Hempelų¹⁸⁶, nuo 1897 m. – M. Rappaporto šviestuvų ir bronzos dirbinių fabrikai¹⁸⁷, nuo 1900 m. – Stansławo Morawskio (vėliau *L. Morawski i O. Kubicki*) bronzos liejybos dirbtuvės, nuo 1900 m. – Jano Ferdinando Gierszos (Jana Ferdynanda Giersza)¹⁸⁸, 1901 m. – Edwardo Krasnosielskio ir W. Komorowskio meninių dirbinių iš bronzos dirbtuvės¹⁸⁹, nuo 1910 m. – Antonio Marciniako elektrinių šviestuvų fabrikas¹⁹⁰, maždaug nuo 1912 m. – elektrinių žirandolių fabrikas (*Specjalna Fabryka Żyrandoli do Elektryczności*)¹⁹¹ ir t. t. Iš 1926 m. pramonės ir amatų surašymo rezultatų išaiškėja,

182 *The Grove Encyclopedia of Decorative Arts*, vol. 2, USA: Oxford University Press, 2006, p. 47.

183 Blatter für Kunstgewerbe organ des wiener Kunstgewerbe-vereins <...> (Vienos pramonės dailės asociacijos išleisti dailės kūrinių lakštai), in: VDA SRSS, 7.03(051)BI-17.

184 Jau net 1815 m. 52 proc. bronzos, 31 proc. lietos geležies, 24 proc. kaltos geležies visos Lenkijos dirbinių buvo pagaminama būtent Varšuvoje. Duomenys iš: Małgorzata Dubrowska, Andrzej Sołtan, *op. cit.*, p. 12.

185 Małgorzata Dubrowska, Andrzej Sołtan, *op. cit.*, p. 109.

186 Jerzy W. Hołubiec, *op. cit.*, p. 132.

187 *Ibid.*, p. 109.

188 *Ibid.*, p. 104–105.

189 *Ibid.*, p. 98–100, 129.

190 *Ibid.*, p. 121–123.

191 *Ibid.*, p. 109–110.

kad vien tik Varšuvoje būta 18 įmonių, gaminusių sietynus¹⁹². Be abejonės, jos savo produkciją gamino ne tik vietiniams interjerams, bet ir eksportui. Kiek žinoma, į Rusiją (galbūt ir į XIX a.–XX a. pradžioje jai priklausiusią Lietuvą) R. Lonkos (R. Łąki) bronzos dirbtuvės eksportavo 90 proc.¹⁹³, M. Rapaporto šviestuvų fabrikas ir bronzos dirbtuvės – 65 proc. savo produkcijos¹⁹⁴.

Rusijoje XIX a. I–III ketvirčiuose meninės bronzos dirbinių centras buvo Sankt Peterburgas¹⁹⁵. Sostinės aukštuomenė akylai sekė Paryžiaus madas ir geidė turėti naujais europietišku prabangos prekių. Kadangi Imperijoje galiojo griežti draudimai įvežti bronzos dirbinius, Sankt Peterburgo bronzos meistrai, siekdami patenkinti paklausą, kopijavo prancūziškų apšvietimo priemonių formas ir dekorą. 1827 m. netgi išleistas įsakymas, leidžiantis Rusijos dirbtuvėms užsisakyti pavienius pavyzdžius iš europietišku dirbtuvių. Bronzos dirbinį vėliau reikėjo gražinti arba sunaikinti, t. y. perlydyti dalyvaujant valstybės tarnautojams¹⁹⁶. Palankios ir nekonkurencingos sąlygos vietos gamintojams smarkiai pasikeitė 1845 m., kai sumokėjus nemažus maito mokesčius į šalį leista įvežti bronzos dirbinius. Importuotos nebrangios Varšuvos ir Vienos, kokybiškos prancūzų gamintojų apšvietimo priemonės visiškai nukonkuravo vietinių gamintojų dirbinius. XX a. pradžioje masiniu apšvietimo priemonių gamybos centru tapo Maskva, tuo tarpu Sankt Peterburge buvo dažniau liejami išskirtiniai prabangesni sietynai.

XIX a. I pusėje iš garsiausių sietynų dirbtuvių Sankt Peterburge verta paminėti vokiečių kilmės Andrejaus Šreiberio (Андрей Шрейбер, veikė iki 1848 m.) dirbtuves bei itin garsų, bet neilgai veikusį Fridricho Bergenfeldo fabriką (Фридрих Бергенфельдт, veikė iki 1807 m.)¹⁹⁷. 1840–1860 m. nė vienos stambios statybos sostinėje neapsiejo be *Nikolso ir Plinke angliškos parduotuvės* («Английский магазинн Никольса и Плинке») siūlomų sietynų. Šiam stambiam prekybos centrui nuo 1833 m. sietynus tiekė Karlo Tegelšteino (Карл Тегельштейн) bronzos dirbinių fabrikas¹⁹⁸. Kremliaus rūmams Maskvoje, Marmuriniams rūmams Sankt Peterburge ir kitiems svarbiems pastatams Rusijoje apšvietimo priemonės kūrė prancūzų kilmės bronzos meistro

192 Małgorzata Dubrowska, „Artystyczne brązownictwo warszawskie 1900–1939: Prezentacja fabryk, zakładów, pracowni”, in: *Rzemiosło artystyczne. Materiały Sesji Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Warszawa: Fundacja ATK, 1996, p. 148.

193 Małgorzata Dubrowska, Andrzej Sołtan, *op. cit.*, p. 110.

194 *Ibid.*, p. 109.

195 Людмила Ароновна Дементьева, *op. cit.*, p. 300, 304.

196 Игорь Сычев, *op. cit.*, p. 110.

197 Игорь Сычев, *op. cit.*, p. 94–100.

198 *Ibid.*, p. 167–168.

Felikso Šopeno (Феликс Шопен, veikė nuo 1841 m.) fabrikas¹⁹⁹. XIX a. II pusėje–XX a. I ketvirtyje Sankt Peterburge apšvietimo priemonės taip pat gamino Karlo F. Verfelio (Карл Федорович Верфел; veikė nuo 1842 iki ~1910 m.), Adolfo Morano (Адольф Моран; veikė 1849–1918 m.)²⁰⁰, Nikolajaus Štangės (Николай Штанге) meninės bronzos fabrikai.

Meninės bronzos fabrikų XIX a. viduryje būta ir Maskvoje. Juose pagaminti sietynai pasižymėjo nebrangiu štampuotų detalių dekoru²⁰¹. Toks puošybos būdas ženkliai sumažino jų kainą ir lėmė platesnį paplitimą šalyje. Apie 1835 m. įsikūrė *Kriumbiugelio ir Šenfeldo* (Крумбюгел и Шенфельд) bronzos fabrikas²⁰². XIX a. II pusėje–XIX a. pradžioje sietynus Maskvoje liejo stambus Andrejaus Sokolovo (Андрей Соколов) fabrikas, taip pat Andrejaus M. Postnikovo (Андрей Михайлович Постников), Pavelo A. Ovčnikovo (Павел Акимович Овчинников) fabrikai, veikę iki 1917 metų²⁰³. Pramoniniu būdu naujo stiliaus apšvietimo priemonės Maskvoje gamino *Brolių Višnevskių* («Братья Вишневецкие»), *Dinamo* («Динамо») fabrikai. Jų sietynai, kaip ir Metnero (Метнера), Ovčnikovo (Овчинникова), Olovianišnikovo (Оловянишникова), Postnikovo (Постникова), Chlebnikovo (Хлебникова), Šneidero (Шнейдера) fabrikų, buvo panašūs į pagamintus Vakarų Europoje²⁰⁴.

Apibendrinant šį skyrių ir žvelgiant į Europos sietynų plastikos raidą, galima matyti, kad sietynų formos, dekoras jautriai ir plastiškai reagavo į nuolat besikeičiančią Europos kultūrą ir stilius. Romanikos laikotarpiu paprastų, sunkių proporcijų ir santūrios puošybos pastatams buvo kuriami masyvūs aiškiai apžvelgiamos, suvokiamos struktūros karūniniai sietynai. Ši simbolinė forma išreiškė aukščiausią dvasinę ir pasaulietinę valdžią, šviesą ir amžinąjį gyvenimą. Gotikoje horizontalias sietynų linijas keitė vertikalios. Ažūrinės koplytėlės ar baliustros formos kamienas su aplink išdėstytomis karpytomis šakomis kūrė lengvumo, elegantiškumo jausmą ir atkartoję gotikinių katedrų kilimo į dangų įspūdį. Romaninių ir gotikinių sietynų išliko labai nedaug, o juose ryškiai išreikštas krikščioniškas sakralumas tarsi liudija religingą viduramžių žmogaus sąmonę. Renesanse kamieniniai sietynai praranda ažūriškumą, tampa

199 *Ibid.*, p. 167, 168; Русский Барбедьен, in: *Антикварный Салон «Серафим»* [interaktyvus], [žiūrėta 2011-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.serafim.com.ua/russkij-barbeden/>>.

200 Игорь Сычев, *op. cit.*, p. 210; Адольф Моран и его дело, in: *Антикварный Салон «Серафим»* [interaktyvus], [žiūrėta 2011-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.serafim.com.ua/adolf-moran-i-ego-delo/>>.

201 Игорь Сычев, *op. cit.*, p. 173.

202 *Ibid.*, p. 172.

203 Мир художественной бронзы, in: веб-сайт фирма «КОНСТАНТА», [interaktyvus], [žiūrėta 2011-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.constantina.com.ru/articles/article.php?id=17>>.

204 Игорь Сычев, *op. cit.*, p. 208.

paprastesni ir pasaulietiškesni. Greta jų daugiausia vokiškai kalbančiuose kraštuose egzistavo iš ragų ir medinės figūros sukombinuoti sietynai, kuriuose jungėsi gamtinis ir kultūrinis pradai. XVI a. pabaigoje Italijoje pradėjo formotis barokas ir ten sietynų karkasus pradėta puošti kalnų krištolo kabučiais ir jų vėriniais. Venecija ir Bohemija XVIII a. tapo šių naujoviškų sietynų centrais. Juose gaminti perregimi ir šviesą laužiantys šlifuoti kalnų krištolo, o vėliau krištolinio stiklo sietynai interjerus pripildydavo virpančios šviesos. Tuo tarpu Nyderlanduose žalvarinių kamieninių sietynų formos, palyginus su ankstesniais amžiais, dar labiau „subangavo“: žemyn svyrančios ir vėl kylančios S raidės formos šakos atkartoją sunkaus burbulą kamieno apačioje apvalumą. Nublizginti žalvario sietynai spindėjo tarsi auksiniai, o toks paviršius sustiprindavo mirgančių žvakių šviesą. Rokoko laikotarpiu iš plastiškos medžiagos – medžio drožti itin įmantrių, netaisyklingų formų sietynai. Atskleidus porceliano gamybos paslaptis Europoje, madingi buvo spalvingi porcelianiniai sietynai. Jie itin tiksliai perteikė rokoko laikotarpio žaismingumą. XVIII a. viduryje Romoje ėmė skleistis neoklasicistinės nuotaikos. Architektūroje ir dailėje įsivyravo taisyklingumas ir paprastumas, didingos ramybės nuotaika. Sietynų projektuotojai taip pat atsisakė barokui ir rokokui būdingo perdėto puošnumo ir pompastikos. Iš tvarkingai suvertų krištolinių karoliukų ir kabučių buvo formuojamos tiesios linijos, lašą primenantys sietynų siluetai. Didelis dėmesys gamtos mokslams, švietimui ir technologijų pažanga XVIII a. subrandino pramonės perversmą. Industrinės revoliucijos laikotarpiu išrasta elektros lemputė lėmė didelius sietynų projektavimo pokyčius, kurie ypač išryškėjo XX a. I pusėje vyravusių *art nouveau*, *art deco*, modernizmo stiliaus apšvietimo priemonėse.

2. SIETYNAI XVII–XIX A. LIETUVOS BAŽNYČIŲ IR PASAULIETINIŲ PASTATŲ DOKUMENTUOSE

XVII–XVIII a. sietytų Lietuvoje išliko nedaug, kiek daugiau kabančių apšvietimo priemonių mus pasiekė iš XIX a.–XX a. 4 dešimtmečio. Nors disertacijos kataloge pateikiama apie 200 išlikusių pavyzdžių, tačiau jie – tik maža dalis XVII a.–XX a. 4 dešimtmetyje Lietuvos interjerus puošusių sietytų visumos. Išlikę egzemplioriai neatspindi visos buvusių šių dailės paminklų įvairovės, visiškai neparodo jų paplitimo masto, menkai atskleidžia jų formų ir gamybos medžiagų kaitą. Dėl šios priežasties bendro sietytų praeities vaizdo rekonstrukcijai neabejotinai yra būtina rašytinių šaltinių analizė.

Duomenys archyvinuose dokumentuose labai praplėtė žinias perprantant daugybę mums rūpimo objekto raidos ir sklaidos aspektų. Darbas su archyviniais šaltiniais leido suvokti terminų įvairovę bei kaitos dinamiką, kuri sietytų raidoje padėjo išvėlgti skirtingus etapus. Be to, pakoregavo ankstesnius įsivaizdavimus apie sietytų tipų paplitimą vienu ar kitu laikotarpiu skirtingo rango interjeruose. Pavyzdžiui, nustebino XVII a. bažnyčių turtingumas – nemažai jų turėjo kitiems Europos kraštams būdingų sietytų. XVIII šimtmečio dokumentuose tikėtasi rasti gausybę stiklu puoštų apšvietimo priemonių paminėjimų, tačiau jų aptikta vos keli.

Pasitelkus rašytinius XVII–XIX a. šaltinius, skyriuje siekiama išryškinti sietytų funkcionavimo apraiškas skirtinguose socialiniuose kontekstuose: analizuojami sietytų paminėjimai dvasininkijos, bajorijos dvarų ir miestiečių būstų inventoriuose, mecenuotų bažnytinių sietytų aprašymai. Pristatomi lenkų ir lotynų kalbų terminai, kuriais XVII–XIX a. dokumentuose buvo įvardijamos šios prabangios apšvietimo priemonės. Aiškinama jų (terminų) kilmė ir kaita. Sisteminamos šaltiniuose rastos įvairaus pobūdžio žinios: kokio tipo, iš kokių medžiagų pagaminti sietytai puošė gyvenamuosius, visuomeninius ir sakralinius pastatus, kiek ir kokiose patalpų vietose jie buvo kabinami. Rašytinių šaltinių duomenys lyginami su Lietuvos, Baltarusijos muziejų, bažnyčių ir kitų viešųjų erdvių negausiais išlikusiais pavyzdžiais, neišlikusių sietytų atvaizdais istorinėse fotografijose.

Prieš pereinant prie šaltiniuose rastų paminėjimų analizės verta pabrėžti, jog XVII–XIX a. tiek bažnyčias, tiek dvarus ir miestiečių butus aprašiusiuose dokumentuose sietytai išsamiai, plačiai nėra apibūdinami. Dažniausiai minima, iš kokių medžiagų jie pagaminti, šakų su žvakidėlėmis skaičius, kabėjimo vieta. Pasitaiko, kad apibendrintai nusakomas dirbinio dydis, pažymima būklė ar pakabinimo būdas. Tyrėjui ypač pageidautinų žinių apie pagaminimo vietą, meistrą ar fundatorių randama itin retai.

2.1. Sietynai XVII a. dokumentuose ir išlikę jų atitikmenys

Atliekant XVII a. sietynų tyrimą miestiečių aplinkoje, Lietuvos valstybės istorijos archyve peržiūrėti Vilniaus 83 miestiečių turto surašymai. Dauguma žiūrėtų šaltinių, t. y. net 72 inventoriai, parengti XVII a. IV ketvirtyje. Iš XVII a. II ketvirčio aptikti 6 inventoriai, iš XVII a. III ketvirčio – tik 5 dokumentai²⁰⁵. Po mirties raštininkai ir metiniai tarėjai surašydavo tik turtingų miestiečių turtą. Miestiečių inventoriuose, kaip ir dvarų dokumentuose, aprašytos gyvenamosios patalpos su vidaus įranga, baldais. Kai kada vertingesni daiktai galėjo į dokumentus ir nepatekti, nes, anot istoriko profesoriaus Aivo Ragauskos, pagal Magdeburgo teisę į inventorių buvo galima įrašyti tik giminaičių paminėtus daiktus²⁰⁶.

Peržiūrėjus nemažai miesto valdančiojo elito (pavyzdžiui, vaito Andriaus Gerkevičiaus, burmistrų Petro Minkevičiaus ir Motiejaus Klarovskio, tarėjo Joakimo Trojano vičiaus, raštininko Jono Pranciškaus Klarovskio) turtą aprašančių inventorių, sietynų paminėjimų juose neaptikta²⁰⁷. Tarp išanalizuotų 83 dokumentų sietynas minimas viename – 1642 m. Jano Veselio turto surašyme. Šaltinyje apibūdinamas žalvarinis sietynas, kabantis reprezentacinės patalpos centre, turintis šešias šakas ir įkainotas 18 auksinų (*Lichtarz mosiądzowy wposrodku Izby wiszący, w tego essow szesć, za złotych osimnascie szacowany*²⁰⁸). Kaip bus matoma vėliau iš sietynų paminėjimų analizės Lietuvos bažnyčių dokumentuose, šešių šakų žalvarinis sietynas – tai dažniausiai sutinkamas XVII a. kabantis šviestuvas. Jų aprašymų nemažai rasta ir publikuotuose 1528–1635 m. Poznanės turtingų miestiečių daiktų sąrašuose: pavyzdžiui, Poznanės pirklio Jano Lesickio 1627 m. inventoriuje paminėti du šešių šakų sietynai, o staliaus Wojciecho Szachty 1605 m. inventoriuje – žalvarinis keturių žvakių sietynas, rasta ir sietynų iš ragų²⁰⁹. Poznanė – seniausias Didžiosios Lenkijos miestas, nuo 966 m.

205 83 inventoriai šiose senųjų aktų bylose: LVIA, f. SA, b. 5096, 5103, 5111, 5113, 5115, 5116, 5118, 5119, 5120.

206 Aivas Ragauskas, *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antrojoje pusėje (1662–1702 m.)*, Vilnius: Diemedžio leidykla, 2002, p. 195.

207 1685 m. vaito Andriaus Gerkevičiaus turto inventorių (LVIA, f. SA, b. 5115, l. 421v–423); 1692 m. burmistro Motiejaus Klarovskio turto inventorių (LVIA, f. SA, b. 5116, l. 269–271); 1696 m. raštininko Jono Pranciškaus Klarovskio turto inventorių (LVIA, f. SA, b. 5120, l. 162–171v); 1698 m. tarėjo Joakimo Trojano vičiaus turto inventorių (LVIA, f. SA, b. 5120, l. 744–745v); 1698 m. burmistro Petro Minkevičiaus turto inventorių (LVIA, f. SA, b. 5120, l. 894–913v).

208 1642 m. Vilniaus miestiečio Jano Veselio turto inventorių (LVIA, f. SA, b. 5096, l. 161–164 (l. 162v)).

209 1635 m. Poznanės miesto raštininko Wojciecho Rochowicziaus turto inventoriuje minimas žalvarinis sietynas su aštuoniomis šakomis ir didelis žalvarinis sietynas su elnio galva, ant

Lenkijos katalikų vyskupystės centras, Lenkijos kunigaikščių rezidencija. Be abejonės, miestas buvo svarbus Lenkijos kultūrinis ir politinis centras, į kurį per prekybą ir diplomatiją iš kitų Europos miestų plito vyraujantys stiliai.

Dar vienas Vilniaus miestiečiui priklausęs sietynas aprašytas ankstesniame – 1630 m. inventoriuje. Dokumentas publikuotas V. Drėmos tęstiniame leidinyje *Vilniaus namai archyvų fonduose*, XII knygoje. Rūdininkų gatvėje stovėjusio namo inventoriūs greičiausiai sudarytas velionio prokonsulo Jokūbo Kevličiaus našlės prašymu. Dokumente minimas kambario viduryje kabantis karūnos formos žalvarinis sietynas, kainuojantis 30 auksinų (*Korona mosiądzowa w srod Izby wisząca, scacowana fl. 30*)²¹⁰. Kabantis šviestuvas namuose buvo vienas brangesnių daiktų (sieninis laikrodis kainavo 10 auksinų, o trylika skirtingų šautuvų – 60 auksinų). Dar vienas žalvarinis karūnos formos sietynas trumpai paminimas 1655 m. su Vilniaus miestiečiu Mykolu Klevkenu susijusiam dokumente²¹¹.

Nors europietiškos mados pasiekė ir Lietuvos miestus, XVII a. Vilniaus pasiturinčių gyventojų būstai dažniau buvo apšviečiami gana paprastomis priemonėmis – pastatomomis ar ant sienos pakabinamomis žvakidėmis. Tai patvirtina ir istoriko prof. A. Ragauskio XVII a. II pusės Vilniaus miesto valdančiojo elito ir jo gyvenamosios aplinkos tyrinėjimai²¹². Trys XVII a. dokumentai, kuriuose aprašomi žalvariniai sietynai, leidžia teigti, jog kabančiomis apšvietimo priemonėmis interjerus apšvietė retas Vilniaus miestietis.

Išsamiai analizei ir statistiniam vertinimui ypač palankūs bažnyčių dokumentai, t. y. išlikę trys nuoseklūs ir išsamūs Vilniaus ir Žemaitijos vyskupijų bažnyčių vizitacijų aktai²¹³. Išaiškėjo, kad iš 1633 m. Vilniaus vyskupijoje vizituotų 59 bažnyčių sietynų būta net 38-iuose. Vėlesnė 1653–1654 m. Vilniaus vyskupijos vizitacija rodo, kad parapijose daugėjant bažnyčių sietynų skaičius padidėja neženkliai – 119 aprašytų pastatų sietynų būta tik 51-ame. Iš 1675–1677 m. Žemaičių vyskupijos vizitacijos matyti, kad lankant 61 bažnyčių sietynų rasta tik 21-oje. Šaltinių duomenys rodo, kad priklausomai nuo vietovės ir laikotarpio 34–64 proc. bažnyčių XVII a. turėjo sietynų. Pažymėtina, kad

kurios dar būta šv. Sebastijono skulptūrėlės (*Inwentarze mieszczańskie z lat 1528–1635: z ksiąg miejskich Poznania*, p. 338, 432, 491, 501).

210 Vladas Drėma, *Vilniaus namai archyvų fonduose*, kn. 12, Vilnius: Savastis, 2006, p. 34. Inventoriūs saugomas LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3322, l. 33–42, sietynas minimas l. 38.

211 *Ibid.*, p. 75. Dokumentas saugomas LVIA, f. SA, b. 5099, l. 74–76, sietynas minimas l. 75.

212 Aivas Ragauskas, *op. cit.*, p. 407.

213 Vilniaus vyskupijos bažnyčių 1633 m. vizitacijų aktai (VUB RS, f. 57, b. B 53-40); Vilniaus vyskupijos bažnyčių 1653–1654 m. vizitacijų aktai (VUB RS, f. 57, b. B 53-42); *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, 2011.

dažniausiai statinyje jų būdavo po vieną (iš 94 XVII a. vizituotų nepasikartojančių bažnyčių²¹⁴ po vieną sietyną buvo 74-iose). Po du sietynus bažnyčiose pasitaikydavo rečiau (11 atvejų iš 94), po tris – visai retai (6 atvejai iš 94).

Dėmesio verta ir sietyno komponavimo interjere tradicija – dažniausiai tai bažnyčios vidurys (užfiksuoti 62 atvejai iš 76 aprašymų, kai minima sietyno kabėjimo vieta). Aprašant sietynus, paprastai šaltiniuose ji buvo įvardijama taip: *Lichtarz mosięzny, pośród kościoła wiszący, o sześciu essach* (Žalvarinis sietynas, kabantis bažnyčios viduryje, šešių šakų)²¹⁵. Kabindavo sietynus ir prieš didįjį altorių (12 atvejų iš 76), pavyzdžiui, 1633 m. Mstibovo bažnyčioje: *Lichtarz mosiezny wiszacy przed Oltarzem Wielkim z pięciu Essow mały* (Mažas žalvarinis sietynas, kabantis priešais didįjį altorių, su penkiomis šakomis)²¹⁶. Žinomi keli atvejai, kai sietynas kabėjo koplyčioje ar prie šoninio altoriaus. Šventovės viduryje – erdviausioje vietoje įžiebtas sietynas gerai apšvietė bažnyčių vidų. Be to, bažnyčios viduryje ar priešais didįjį altorių pakabintas sietynas sudarė vieną ašį su svarbiausia ir sakraliausia vieta – altoriumi. Spindintis, dažniausiai iš žalvario pagamintas kabantis šviestuvas jį dar labiau puošė ir akcentavo.

Istoriniuose šaltiniuose randama informacijos ne tik apie sietynų skaičių ar komponavimą interjere, bet ir apie jų formas. Dokumentuose aptinkamas terminas *corona / korona* (karūna) leidžia daryti prielaidą, kad Lietuvoje būta archajinių – *karūnos formos* sietynų. Kaip jau aptarta, Vilniaus miestiečių būstus apibūdinančiuose dokumentuose rasti du pastarosios formos sietynų aprašymai. Ieškant karūninių sietynų Lietuvos bajorų gyvenamojoje aplinkoje, peržiūrėti Konstantino Jablonskio ir Mečislovo Jučo surinkti ir publikuoti XVII a. inventoriai. Pabrėžtina, kad dvarų inventoriai iki XVIII a. pabaigos atstojo dvarų pajamų ir išlaidų knygas²¹⁷, o jų turinys priklausė nuo to, kada jie buvo sudaryti – parduodant ar perkant, išnuomojant ar užstatant (keičiantis savininkui), renkant iš valstiečių nuomą (sudaromi kasmet). Dažniausiai būdavo aprašomos dvarui priklausiusios valstiečių šeimos, jų žemės ir

214 XVII a. vizitacijų aktuose ir inventoriuose rasta 118 bažnyčių su aprašytais sietynais (paminėjimai pateikiami disertacijos prieduose – 1 lentelėje). 110 bažnyčių su aprašytais sietynais rasta 1633, 1653–1654 ir 1675–1677 m. vizitacijų aktuose, o dar 8 paminėjimai – pavieniuose inventoriuose ir vizitacijų aktuose. Tarp visų lentelėje pateikiamų 118 aprašymų yra pasikartojančių bažnyčių, pavyzdžiui, Dolistovo bažnyčioje sietynai aprašyti 1633 ir 1674 m. vizitacijų aktuose. Analizei naudojamas nepasikartojančių bažnyčių, kuriose būta sietynų, skaičius – 94.

215 Krakių bažnyčios 1677 m. vizitacijos aktas (*Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, p. 714).

216 Mstibovo bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas (VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 32–38 (l. 33v)).

217 Anot Mečislovo Jučo, dvarų pajamų ir išlaidų knygų dvarai neturėjo iki XVIII a. pab., jas greičiausiai atstojo inventoriai (Mečislovas Jučas, *Baudžiavos irimas Lietuvoje*, Vilnius: Mintis, 1972, p. 29).

prievolės, pasėliai ir gyvuliai, taip pat vardijami dvaro pastatai ir kilnojamasis turtas. XVII a. smulkiosios bajorijos dvarelių inventoriuose kilnojamųjų daiktų sąrašai gana trumpi ir skurdūs. Nors leidinyje K. Jablonskis ir M. Jučas paskelbė daugiau kaip šimtą XVII a. feodaliųjų dvarų inventorių, terminas *corona* juose nepastebėtas. Rezultatų nedavė ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje peržiūrėtos dar kelios dešimtys aptariamo šimtmečio inventorių²¹⁸.

Daugiausiai *karūnos formos* sietynų aprašymų aptikta bažnyčių dokumentuose – 20 atvejų iš 145 sietynų aprašymų²¹⁹. Dauguma paminėjimų rasti Vilniaus vyskupijos 1653–1654 m. bažnyčių vizitacijų aktuose²²⁰ ir tik vienas Žemaitijos – 1675 m. Žarėnų bažnyčios aprašyme²²¹. Pavyzdžiui, gana tipiškas karūninio sietyno apibūdinimas Myšo bažnyčioje: *Lichtarz albo Corona mosiądzowa ktora in circum ma Essow 6* (Žalvarinė žvakidė arba karūna, kuri rate turi šešias šakas)²²². Kaip jau žinoma, žiedo formos kabantys šviestuvai Europoje vyravo IX–XII amžiuose. Kai kurie LDK bažnyčių vizitacijų aktuose minimi karūnos formos sietynai galėjo būti sukurti ir įgyti XVI a., tačiau, lyginant su Vakarų Europa, Lietuvoje šios formos sietynai atsirado ganėtinai vėliau. Pusė iš aprašytų karūninių sietynų buvo žalvariniai, du – iš ketaus, vienas – geležinis. Karūninių sietynų paminėjimų nedaug, tačiau atrodo, kad jų šakų skaičius, kaip ir medžiagiškumas, sutampa su bendromis XVII a. Lietuvos sietynų tendencijomis: daugiausia būta šešių šakų sietynų (9 atvejai), penkių, aštuonių, dešimties ir šešiolikos šakų – mažiau (po du atvejus). Deja, iki mūsų dienų XVII a. karūninių sietynų pavyzdžių Lietuvoje neišliko, todėl juos įsivaizduoti galima tik atsigręžus į Europos sietynų raidos istoriją.

Dar vienai archajiškų sietynų grupei priskirtini šviestuvai, sukomponuoti iš medinės drožtos elnio galvos su ragais ir žvakidėlėmis. Išsamiai pastarieji pristatyti pirmame skyriuje (žr. p. 31–32). Elnio galvos formos su ragais sietynų aptinkama ir Lietuvos bažnyčių, ir dvarų dokumentuose. Bažnyčių vizitacijų aktuose tokių zo-

218 Devyniolika XVII a. dvarų inventorių šiose bylose: LMAVB RS, f. 12-410, f. 20-549, f. 20-619, f. 25-228, f. 37-211, f. 37-476, f. 37-504, f. 37-1061, f. 37-1623, f. 37-1638, f. 43-17411, f. 43-17420, f. 135-335, f. 138-242, f. 138-309, f. 138-1552.

219 XVII a. vizitacijų aktuose ir inventoriuose rasta 118 bažnyčių, kuriose iš viso aprašyti 145 vienetai sietynų (žr. disertacijos prieduose 1 lentelę, 5 stulpelį; tarp jų yra apie 15 pasikartojančių sietynų aprašymų).

220 1653–1654 m. Nalibokų, Derevnos, Sviežėnio, Myriaus, Krošino, Niedžviedicų, Lipsko, Slucko, Cimkovičių, Jelnos, Myšo, Krasnosiolo, Bešenkovičių, Rudnosiolo, Toločino, Boguševičių, Salų, Dolginovo bažnyčių vizitacijų aktuose (VUB RS, f. 57, b. B 53-42, l. 140, 161, 183, 201, 218, 225, 258, 274, 350, 394, 497, 655, 672, 729, 752, 866, 973).

221 *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, p. 51.

222 Myšo bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas (VUB RS, f. 57, b. 53-42, l. 392-405 (l. 394)).

omorfinio pavidalo šviestuvų tarp 145 aprašytųjų rasta 20 (6 elnio galvos kabantys šviestuvai Žemaičių vyskupijos bažnyčiose²²³ ir 14 – Vilniaus²²⁴). Beje, pasitaiko, kai šaltiniuose vietoje elnio minima briedžio ar asilo galva su ragais ir žvakidėlėmis. Pavyzdžiui, Plungės bažnyčios 1675 m. vizitacijos akte minima viduryje bažnyčios kabanti asilo galva su dviem žvakidėlėmis: *Głowa w pośródku kościoła ze dwiema essami osła*²²⁵. Greičiausiai tokia gyvūnų įvairovė dokumentuose atsirado todėl, kad vizitatoriai neatpažino vaizduojamo gyvūno ar tiesiog nežinojo jų simbolinės prasmės (žr. p. 31–32). Drožta elnio galva dažniausiai būdavo tvirtinama prie skydo, kuris aversė ir reverse galėjo būti puoštas reljefiniais drožiniais arba įrašu. Iš rankraščių sužinome, kad Betygaloje elnio galvos su ragais šviestuve, greičiausiai skyde, buvo įrašas lotynų kalba: *Jelenia głowa z rogami, na tych rogach lichtarzyków blaszanych czternaście. Inscriptio: Fructus charitatis salus* (Elnio galva su ragais, ant tų ragų – keturiolika skardinių žvakidėlių. Įrašas: Meilės vaisius – išganymas)²²⁶. Sprendžiant iš šūkio, sietynas galėjo priklausyti Šv. Onos brolijai. Išskirtinio šakų skaičiaus iš ragų pagaminti šviestuvai neturėjo (minima nuo 2 iki 14 šakų), daugumoje aprašymų jos minimos geležinės.

Tikėtina, jog Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvare taip pat būta kabančių žvakidžių iš ragų. 1543–1548 m. dvaro sąskaitoje yra Jono Hozijaus apyskaita, kurioje minima, kad šaltkalvis Miklašas gavo 4 kapas grašių už dviejų žvakidžių iš elnio ragų pagaminimą²²⁷. Prielaidą leidžia daryti ir tai, jog didžiuliai šakoti elnio ragai buvo itin tinkami būtent meliuzinos gamybai. Tą liudija paminėjimai šaltiniuose bei išlikę pavyzdžiai Lietuvoje ir kaimyninėje Lenkijoje. Anot lenkų apšvietimo priemonių specialisto profesoriaus J. W. Hołubieco, Vavelio pilies valgomąjį sirenos formos sietynas su ragais puošė nuo XVI a. 4 dešimtmečio²²⁸. Tikėtina, jog 1544 m. Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Žygimantui Augustui apsi-

223 1621 m. Kražių bažnyčios vizitacijos akte (Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.), p. 28); 1675–1677 m. Plungės, Rietavo, Betygalos, Tryškių bažnyčių vizitacijų aktuose (Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai, p. 62, 83, 300, 548).

224 1633 m. Choroščos, Zabłudovo, Juchnovieco, Turosnos, Vasilkovo, Trčianos, Dolistovo, Bžozovos, Jasinuvkos bažnyčių vizitacijų aktuose (VUB RS, f. 57, b. B 53-40, l. 198, 206, 213v, 216, 223, 225, 241v, 246, 247v); 1654 m. Gožovo, Mogiliovo, Šklovo bažnyčių vizitacijų aktuose (VUB RS, f. 57, b. B 53-42, l. 516, 703, 729).

225 *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, p. 62.

226 Betygalos bažnyčios 1677 m. vizitacijos aktas (*Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, p. 300).

227 *Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543–1548): 1543 VI 21–1544 XI 15*, kn. 2, Vilnius: Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“, 2012, p. 292–293.

228 Jerzy W. Holubiec, *op. cit.*, p. 34–35.

gyvenus Vilniuje, orientuojantis į Vakarų Europos madas, reprezentacines patalpas siekta apstatyti naujausia įranga²²⁹.

Bajorų ir didikų dvarų inventoriuose kol kas žinomi tik du sietynų iš ragų paminėjimai. Upytės dvaro 1604 m. inventoriuje aprašomi elnio ragai, ant kurių būta geležimi aprėminto žibinto: *Лух'тар на елених рогах железом оправ'ны одинь* (Sietynas ant elnio ragų geležimi aptaisytas vienas)²³⁰. Šiame aprašyme drožta elnio galva neminama, tačiau šviestuvo forma artima XVII a. populiariems zoomorfinio pavidalo sietynams. Didikams Tyzenhauzams priklausiusiame Rokiškio dvaro 1643 m. inventoriuje ypač išsamiai aprašomas sietynas, sudarytas iš medinės drožtos elnio galvos su ragais, ant kurios yra didelė žalvarinė žvakidė su šešiomis šakomis: „... *na lańcuchu wisi głowa drewniana z rogami jelenia snycerska; na nej wielki lichtarz mosiądzowy mający ...sow* [essow – A. V-G. pastaba] *z lampkimi mosiądzowych sześć*“²³¹. Pagal tam metui būdingus principus grafai madingu sietynu papuošę reprezentacinę rūmų patalpą – valgomąjį.

Iki mūsų dienų Lietuvoje išliko tik du elnio galvos formos sietynai. Abu jie saugomi Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje. Skulptoriaus Juozo Mikėno 1926 m. surengtos ekspedicijos metu Alsėdžių miestelyje rasta elnio galva (žr. kataloge Nr. 84). Nepilnai išlikusio sietyno skydas puoštas rolverkais, būdingais renesansinei XVII a. I pusės drožybai. Gali būti, kad šis kūrinys puošė Žemaičių vyskupų dvarą²³² arba į Alsėdžių miestelį kaip sunykęs ir nebereikalingas dirbinys pateko iš kurios nors Žemaitijos bažnyčios. Daug geriau išsilaikė Zapyškio bažnyčioje kabėjęs sietynas (inv. Nr. Tt-15485)²³³ (žr. kataloge Nr. 83). Atsižvelgdama į reljefinį apvado ornamentą su sirenomis, dailėtyrininkė M. Matušakaitė dirbinį priskyrė XVII a. I pusei²³⁴.

Ragų sietynų paminėjimai ir išlikę pavyzdžiai leidžia teigti, jog šios apšvietimo priemonės Lietuvoje vyravo XVII a., o dažniausiai pasitaikanti skulptūrinė jų dalis buvo drožta elnio galva. Išraiškos forma, kaip ir laikotarpis, sutampa su Lenkijos karalystėje vyravusiais šios rūšies kabančiais šviestuvais. Visgi Vidurio Europos šalyse (žr. p. 31–32) elnio galvos formos sietynų, tokių kaip Lenkijos karalystėje ar LDK,

229 1544 m. Lietuvos didsisis kunigaikštis Žygimantas Augustas apsigyveno Vilniuje.

230 *Lietuvos inventoriai XVII a.*, p. 12.

231 Vendragovskio perrašytas 1643 m. Rokiškio dvaro inventorius (VUB RS, f. 5, b. 28-2334, l. 233-238v). Už dokumento nuorodą dėkoju Rokiškio krašto muziejaus Istorijos skyriaus vedėjai Onai Mackevičienei.

232 Peržiūrėtuose 1643, 1650, 1661, 1677 m. Alsėdžių bažnyčios inventoriuose (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 300) elnio galvos formos šviestuvus neminimas.

233 Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynų paveldas Lietuvoje, in: *Kultūros paminklai*, Nr. 14, Vilnius: Savastis, 2009, p. 96.

234 Marija Matušakaitė, *Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*, p. 219, 221; Idem, *Lietuvos skulptūra iki XVII a. vidurio*, p. 162–163.

pasitaikydavo retai (buvo populiarūs undinių, moterų, įvairių mitinių būtybių biustai), todėl galima teigti, jog šiose šalyse buvo išsivysčiusi savita aptartų šviestuvų tradicija. Meliuzinų populiarumas Lietuvoje reikėsi šimtmečiu vėliau nei Vidurio Europoje. Vėlesnį paplitimą greičiausiai nulėmė menkai išvystyta miestų ir dvarų infrastruktūra bei neįsišaknijusios krikščionybės tradicijos (1579 m. Tarkvinijaus Pekulo Žemaičių vyskupijos vizitacijos akte sietynai neminimi²³⁵).

1667 m. Užuguoščio bažnyčios vizitacijos aktas liudija Lietuvoje buvus *rutulio formos* sietyną. Kol kas tai vienintelis žinomas paminėjimas. Šviestuvas dokumente aprašomas kaip žalvarinė rutulio formos / apskrita žvakidė su keturiomis šakomis, kabanti viduryje bažnyčios: *Lichtarz in medio templi wiszący, okrągły, ze essami cztyrma, mosiądzowy*²³⁶. Kaip buvo minėta pirmajame skyriuje (žr. p. 33), ažūriško rutulio, dar kitaip vadinamo narvelio formos, sietynai (*cage chandelier*) buvo paplitę istorinėse Prūsijos žemėse, Suomijoje ir Švedijoje²³⁷. Nemažai išlikusių XV–XVII a. pavyzdžių yra Lenkijos bažnyčiose²³⁸.

Lietuvoje išliko tik vienas ažūriško rutulio formos sietynas. Prano Gudyno restauravimo centre 1984 m. jį restauravo Sigitas Domarkas²³⁹ ir šiuo metu jis saugomas Lietuvos dailės muziejuje (Inv. Nr. TM-522) (žr. kataloge Nr. 21). Archajiška šviestuvo forma, ypač gilios lėkštelės vaškui bei renesanso stiliui būdinga lapelių puošyba leidžia sietyną datuoti XVII a. pradžia. Broniaus Kvyklio daugiatomiam leidinyje *Lietuvos bažnyčios* publikuota Paupio Šv. Šeimos – Jėzaus, Marijos ir Juozapo bažnyčios didžiojo altoriaus fotografija²⁴⁰. Joje neryškiai matyti ažūriškas rutulio formos sietynas. Deja, neturima žinių, ar ši retos formos kabanti apšvietimo priemonė išliko iki mūsų dienų.

Dažniausiai bažnyčių ir dvarų dokumentuose aprašant sietynus vartotas *žvakidės* terminas, kuris senosios lenkų kalbos dokumentuose skambėjo kaip *lichtarz*, o lotyniškai – *candelabra*. Taip buvo įvardijamos ir pastatomosios žvakidės, todėl ypač svarbu atkreipti dėmesį į apibūdinime pasitaikančias detales. Daugumoje sietyną aprašymų minima, kad žvakidė yra kabanti (*lichtarz wiszący*), ji yra bažnyčios viduryje (*lichtarz w posród koscioła*), koplyčioje, priešais didįjį ar kitą altorių. Suprasti, jog minimas būtent sietynas, gali padėti ir aprašomas šakų su žvakidėlėmis skaičius (*Lichtarz*

235 *Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579)*. *Fontes ecclesiastici historiae Lithuaniae I*, Vilnius: Aidai, 1998.

236 *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, p. 222.

237 Kurt Jarmuch, *op. cit.*, p. 87.

238 Išvados daromos remiantis tokių sietyną aprašymais nuo 1951 m. Lenkijoje leidžiamame serijiniame leidinyje *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*.

239 Sietyno restauravimo byla Prano Gudyno restauravimo centre Nr. 584/1696.

240 Bronius Kvyklys, *Lietuvos bažnyčios*, t. 3: Kauno arkivyskupija, Čikaga: Amerikos lietuvių b-kos I-klā, 1983, p. 330.

wiszący z sescią essow). Minėtais terminais *korona / corona* ar *głowa jelenia / cornibus cervini* buvo ne tik įvardijami sietynai, bet kartu ir apibūdinamas jų pavidalas, forma. *Kabančios žvakidės* sąvoka informacijos apie šviestuvo formą nesuteikia. Tikėtina, jog taip įvardyti labiausiai XVII a. paplitę, ryškių išskirtinių ypatumų neturintys *kamieniniai sietynai*. Pastarojo tipo kabančios apšvietimo priemonės turi vieną pagrindinį profiliuotą stiebą / kamieną, prie kurio, kaip prie pagrindinės ir svarbiausios sietyno dalies, yra tvirtinamos šakos (žr. p. 29–31).

Lietuvos bažnyčių dokumentuose *kabančios žvakidės* terminu įvardyti sietynai daugiausia būdavo žalvariniai (65 atvejai iš 121), keletas geležinių (6 atvejai), ketaus (4 atvejai), vario (3 atvejai) ir skardos (1 atvejis). Pastebėtina, jog iki 1677 m. Slucko bažnyčioje būta dviejų sidabrinių sietynų. Apie juos sužinome iš Slucko klebono skundo Vilniaus konsistorijai, kuriame tvirtinama, jog po klebono Mykolo Reimerio mirties Volkovysko taurininkas²⁴¹ Jonas Reimeris iš bažnyčios pasigrobė šilkinius drabužius, du sidabro sietynus ir kitus bažnytinius rakandus²⁴². Kol kas tai vienintelis XVII a. dokumentas, kuriame minimos sidabrinės kabančios apšvietimo priemonės. Kalbant apie šakų skaičių, Lietuvos bažnyčių dokumentuose daugiausia pasitaikydavo šešių šakų (25 atvejai iš 72, kai nurodytas šakų skaičius), dvylikos šakų sietynų (12 atvejų). Būta sietynų ir su ypač daug šakų: 1633 m. Bžostovicos bažnyčios vizitacijos akte aprašytas 18 šakų sietynas, 1653 m. Cholchlos bažnyčios vizitacijos akte – 20, o 1654 m. Svierių (Svyrių) bažnyčios vizitacijos akte – net 24 šakų sietynas: *Lichtarz wielki mosiądzowy wpuł koscioła wiszący, na swiec 24* (Didelis žalvarinis sietynas, kabantis viduryje bažnyčios, 24 žvakėms)²⁴³. Rankraščiuose retais atvejais paminimi ir sietynų fundatoriai (4 atvejai iš 145 aprašytų sietynų). Pavyzdžiui, iš Kvėdarnos bažnyčios 1676 m. vizitacijos akto sužinome, kad žalvario sietynas buvo dovanotas Vilniaus vaivados, Kvėdarnos seniūno Mykolo Kazimiero Paco: *Lichtarz mosądzowy, wyszący pośród kościoła, od jaśnie wielmożnego jmści pana Michała Paca, wojewody wileńskiego, starosty chweydańskiego*²⁴⁴. Mosėdžio bažnyčios 1677 m. vizitacijos akte minimas brolijos dovanotas žalvario sietynas²⁴⁵. *Lichtarz* terminu įvardytų pakabinamų šviestuvų randama ir dvarų dokumentuose. 1632 m. Gaurės dvare minima pakabinti skirta žvakidė (*lichtarz*

241 Taurininkas – vienas iš LDK ir ATR dvaro ir žemietijų valdžios pareigūnų.

242 LMAVB RS, F. 43–16439, l. 1. Už dokumento nuorodą dėkoju menotyrininkei dr. Gabijai Surdokaitei-Vitienei.

243 1633 m. Bžostovicos bažnyčios vizitacijos aktas (VUB RS, f. 57, b. B 53-40, l. 28); 1653 m. Cholchlos bažnyčios vizitacijos aktas (VUB RS, f. 57, b. B 53-42, l. 68); 1654 m. Svierių (Svyrių) bažnyčios vizitacijos aktas (VUB RS, f. 57, b. B 53-42, l. 888).

244 *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, p. 105.

245 *Ibid.*, p. 778.

mosiądzowy do zawieszenia)²⁴⁶. Vis dėlto tvirtai teigti, kad tai sietynas, o ne žvakidė, neleidžia itin trumpas aprašymas – neminimas nei šakų skaičius, nei galima pakabinimo vieta (galėjo būti kabinamas ant sienos). Abraomo Vainos 1649 m. sudarytame Vyskupų rūmų Verkiuose inventoriuje aprašymas be dvejonų leidžia identifikuoti sietyną valgomajame (*lichtarz wiszący w stołowej izbie*)²⁴⁷.

Kamieninių XVII a. sietynų pavyzdžių Lietuvoje išliko daugiausia. Nemažai jų saugoma Lietuvos muziejuose: bent trys vienetai – Lietuvos nacionaliniame muziejuje (IM-4618, IM-4621, IM-13029)²⁴⁸ (žr. kataloge Nr. 34, 37, 51), vienas – Lietuvos dailės muziejuje (TM-2332) (žr. kataloge Nr. 24). Ilgą laiką Vilniaus arkikatedroje kabėjo istoriškai Kėdainių evangelikų reformatų bažnyčiai priklausantis sietynas. Įspūdingas, dydžiu išsiskiriantis (250 cm) kamieninio tipo šviestuvas buvo sukurtas XVII a. I pusėje (žr. kataloge Nr. 23). Manoma, jog šį dirbinį iš Smolensko (Rusija) parvežė didikai Radvilos²⁴⁹. Panašių sietynų būta Ukrainoje. Tą patvirtina Iljos Rodovo straipsnyje publikuota Ostrogo sinagogos nuotrauka su labai panašia apšvietimo priemone²⁵⁰. Vienas vertingiausių išlikusių kamieninių sietynų yra Vilniaus arkikatedros Šv. Ignaco Lojolos koplyčioje (žr. kataloge Nr. 176). Šviestuvo šakų riestes puošia stilizuotų elnių figūrėlės, viršus, kaip ir būdinga XVII a., vainikuotas kario su renesansiniais drabužiais skulptūrėle²⁵¹. Vertingas barokinis sietynas puošė Šv. arkangelo Mykolo bažnyčią Vilniuje. Jį užfiksuoti fotografijose spėjo Janas Buřhakas (27 iliustr.). Kai kurių sietynų išliko tik atskiros dalys: Bagaslaviškio bažnyčioje rastos dvi XVII a. sietyno šakos, puoštos stilizuoto žalčio motyvais (žr. kataloge Nr. 100). Panašių šakų pora saugoma Lietuvos nacionaliniame muziejuje (inv. Nr. IM-4582) (žr. kataloge Nr. 30). XVII a. priskirtinos Švobiškio evangelikų reformatų bažnyčios devynios S raidės formos skirtingų dydžių

246 *Lietuvos inventoriai XVII a.*, p. 116.

247 Vitkauskienė Birutė Rūta, Vilniaus vyskupo Eustachijaus Valavičiaus rezidencija Verkiuose, in: *Acta Academiae Artium Vilmensis*, Vilnius, 2009, t. 55, *Lietuvos dvarai: kultūros paveldo tyrinėjimai*, p. 32.

248 Sietynai aptarti ir su fotografijomis publikuoti ankstesniame autorės straipsnyje: Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynų paveldas Lietuvoje, in: *Kultūros paminklai*, Nr. 14, Vilnius: Savastis, 2009, p. 88.

249 Adomas Juškevičius, Juozas Maceika, *Vilnius ir jo apylinkės*, Vilnius: Mintis, 1991, p. 181; *Album zabytkow ewangelickich w Wilnie*, Wilno: 1929. Už pastarojo leidinio nuorodą dėkoju restauratoriui Gintarui Kazlauskui.

250 Ilia Rodov, The Eagle, its Twin Heads and Many Faces: Synagogue Chandeliers Surmounted by Double-Headed Eagles, in: *Studia Rosenthaliana: Jewish Ceremonial Objects in Transcultural Context*, vol. 37, Belgija: Peeters Publishers, 2004, p. 78.

251 Šio šviestuvo reprodukcijomis papuoštos Valdovų rūmų salės. Aptartus sietynus 1983 ir 1985 m. restauravo Gintaras Kazlauskas.

šakos²⁵² (žr. kataloge Nr. 150) bei vynuogės lapeliu ir vyro galva riestėje dekoruotos Nacionaliniame muziejuje saugomos trys šakos (inv. Nr. IM-4583 (2 vnt.), IM-4584) (žr. kataloge Nr. 31, 32). Aptariamo tipo paplitimą patvirtina ir Dimitrijaus Strukovo piešiniai. 1864–1867 m. ekspedicijos metu dabartinės Baltarusijos teritorijoje jis užfiksavo XVII a. sietyną Drujos Šv. Antano bažnyčioje ir sinagogoje (Vitebsko sritis) (28 iliustr.).

Kaip matyti, XVII šimtmetį tiek Europoje, tiek ir mums aktualioje Lietuvos valstybės teritorijoje galime įvardyti žalvarinių sietynų amžiumi. Tačiau 1643 m. Šakynos bažnyčios vizitacijos akte randame pirmąjį *stiklinio sietyno* paminėjimą: *Candelabrum ex vitro, penes forces Ecclesiae pendens* (Žvakidė iš stiklo bažnyčios skliautuose (?) kabo)²⁵³. Įdomu, kad kituose Europos kraštuose irgi tik XVII a. viduryje metaliniai šviestuvų karkasai pradėti puošti šlifuotiems kalnų kristolui, lietais stiklo kabučiais ir karoliukų vėriniais. Stiklinio sietyno paminėjimas Šakynos bažnyčioje atspindi naują Europos sietynų raidos etapą. Pastarasis atvejis nagrinėjamas kitame – iš stiklo pagamintas apšvietimo priemonės analizuojančiame skyriuje.

Peržiūrėjus nemenką skaičių bažnyčių, dvarų ir miestiečių dokumentų išaiškėjo, kad XVII a. Lietuvoje sietynais dažnai buvo puošiami sakraliniai pastatai. Kiek didesnis sietynų skaičius pastebėtas senesnėje nei Žemaičių – Vilniaus vyskupijoje. Tikėtina, jog nuo XVI a. Europoje madingais ragų sietynais puošėsi LDK kunigaikščio dvaras. Šaltiniai liudija, jog tokių apšvietimo priemonių buvo didikų ir turtingų bajorų dvarų interjeruose. Žalvariniai sietynai minimi buvę vyskupo rezidencijoje Verkių dvare ir keleto Vilniaus miestiečių inventoriuose. Visgi vilniečių būstai, kaip ir smulkiosios ar vidurinėsios bajorijos dvareliai dažniau buvo apšviečiami pastatomomis arba sieninėmis žvakidėmis.

Taip pat šaltiniuose rasti duomenys atskleidė, kad Lietuvos pastatuose būta įvairesnių tipų sietynų, nei liudija negausūs išlikę pavyzdžiai. XVII a. dokumentuose užfiksuoti karūninių, kamieninių, ažuрино rutulio, elnio galvos formos sietynai, kurie būdingi kitiems Europos kraštams IX–XVII amžiuose. Remiantis tuo galima drąsiai teigti, kad XVII a. Lietuvos sietynų formos buvo veikiamos visai Europai būdingų apšvietimo priemonių raidos dėsniais.

Didelis sietynų paminėjimų skaičius bažnyčių vizitacijų aktuose leido atlikti statistinius skaičiavimus, kurių metu paaiškėjo, jog sakraliniuose pastatuose kabančių apšvietimo priemonių dažniausiai būta po vieną ir kabėdavo jos bažnyčios viduryje,

252 Rūta Vitkauskienė, Dailės kūrinių aprašas Uk25874, 2000 m., KPC KOPA.

253 Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.), p. 224; Liudas Jovaiša, *Šiaurės Indija Žemaičių žemėje: katalikiškoji reforma Žemaičių vyskupijoje*, Vilnius: Aidai, 2013, p. 77.

rečiau – priešais didįjį altorių. Taip pat bažnyčių dokumentuose daugiausia rasta sietynų, įvardytų *lichtarz wiszący* terminu, todėl tikėtina, kad labiausiai paplitę buvo vieno kamieno pakabinami šviestuvai. Tai patvirtina ir išlikusių pavyzdžių skaičius (XVII a. kamieninių sietynų išliko daug daugiau nei elnio galvos formos ar ažūrinio rutulio). Neabejotinai galima teigti, kad XVII a. Lietuvoje, kaip ir Europoje, buvo žalvarinių sietynų šimtmetis. Daugiausia šaltiniuose užfiksuota šešių šakų, nemažai aštuonių ir dvylikos šakų sietynų.

Nors XVII a. pavyzdžių iki mūsų dienų išliko labai mažai, tirtuose rankraščiuose atsispindi įvairūs ir turtingas kabančių apšvietimo priemonių etapas. Rasti sietynų paminėjimai šaltiniuose kelia naujų klausimų, kuriems reikia išsamesnių tyrimų.

2.2. Sietynai XVIII a. dokumentuose ir išlikę jų atitikmenys

XVII a. antroji pusė–XVIII a. Lietuvai buvo ypač sunkus metas: 1654–1661 m. šalį okupavo Maskvos ir Švedijos kariuomenės, kiek vėliau – Šiaurės karo metu (1700–1721) per Lietuvą vėl žygiavo rusų ir švedų kariai, siautėjo maras ir badas. 1772, 1793, 1795 m. vykę padalijimai neigiamai paveikė šalį. Per šią politinę, demografinę ir ekonominę krizę buvo prarasta pusė šalies gyventojų, sugriauta daug miestų ir miestelių, išgrobstyta ir sunaikinta daug meno vertybių. Šalyje vyravusi suirutė atsispindi ir dokumentuose – sietynų paminėjimų XVIII a. rašytiniuose šaltiniuose daug mažiau nei XVII ar XIX amžiuose. Aptikta paminėjimų, kuriuose netgi nurodoma konkreti svetimtaučių padaryta žala tyrinėjamiems taikomosios dailės kūriniams²⁵⁴.

Aiškinantis, ar XVIII a. Vilniaus miestiečiai naudojo sietynus savo būstams apšviesti, peržiūrėti 78 inventoriai²⁵⁵ (XVIII a. I ketvirčio peržiūrėti 29 inventoriai, II – 20, III – 17, IV – 12 inventorių). Daugelyje dokumentų aptiktas terminas *lustr*. Kaip parodė išsamesnė šio termino analizė (žr. p. 73–76), XVIII a. rašytiniuose šaltiniuose juo dažniausiai buvo įvardijami veidrodžiai, sieninės žvakidės su reflektoriais ar be jų. Peržiūrėjus beveik visus senųjų aktų bylose esančius XVIII a. Vilniaus miestiečių turto surašymus, rasti visi tie patys sietynų apibūdinimai, kuriuos analizavo

254 1677 m. Mosėdžio bažnyčios vizitacijos akte rašoma „Lampa tuarskiej [!] roboty, y ta od Szwedów zepsowna.“ (Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai, p. 778).

255 Septyniasdešimt aštuoni XVIII a. Vilniaus miestiečių inventoriai šiose senųjų aktų bylose (skliausteliuose pateikiamas rastų tinkamų inventorių skaičius): LVIA, f. SA, b. 3774 (2 inv.), 5120 (1 inv.), 5122 (9 inv.), 5123 (5 inv.), 5124 (14 inv.), 5126 (8 inv.), 5127 (2 inv.), 5128 (5 inv.), 5129 (3 inv.), 5132 (1 inv.), 5133 (1 inv.), 5135 (2 inv.), 5136 (2 inv.), 5137 (2 inv.), 5138 (2 inv.), 5140 (1 inv.), 5142 (1 inv.), 5143 (5 inv.), 5144 (5 inv.), 5145 (2 inv.), 5146 (5 inv.).

ir istorikas Stasys Samalavičius. Iš 78 inventorių neabejotini sietynų įvardijimai yra dviejuose inventoriuose. 1772 m. pirklio našlės Kotrynos Grigoravičienės kilnojamojo ir nekilnojamojo turto surašyme minimi du žalvariniai senovinio darbo šešių žvakčių sietynai (*Dwa Lustra Staroswieskiey roboty mosięzne do Swiec obie na Sztuk 6 taxowaną zll --- 12*) ir vienas žydrai margintas žirandolis (*Jedne Girydony z kraszaniy Niebieskiey zll --- 8*)²⁵⁶. Žinant, jog Europoje tuo metu jau būta nemažai porceliano dirbtuvių, galima daryti prielaidą, jog šaltinyje minimas žydra spalva puoštas porcelianinis kabantis šviestuvas. Istorikas S. Samalavičius, kalbėdamas apie šio inventoriaus žvakides, neužtikrintas, kad jame aprašomi būtent sietynai, todėl tekste juos vadina *liustromis*²⁵⁷. Istoriniame dokumente neminima, kad tai kabanti žvakidė, bet nemažas šakų skaičius ir tai, kad daiktas žalvarinis, leidžia daryti prielaidą, jog aprašomas būtent sietynas. 1930 m. J. Bułhakas užfiksavo Vilniaus mėsininkų cechui priklausiusį sietyną (29 iliustr.). Galima sakyti, jog tai tipiškas XVIII a. viduriui būdingas nedidukas pakabinamas šviestuvas, ko gero, turėjęs šešias šakas. Ant žalvarinio bumbulo galima įskaityti pagaminimo datą – 1757 m., datą patvirtina ir raitytos rokokui artimais elementais puoštos dirbinio šakos ir kriauklių formos lėkštelės vaškui nuvarvėti. Kitas inventorius, kuriame išsamiai aprašomi sietynai – 1775 m. už Žaliojo tilto Šnipiškėse stovėjusio Piuromonto dvarelį turto inventorius. Jame minima, kad reprezentacinės patalpos (*Pokoie Paradne*) viduryje kabo krištolinis sietynas šešioms žvakėms (*Lustro Kryształowe na 6 Swiec w posrzodku Wisi*²⁵⁸). Skaitydami inventorių toliau, sužinome, kad kitame kambaryje ant sienų kabo šeši sieniniai šviestuvai (*Lusterek po scianach Sześć*) ir šešių šakų sietynas. Viename dvarelį kambaryje prie *alkovo* (kambario dalis ar niša sienoje, skirta lovai) taip pat kaboją paaukuotas sietynas (*Lustro wiszące wyzłacane*²⁵⁹). XVIII a. III ketvirčio pabaigoje Lietuvoje krištolinių ar paaukuotų sietynų tikrai dar buvo nedaug, todėl dokumente aprašomos apšvietimo priemonės žymi ypatingą Vilniaus miesto gyventojų turtingumą.

Istoriko S. Samalavičiaus teigimu, panašiai galėjo būti apšviestos ir pasiturinčių miestiečių patalpos. Piuromonto dvarelis priklausė Rumšiškių seniūnui, rusų armijos generolui Stanislovui Piuro, tačiau panašiai aprašytų sietynų Vilniaus miestiečių inventoriuose beveik nepavyko aptikti. Dažnai *lustro* apibūdinimai tokie trumpi ir neišsamūs, jog sunku suprasti, kas aprašoma – veidrodžiai, reflektoriai, bra ar sietynai. Turint omenyje, jog sietynai bažnyčių dokumentuose apibūdinami daug išsamiau,

256 1772 m. našlės Kotrynos Grigoravičienės inventorius (LVIA, f. SA, b. 5143, l. 1019–1030 (l. 1022v).

257 Stasys Samalavičius, XVII–XVIII a. Vilniaus miestiečių butų sienų puošybos ir vidaus apšvietimo elementai, p. 296.

258 Piuromonto dvarelį Vilniuje 1774 m. turto inventorius (LVIA, f. SA, b. 5144, l. 227v).

259 *Ibid.*, l. 228v.

norisi paprieštarauti istorikui S. Samalavičiui ir teigti, kad XVIII a. Vilniaus miestiečiai sietyną beveik neturėjo. Dažniau jie naudojo bra su reflektorais, pastatomas ar nešiojamas žvakides. Svarbu pridurti, kad Poznanės XVIII a. miestiečių inventoriuose sietynai aprašomi išsamiai, panašiai kaip Lietuvos bažnyčių dokumentuose, pavyzdžiui, 1708 m. Poznanės miestiečio turto inventoriuje prie žalvario daiktų aprašomas kabantis sietynas, kuriame sulaužytas erelis (*Lichtarz wiszący, u którego orzeł złomany*²⁶⁰). Poznanės inventorių, kuriuose nusakoma, kad šviestuvus kabantis, yra tikrai nemažai²⁶¹.

Ieškant sietynų XVIII a. dvarų aplinkoje, skaityti inventoriai Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje²⁶² bei publikuoti inventoriai knygoje *Акты издаваемые Виленскою комиссією для разбора древнихъ актовъ*²⁶³. Knygoje pateikiama 50 dvarų dokumentų, bet tyrimui tinkamų buvo apie 40 (kai kuriuose inventoriuose buvo aprašomi tik dvarui priklausę valstiečiai ar dvaro pastatai, visai neapibūdinant jų interjerų). Tarp peržiūrėtų 53 vidurinės bajorijos dvarelių inventorių, kuriuose aprašomas interjeras, sietynų paminėjimų rasta tik viename – Kotlovo dvaro turto surašyme. 1798 m. inventoriuje „rezidenciniame pastate“ minimi net devyni sietynai, pagaminti iš skirtingo saksoniško²⁶⁴ stiklo, kabantys viduryje lubų kiekviename kambaryje. Du iš minėtų sietynų buvo paausuoti ir turėjo po šešias šakas su žvakidėlėmis, kiti septyni – po aštuonias šakas žvakėms be paausavimo²⁶⁵. Tai, kad prabangos daiktų – sietynų vidurinės bajorijos dvaruose daugiau atsirado XVIII a. II pusėje, patvirtina ir dailėtyrininkės dr. Dalios Ramonienės atlikti nuodugnūs tyrinėjimai. Anot autorės, po XVIII a. pradžios karų ir juos lydėjusių negandų dvaro sodybų vaizdas dažnai buvo skurdus, ir tik į amžiaus pabaigą valgomieji ir svetainės buvo puošiami didesniais metaliniais prie lubų tvirtinamais šviestuvais²⁶⁶.

Gerokai daugiau prabangių apšvietimo priemonių – sietynų būta valdančiojo elito ir didikų aplinkoje. 1718 m. rengiant senato iškilmes Sapiegų rūmuose Gardine

260 *Inwentarze mieszczańskie z wieku XVIII: z ksiąg miejskich i grodzkich Poznania*, t. 1, z lat 1700–1758, p. 24

261 *Ibid.*, p. 29, 31, 32, 55, 62, 63, 78.

262 Trylika XVIII a. dvarų inventorių šiose bylose: LMAVB RS, f. 20-2102, 3368; f. 37-263, 265, 404, 2358, 4441, 5400, 9930; f. 138-1388.

263 *Акты издаваемые Виленскою комиссією для разбора древнихъ актовъ: томъ XXXVIII: Инвентари староствъ, именій, фолварковъ и деревень XVIII века. (1720–1798)*, Вильна, 1914.

264 Saksonija – regionas dabartinės Vokietijos rytuose, greta istorinių Bohemijos ir Silezijos žemių, kur nuo XVII a. pab. buvo gaminami stiklo sietynai.

265 *Акты издаваемые Виленскою комиссією для разбора древнихъ актовъ*, p. 442.

266 Dalia Ramonienė. Vidutinės bajorijos reprezentacinių interjerų įrangos ir apipavidalinimo tendencijos XVIII amžiuje, in: *Pasaulietiniai interjerai: idėja, dekoras, dizainas*, sudarytoja Dalia Klajumienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2014, p. 91–109.

parengtas salės iliuminacijos projektas (30 iliustr.)²⁶⁷. Italų tyrėjai Laura Balboni, Paolo Corradini ir Angelo Landis straipsnyje *Dirbtinis apšvietimas Po lygumos aristokratų rūmuose* pateikia įdomią XVII–XVIII a. šaltiniuose rastą informaciją. Pasak jų, Italijos diduomenės rūmuose iliuminuotojai buvo ne mažiau svarbūs nei floristai ar kitų rūšių dekoruotojai²⁶⁸. Pažvelgus į piešinį, beveik nekyla abejonių, jog ir LDK teritorijoje būta apšvietimą organizavusių specialistų. Piešinyje matyti nuo lubų nuleisti penki sietynai su keturiomis žvakėmis, pilioriai, puošti veidrodėliais. Panašu, jog salės arkados viršų, tarpus tarp langų ir durų supraportus planuota apšviesti daugybe žvakidėlių.

1667 m. Jano Thomaso paveiksle atvaizduota Šventosios Romos imperijos imperatoriaus Leopoldo I ir Margaritos Teresės vestuvių puotos salė su daugybe žvakidėlių ant sienų (31 iliustr.) leidžia geriau įsivaizduoti senato iškilmių vaizdą LDK. Sudėtingas Sapiegų rūmų salės apšvietimo projektas nenusileidžia kitiems retiems Europos švenčių iliuminacijos pavyzdžiams.

Tikėtina, jog dideli ir puikūs sietynai XVIII a. kabėjo Beržėnų dvaro svetainėse. Dvarą perėmus didikai Adolfui Čapskiui, 1847–1875 m. statyti iki mūsų dienų išlikę neogotikiniai dvaro rūmai. 1901 m. valgomojo fotografijoje virš stalo matyti puikus sietynas. Jo riestos šakos nežymiai puoštos akanto lapų motyvais, nariuotas kamienas – kriauklėmis ir rokailiais, o kompoziciją žavingai užbaigia viršuje įtaisyti žemyn žvelgiantys pučiai (32 iliustr.). Dekoro detalės leidžia šį taikomosios dailės kūrinių datuoti XVIII a. III ketvirčiu ir priskirti vėlyvojo baroko stiliui. Rūmų svetainės fotografijoje matyti stalų pora su baroko laikotarpiui būdingomis suktų kolonėlių formos kojomis, taip pat du masyvūs iš briedžio ragų ir medžio pagaminti sietynai (33 iliustr.). Tikėtina, jog minėti sietynai, kaip ir baldai, galėjo būti išsaugoti ir perkelti iš senųjų dvaro rūmų. Sietynu iš ragų taip pat naudojosi didikai Zabielos Apytalaukio dvare. Grafas Česlovas Zabiela 1900-aisiais Paryžiuje vykusioje pasaulinėje baldų parodoje įsigijo didelį baldų komplektą su šviestuvu. Anglijos meistrai juos pagamino iš Indijos ir Amerikos elnių ragų, parodoje komplektas buvo laimėjęs aukso medalį. Iki mūsų dienų išlikęs sietynas saugomas Kėdainių krašto muziejuje (žr. kataloge Nr. 3). Krištolo

267 Jerzy Lileyko, Przebudowa grodzieńskich pałaców Batoriańskiego i Sapieżyńskiego na gmach sejmowy w 1717 – 1718 roku, in: *Między Padwą a Zamościem*, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 1993, p. 263–282. Už straipsnį su iliustracijomis dėkoju menotyrintinkei dr. Rūtai Janonienei.

268 Laura Balboni, Paolo Corradini, Angelo Landi, Artificial light in the aristocratic palaces in the Po valley: Remarks on the lighting devices between the 17th and the 18th century, in: „*Light and Glass*“, *European Society and Documentation centre for Chandeliers, Light and Lighting*, [interaktyvus], 2010 02 22, [žiūrėta 2014-08-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.lightandglass.eu/2010/articles/artificial-light-in-the-aristocratic-palaces-in-the-po-valley/>>.

kabučiais ir smailėmis puoštą XVIII a. pabaigos sietyną turėjo didikai Tiškevičiai (34 iliustr.). Greičiausiai jis bus kabėjęs rezidencijoje Vilniuje arba Astravo dvare, kol Jono Leono Tiškevičiaus sūnus jį išsivežė į Prancūziją²⁶⁹. Apie šviestuvą sužinome iš 1922 m. Paryžiuje išleisto grafo Alfredo Tiškevičiaus parduodamų meno kūrinių katalogo. Sietynas aukcione parduotas už 5000 frankų. Sapiegų rūmų Vilniuje 1746 m. inventoriuje minimi du dideli kabantys sietynai su šakomis (*Luster Wielkich wiszących w całości z Esami Sztuk dwie*)²⁷⁰. Apšvietimo priemonės įrašytos prie sidabro dirbinių (*Regestr Srebra Kredesowego spisanego*), todėl greičiausiai buvo pagamintos iš šio brangaus metalo. 1744 m. aprašytas Vilniaus vaivados, LDK etmono Mykolo Radvilos rezidencijos Gardine interjeras. Rūmų salės lubose būta trijų varžtų, nuo dviejų iš jų buvo nuleistos virvės, apsuktos žaliomis juostelėmis, o ant jų kabėjo sietynai. Taip pat salėje ant kolonų kabėjo šešiolika medinių baltai dažytų žvakidžių, kiekvienoje iš jų buvo po penkis skardinius vamzdelius žvakėms²⁷¹. Kodėl didikų miesto rezidencijose aptinkama nemažai prabangių apšvietimo priemonių, lemia tokių rezidencijų funkcijos. Nors stambūs užmiesčio dvaro rūmai turėjo svarbią reprezentacinę funkciją, tačiau pagrindinė jų paskirtis buvo gyvenamoji, o miesto rūmai buvo skirti įvairiems priėmimams, pasisėdėjimams ir pokyliams. Nenuostabu, kad miesto rezidencijos buvo sąmoningai puošiamos ir dabinamos, mat ši dažna susitikimų erdvė buvo skirta ir pasipuikuoti.

LDK dvaruose rastus sietynų paminėjimus verta palyginti su Olykos pilies apšvietimo priemonių kaita. Nors rūmai buvo už LDK teritorijos ribų, tačiau priklausė didikams Radviloms. XVII a. 9 dešimtmečio pilies inventoriuose sietynai neminimi. Pirmosios žinios apie juos aptinkamos 1755 m. pilies lobyno sąrašė. Įspūdinga tai, kad iš viso aprašyti dvidešimt aštuoni sietynai, dar daugiau – terminu *lusterek* apibūdintų sieninių reflektorių su žvakidėlėmis. Sąrašė dalis sietynų išskirti kaip seni (lenk. *dawne*): dvi „liustros“ – be jokių šakų, aštuonios – didelės penkių šakų medinės medžio drožėjo darbo ir dvi mažesnės – medinės su trimis šakomis. Taip pat sąrašė minimas vienas didelis aštuoniolikos šakų sietynas, devyni sietynai su dvylika žvakidelių ir šeši mažesni su šešiomis šakomis žvakėms²⁷². Kaip matyti, senesnėmis įvardytos apšvietimo priemonės pagamintos iš paprastesnės ir pigesnės medžiagos – medžio. 1772 m. inventoriuose sietynai vis dar įvardijami terminu *lustra*. Įspūdi daro tai, jog per ganėtinai trumpą

269 Aldona Snitkuvienė, *Biržų grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*, p. 347.

270 1746 m. Sapiegų rūmų Vilniuje inventorius (LMAVB RS, f. 37-34, l. 19v).

271 1744 m. Radvilų rūmų Gardine inventorius (AGAD, AR XVIII, 323, mf. 17685, l. 127). Už dokumento nuorašą dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

272 1755 m. Olykos pilies inventorius (*Інвентарі Олицького замку XVII–XVIII століть: Збірник документів*, Луцьк: ПВД «Твердиня», 2007, p. 145). Už leidinį dėkoju menotyrininkėms dr. Gabijai Surdokaitei-Vitenei ir dr. Rūtai Janonienei.

laiką jų skaičius pilyje padidėjo netgi iki keturiasdešimties. Vertingos informacijos dokumente suteikia apšvietimo priemonių įkainiai. Keturiolika sietynų, turinčių po dvylika žvakidėlių, kainavo po 300 auksinų (iš viso 4200 auksinų). Be pastarųjų, būta šešiolika dirbinių su aštuoniolika šakų žvakėms. Kiekvienas jų taip pat įvertintas 300 auksinų (iš viso 4800 auksinų). Galiausiai šokių salėje kabėjo penki sietynai, turėję po aštuoniolika šakų žvakėms, trys Leščinskių (?) salėje, du valgomuosiuose – iš viso dešimt sietynų, kurių vertė sudarė 3000 auksinų²⁷³. Visų sietynų, išvardytų 1772 m. Olykos pilies inventoriuje, bendra vertė be sieninių reflektorių su žvakidėlėmis sudarė 12000 auksinų. Turto sąrašas neabejotinai leidžia pajusti LDK didikų Radvilų finansinį pajėgumą ir galią. Prieš išvardytus pilies sietynus, saugomus lobyne ir kabančius salėse, nublanksta visi anksčiau minėti ne tik pavienių LDK bažnytėlių ar miestiečių būstų, bet ir bajorų bei anksčiau minėtų didikų aplinkoje žinomi sietynų pavyzdžiai. Lyginant pirmųjų stiklinių didingų apšvietimo priemonių atsiradimą, Olykos pilies inventoriuose jie pirmą kartą minimi gana vėlai – XVIII a. pabaigoje²⁷⁴.

Svarbu pažymėti tai, jog dvarų inventoriuose aptikti sietynai buvo įvardyti *lustro* terminu. Šis terminas retai vartotas bažnyčių sietynams (tik 2 atvejai XVIII a. bažnyčių dokumentuose). 1798 m. Pranciškui Vainilovičiui priklausiusiame Kotlovo dvare (Naugarduko vaivadija) minimi devyni stiklo sietynai. 1794–1799 m. panašus skaičius stiklinių kabančių šviestuvų minimas ir Olykos pilies inventoriuose. Pažymima, jog kai kurie iš jų pažeisti, todėl tikėtina, jog buvo įgyti jau kiek anksčiau. Lietuvoje stiklinių sietynų buvo aptinkama, bet jie dar ne itin plačiai paplitę. Trapios medžiagos kabantys šviestuvai dvarų interjeruose atliepė to laikotarpio madas – XVIII a. pabaigoje stikliniai / krištoliniai sietynai Vakarų Europoje buvo labai madingi. Sapiegų rūmų inventoriuje minimi du sidabriniai sietynai žymėjo ypatingą šių didikų turtinę padėtį – tai vienintelis žinomas iš šio tauriojo metalo pagamintų sietynų paminėjimas XVII–XIX a. dokumentuose.

Rekonstruoti išsamų XVIII a. sietynų vaizdą Lietuvos bažnyčiose sunku. Išlikę 1782–1797 m. šešių dekanatų (Kauno, Ukmergės, Breslaujos, Pabaisko, Ašmenos ir Rodūnios) generalinių vizitacijų aktai leidžia apskaičiuoti, kiek sietynų būta Vidurio ir Pietų Lietuvos bažnyčiose, tačiau dėl šaltinių stokos tiksliau nusakyti, kiek ir kokių sietynų būta visos Lietuvos bažnyčiose, – neįmanoma. Iš 115-os Kauno, Ukmergės, Breslaujos, Pabaisko, Ašmenos ir Rodūnios dekanatuose vizituotų bažnyčių sietynų

273 1772 m. rusų armijos 1764 m. padarytos žalos rūmams aprašymas (*Інвентарі Олицького замку XVII–XVIII століть: Збірник документів*, p. 182, 185).

274 *Інвентарі Олицького замку XVII–XVIII століть: Збірник документів*, p. 207 (1794 m. rūmų kilnojimų daiktų sąrašas), 221 (1795–1799 m. rūmų pilies aprašymas), 230 (1799 m. lobyno daiktų sąrašas).

būta tik trijose šventovėse. Ašmenos dekanato Varnionių bažnyčioje 1784 m. aprašomi du iš stiklo ir krioštolo pagaminti sietynai bažnyčios viduryje. Jie, matyt, buvo įgyti prieš minėtą surašymą, nes 1770 m. dokumentuose²⁷⁵ apie šiuos kabančius šviestuvus dar nebuvo rašyta. 1784 m. Pabaisko dekanato Gelvonų bažnyčioje minimi du sietynai, kabantys bažnyčios viduryje, Ukmergės dekanato Kavarsko bažnyčioje minimi keturi sietynai. Beje, jie ypatingi tuo, jog buvo puošti apvalios formos kabučiais ir vėriniais / virvelėmis (*Lichtarzew wiszących z essami, z gałkami i sznurami 4*)²⁷⁶. Svarbu pabrėžti, kad iš 115-os trys bažnyčios, puoštos sietynais, atskleidžia itin skurdų XVIII a. vaizdą lyginant tiek su XVII a., tiek su XIX a. dokumentuose randamu sietynų skaičiumi.

Kiek plačiau XVIII a. sietynus leidžia aptarti pavieniuose (ne generalinių vizitacijų) bažnyčių inventoriuose ir vizitacijų aktuose rasti kabančių apšvietimo priemonių paminėjimai. Peržiūrėtuose 92 pavieniuose dokumentuose skirtingų / nepasikartojančių sietynų aprašymai rasti penkiolikos bažnyčių turto surašymuose (žr. 2 priedą).

Ką atskleidžia ypač reti XVIII a. sietynų paminėjimai bažnyčių aprašymuose?

Galima spėti, kad kai kur išliko seniau pagamintų sietynų: Cimkovičių bažnyčioje ir 1653, ir 1716 m. minimas ketaus (lenk. *spizowy*) sietynas, Veiviržėnuose 1697 ir 1705 m., Salantuose 1677, 1715, 1750 ir 1770 m. taip pat minimi sietynai iš ketaus, Adučiškio bažnyčios 1674 ir 1700–1740 m. dokumentuose minimas žalvarinis sietynas. Remiantis lentelėje esančiais XVIII a. sietynų duomenimis (žr. 2 priedą – lentelę „Sietynų paminėjimai XVIII a. bažnyčių dokumentuose“), nemažai būta paprastesnių, pigesnių – medinių ir lietu ketaus sietynų (ketaus – 5, mediniai – 4 nepasikartojančiuose paminėjimuose). Visiškai mažai rasta žalvarinių sietynų paminėjimų – tik dviejose – Adučiškio ir Platelių bažnyčiose. XVII a. žalvaris buvo pagrindinė medžiaga, naudota sietynų gamybai. Gali būti, kad XVIII a. šio gana brangaus metalo dirbiniai galėjo būti paimti karo reikmėms. Taip pat svarbu pridurti, kad nors XVII a. bažnyčiose ketaus sietynų būta nedaug, jie taip pat galėjo būti paimti karinės technikos gamybai, t. y. patrankoms lieti.

Kaip buvo pristatyta pirmajame mokslinio darbo skyriuje, XVIII a. Europoje galima vadinti stiklinių sietynų klestėjimo amžiumi. Nuo XVIII a. pradžios iš šios trapios medžiagos sietynai gaminti Venecijoje, XVIII a. I ketvirtyje jie intensyviai kurti Bohemijoje, nuo XVIII a. pirmosios pusės – Silezijoje (pietvakarių Lenkija, šiaurės Čekija), nuo XVIII a. II ketvirčio – Ispanijoje karališkose *La Granja* dirbtuvėse (žr. p. 43). XVIII a. stikliniai sietynai gaminti ir LDK, didikams Radviloms priklausiu-

275 1770 m. Varnionių bažnyčios inventorių (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3381, l. 176-177v).

276 *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m., atlikta Vilniaus vyskupo Ignato Jokūbo Masalskio parėdymu*, p. 25.

siose Nalibokų, o galbūt ir Urečės²⁷⁷ stiklo dirbtuvėse. Dėl vis intensyviau besikuriančių stiklo dirbtuvių XVIII a. I pusėje, o ypač XVIII a. II pusėje nemažai stiklinių sietyną tikėtasi rasti ir Lietuvos sakraliniuose statiniuose.

Negausiai išlikę šaltiniai atskleidžia, jog stikliniais ir krištoliniais sietytais XVIII a. puošėsi tik turtingesnės, dosnius geradarius turinčios Lietuvos bažnyčios: 1712 m. Vilniaus katedroje nuleistas raudona virve šventovės viduryje kabėjo krištolinis sietynas: *Lichtarz kryształowy z Sznurem czerwonym ktory wywieszy posród kosciola*²⁷⁸. Šis sietynas kabėjo ir 1743 m., tačiau jau įvardytas kaip *dawny*, t. y. senas.²⁷⁹ XVIII a. pabaigoje stiklinių ir krištolinių sietyną paminėjimų šiek tiek daugėja: 1794 m. Skapiškio dominikonų bažnyčioje būta trijų stiklinių sietyną (*Przed ołtarzem Wielkim, przed Panem Jezusem y przed Naysw. Panną szklanne Girydony wiszące. In Num. 3*)²⁸⁰, 1798 m. netgi šešis stiklinius – tris tamsiai mėlyno ir tris balto stiklo – sietynus turėjo Vilniaus Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono evangelisto ir apaštalo bažnyčia (*Girydonow Szkla białego potłuchonych – 3 // Ditto Szkla granatowego podbitych – 3*)²⁸¹, 1799 m. Vilniaus Šv. Jurgio bažnyčios dokumentuose minimi du stikliniai „vorai“ (*Paiqkow wiszących rozbieranych – 2*)²⁸². Tokių paminėjimų nėra daug, todėl galima teigti, kad šių trapių medžiagų (krištolo, stiklo) sietynai aptariamam laikotarpiui, t. y. XVIII a., o ypač šimtmečio pirmoje pusėje – Lietuvoje dar tikra retenybė.

Sietyną gausėjimas bažnyčiose pastebimas XVIII a. IV ketvirtyje, tačiau šiai išvada pagrįsti trūksta duomenų, mat beveik visai neturima paminėjimų iš XVIII a. II ir III ketvirčių. Tokias sietyną savybes, kaip šakų skaičius ir kabėjimo vieta bažnyčioje, taip pat sunku plačiau komentuoti, nes mažai yra išlikusių XVIII a. dokumentų, o juose randamas tik menkas sietyną paminėjimų skaičius.

Svarbu įvardinti puikius XVIII a. iš įvairių medžiagų gamintus išlikusius pavyzdžius. XVIII šimtmečio pabaigos medinis baltai dažytas sietynas kabo Šventybrasčio bažnyčioje (žr. kataloge Nr. 148). Iki šiol neišsiaiškintų dirbtuvių puikaus darbo didžiuliai mediniai bažnytiniai sietynai kabėjo Vilniaus arkikatedroje (35 iliustr. ir kataloge Nr. 20) ir Bistryčios Šv. Kryžiaus Išaukštinimo bažnyčioje (žr. Baltarusijos kataloge Nr. 10). Vilniaus katedros 1828 m. vizitacijos akte minima, jog katedros

277 Ateityje reikia išsamesnių tyrimų išsiaiškinti, ar Urečės dirbtuvėse buvo gaminami sietynai.

278 Vilniaus arkikatedros 1712 m. inventorius (LMAVB RS, f. 43, b. 19583K, l. 4).

279 Vilniaus arkikatedros 1743 m. inventorius (LMAVB RS, f. 43, b. 19590K, l. 18a).

280 Skapiškio dominikonų bažnyčios 1794 m. inventorius (LVIA, f. 525, ap. 8, b. 740 (l. 1v)).

281 Vilniaus Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono evangelisto ir apaštalo bažnyčios 1798 m. inventorius (LMAVB RS, f. 151, b. 1218, l. 6).

282 Vilniaus senosios regulos karmelitų Šv. Jurgio bažnyčios 1799 m. inventorius (LMAVB RS, f. 43, b. 19441, l. 2v).

viduryje ir presbiterijoje kabantys du prabangūs sietynai 1803 m. parvežti iš Vienos. Taigi Lietuvos ir Baltarusijos bažnyčiose kabėjusių sietynų dirbtuvės galėjo būti Austrijoje, Vienoje²⁸³. Tikrai vertas dėmesio Vilniaus Šv. Kotrynos bažnyčios sietynas (žr. kataloge Nr. 183). Išlikęs sietyno karkasas šiuo metu be ypatingos priežiūros saugomas bažnyčios koplyčioje. Įsižiūrėjus į banguotas iš geležies kaltas, meistriškai suformuotas karkaso linijas, norisi sietyną priskirti iškiliems XVIII a. I pusės Europos meistrų gaminiams. Labai panašus karkasinis sietynas, gamintas 1720–1730 m. Drezdene arba Bohemijoje, publikuotas stiklinių sietynų tyrėjos K. Klappenbach knygoje apie stiklo / krištolo sietynus iki 1810 metų²⁸⁴ (36 iliustr.). 1969 m. fotografijoje (37 iliustr.) matyti, jog Vilniaus Šv. Kotrynos bažnyčios sietynas dar neblogos būklės, su dideliais briaunuotais krištolo kabučiais ir vėriniais. XVIII a. pabaigos bronzinis auksuotas sietynas saugomas restauruotoje Nesvyžiaus pilyje. Manoma, jog tai originali specialiai šiems rūmams gaminta ir XXI a. į pirminę vietą sugrąžinta apšvietimo priemonė (žr. Baltarusijos kataloge Nr. 9). Kuriame nors Lietuvos dvarelyje galėjo kabėti ir Nacionaliniame M. K. Čiurlionio muziejuje saugomas nedidukas dailus sietynas (Tt-6574) (žr. kataloge Nr. 63). Manoma, jog ši apšvietimo priemonė galėjo būti atvežta iš Rusijos, galbūt iš Sankt Peterburgo. Sietyno korpusas sudarytas iš rožinio stiklo vazos, žvakidėlės neelektrifikuotos – dirbinyje gamintas šviesti žvakėmis. Jį galima priskirti XVIII a. pabaigai.

Nors aptariamo laikotarpio šaltiniuose sietynų apibūdinimų rasta nedaug, šioms apšvietimo priemonėms įvardyti vartotus terminus XVIII a. dokumentuose analizuoti įmanoma ir svarbu. Senosios lenkų kalbos žodžiai *korona* ir *głowa jelenia* XVIII a. šaltiniuose nebesutinkami, tačiau *lichtarz* ir toliau intensyviai vartotas tiek pastatomoms, tiek pakabinamoms žvakidėms įvardyti. XVIII a. dokumentuose atsiranda keletas naujų, anksčiau Lietuvos dokumentuose nevartotų žodžių sietynams paminėti. Vienas jų – terminas *žirandolis*. XVIII–XIX a. šaltiniuose sutinkamos įvairios šio termino variacijos: *giryden*, *zorandel*, *zerandol*, *zarądel*, *zyrandel*, *žyrandole*. Terminas kilęs iš prancūziško žodžio *girandole*, reiškiančio žiežirbų ratą. Įsidėmėtina tai, jog Prancūzijoje ir kituose Vakarų Europos kraštuose žirandoliu vadinta daugiašakė metalinė ar stiklinė pastatoma žvakidė (dar kitaip – kandeliabras), gausiai papuošta stiklo kabučiais²⁸⁵. Pavyzdžiui, 1781 m. anglų stikliaus W. Parkerio išrašytoje sąskaitoje krištoliniais kabučiais ir girliandomis puošti kandeliabrai vadinami *gerandoles*:

283 Vilniaus arkikatedros 1828 m. vizitacijos aktas (VUB RS, f. 57, b. B 53-1, l. 22); Alantė Valtaitė, „Sietynas“, in: *Lietuvos sakralinė dailė*, t. 5: Knygos, Dokumentai, Parodos kronika, XI–XX a., Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2009, p. 131.

284 Käthe Klappenbach, *op. cit.*, p. 40.

285 Maureen Dillon, *op. cit.*, p. 87–88.

four pairs of side gerandoles with three lights each L 58. 16 s.²⁸⁶. Priešingai, Lietuvos XVIII–XIX a. lenkų kalba rašytuose šaltiniuose žirandoliu vadinami ne kandeliabrai, puošti stiklo / krištolo kabučiais, bet sietynai! Pastarasis žodis taip išsisknijo, kad netgi dabartiniame lietuviškame Dailės žodyne žirandolis aiškinamas kaip *puošnus sietynas su krištolo arba spalvoto stiklo kabučiais, atsiradęs baroko epochoje, paplitęs rokoko, klasicizmo laikotarpiais*²⁸⁷.

Šiuo metu ankstyviausias žinomas termino pavartojimas Lietuvos dokumentuose siekia 1771 m., kai sudarant Bistryčios bažnyčios inventorių buvo aprašyti du penkiolikos žvakidėlių sietynai: *Girydony dwa w gorze pod sklepieniem zawieszone malowane, w kozdey z nich lichtarzykow piętnascie*²⁸⁸ (Du dažyti žirandoliai, pakabinti po skliautu, kiekviename jų – penkiolika žvakidėlių). Kaip matyti iš XVIII a. sietynų paminėjimų, surašytų lentelėje (žr. 2 priedą), pradžioje vartota ankstyva termino forma *girydony, giryden*. XIX a. palaiptiesiems žodis transformavosi į *žyrandol*. Svarbu pasakyti, kad terminas XVIII šimtmečiuose imtas vartoti sudarant ne tik bažnyčių, bet ir dvarų rūmų bei miestiečių būstų inventorius. Pavyzdžiui, 1772 m. Vilniaus miestiečio inventoriuje minimas vienas žydrai dažytas žirandolis²⁸⁹. Pasitaikydavo šaltiniuose ir netaisyklingai užrašytų termino variacijų, kaip antai: Oginskių rūmų Vilniuje, Arklių gatvėje, 1776 m. inventoriuje žodžiu *Gierydony* įvardyti 5 krištoliniai ir vienas medinis žirandolis²⁹⁰.

Kaip minėta, Dailės žodyne žirandolis apibūdinamas kaip sietynas su krištolo arba spalvoto stiklo kabučiais²⁹¹. Greičiausiai tokia formuluočių kilo dėl to, kad Vakarų Europos šalyse žirandoliais vadintos žvakidės, puoštos stiklo / krištolo kabučiais. Vis dėlto Lietuvos rašytiniai šaltiniai liudija, kad žirandoliais Lietuvoje buvo vadinami įvairių medžiagų sietynai, kurie galėjo būti ir be stiklo / krištolo kabučių. Tai patvirtina 1771, 1783 m. sietynų aprašymai Bistryčios bažnyčioje (žr. 2 priedą): 1771 m. minimi du dažyti žirandoliai, kabantys po skliautu, 1783 m. patikslinama, kad jie mediniai ir dažyti. 1804 m. Paparčių bažnyčios ir vienuolyno generalinės vizitacijos akte, vardijant žalvario, vario ir geležies dirbinius, nurodoma: *Giryden w poszrod kosciola wiszący maiący Lichtarzew blaszano 12*²⁹² (Žirandolis, kabantis viduryje bažnyčios, turintis skardinių žvakidžių 12). Kiek vėlesnis Marijos Neri-Oginskienės rūmų Vilniuje

286 Martin Mortimer, *op. cit.*, p. 94.

287 *Dailės žodynas*, p. 459.

288 Bistryčios bažnyčios 1771 m. inventorius (LMAVB RS, f. 43, b. 5934. l. 1–4v (l. 3v).

289 Vilniaus miestietės Kotrynos Grigoravičienės 1772 m. inventorius (LVIA, f. SA, b. 5143, l. 1019–1030 (l. 1022v).

290 1776 m. Oginskių rūmų Vilniuje inventorius (LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 4782, l. 13–13v). Už nuorodą dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

291 *Dailės žodynas*, p. 459.

292 1804 m. Paparčių bažnyčios ir vienuolyno vizitacijos aktas (VUB RS, f. 57, b. 53-916, l. 1–37).

1823 m. inventoriuje rastas paminėjimas *Zerandol marmurowy 1* (Marmurinis arba „marmuro“ spalva nudažytas²⁹³ žirandolis 1)²⁹⁴ taip pat patvirtina termino vartojimą įvairių medžiagų sietyams.

XVIII a. pabaigoje, o ypač gausiai XIX a. I ketvirtyje bažnyčių rašytiniuose šaltiniuose sietyams įvardyti vartojamas terminas *pająk* (liet. voras). Manoma, jog tokį įvardijimą sietynai įgavo neatsitiktinai. XVI–XVII a. Europoje gaminti ypač populiarūs į vorus panašūs sietynai – jų korpuso gale buvo stambus rutulys, aplink kurį sviro plonos S raidės formos šakelės su taurelėmis žvakėms. Virve nuleistas nuo lubų sietynas priminė voratinklio siūlu nuo lubų nusileidusį vorą. Šis sietyno tipas nuo XVIII a. gamintas ir iš stiklo. Stiklinių sietynų tyrėjos K. Klappenbach teigimu, įprotis sietynus vadinti vorais yra kilęs iš Rytų Vokietijoje ir Vakarų Čekijoje esančio Rūdinių kalnų (*Erzgebirge*) regiono²⁹⁵. *Vorais* sietynus vadino ir ispanai (isp. *araña*)²⁹⁶. Anot lenkų šviestuvų tyrinėtojo J. W. Hołubieco, Lenkijoje sietynų įvardijimų terminu *pająk* aptinkama netgi nuo XVI a., jie buvo vieni populiariausių Lenkijos gyvenamuosiuose interjeruose²⁹⁷. Pasak tyrėjos A. Chrzanowskos, terminu *pająk* XVIII a. pabaigoje–XIX a. pradžioje Silezijoje (istorinis regionas Lenkijos pietvakariuose ir Čekijos šiaurėje) buvo vadinami stikliniai sietynai²⁹⁸.

Lietuvoje terminas į vartoseną rašytiniuose dokumentuose atkeliavo tik XVIII a. pabaigoje, o ypač dažnai vartojamas buvo XIX a. I pusėje. Šiuo metu ankstyviausias žinomas šio termino paminėjimas siekia 1799 m., kai žodis buvo pavartotas aprašant du stiklinius Vilniaus Šv. Jurgio bažnyčios sietynus (žr. p. 69)²⁹⁹. Visgi svarbu pabrėžti, kad ne visais atvejais *pająk* įvardijimas apibūdino voro formos sietynus. Lietuvos rašytiniai šaltiniai liudija, jog *pająk* terminu buvo vadinami įvairių formų sietynai. Tai patvirtina Kauno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios 1820 m. vizitacijos akte esantis sietyno aprašymas: *Paiąk z korallow szklanych na blaszanych obwodach 1*³⁰⁰. Iš aprašymo visiškai aišku, jog tai klasicizmo laikotarpiu atsiradusio sietyno, sudaryto iš lankų ir karoliukų vėrinio, aprašymas. Tačiau svarbu pabrėžti, kad iki šiol *pająk* terminu

293 Už pastabą dėkoju menotyrinkei dr. Daliai Klajumienei.

294 1823 m. Marijos Neri-Oginskienės rūmų Vilniuje inventorius (LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 4852, l. 12v).

295 Käthe Klappenbach, *op. cit.*, p. 10.

296 *Ibid.*, p. 10.

297 Lenkų istoriniuose šaltiniuose šis terminas minimas jau 1510–1511 m. Žr. Jerzy W. Holubiec, *op. cit.*, p. 42.

298 Anna Chrzanowska, *op. cit.*, p. 108.

299 1799 m. Vilniaus senosios regulos karmelitų Šv. Jurgio bažnyčios inventorius (LMAVB RS, f. 43, b. 19441, l. 1–3 (l. 2v)).

300 1820 m. Kauno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 259a–272v (l. 262)).

sietynų įvardijimų rasta tik Lietuvos bažnyčių dokumentuose, bet nei miestiečių, nei dvarų rūmų inventoriuose jo neaptikta.

Dar vienas labai svarbus senosios lenkų kalbos terminas – *lustr* aptinkamas XVIII a. šaltiniuose. Italų ir prancūzų kalbose *lustr* reiškia švytėti, spindėti. Prancūzijoje žodis *lustre* sietyniui įvaryti pirmą kartą pavartotas 1657 m.³⁰¹, o intensyviau imtas vartoti nuo XVIII a. vidurio (iki tol – *chandelier*)³⁰². Terminas XVIII a. vartotas ir Anglijoje: žymus stiklius W. Parkeris 1791 m. sąskaitoje mini: *20 light lustre richly cut with gilt furniture, paste arms, scrolls, prisms and tabled drop*³⁰³ (20 šviesų sietynas, turtingai išraižytas su paausotomis *dalimis* (?), *lietomis* (?), šakomis, *spiralėmis*, prizmėmis ir *plokščiais* kabučiais). *Lustr* terminas taip pat būdingas slavų kalbai – aptinkamas Rusijos ir Bohemijos istoriniuose rašytiniuose šaltiniuose³⁰⁴.

Daugeliui žodis *liustra* lietuvių kalboje yra žinomas ir girdėtas, kai kurie jį vartoja ir šiandien. Tačiau Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne sutrumpinimas žr. nukreipia vietoje šio skolinio vartoti žodį *sietynas*³⁰⁵. Ir nors *liustra* yra žodžio *sietynas* antroji reikšmė, visgi lietuvių kalboje labiau vartotinas žodis yra *sietynas*.

Terminas *liustra* tyrime pareikalavo daugiausia dėmesio ir įsigilinimo. Bažnytinuose dokumentuose žodis vartojamas rečiau, bet miestiečių ir dvarų rūmų inventoriuose jis sutinkamas gana dažnai. Įsidėmėtina, kad rašytiniuose šaltiniuose (ypač XVIII a.) sąvoka vartojama ir apšvietimo priemonėms, ir veidrodžiams įvardinti³⁰⁶. 1855 m. lenkų kalbos žodyne pateikiamos *lustr*, *lustr* terminų reikšmės: *įvairių formą galėję turėti sietynai, veidrodis, žėrėjimas, švytėjimas*. Tokį žodžio dviprasmiškumą paaiškina jau minėta reikšmė senojoje italų ir prancūzų kalbose – švytėti, spindėti – savybės, kurias turi tiek sietynai, tiek veidrodžiai.

Iš paminėjimų bažnyčių dokumentuose žinoma, jog terminas *lustr* kai kada tikrai gali reikšti sietyną. Kol kas žinomi tik du atvejai, kai šiuo terminu tikrai įvardijami sietynai – abu atvejai iš XVIII a.: 1743 m. Vilniaus arkikatedros inventoriuje minimas bažnyčios viduryje kabantis vienas krištolinis sietynas (*Lustra in medio Ecclesae krysztalowa dawna*³⁰⁷) ir 1744 m. Pašiaušės bažnyčios vizitacijos akte minimi *Lustra*

301 Käthe Klappenbach, *op. cit.*, p. 10.

302 John Fleminf, Hugh Honour, *op. cit.*, p. 170.

303 Martin Mortimer, *op. cit.*, p. 101.

304 Käthe Klappenbach, *op. cit.*, p. 10.

305 *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus], šeštas (trečias elektroninis) leidimas, [žiūrėta 2015-02-24]. Prieiga per internetą: < <http://dz.lki.lt/get/26460/>>.

306 *Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde*, p. 682.

307 1743 m. Vilniaus arkikatedros inventorių (LMAVB RS, f. 43, b. 19590K, l. 1–19, (l. 18a).

na Swiece z sufitu Kościoła wiszące 2³⁰⁸ (Sietynai žvakėms, nuo bažnyčios lubų kaban-
tys 2). Tai, kad rašoma apie sietyną, padeda suprasti nuoroda, jog daiktas yra skirtas
žvakėms (*na Swiece*), bei pakabinimo būdas.

Mažybine *lusterek* forma, regis, kai kada galėjo būti įvardijami sieniniai šviestuvai
bra, sudaryti iš vienos ar kelių žvakidėlių su reklektoriais (plokštele, kuri atspindėjo ir
sustiprino šviesą) arba be jų³⁰⁹. Pavyzdžiui, 1782 m. Tverėčiaus bažnyčios vizitacijos
akte minima: *Lusterkow zelaznych na świce wkoło scian 12*³¹⁰ (Geležinių žvakidėlių
žvakėms prie sienos 12). Bažnyčių dokumentuose terminu *lustr* taip pat įvardijami
zakristijoje kabėję veidrodžiai: *Lustro w zakrystii w czarnych ramach*³¹¹ (Veidrodis
zakristijoje juoduose rėmuose³¹²), arba veidrodžiai, kuriais puošti bažnyčių altoriai:
*Lustr na Oltarzu Wielkim dwa, mnieysze osm*³¹³ (Veidrodžių ant didžiojo altoriaus du,
mažesnių aštuoni). Minimi rėmai greta termino *lustra* leidžia suprasti, jog tikrai rašoma
apie veidrodį, o veidrodžių, įtaisytų altorių retabuluose, galima aptikti ir šiandien. Jie
atspindėjo ir sustiprino ant altoriaus pastatytų per mišias uždegtų žvakių šviesą bei
šviesos atspindžius nuo liturginių indų ir metalizuotais siūlais siuvinėtų kunigų rūbų.

Deja, miestiečių interjerų inventoriuose gana dažnai greta vartojamo termino
lustr nurodomas tik medžiagiškumas ir daikto dydis, todėl nustatyti, ar rašoma apie
sietynus, veidrodžius, ar bra, buvo sudėtingiau. S. Samalavičius, pirmasis bandęs
išsiaiškinti Vilniaus miestiečių gyvenamojo būsto apstatymą, analizavo ir šaltiniuose
rastus apšvietimo priemonių paminėjimus. Susidūręs su termino *lustr* daugiapras-
miškumu, istorikas šią problemą sprendžia taip: *lustr* aprašymus, iš kurių įmanoma
suprasti, apie ką kalbama, identifikuoja, t. y. išverčia ir komentuoja, jog tai veidrodis,
sietynas arba bra, o tuos paminėjimus su *lustr* terminu, kurie trumpi ir iš kurių ne-
įmanoma identifikuoti, koks daiktas minimas šaltinyje, – savo moksliniame tekste
tiesiog vadina *liustromis*³¹⁴. Visgi svarbu pažymėti, kad platesnio spektro šaltinių, t. y.
ne tik miestiečių, bet ir dvarų rūmų, bažnyčių inventorių ir vizitacijų aktų analizė

308 1744 m. Pašiaušės bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 525, ap. 8, b. 112, l. 3).

309 Reflektorius – skardinė, dažnai ornamentuota įgaubta plokštelė šviesai atspindėti.

310 *Breslaujos dekanato vizitacija 1782 m., atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parė-
dymu*, p. 322.

311 Kavarsko parapiinės bažnyčios 1882 m. vizitacijos aktas, in: *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio
Kauno dekanato vizitacija 1782 m.*, p. 26.

312 Bažnyčių zakristijose, kaip labiau pagalbinio pobūdžio patalpose, minimi veidrodžiai (dažniau
XVIII a. II p. ir vėliau). Sietynų paminėjimų zakristijose nerasta dėl nereprezentacinės patalpos
paskirties.

313 1842 m. Kantaučių bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 132v).

314 Stasys Samalavičius, XVII–XVIII a. Vilniaus miestiečių butų sienų puošybos ir vidaus apšvietimo
elementai, p. 290.

suteikė galimybę tvirčiau suvokti aktualių terminų vartoseną ir reikšmes XVII–XIX a. dokumentuose. Ypač naudingi šiuo klausimu buvo bažnytiniai dokumentai. Sietynų paminėjimų gausa juose leidžia gerai perprasti sietynų apibūdinimų pobūdį ir dėl to lengviau identifikuoti, ką omenyje turėjo raštininkai, XVIII a. Vilniaus miestiečių inventoriuose vartodami terminą *lustr*.

Terminas *lustr* miestiečių inventoriuose kai kada tikrai reiškia veidrodį, pavyzdžiui, Vilniaus prokonsulo Luzo Halluso pomirtiniame 1759 m. inventoriuje aprašomas didelis veidrodis juoduose rėmuose: *Lustra duze z Ramkami czarnemi*³¹⁵. Kai kada, kaip ir bažnyčių dokumentuose, terminu *lustr*, o dažniau mažybine forma *lusterek* miestiečių inventoriuose buvo įvardijamos sieninės žvakidės (bra) su reflektoriais. Pavyzdžiui, labai aiškiai bra su reflektoriais įvardijami Piuromonto dvarelis Vilniuje 1774 m. inventoriuje: *na scianach Lusterek z Lichtarzykami w jednym Pokoiku Pięc nowych w drugim inszym fasonem trzy Lusterka* (viename kambaryje ant sienų penki nauji bra su žvakidėlėmis, kitame – trys kitokio fasono bra)³¹⁶. Įdomu tai, kad kai kuriuose dokumentuose, nors ir neaprašomi sietynai, bet vartojami abu terminai – ir *zwierciadło* (veidrodis), ir *lustro*. Kaip pavyzdį galima paanalizuoti 1721 m. Vilniaus miestiečio inventorių³¹⁷: 284 lape atskirai išskiriamas skyrelis veidrodžiams, kur vardijami: *1 Zwierciadło większe. // 1 Zwierciadło małękie stare* (1 veidrodis didesnis. 1 veidrodis mažas senas), o 285v lape prie žalvarinių daiktų vardijami: *1 Lustra Okrągła z Lichtarzykiem <...> // 1 Lustra czworograniasta w kwiaty wybijana z lichtarzykiem* (1 bra apvalus su žvakidėle <...> // 1 bra keturkampis, iškalstytas gėlėmis, su žvakidėle). Vargu ar XVIII a. neapdairiai būtų vartoti du skirtingi terminai veidrodžiams įvardyti. Jeigu veidrodžiai dokumente įvardyti terminu *zwierciadło*, galbūt terminu *lustra* tikrai buvo apibūdinti sieniniai šviestuvai (bra) su reflektoriais?

Kalbant apie veidrodžius, jų identifikavimą ir atskyrimą nuo sietynų aprašymų, svarbu paminėti, kad XVI ir XVII a. Europoje naudoti įvairių medžiagų veidrodžiai. Prancūzų autorė S. Melchior-Bonnet, aptardama šio gaminio istoriją, rašo: „248 mirusių paryžiečių inventoriaus sąrašuose 1581–1622 m. užregistruoti tik 37 veidrodžiai, iš kurių 9 – Venecijos veidrodžiai³¹⁸, o kiti 28 – iš bronzos, vario, plieno, kobalto.“³¹⁹ Iš Lietuvos veidrodžius tyrinėjančios I. Užutaitės straipsnio sužinome, jog „metališius veidrodžius stikliniais Europoje galutinai pakeitė XVI a. viduryje Murano salos

315 1759 m. Luzo Halluso turto inventorius (LVIA, f. SA, b. 5137, l. 123–144 (l. 127v).

316 1774 m. Piuromonto dvarelis Vilniuje inventorius (LVIA, f. SA, b. 5144, l. 226–231 (l. 228).

317 1721 m. Vilniaus miestiečio inventorius (LVIA, f. SA, b. 5124, l. 270–298v).

318 Venecijos veidrodžiai buvo liejami iš stiklo.

319 Sabine Melchior-Bonnet, *op. cit.*, p. 36–37.

manufaktūroje (Venecija) pagal naują gamybos techniką kurti veidrodžiai.³²⁰ Taip pat veidrodžius XVIII a. jau gamino ir Urečės bei Nalibokų dirbtuvės LDK. Nors ir mažai tikėtina, bet galbūt kai kurių Vilniaus miestiečių inventoriuose, pavyzdžiui, 1735 m. Jono Šatravos turto inventoriuje minimos *lustra mosięzne*³²¹, galėjo būti iš seniau likę žalvariniai veidrodžiai.

Iš šios nedidelės analizės išaiškėjo, kad aprašant veidrodžius dažnai minimi rėmai, o sienines žvakides (bra) su reflektoriais – kad jos su viena ar keliomis žvakidėlėmis ir skirtos kabinti ant sienos. Tačiau remiantis dideliu skaičiumi rastų sietynų aprašymų bažnyčių dokumentuose, aiškėja, kad miestiečių inventoriuose terminu *lustr* dažniausiai buvo įvardijami veidrodžiai arba bra. Sietynais laikyti tik tie apibūdinimai, kuriuose rašyta, jog daiktas nuleistas nuo lubų, kabantis viduryje kambario arba su nemažai žvakidėlių (keturiomis–šešiomis). Sunku patikėti, kad nepigus daiktas – sietynas miestiečių rašytiniuose šaltiniuose raštininkų būtų įvardijamas taip nereikšmingai ir nepastebimai kaip *lustra mosiezna* (žalvarinė liustra), *lustra mnieysze* (mažesnė liustra), *lustra wieksze* (didesnė liustra), tuo tarpu kai kituose šaltiniuose (Lietuvos dvarų rūmų ir ypač bažnyčių arba Poznanės miestiečių inventoriuose) šiems daiktams aprašyti skiriama daug daugiau dėmesio. Žodžio *lustr* reikšmė rašytiniuose šaltiniuose kiekvienu atveju turi būti nustatoma ypač įsigilinus ir remiantis konkretaus dokumento kontekstu.

Nors XVIII a. dokumentų išliko ne ką mažiau nei iš ankstesnio šimtmečio, sietynų paminėjimų XVIII a. dokumentuose reta. Kaip ir XVII a., šiuos brangius daiktus dažniau turėjo didikai nei vidurinėsios bajorijos atstovai ar ypač turtingi Vilniaus miestiečiai. Bažnyčiose sietynų XVIII a. buvo daug mažiau nei XVII amžiuje. Nuo XVIII a. II pusės, o ypač XVIII a. pabaigoje tiek pasaulietiniuose, tiek sakraliniuose pastatuose atsiranda stiklinių, krištolinių sietynų.

2.3. Sietynai XIX a. dokumentuose ir išlikę jų atitikmenys

Gerai išlikę Vilniaus ir Žemaitijos vyskupijų 1820–1821 m. generalinių vizitacijų aktai leidžia apie sietynus pasakyti daug daugiau nei menkai išlikę XVIII a. dokumentai. Peržiūrėtuose 24 dekanatų 396 bažnyčių vizitacijų aktuose³²² sietynai minimi 109-iose bažnyčiose. Kaip ir XVII ar XVIII a. dokumentuose, sietynai įvardijami keliais skir-

320 Indrė Užutaitė, Istoriniai veidrodžiai Lietuvoje, p. 131.

321 1735 m. Jono Šatravos turto inventorius (LVIA, f. SA, b. 5127, l. 371v).

322 109 sietynų paminėjimai rasti 1820–1821 m. Vilniaus ir Žemaitijos vyskupijų generalinių vizitacijų aktuose: LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, 3670, 3671, 3675, 4020, 4021; LVIA, f. 694, ap. 2, b. 224; LVIA, f. 699, ap. 1, b. 3674; LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, 223, 225, 226.

tingais terminais. Tarp 1820–1821 m. vizitacijų dokumentuose rastų 109 paminėjimų – 86 atvejai, kai sietynai įvardijami *pająk* / *paiąk* terminu. Sprendžiant iš bažnyčių inventorių ir vizitacijų aktų, terminas lenkiškai rašomus Lietuvos dokumentus pasiekė XVIII a. pabaigoje, o XIX a. I ketvirtyje visiškai įsitvirtino. Taip pat tarp 1820–1821 m. vizitacijų dokumentuose rastų 109 paminėjimų – 10 atvejų, kai sietynai įvardijami *girydon* / *zorandel*, ir 5 atvejai – *lichtarz wiszący* formuluote. Terminas *lichtarz* (žvakidė), ypač intensyviai vartotas XVII a., o XIX a. raštuose – žymiai retesnis. Žodžiai *girydon*, *zerandol* Lietuvos raštijoje imti vartoti XVIII a. II pusėje, o ypač įsigalėjo XIX a. IV ketvirtyje. Be aptartųjų paminėjimų, yra 8 atvejai, kuriuose žodis *pająk* tikslinamas žodžiu *lichtarz* arba *girydon*, pavyzdžiui: *pająk czyli gyridon*³²³, *pająk czyli lichtarz*³²⁴.

XIX a. rašytiniai šaltiniai suteikia daug žinių apie sietynų skaičių bažnyčiose. Kaip ir ankstesniais amžiais, dažniausiai jų būdavo po vieną (iš 109 bažnyčių, kuriose vizitacijos metu rasta sietynų, po vieną kabėjo 64-iose). Gana nemažai bažnyčių turėjo po du (25 atvejai iš 109), po tris (15 atvejų iš 109) sietynus. XIX a. jau būta bažnyčių, kurios turėjo po keturis (3 atvejai iš 109), penkis (1 atvejis iš 109) ir net šešis (1 atvejis iš 109) sietynus. Lyginant XIX a. sietynų skaičių bažnyčiose su XVII a. duomenimis³²⁵, ryškėja išvada, kad sietynų skaičius bažnyčiose augo: 20 proc. sumažėjo bažnyčių, turinčių po vieną sietyną, 10 proc. išaugo bažnyčių, turinčių du sietynus, skaičius, atsirado šventovių, turinčių po 4, 5 ar 6 sietynus (XVII a. statiniuose neaptikta nė vieno paminėjimo, kur būtų aprašyti daugiau nei trys kabantys sietynai). Būtų galima manyti, kad sietynų skaičius bažnyčiose augo išsaugant senus sietynus, tačiau paskaičiavus paaiškėjo, kad apie 60 proc. sietynų buvo stikliniai ar kristoliniai, o tai reiškia – įsigyti visai neseniai – XVIII a. pabaigoje arba XIX a. pradžioje.

1820–1821 m. Vilniaus ir Žemaitijos vyskupijų bažnyčių vizitacijų aktuose sietynų aprašymai suteikia labai svarbios informacijos apie XIX a. vyravusias jų medžiagas. Iš 187-ių sietynų aprašymų medžiagos (iš kurių pagamintas sietynas) nusakytos 166-iose aprašymuose. Kaip jau buvo aptarta, XVII a. vyraujantys buvo metaliniai, o tiksliau – žalvariniai sietynai. XIX a. sietynų iš šios medžiagos sakraliniuose pastatuose taip pat būta: iš 166 rasta 13 žalvarinių (kai nurodoma sietyno medžiaga, iš kurios jis pagamintas), taip pat 5 skardiniai ir 5 bronziniai. Tačiau metalinių sietynų procentas XIX a. bažnyčiose labai mažas lyginant su XVII amžiumi.

323 1820 m. Žemųjų bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 132); 1820 m. Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 514); 1820 m. Kernavės bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 520); 1820 m. Ježiorių bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 19v) ir kt.

324 1826 m. Tverų bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 206).

325 XVII a. sietynų skaičiaus duomenis žr. p. 53–54.

XIX a. nemažai būta medinių sietytų – 29 tarp 166 sietytų aprašymų (kai nurodoma sietyto medžiaga, iš kurios jis pagamintas). Kartais minima, jog medinių sietytų šakos geležinės (4 atvejai). Dažnai mediniai sietytai buvo dažyti ar marginti (15 sietytų iš 29 medinių). Iš šaltinių sužinome, jog 1820 m. Lyskovo bažnyčioje būta dviejų baltai dažytų medinių sietytų³²⁶, o dangaus, žydra spalva (sen. lenk. *niebieski*) dažytus sietytus 1820 m. turėjo Bresto bažnyčia³²⁷ ir Vilniaus Švč. Mergelės Ramintojos bažnyčia³²⁸. Kartais sietytus dažydavo pokostu (medžiaga, kurios pagrindinė sudedamoji dalis yra aliejus arba alkidinė derva, gerai konservuojanti medį) – apie tai sužinome iš Derečino dominikonų bažnyčios 1820 m. vizitacijos akto (*Girydonow drewnianych pokostem malowanych zawieszonych na sznurach w Kosciele sztuk 6*)³²⁹. Būta netgi medinių pasidabruotų sietytų (3 atvejai – du sietytai 1820 m. Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčioje³³⁰ ir vienas sietytas 1820 m. Lyskovo bažnyčioje³³¹). Verta pabrėžti, kad XVII a. medinių sietytų (išskyrus elnio galvos formos) beveik nebūta. Medis – nesunkiai apdorojama ir plastiška medžiaga – buvo ypač tinkama banguotoms baroko ar rokoko linijoms išreikšti. Galbūt todėl iš medžio drožtų kabančių apšvietimo priemonių daugiau randasi XVIII a. II pusėje. Toks medžiagų įvairėjimas, paviršiaus marginimas, sidabravimas gali būti sietytas su svarbiu baroko epochos reiškiniu – siekiu imituoti, pamėgdžioti.

Vis dėlto drąsiai galima sakyti, kad XIX a. Lietuvoje buvo stiklinių ir krištolinių sietytų amžius. 111 sietytų iš 166 (66 proc.) įvardijami stikliniais arba krištoliniais. Sietytų apibūdinimai šaltiniuose leidžia šios trapios medžiagos kabančius šviestuvus aptarti išsamiau. Daugiausia bažnyčiose būta stiklinių sietytų (76), nemažai krištolinių (29). Kartais vizitatoriai sietytus įvardydavo ir kaip padarytus iš krištolinio stiklo (6 atvejai). Pasikliauti vizitatorių įvardijimu „stiklinis“ arba „krištolinis“ negalima. Dažnai sietytai kabėdavo kiek aukščiau, ne visada juos buvo galima gerai apžiūrėti, taip pat ne visi skyrė stiklą nuo krištolo (krištolas daug sunkesnis ir tamsesnis už stiklą, stipriau atspindi šviesą). Nemažai XIX a. būta šlifuočių stiklinių / krištolinių sietytų – 1820–1821 m. tokiais įvardyta 20 sietytų iš 111 stiklinių / krištolinių. Nedvejojant galima teigti, jog XIX a. I ketvirtyje stikliniai sietytai tikrai buvo atvežami iš Čekijos. Tai

326 1820 m. Lyskovo bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 787–828 (l. 794).

327 1820 m. Bresto bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 500–614v (l. 606).

328 1820 m. Vilniaus Švč. Mergelės Ramintojos bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 194–286 (l. 219).

329 1820 m. Derečino dominikonų bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 229–273 (l. 236v).

330 1820 m. Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 367, l. 514).

331 1820 m. Lyskovo bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 787–828 (l. 794).

liudija penkių sietynų aprašymai Jelnios, Lydos, Replos, Sihnavičių bažnyčių 1820 m. vizitacijų aktuose³³². Deja, čekiškas stiklas yra vienintelis įvardytas XIX a. šaltiniuose. Vizitacijų aktuose vardijant įvairius daiktus, aptikta žinių, jog kai kurie veidrodžiai atvežti iš Urečės ir Nalibokų stiklo dirbtuvių³³³. Lenkų menotyrininkų teigimu, šiose didikų Radvilų įkurtose dirbtuvėse buvo gaminamos ir įvairios žvakidės³³⁴. Nors nei pastatomų, nei pakabinamų stiklinių žvakidžių iš Urečės ir Nalibokų dokumentuose aptikti nepavyko, tačiau galbūt tokių Lietuvos bažnyčiose galėjo būti.

Kai kurie aprašymai leidžia lengvai įsivaizduoti bažnyčioje kabėjusio sietyno vaizdą: 1820 m. Stvolovičių bažnyčios vizitacijos akte aprašomi du sietynai su stiklinėmis šakomis ir stiklinėmis dekoracijomis (*Paiąkow Szklanych z dekoracyjami i Lichtarzykami takiemiz 2*)³³⁵. Toks sietynas, beje, vienintelis Lietuvoje, yra išlikęs Griškabūdžio bažnyčioje (žr. kataloge Nr. 107). Voro formos stiklinio šlifuoto ir paausuoto sietyno duženos surastos Tryškių bažnyčios palėpėje (38 iliustr.). Žinoma, jog sietynas su stiklinėmis šakomis kabėjo ir Rusnės evangelikų liuteronų bažnyčioje (39 iliustr.). Pasitaiko, kai aprašyme įvardijami stiklo vėriniai, puošiantys sietyną: 1820 m. Kauno Švč. Trejybės bažnyčios³³⁶ ir Kauno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo)³³⁷ bažnyčios vizitacijų aktuose aprašomi sietynai su stikliniais karoliais ant skardinių žiedų (*Paiąk z korałow szklanych na obwodach blaszanych*). Būtent XIX a. pradžioje atsirado ir ypač populiarūs tapo krepšelio formos sietynai. XIX a. I ketvirčiu datuojami dideli daugybe karoliukų vėrinių puošti bažnytiniai sietynai iki mūsų dienų išliko Strubnicos Šv. Antano bažnyčioje (žr. Baltarusijos kataloge Nr. 19), XIX a. I trečdalis sietynas Marijampolės Šv. Mykolo bažnyčioje (žr. kataloge Nr. 137), XIX a. II–III ketvirčio sietynų komplektas Vilniaus Šv. Dvasios bažnyčioje (žr. kataloge Nr. 162–164), dvi XIX a. vidurio kabančios apšvietimo priemonės Volkovysko

332 1820 m. Jelnios bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 685–711v (I – l. 687; II – l. 689v); 1820 m. Lydos bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 383–402v (l. 386); 1820 m. Replos bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 947–964 (l. 951); 1820 m. Sihnavičių vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 62–73 (l. 64).

333 1768 m. Zabžezės bažnyčios inventoriuje minimas „Lusterek szklanych Urzeckich do Oltarza” (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3381, l. 143–173v (l. 147v); 1820 m. Derevnos bažnyčios vizitacijos akte minimas Luster Urzeckich taflowych w wielkim oltarzu Szw – 7 (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 728–745v (l. 730v).

334 Kazimierz Buczkowski, *Dawne szkła artystyczne w Polsce*, Muzeum narodowe w Krakowie, 1958, p. 147–148.

335 1820 m. Stvolovičių bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 448–459 (l. 450).

336 1820 m. Kauno Švč. Trejybės bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 298–305 (l. 300v).

337 1820 m. Kauno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 259a–272v (l. 262).

bažnyčioje (žr. Baltarusijos kataloge Nr. 19–20), XIX a. III ketvirčio sietynas Griška-būdžio bažnyčioje (žr. kataloge Nr. 108).

Populiariausia vieta sietynams kabinti XIX a. buvo bažnyčios vidurys (37 atvejai iš 67, kai minima sietyno kabėjimo vieta). Taip pat nemažai sietynų buvo kabinami priešais didįjį altorių – 16 atvejų iš 67. Kabėjo sietynai ir koplyčiose (9 atvejai iš 67) bei prie šoninių altorių (4 atvejai iš 67). Lyginant sietynų komponavimo interjere tradicijas XIX a. ir XVII a., didelių pokyčių nepastebėta. Verta paminėti, kad bažnyčiose šiek tiek pagausėjus sietynų, jie kabinami įvairesnėse vietose.

1820–1821 m. bažnyčių vizitacijų aktuose yra 44 sietynų aprašymų, kuriuose paminėtas sietynų šakų su žvakidėlėmis skaičius. Daugiausia Lietuvos bažnyčiose būta sietynų su šešiomis šakomis (11 atvejų), taip pat su penkiomis (6 atvejai) ir aštuoniomis (5 atvejai). Visgi lyginant su XVII a., XIX a. padaugėjo sietynų su dideliu skaičiumi žvakidėlių (dokumentuose aprašyta 17 sietynų, kurie turėjo nuo 9 iki 24 šakų su žvakidėlėmis).

Be trumpų sietynų paminėjimų, XIX a. šaltiniuose pavyko rasti ir išsamesnių, kai aprašyme nusakoma konkreti sietyno paskirtis. Tarp XIX a. bažnytinių sietynų aprašymų žinomi keturi atvejai, kai minima, kad sietynas rarotinis arba uždegamas advento metu. Rarotos – per adventą labai anksti ryte laikomos votyvinės šv. Mišios Švč. Mergelės Marijos garbei. Pavadinimas kilo iš lotyniškos įžangos giesmės: *Rorate caeli desuper, et nubes pluant iustum* (Rasokite, dangūs, iš aukštybių ir, debesys, išlykite teisumą. Iz 45, 8)³³⁸, kuri išreiškia žmonijos ilgėjimąsi Išganytojo. Seniau rarotos buvo švenčiamos žvakių šviesoje. Katalikų bažnyčioje advento metu žvakės šviesa buvo svarbi ne tik funkciškai, bet ir simboliškai. Žinoma tradicija, kai aukštai prie altoriaus būdavo iškeliamą viena šviečianti rarotų žvakė, simbolizuojanti Nekaltąją Mergelę Mariją, laukiančią Jėzaus Išganytojo gimimo. Europoje rarotinės šv. Mišios buvo švenčiamos jau nuo XII amžiaus³³⁹. Šaltiniai liudija, jog Lietuvoje šios pamaldos buvo laikomos jau XVII a. pradžioje: 1611 m. Akmenės bažnyčios vizitacijos akte minima medinė rarotų žvakidė su žvakėmis (*Lichtarz roratny drzewiany z swiecami*)³⁴⁰; 1633 m. Slanimo bažnyčios vizitacijos akte minimos trys geležinės žvakidės rarotoms³⁴¹. Panašių rarotinių žvakidžių paminėjimų žinoma ir daugiau³⁴². Įdomu tai, jog bažnyčiose šioms ypatingoms rarotų pamaldoms

338 *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 19, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2011, p. 553.

339 Adolf Adam, Rupert Berger, *Pastoralliturgisches Handlexikon*. Freiburg: Herder, 1990, s. v. Rorate-Messe, p. 458.

340 *Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.)*, p. 9.

341 1633 m. Slanimo bažnyčios vizitacijos akte minima „*Lichtarz do Rorat zelaznych trzy*” (VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 95–103 (l. 91v)).

342 1633 m. Cimkovičių bažnyčios vizitacijos akte minima „*Roratnica dla swice Adventowych*“ (VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 173–176v (l. 174); 1633 m. Šydlovecio bažnyčios vizitacijos akte

buvo naudojamos ne tik pastatomos žvakidės, bet ir sietynai. Tai patvirtina duomenys XIX a. šaltiniuose: 1804 m. Kazokiškių filinės bažnyčios vizitacijos akte minimi du rarotų sietynai (*Girydony Roratne 2*)³⁴³, 1820 m. Bistryčios bažnyčios vizitacijos akte aprašomi du aštuonių šakų rarotiniai mediniai sietynai³⁴⁴, Vilniaus Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčioje (greta buv. Augustinų vienuolyno) 1820 m. minimi du mediniai žydrai dažyti 18 šakų sietynai, kurie pakabinami bažnyčios viduryje advento metu³⁴⁵, 1821 m. Lesčių bažnyčios dokumente aprašomas medinis sietynėlis (*paiączek*), į kurį advento metu įstatomos žvakės³⁴⁶. Pastebėtina, jog greičiausiai neatsitiktinai sietynai dažyti žydra spalva (Vilniaus Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios sietynų atvejis, 1820 m. Bresto bažnyčios medinio sietyno atvejis³⁴⁷). Žydra simbolizuoja dangų, arba rojų, Romos katalikams – Švč. Mergelę Mariją – Dangaus Karalienę³⁴⁸. Greičiausiai dėl šios priežasties advento spalva katalikų bažnyčioje žydra, o tuo laiku naudota žvakidė ar sietynas buvo dažyti žydra spalva, taip priskiriant jį dangišškai sferai ir dangišškai šviesai. Žinoma, kol kas bažnyčių aprašymuose pavyko rasti tik du žydrai dažytų sietynų paminėjimus, todėl tikslesnės išvados galimos tik atlikus dar išsamesnius tyrimus.

Kaip jau anksčiau minėta, peržiūrėti 44 XIX a. dvarų bei jiems priklausiusių palivarkų inventoriai ir kilnojamojo turto sąrašai (žr. 189 išnašą). Daugiausia tai – smulkiosios, vidurinėsios bajorijos dvarelių aprašymai, todėl nenuostabu, kad sietynų paminėjimų juose beveik neaptikta. Sietynai, kaip ir XVII–XVIII a., išlieka labiau būdingi turtingų bajorų ar didikų rūmams. Tai patvirtina ir 1814 m. Taujėnų dvaro inventoriuje minimas stiklinis sietynas šešioms žvakėms³⁴⁹ (didingi klasicistiniai rūmai buvo pastatyti XVIII a. pabaigoje Benedikto Marikonio).

Apie XIX a. sietynų funkcionavimą didikų aplinkoje byloja išlikę ikonografiniai šaltiniai. 1848 m. Vasilijaus Sadovniko akvarelėje (Raižinys Nr. 3, sukurtas Jono

minima „Lichtarzew roratnych drewnianych dwa, ieden malowany, a drugi nie“ (VUB RS, f. 57, b. 53-40, l. 41–47v (l. 46); 1668 m. Želvos bažnyčios vizitacijos akte minima „Lichtarze drewniane na srednich swice roratnych“ (VUB RS f. 57. b. 53-41, l.11v–14); 1654 m. Naujojo Bychovo bažnyčios vizitacijos akte minima „Lichtarze roratne drzewianae dwa“ (VUB RS, f. 57, b. 53-42, l. 741–745 (l. 743); 1820 m. Joniščio bažnyčios vizitacijos akte minima „Lichtarzew Roratny okragly...>“ (LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 1–21 (l. 12v).

343 1804 m. Kazokiškių bažnyčios vizitacijos aktas (VUB RS, f. 57, b. 53-916, l. 51).

344 1820 m. Bistryčios bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 40–67 (l. 44).

345 1820 m. Vilniaus Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 194–286 (l. 219).

346 1821 m. Lesčių bažnyčios vizitacijos aktas (LVIA, f. 669, ap. 2, b.225, l. 287–290 (l. 289).

347 Bresto bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas (LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 500–614v (l. 606).

348 J. C. J. Metford, *Krikščionybė: realijos ir legendos*, Vilnius: alma littera, 2001, p. 170.

349 1814 m. Taujėnų dvaro inventorių (LVIA, f. 443, ap. 2, b. 399, l. 237–241 (l. 238).

Kazimiero Vilčinskio „Vilniaus albumui“) atvaizduotas Verkių dvaro puošnus valgomasis, vadinamoji „Riterių salė“ (40 iliustr.). Kambarys gausiai dekoruotas gipso lipdiniais, didelio formato paveikslais, šarvais ir senoviniais ginklais. Turtingą interjero dekorą atsveria trys įspūdingo dydžio sietynai. Šie prabangūs šviestuvai užfiksuoti ir 1912–1914 m. fotografijoje. 1848 m. akvarelėje valgomasis pavaizduotas po rekonstrukcijos. Kunigaikštis Liudvikas Wittgensteinas 1839 m. dvarą rekonstravo, todėl ir salės sietynai greičiausiai nauji, XIX a. viduryje atvežti iš užsienio dirbtuvių.

Tikėtina, jog kokiems nors Lietuvos dvaro rūmams ar rezidencijai mieste buvo užsakyti prabangūs *Lenz & Fils* firmos sietynai iš Paryžiaus (41 iliustr.). Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomi šios firmos penki sietynų su krištoliniais kabučiais piešiniai³⁵⁰. 36–60 žvakių sietynai įkainoti 1400 Prancūzijos frankų, arba 660 rublių. Nors ir neturima jokių žinių apie dirbtuves (iš antspaudo žinomas tik adresas – 9, *Place de la Madeleine, Paris*), dirbinius datuoti galima pagal jų stilių. Piešiniuose kruopščiai pavaizduoti sietynai simetriški, paprastų, lengvų, keliuose priešiniuose kiek sunkesnių proporcijų. Bronziniai kamieniai su vazomis, šakos ir kitos konstrukcinės dalys negausiai ir tvarkingai puoštos akanto lapų motyvais. Tikėtina, kad tai XIX a. I pusės dirbiniai.

Nemažai istoristinių sietynų būta 1856–1862 m. statytuose neogotikiniuose Vaitkuškio dvaro rūmuose. Gausiai išlikusi ikonografija leidžia gerai įžiūrėti jų formas ir dekorą. Vaitkuškio rūmų salone kabėjo du skirtingi istorizmo stiliaus sietynai. Vienas jų – aštuonių šakų su neoampyrui būdingu dekoru, kitas – neogotikinių bruožų turintis šviestuvus su stiklo burbulu centre (42 iliustr.). R. Aftanazy, aprašydamas dvarą, įvardija juos ampyriniais (kas visgi neteisinga, nes neogotikinio sietyno grandinės identiškos „ampyriniam“, o tai reiškia, kad jie buvo pagaminti vienu metu). Nors ir nenurodydamas šaltinių, R. Aftanazy aprašo daug LDK dvaruose kabėjusių sietynų. Autorius beveik visais atvejais nurodo jų vietą rūmuose, medžiagiškumą, kartais – stilių, o retais atvejais – net pagaminimo vietovę ir laiką. Dažniausiai sietynai kabėjo rūmų patalpose, įvardytose kaip: didysis, gražiausias salonas, valgomasis, pobūvių salė, pagrindinė rūmų iškilnių, reprezentacinė ar paradinė salė. Anot autoriaus, ampyro (gali būti, jog neoampyrinius – A. V-G. pastaba) stiliaus sietynus turėjo Bogdanovo, Gelvonų, Nidokų dvarai³⁵¹. Krištolinius sietynus turėjo Leonpolio, Mackovce, Viešvėnų dvarai³⁵², o Baltupių ir Vokės dvare jie išsiskyrė ypatingu dydžiu³⁵³. Greičiausiai tas pats pastarojo dvaro sietynas matyti ir fotografijoje, darytoje prieš 1939 m. (43 iliustr.).

350 Už nuorodą dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

351 Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4, p. 39, 94, 245, 432.

352 *Ibid.*, p. 189, 205, 490.

353 *Ibid.*, p. 49, 397.

Daug křištolinių sietynų 1826 m. turėjo Horodno dvaras: šešių šakų – valgomajame, žaliajame kambaryje – dvylikos, o bibliotekoje – su penkiomis stiklinėmis šakomis. Galbūt dėl to, kad sudužo, 1866 m. pastarajame kambaryje minimas ne penkių, bet jau devynių šakų křištolinis sietynas³⁵⁴. Veneciškus (gali būti, jog veneciško tipo, bet pagamintus ne Venecijoje – A. V-G. pastaba) R. Aftanazy mini Baltosios Vokės, Nemėžio dvare³⁵⁵. R. Aftanazy taip pat mini, jog Albertyno dvare būta keramikos dirbinių iš įvairių LDK dirbtuvių, tarp jų ir Neborovo (veikė 1881–1897 m.)³⁵⁶. Rūmų bibliotekos fotografijoje užfiksuotas masyvių formų sietynas (44 iliustr.). Sprendžiant iš fotografijoje užfiksuotų formų, Albertyno dvaro biblioteką puošė masyvus Neborovo majolikos dirbtuvių sietynas.

Didikų rezidencijose Vilniuje sietynų aptikta 1850 m. Tiškevičių rūmų Trakų gatvėje inventoriuje. Dokumente minimi du bronziniai sietynai, apie vieną iš jų pažymėta, kad jis didelis. Taip pat penki křištoliniai sietynai, du iš jų „mažesni“, dar kiti du „maži“³⁵⁷. XVIII a. pasiturinčiųjų ir turtingųjų rūmų aprašymuose pasitaiko, kad minimi lubose esantys kabliai. Pavyzdžiui, 1836 m. Puslovskių rūmų (iki 1810 m. buv. didikų Chodkevičių Didžiojoje g.) inventoriuje aprašomos lubos su kabliu sietynui (*Sufit <...> z krukiem żerandola*)³⁵⁸. Sietynams skirti kabliai lubose minimi ir Ašmenos pavieto Ukropiškių ir Karūžiškių valdų dvaro 1803 m. inventoriuje³⁵⁹. Prancūzų autorė S. Melchior-Bonnet savo knygoje *Veidrodžio istorija* rašo, jog Prancūzijoje sietynai ir įvairios girliandos būdavo ne tik parduodami, bet ir nuomojami³⁶⁰. Nors kol kas neaptikta šaltinių, leidžiančių teigti, jog Vilniuje ar kitame didesniame mieste būta krautuvėlių, nuomojusių šiuos brangius ir puošnius daiktus, turima žinių apie tai, kaip Vilniaus miestiečiai skolino apšvietimo priemonės šventėms. Sofija Tyzenhauzaitė Šuazel-Gufjė savo atsiminimų knygoje *Reminiscencijos* aprašo pasirengimą 1812 m. birželio 13-osios puotai imperatoriaus Aleksandro I apsilankymo Vilniuje garbei: „Rengiant pirmąjį pokylį Vilniuje imperatoriaus žengimo į sostą proga <...>, išlaidos nebuvo užkrautos provincijai, jas pasiskirstė keletas turtingiausių didikų. Tėvas savo lėšomis sutiko apstatyti baldais gražią rotušės salę ir tai padarė labai skoningai ir

354 *Ibid.*, p. 129, 131, 132, 135.

355 *Ibid.*, p. 23, 249–250.

356 Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 2, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich Wydawnictwo, 1992, p. 185, 187.

357 1850 m. Tiškevičių rūmų Trakų g. inventorius (LVIA, f. 716, ap. 1, b. 4441, l. 3v, 8, 9v). Už dokumento nuorodą dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

358 1836 m. Puslovskių (buv. Chodkevičių) rūmų inventorius (LVIA, f. 567, ap. 2, b. 4016, l. 5v, 6, 8, 8v, 10, 10v, 17, 17v, 18v). Už dokumento nuorodą dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

359 1803 m. Ukropiškių ir Karūžiškių valdų inventorius (LMAVB RS, f. 37-9971, l. 1–20 (l. 3v).

360 Sabine Melchior-Bonnet, *op. cit.*, p. 87.

nebrangiai, nes visi gyventojai, pavyzdžiui, pirkliai, paskolino tai, ką turėjo geriausia: veidrodžių, baldų, šviestuvų ir t. t. Bajorų maršalka grafas Bžostovskis ėmėsi tvarkyti apšvietimą. Kunigaikštis Sapiega rūpinosi vakariene, kiti – gaiviaisiais gėrimais, orkestru, tarnais, miestas mokėjo tik už iliuminacijas ir transparantus, be to, kiekvienas namas apšvietė savo sąskaita.³⁶¹ Beveik neabejotina, jog išskilmėms buvo naudotos puošniausios išraiškos apšvietimo priemonės – sietynai. Tai, kad šviestuvus paskolino finansiškai aukštos padėties miestiečiai – pirkliai, žymi paties skolinamo daikto, šiuo atveju – sietynų retumą ir brangumą. Be to, kadangi pirkliai užsiiminėjo prekyba, galima manyti, jog jie skolino naujus, parduoti skirtus egzempliorius. Galiausiai sužinome ir tai, jog puotai naudota ir puošta Vilniaus rotušės salė, o kad joje prireikė daugiau kabančių šviestuvų, gali reikšti, jog pastate visai nebuvo sietynų arba buvo nepakankamas jų skaičius.

Kitas Vilniaus miesto erdves, apšviestas sietynais, užfiksavo tapytojas Jonas Rusėmas (1762–1835) (45 iliustr.). Piešinyje „Puota Vilniaus universitete“ kiek satyriškai vaizduojami pasipuošę švenčiantys intelektualai. Tikėtina, jog paveikslais papuoštoje salėje atvaizduotas didelis kabantis XIX a. pradžiai būdingų formų sietynas iš tiesų galėjo puošti vieną iš universiteto interjerų.

Peržiūrėjus nemenką kiekį bažnyčių, dvarų ir miestiečių dokumentų išryškėjo, jog gausiai sietynais buvo puošiamos bažnyčios ir didikų rūmų interjerai. Būtent XIX a. I pusėje bažnyčios įsigijo daug naujų, dažniausiai stiklinių sietynų. Kabančių apšvietimo priemonių skaičius sakraliniuose pastatuose nežymiai išaugo, buvo visiškai stiklinių kamieninio tipo (voro formos) arba karkasinio tipo (krepšelio formos) sietynų – tai patvirtina ir išlikę pavyzdžiai. Šaltiniai liudija, jog stikliniai sietynai į Lietuvą buvo vežami iš Bohemijos. Įdomu ir tai, kad XIX a. bažnyčių aprašymuose pradėti minėti rarotinių pamaldų sietynai. Gali būti, jog būtent šiame šimtmečiuje sustiprėjo specialiai šioms mišioms skirtų sietynų naudojimo praktika.

Rašytiniai ir ikonografiniai šaltiniai liudija, jog didikai savo aplinką siekė praturtinti laikotarpio madą atitinkančiomis apšvietimo priemonėmis. Dvarų rūmų ir miesto rezidencijų reprezentaciniai interjerai puošti madingais krištoliniais ir stikliniais sietynais. Prestižinės formos šviestuvais švenčių metu buvo dabinamos ir kitos miesto erdvės: Vilniaus universitetas, rotušė.

361 Sofija Tyzenhauzaitė, *Reminiscencijos*, Vilnius: Žemaičių kultūros draugijos informacinis kultūros centras, 2004, p. 28. Už nuorodą dėkoju menotyrininkei Indrei Užuotaitei.

3. XIX A. II PUSĖS–XX A. 4 DEŠIMTMEČIO SIETYNAI PERMAINŲ AMŽIUIJE

Sietynų gamyba ir funkcionavimas iki XIX a. vystėsi gana tolygiai – kartu su stilių kaita mainėsi kabančių šviestuvų tipai ir formos, ilgainiui atrastos naujos medžiagos ir technologijos, naujos šviesos šaltinių rūšys. Visgi apšvietimo priemonių kūrėjai, atrodo, niekada neturėjo tokios laisvės kaip XIX a., kurią suteikė industrinės revoliucijos metu atsiradusios naujovės. Daug pigesnė mašininė gamyba stipriai pakeitė sietyno statusą – ši prabangos prekė tapo prieinama daug platesniam pirkėjų ratui. Be to, išrasta elektros lemputė iki neribotų galimybių išlaisvino kabančių šviestuvų dizainą. XIX a. vidurį–XX a. 4 dešimtmetį apšvietimo raidoje drąsiai galima vadinti lūžio laikotarpiu.

Dalyje pristatomi XIX a. vidurio–XX a. 4 dešimtmečio pramoninės Europos kultūriniai ir istoriniai veiksniai, turėję įtakos naujų sietynų dirbtuvių atsiradimui, pasaulinės parodos ir jų reikšmė, elektros lemputės atneštos apšvietimo priemonių išraiškos naujovės. Tekste trumpai aptariama pirmųjų elektrinių veikla Lietuvoje, apšvietimo elektros energija propagavimo būdai ir keliai, Lietuvoje vykusios pramonės parodos, analizuojamos sietynų dirbtuvės ir tiekėjai, reklamavęsi Lietuvos spaudoje. Pasitelkus ikonografinius šaltinius, nagrinėjamas požiūris į senuosius žvakinius kabančius šviestuvus. Skyriuje siekiama atskleisti santykinai nesenu kol kas menkai tyrinėtų sietynų vertę bei supažindinti su laikotarpiui būdingiausiais išlikusiais ir neišlikusiais pavyzdžiais Lietuvoje.

3.1. Industrinis ir politinis kontekstai Europoje ir Lietuvoje

XVIII a. 7 dešimtmetyje prasidėjusi pramonės revoliucija Europoje tęsėsi visą XIX a., o kai kur užtruko ir iki XX a. pradžios. Gausios akmens anglies ir geležies atsargos, didelis kolonijų skaičius, stiprus laivynas, senos prekybos tradicijos, didelis samdomų darbininkų skaičius ir anglikonų tikėjimas, skatinęs siekti materialinės gerovės, sudarė palankias sąlygas industrinės revoliucijos pradžiai Didžiojoje Britanijoje. Karalienės Viktorijos laikų Anglija³⁶² buvo labiausiai industrializuota šalis pasaulyje bei daugelio svarbių išradimų tėvynė. Pramonės perversmą išjudino 1769 m. britų inžinieriaus Jameso Watto sukonstruota garo mašina, kuri suvaidino svarbiausią vaidmenį gamyboje pereinant nuo brangaus rankų darbo prie daug pigesnės ir produktyvesnės mašininės gamybos, taigi – ir nuo manufaktūrų prie fabrikų³⁶³. Prekybinių ryšių sklaidą, gamybą

362 Karalienė Viktorija Angliją valdė 1837–1901 m.

363 Abbott Payson Usher, *The industrial history of England*, Boston and New York: Houghton Mifflin company, 1920, p. 253, 324.

ir miestų augimą taip pat paskatino XIX a. 3 dešimtmetyje sukonstruotas garvežys bei pirmosios geležinkelio linijos³⁶⁴. Galiausiai britų mokslininkams pavyko sukurti naują – žvakėms, žibalui ir dujoms alternatyvų dirbtinės šviesos šaltinį. XIX a. pradžioje išgauti šviesą leidžiant srovę per platininę vielą pavyko mokslininkui Humphry'ui Davy'ui. Išbaigtas elektros lemputės mechanizmo išradimas priklauso kitam britų fizikui Josephui Swanui. 1878 m. jis viešai pademonstravo jos veikimą, o 1880 m. gavo patentą. Amerikiečių išradėjui ir verslininkui Thomui Edisonui galima priskirti ne vieną elektros lemputės patobulinimą, tačiau jis kaitinamąją lemputę su anglies siūleliu pirmasis tik komercializavo³⁶⁵.

Didėjant fabrikų skaičiui ir vis gausėjant jų produkcijai, XVIII a. pabaigoje Londone, Prahoje ir Paryžiuje suorganizuotos pirmosios industrinės parodos. Į prekybą, technologinius išradimus ir pažangą orientuotos parodos XIX a. I pusėje rengtos kas keleri metai, vėliau – po kelias parodas per metus. Pirmąją pasaulinę parodą 1851 m. Anglijoje inicijavo princas Albertas, karalienės Viktorijos vyras. Šioje „Didžiojoje visų tautų pramonės darbų parodoje“ tarp įvairiausių gamintojų ir jų dirbinių pasirodė ir tokios garsios krištolo ar bronzos sietynus gaminusios kompanijos kaip *F. & C. Osler* (Birmingemas, Anglija), *Baccarat* (Prancūzija), *R. W. Winfield* (Birmingemas, Anglija), *Messenger & Sons* (Birmingemas, Anglija)³⁶⁶, *N. Štange* (*H. Штанге*; Sankt Peterburgas, Rusija)³⁶⁷ (46 iliustr.).

Užpatentavus elektros lemputės išradimą, 1881–1884 m. pasaulyje ypač intensyviai vyko elektrą ir jos prietaisus demonstruojančios parodos: 1881 m. Pramonės rūmuose Paryžiuje, 1882 m. Krištolo rūmuose Londone, 1883 m. Vienoje³⁶⁸, 1887 m. Sankt Peterburge³⁶⁹ ir t. t. Apie 1883 m. parodą Vienoje rašoma ir fotografijų su sietynų vaizdais pateikiama kultūros ir visuomenės žurnale *Tygodnik Illustrowany*³⁷⁰. Parodos buvo ypač reikšmingos ne tik naujai energijos rūšiai – elektrai pristatyti, bet ir puiki

364 Britų inžinierius Džordžas Stefensonas 1815 m. sukonstravo garvežį. Pirmoji geležinkelio linija nutiesta 1825 m., iš: Abbott Payson Usher, *op. cit.*, p. 440.

365 Maureen Dillon, *op. cit.*, p. 167–169.

366 *Official catalogue of the Great exhibition of the works of industry of all nations, 1851*, London: Spicer Brothers, 1851, p. 633.

367 Т. В. Серпинская, О. А. Федосеева, Штанге–Мельцеры. *К вопросу истории семейного предприятия*, in: Государственный музей-заповедник «Царское Село», [interaktyvus], [žiūrėta 2013-09-11]. Prieiga per internetą: <<http://tzar.ru/science/research/shtange>>.

368 Maureen Dillon, *op. cit.*, p. 164.

369 Александр Беляновский, Да будет свет! И нефть, и пиронафт..., in: Информационное выставочное агентство «ИнформЭКСПО», [interaktyvus], [žiūrėta 2014-03-16]. Prieiga per internetą: <http://www.informexpo.ru/new/view_content.php?id=1867>.

370 *Tygodnik Illustrowany*, 1883, Nr. 50, p. 390.

galimybė reklamuotis elektrinių prietaisų ir elektrinių šviestuvų gamintojams. Iliustruoto savaitraščio *The illustrated London News* 1882 m. kovo 4 d. numerio viršelyje vaizduojama nustebusi parodos lankytojų minia, žvelgianti į didžiulį elektros lempu-
tėms ryškiai šviečiantį sietyną (47 iliustr.).

Po trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo 1795 m. Lietuva atsidūrė Rusijos imperijos sudėtyje. XIX a. viduryje carinė Rusija teritoriškai buvo labai galinga valstybė, tačiau ekonomiškai imperija buvo ganėtinai atsilikusi. Tai išryškėjo ir Krymo kare (1853–1856), kurį ji pralaimėjo prieš galingas industrines valstybes Prancūziją ir Didžiąją Britaniją. Pramonės perversmas Rusijos imperijoje prasidėjo daug vėliau nei Vakarų Europos šalyse. Dr. J. Mulevičiūtės teigimu, Rusija ir jos sudėtyje buvusi Lietuva neprilygo Vakarų pramonės augimui ir 8 dešimtmetyje pagal gamybos apimtį vienam gyventojui nuo Anglijos atsiliko beveik dešimt kartų³⁷¹. Aptariamam laikotarpiui Lietuvoje didžiąją pramonės dalį tebesudarė smulkioji gamyba. Apie menkai išvystytą pramoninę gamybą liudija ir tai, jog iki pat XIX a. pabaigos Lietuvoje gyvavo amatų cechų sistema (panaikinta 1893 m.³⁷²).

Nors industrinė pramonė imperijoje nebuvo stipriai išvystyta, pasauliniai technikos išradimai joje buvo diegiami. Carinei Rusijai priklausiusi Varšuva 1848 m. geležinkelio sujunginama su Viena, 1851 m. užbaigtas geležinkelis, jungęs Sankt Peterburgą su Maskva, o 1861 m. per Lietuvą nutiesta Varšuva–Sankt Peterburgas geležinkelio linija. Be abejo, tai ženkliai palengvino ne tik būtiniausių, bet ir prabangos prekių gabenimą iš puikiais stiklo, krioštolo ir bronzos dirbiniais garsėjusių centrų – Vienos, Varšuvos, Sankt Peterburgo ir Maskvos.

Ypač reikšmingas etapas pramonės, taip pat apšvietimo priemonių raidoje – elektrinių atsiradimas. Viešosios centrinės elektrinės Rusijos imperijoje ir jai priklausiusioje Lietuvoje atsirado tik XX a. pirmaisiais metais. JAV ir Vakarų Europos didžiuosiuose miestuose jos buvo statomos jau nuo XIX a. 9 dešimtmečio pradžios. Apie 1887 m. viešosios centrinės elektrinės pradėjo veikti Sankt Peterburge, Odesoje, 1888 m. – ir Maskvoje³⁷³. Iš pradžių apšvietimą elektros energija galėjo sau leisti tik turtingi ar pasiturintys miestų gyventojai, mat 1881 m. Svono lemputė kainavo net 25 dolerius. Vidurinėsios klasės namus apšvietimas elektros energija pasiekė tik po 1900-ųjų³⁷⁴.

Lietuvoje pirmasis 1890 m. elektros energiją apšvietimui veikiausiai panaudojo Juozapas Tiškevičius Kretingos dvare. Pirmąją hidroelektrinę jis buvo įrengęs dvaro

371 Jolita Mulevičiūtė, *op. cit.*, p. 227.

372 Rita Škiudienė, Tam tikri auksakalystės bruožai, in: *Primityvumas mene*, Vilnius: Gervelė, 1999, p. 335.

373 Karolis Kučiauskas, Energetika, in: Energetikos ir technikos muziejus, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-08-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.emuziejus.lt/paveldas/lt/energetikos-paveldas>>.

374 Maureen Dillon, *op. cit.*, p. 161.

malūno pastate³⁷⁵. Greičiausiai dėl to, kad pastarasis įvykis menkai tyrinėtas, Lietuvos elektrifikavimo pradžia siejama su Rietavu. Tikėtina, kad kunigaikščio Bogdano Oginskio rūpesčiu įrengta elektrinė veikti pradėjo 1891 metais. Dvaro apšvietimui panaudota 400 elektros lempučių, o elektrifikavimo darbai įvertinti 20 400 markių. Elektrinė tiekė elektros energiją ne tik dvarui, turtingesniems miestiečiams, bet ir bažnyčiai. 1892 m. balandžio 17 d. ankstų šv. Velykų rytą joje įžiebtas iki šiandien tebekabantis sietynas (žr. kataloge Nr. 143)³⁷⁶. Elektrinę Rietave aptarnavo du darbininkai, ji veikė iki 1915 metų.

Nedidelės elektrinės veikė ir turtingesnių vilniečių namuose. Istorikas Karolis Kučiauskas mini nedidelę privačią elektrinę inžinieriaus architekto grafo Michailo Prozorovo name dabartinėje Jakšto gatvėje (1889 m.), taip pat Mečislavo Jelensko name Jurgio (dabar Gedimino) prospekte. Vilniaus gubernijos statistikos žinybos duomenimis, 1900 m. veikė trys elektrinės. 1901 m. žibaliniai varikliai ir nuolatinės srovės generatoriai veikė generolo Kukelio name Antakalnio gatvėje bei grafo Tiškevičiaus dvare Užutrakyje. 1902 m. Vilniaus miesto salėje (dabartinėje Filharmonijoje) taip pat įrengtas elektrinis apšvietimas. Elektrines stotėsi ir pramonės įmonės: 1898 m. geležies apdirbimo fabrikas Kaune *Tilmansu ir Ko*, 1900 m. Chaimo Frenkelio odų apdirbimo fabrikas Šiauliuose³⁷⁷. Pirmoji centrinė miesto elektrinė Lietuvoje įkurta 1900 m. Kaune, pagrindinis jos tikslas iš pradžių buvo apšviesti miesto gatves. Tais pačiais metais atidaryta centrinė elektrinė Klaipėdoje, o 1903 m. vasario 14 d. – Vilniuje³⁷⁸.

Elektrifikacijos eiga įdomiai atsiskleidžia Vilniaus miesto reklaminiuose skelbimuose. A. A. Vinogradovo parengtame 1908 m. *Vadove po Vilnių ir jo apylinkes* kai kurie viešbučiai savo reklamose kaip didžiausią privalumą skelbėsi turį elektrinį apšvietimą. Didžiojoje gatvėje Nr. 10 įsikūręs *Grand Otel* vienoje eilutėje vienodu šriftu skelbia, jog viešbutis yra miesto centre ir turi elektrinį apšvietimą. Taip pat elektriniu apšvietimu tame pačiame leidinyje didžiavosi viešbutis *Italija* (Didžiojoje g.) ir Vokiečių gatvėje esantis viešbutis *Kontinent*³⁷⁹ (48 iliustr.). 1912 m. Vilniaus adresų knygoje-kalendoriuje nauja 600 vietų koncertų salė *Filarmonija*, be tokių patogumų kaip garinis apšildymas, skelbėsi turinti ir elektrinį apšvietimą³⁸⁰.

375 Karolis Kučiauskas, Energetika, in: Energetikos ir technikos muziejus, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-08-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.emuziejus.lt/paveldas/lt/energetikos-paveldas>>.

376 Stasys Bilys, *op. cit.*, p.7, 23.

377 *Lietuvos energetika*, p. 56–60.

378 Karolis Kučiauskas, Energetika, in: Energetikos ir technikos muziejus, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-08-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.emuziejus.lt/paveldas/lt/energetikos-paveldas>>.

379 Александр Александрович Виноградов, *Путеводитель по городу Вильне и его окрестностям*, 2-е изд., Вильна: 1908, puslapiai su reklamomis nenumeruoti.

380 *Вся Вильна: Адресная и Справочная книга гор. Вильны: 1912 годъ*, Вильна: Артел Печатного Дела, 1912 г, puslapiai su reklamomis nenumeruoti.

Nors Vilniaus elektrinė darbą pradėjo 1903 m., apšvietimas elektros energija XX a. pradžioje Lietuvoje dar suvoktas kaip naujovė ir privalumas, bet ne įprastas reiškinys ar būtinybė, be kurios neįsivaizduojama kasdienė buitis. Pirmojo pasaulinio karo laikotarpis Lietuvos energetikai – nevienalypis: 1915 m. Kauno elektrinės visi variniai laidai ir kabeliai buvo išgabenti į Vokietiją³⁸¹, tačiau daugelyje mažų miestelių apie 1916 m. vokiečių okupacinė valdžia įrengė pirmąsias elektrines. Nors 1940 m. šalyje buvo apie 400 elektrinių, elektros energija ir apšvietimas ja atokesnius Lietuvos miestelius pasiekė negreitai. XX a. I pusės spaudoje dažnai galima išvysti elektrotechnikų reklamas. 1904 m. *Vadove po Vilnių* elektrinį apšvietimą siūlėsi įrengti Jurgio prospekte įsikūrusi inžinieriaus A. Perliso technikos kontora *Mechanikas*³⁸². 1924 m. išleistoje knygelėje *Vadovėlis po Klaipėdos kraštą ir žemaičių bei prūsų paribius* aptinkame *Braks&Co* – elektrotechnikos instaliacijų ir inžinierių biuro reklamą, kurioje siūlomas „šviesos, jėgos įvedimas/ <...> Pilnas viršminėtų dalykų įtaisymas dvarams ir sodžiams“³⁸³. Svarbu pasakyti, jog elektros energijos įsigalėjimas paprastų žmonių kasdienybėje užtruko visą XX a. I pusę, o kai kuriuos Lietuvos kampelius pasiekė tik XX a. III ketvirtyje.

XX a. pradžioje apie elektros teikiamą naudą buvo ne tik daug kalbama periodinėje spaudoje, pavieniuose leidiniuose, bet ir paskaitose. 1911 m. savaitraštyje *Lietuvaitė* dvejojantiems apšvietimo elektros lemputėmis poveikiu sveikatai aprašomas toks bandymas: „Neperseniai padaryta bandymai kokią įtakmę elektros vartojimas daro į vaikus, einančius mokslus. Švedijos mieste – Stokgolme sutaisyta du mokinių būrelių; pora metų buvo vieni mokomi prie elektros šviesos, o kiti prie kitokiu elementu apšviestų patalpų <...> Galutinai pasirodė, jog elektrinės salės vaikai buvo stipresni, aukštesni ir sveikesni, negu jų draugai mokinęsi salėje be elektrikos. Toks Švedijos vyrų bandymas sujudino daugelyje vietų kitus mokslo vyrus. Tokie pat bandymai daromi Anglijoje ir kitur.“³⁸⁴ 1928 m. išleistas vienkartinis nemokamai „visiems Kauno Elektros stoties abonentams“ dalintas leidinys *Elektros žinios*³⁸⁵. 10 000 leidinio egzempliorių buvo skirta „susipažinti su naujausiais elektrotechnikos pasiekimais, pritaikant juos praktikos gyvenimui“. Viename iš leidinio straipsnelių rašoma, kad lapkričio 13 dieną (greičiausiai 1928 m.) „Lietuvos Universiteto salėje firmos *Osram* elektros šviesos ūkio skyriaus atstovas daktaras-inžinierius Šmidtas skaitė paskaitą

381 Stasys Bilys, *op. cit.*, p. 59.

382 Александр Александрович Виноградов, *Путеводитель по городу Вильне и его окрестностям*, Вильна, 1904, p. 15.

383 A. B. Klaipėdiškis, *op. cit.*, p. 80.

384 *Lietuvaitė*, 1911, Nr. 11, p. 158.

385 *Elektros žinios*, *op. cit.*, viršelis.

„Taisyklingas elektros šviesos ūkis“³⁸⁶. Nepaisant nuspėjamo paskaitos reklaminio pobūdžio, straipsnelyje atpasakoti firmos *Osram* atstovo vardyti naudingi patarimai, kaip padaryti taisyklingą apšvietimą: naudoti abažūrus, reflektorius, kabinti lemputes tinkamame aukštyje, naudoti dienos šviesos lemputes. Septyniolikos puslapių leidinyje taip pat rašoma apie vitrinų nušvietimą Kaune, elektros lempučių naudą siuvimo mašinose, supažindinama su įvairiais elektros prietaisais (elektros krosnele, elektrine mašinėle cigarams uždegti, prietaisu vandeniui užvirinti, elektriniu keptuvu, kavinuku, ventiliatoriumi, dulkių siurbliu, lygintuvu). Z. D. inicialais įšiamžinusio(s) autoriaus (-ės) rašinėliu „Sapnas“ išreiškiama, kokia tamsi, niūri ir klaiki butis buvo prie dujinių ir žibalinių lempų apšvietimo.

Su elektros teikiama nauda ir elektriniu apšvietimu žmonės buvo pažindinami ne tik per spaudą, bet ir per žemės ūkio, pramonės pasiekimų ir kitokias panašias parodas. Dažnai jose savo paviljonus turėdavo elektros apšvietimo įrenginiais ar priemonėmis prekiavusios užsienio ar Lietuvos firmos. Žemės ūkio ir pramonės parodos, pradėtos rengti XIX a. II pusėje, buvo ypač svarbios Lietuvos kultūriniam ir pramoniniam augimui. Ankstyviausia jų surengta 1861 m. Vilniuje, kitos stambios parodos Vilniuje įvyko 1891, 1897, 1899 metais³⁸⁷. 1902 m. rugpjūčio 30–rugsėjo 8 d. Vilniuje vykusioje pirmojoje Vilniaus žemės ūkio ir amatų parodoje būta dalyvių iš Vilniaus, Minsko, Gardino, Vitebsko, Suvalkų ir Kuršo gubernijų³⁸⁸. Kaip vėliau tekste bus aptarta, reklamavosi sietynus gaminusios Petro Vileišio dirbtuvės Vilniuje, brolių Lopienskių bronzos dirbtuvės iš Varšuvos. Amatų atgimimu ir plėtra Vilniuje ypač rūpinosi bankininkas Juozapas Montvila (1850–1911). 1908 m. jis įkūrė Namų statybos draugiją, kuri jau 1909 m. rugpjūčio 16–rugsėjo 15 d. Vilniuje suorganizavo svarbią Būsto įrengimo ir sodininkystės parodą. Tarp 167-ių dalyvių savo produkciją pristatė įmonės (fabrikai ir įvairios parduotuvės) iš Vilniaus, Varšuvos, Minsko, Lvovo, Sankt Peterburgo, Maskvos. Kaip rašo dailėtyrininkė Laima Laučkaitė, paroda rengta siekiant ugdyti pasiturinčios Vilniaus visuomenės estetinį skonį³⁸⁹. Parodoje daug dėmesio skirta harmoningam ir neperkrautam būsto apstatymui: be dalyvių sąrašo ir reklamų, parodos kataloge pateikiami paties J. Montvilos ir kitų autorių straipsniai temomis „Rytojaus būstas“, „Būsto estetika“, „Šiuolaikiniai buto technikos įrenginiai, jų taikymo ir higienos reikalavimai“. Pastarajame netgi esama skyrelio apie apšvietimą. Anot inicialu „M“ pasirašiusio autoriaus, tiek dėl saugumo, tiek estetiniu požiūriu elektrinis apšvietimas neabejotinai užima pirmą vietą. Vardydamas šios rūšies apšvie-

386 *Elektros žinios, op. cit.*, p. 3.

387 Lijana Natalevičienė, Dailė žemės ūkio parodose XIX a. pabaigoje–XX a. I p., p. 23.

388 Antanas Rimvydas Čaplinskas, *op. cit.*, p. 395.

389 Laima Laučkaitė, *op. cit.*, p. 125.

timo privalumus, autorius pabrėžia, kad visi šviesos šaltiniai, išskyrus elektrą, išskiria aplinkai pavojingas dujas, be to, elektros lemputės beveik nekaista, o jų šviesa – balta, panaši į dienos šviesą. Elektros lemputėmis šviečiantys šviestuvai yra lengvai įžiebiami, o tai nesukelia gaisro pavojaus, taip pat lengvai ir bet kur pakabinami, kas padeda kurti estetišką aplinką³⁹⁰.

Įsibėgėjusią pramonės ir parodų veiklą 1914 m. nutraukia Pirmojo pasaulinio karo neramumai. 1915 m. liepos–rugsėjo mėn. Vokietijos kariuomenė okupavo visą Lietuvą. Per ketverius okupacijos metus pramonė ir ūkis Lietuvoje dirbo tik vokiečių reikmėms. Dar 1917 m. pabaigoje Lietuva siekė nepriklausomybės pripažinimo Berlyne, tačiau visišką suverenitetą įgijo tik po Vokietijos pralaimėjimo Pirmajame pasauliniame kare, 1918 m. vasario 16 d. Vilniuje paskelbus Lietuvos Nepriklausomybės aktą. Nespėjus atsigauti, 1920 m. praėjus dviem dienoms po Suvalkų sutarties pasirašymo, lenkai užgrobė Vilnių. Palaipsniui jis virto merdėjančiu Lenkijos pakraščiu, kuriame nebuvo intensyviai plėtojama pramonė ir naujos statybos. Svarbiausiu Lietuvos miestu ir sostine *de facto* tapo Kaunas. Tačiau ilgą laiką buvęs atkampus Rusijos imperijos gubernijos centras miestas nepasižymėjo nei technine pažanga, nei pramone, nei turiningu viešuoju gyvenimu. Pirmaisiais 3 dešimtmečio metais lietuviams teko kurti ir puoselėti savo valstybę iš naujo³⁹¹.

Trejus metus kaizerinei Vokietijai atitarnavusi Lietuvos pramonė tarpukariu buvo itin silpna. Ją mėginta aktyvinti Žemės ūkio ir pramonės parodomis. Pirmojo pasaulinio karo metu nutrūkusi parodų veikla Lietuvos Respublikos Vyriausybės iniciatyva atgaivinta 1921 m. Kaune. Anot architekto dr. Algimanto Miškinio, pirmoji – 1921 m. Žemės ūkio ir pramonės paroda buvusi nedidelė, istoriškai jos tarsi gėdijamasi³⁹², todėl daugelyje šaltinių nurodoma, kad parodas imta rengti nuo 1922 metų. Iki 1936 m. iš viso buvo surengta vienuolika parodų. Dauguma jų įvyko laikinojoje sostinėje – Kaune, išskyrus dvi – 1926 m. Šiauliuose ir 1927 m. Klaipėdoje. XX a. 1–4 dešimtmečių parodų kataloguose bei fotografijose matyti, jog savo paviljonus turėjo ir produkciją reklamavo elektrotechnikos kompanija *Osram*. Kaip bus apžvelgta tekste, parodų kataloguose reklamavosi įmonės, prekiavusios šviestuvais.

Lenkijai priklausiusiame Vilniuje nuo 1928 m. iki Vilniaus pripažinimo Lietuvai 1939 m. rengtos Šiaurės mugės. Parodose demonstruoti ir kabantys šviestuvai, elektros apšvietimo ir įrengimo reikmenys. Daugiausia jose dalyvavo įmonės iš Šiaurės Rytų

390 *Księga pamiątkowa wystawy „Urządzeń mieszkań” i ogrodniczej*, Wilno: Drukarnia J. Zawadzkiego, 1909, p. 32.

391 *Art Deco Lietuvoje: parodos katalogas*, sudarytoja Giedrė Jankevičiūtė, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 1998, p. 20.

392 Algimantas Miškinis, *op. cit.*, p. 157.

Lenkijos, Lietuvos, Latvijos ir Sovietų Sąjungos. J. Bułhako fotografijos iš pirmosios mugės, vykusios 1928 m. rugpjūčio 18–rugsėjo 9 d., atskleidžia, jog savo šviestuvus vilniečiams siūlė stambi Lenkijos šviestuvų kompanija *Bracia Borkowszy*, o elektros įrengimo reikmenis – kompanija *Osram* (49 iliustr.).

Besikeičiantys šviesos šaltiniai, parodose demonstruojami naujausių madų elektriniai šviestuvai, be abejo, turėjo įtakos kabančių apšvietimo priemonių vertinimui, jų kaitai interjere. Tokių mažesnių miestelių ir kaimelių kaip Liškiavos, Merkinės, Pajūralio, Polekėlės, Laukuvos, Būdviečio, Žemaičių Naumiesčio, Degučių bažnyčių 1935–1936 m. atvaizdai³⁹³ su kabančiais žvakiniiais sietynais tik patvirtina, jog elektrifikacija į atokesnius Lietuvos kraštus plito negreitai. Tačiau svarbiausia tai, jog atvedus elektros energiją, senųjų apšvietimo priemonių neatsisakyta. XX a. 3–4 dešimtmečių Šiaulių Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus³⁹⁴, Kražių ir Papilės³⁹⁵ bažnyčių fotografijose sietynai dar neelektrifikuoti – su žvakėmis, o centrinėse navose pakabintos kelios elektros lempos (50 iliustr.). Didesnių miestelių ir miestų bažnyčiose žvakiniai sietynai pritaikyti šviesti elektros lempučių. XX a. 3–4 dešimtmečių fotografijose užfiksuoti elektrifikuoti iki mūsų dienų neišlikę sietynai Šv. Kotrynos, Viešpaties Dangun Žengimo³⁹⁶, Šv. Kazimiero, Šv. Pranciškaus Asyžiečio bažnyčiose³⁹⁷ (51 iliustr.), arkikatedroje³⁹⁸ Vilniuje.

Žvakinių sietynų neskubėta „tobulinti“ ar atsisakyti dvaruose. R. Aftanazy knygose publikuota nemažai dvarų interjerų fotografijų, darytų iki 1939 metų. Dauguma atvejų puošniuose sietynuose matyti įstatytos žvakės (Alantos, Meikštų, Beržėnų, Pajuosčio,

393 Liškiavos b. fotografijos negatyvo Nr. 308, Merkinės b. neg. Nr. 340, Pajūralio b. neg. Nr. 828, Polekėlės b. neg. Nr. 3219, Laukuvos b. neg. Nr. 842, Būdviečio b. neg. Nr. 297, Žemaičių Naumiesčio b. neg. Nr. 1972, Degučių b. neg. Nr. 1729 Kultūros paveldo centro prie Kultūros paveldo departamento archyvas.

394 „Šiaulių Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčios didysis altorius“, atviruko leidėjas Kostas Cerpinskis, apie 1925–1927 m., in: Facebook, Lietuva senose fotografijose, Albumas „II – Šiauliai (iki 1945 m.)“, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.427214376975.209632.221806776975&type=3>>.

395 1936 m. Kražių b. neg. Nr. 1698, 1936 m. Papilės b. neg. Nr. 1971 Kultūros paveldo centro prie Kultūros paveldo departamento archyvas.

396 J. Bułhako fotografijos iki 1939 m. Iš: Wileńska architektura sakralna doby baroku: Dewastacja i restauracja, Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2005, p. 91, 165.

397 Boleslavos ir Edmundo Zdanovskių 1930–1940 m. bažnyčių fotografijos (LDM, FiN-42, FiN-120), in: Virtuali paroda „Vilniaus elegijos“. Lietuvos dailės muziejus, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-01 15]. Prieiga per internetą: <http://www.ldm.lt/VPG/Elegijos_2009_virt_1_2.htm>.

398 1931 m. fotografija, iš: Jan Bułhak, *op. cit.*, p. 209.

Palangos³⁹⁹, Vokės, Vaitkuškio⁴⁰⁰, Šaukėnų⁴⁰¹, Verkių⁴⁰² dvarų fotografijose), tačiau tuose pačiuose interjeruose galima pastebėti ir įmantriais gaubtais pridengtų žibalinių lempų (52 iliustr.). Jos statytos ant stalo, toršerų pavidalu ant žemės, tvirtintos prie sienos kaip bra. Kai kuriose, tikriausiai dažniau naudojamose patalpose kabintos kombinuotos apšvietimo priemonės, t. y. žibalinės lempos, kurios turėjo šakas su taurelėmis žvakėms (Alantos, Panemunės, Vokės dvaruose⁴⁰³) (53 iliustr.).

Žlugus Abiejų Tautų Respublikai, stipriai pasikeitė bajorų padėtis. Prasidėjo dvarų kultūros saulėlydis, ypač sustiprėjęs XIX a. I pusėje. Palaipsniui kultūriniais ir ekonominiais centrais krašte tapo didieji miestai, todėl būtent miestų privačiuose ir viešuosiuose interjeruose buvo galima išvysti modernių elektros lempučių skirtų apšvietimo priemonių. Remiantis ikonografija ir išlikusiais pavyzdžiais, sietynai su elektros lempučių švietė Jono Basanavičiaus darbo kambarį Lietuvos mokslo draugijos bibliotekoje (54 iliustr.)⁴⁰⁴, Petro Vileišio rūmuose (pastatyti 1904–1906 m.; žr. kataloge Nr. 158–159), Tado Vrublevskio bute Vilniuje (69 iliustr.), Karininkų ramovėje (žr. kataloge Nr. 114)⁴⁰⁵, Lietuvos banko skyriuje Kaune (pastatyti 1925–1928 m.; žr. kataloge Nr. 120–126). Tačiau miestuose buvo vertinami ir senos gamybos žvakiniai sietynai. Kabančios apšvietimo priemonės buvo pritaikytos šviesti elektros lempučių Lietuvos Respublikos Prezidentūros rūmuose Kaune⁴⁰⁶, Vilniaus universiteto senato posėdžių kambarį⁴⁰⁷ (57 iliustr.), Vilniaus universiteto teatro salėje⁴⁰⁸, Tado Vrublevskio kabinete Vrublevskių bibliotekoje⁴⁰⁹.

399 Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 3, p. 118–120, 187, 260–261.

400 Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4, p. 214–215, 401, 428–429.

401 1941 m. Z. Berelsono fotografija. Iš: Šiaulių „Aušros“ muziejus, neg. Nr. 10088.

402 1912–1914 m. Brolių Butkovskių fotografijos reprodukcija. LCVA, neg. Nr. 9827-3, 9827-5.

403 Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4, p. 268, 309, 401.

404 1926 m. M. Grossmano fotografija (*Dr. Jonas Basanavičius 1851–1927*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, 2009, p. 210–211).

405 Pabaltijo valstybių karininkų apsilankymas Kaune. Karininkų Ramovė, 1924 m. gegužės mėn. Fotografas nenustatytas, iš: LCVA, Fotodokumentų skyrius, neg. Nr. A21-P5.

406 1928 m. ir XX a. 4 deš. fotografijos, iš: Kauno savasties ženklai, Kaunas: Kauno apskrities viešoji biblioteka, 2009, 138, 146 pav.

407 Anna Supruniuk, Mirosław Adam Supruniuk, *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie w fotografiach 1919–1939*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2009, fotografija Nr. 86.

408 Anna Supruniuk, Mirosław Adam Supruniuk, *op. cit.*, fotografija Nr. 7, 110.

409 Jan Bulhak, *Vilnius: kn. 3: Įvykiai ir žmonės, Apylinkės*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2011, p. 264.

Europoje vykusį pramonės revoliuciją visuomenę atvedė į masinės gamybos ir masinės kultūros epochą. Naujojo pasaulio nebejaudino ir nebežavėjo mirganti žvakių šviesa. Išsivadavusioje Lietuvoje techninių naujovių diegimas vėlavo vienu, dviem dešimtmečiais, o provincijoje – ir dar daugiau. Ekonominė šalies padėtis neabejotinai atspindėjo kultūriname gyvenime ir meniniame importe, kas bus aptarta kituose skyriuose.

3.2. Sietynų formų, stilių ir statuso kaita

Pramonės perversmo metu mašininė gamyba stipriai atpigino produkciją. Miestuose formavosi nauji gyventojų sluoksniai: buržuazija, samdomi darbininkai ir vidurinis miestiečių sluoksnis, ypač siekęs išreikšti savo klestėjimą. Dėl masinės gamybos tai, kas anksčiau buvo prieinama tik turtingiesiems, pasidarė pasiekama ir vadinamajai „industrinei klasei“. Ji sudarė didžiausią užsakovų grupę, o jos augantiems poreikiams patenkinti, kaip to meto kai kuriems gamintojams atrodė tinkama, buvo gaminami ypač gausia ornamentuote puošti ir prabangos išpūdį sudarantys dirbiniai⁴¹⁰. Tačiau, to meto žinovų ir kritikų akimis, tai tebuvo menki ir neskoningi, vulgarūs perkrauto dekoru gaminiai, kuriuose buvo prarastas daikto funkcijos ir puošybos santykis⁴¹¹. Praėjus keliems dešimtmečiams, dirbinius, kuriuose buvo atkartojami, stilizuojami ir maišomi praeities stiliai, imta vadinti istoristiniais, o oficialia istorizmo stiliaus pradžia Vakarų Europoje pradėta laikyti 1851 m. vykusią Pirmąją pasaulinę parodą Londone.

Lietuvoje buvo sukurta įvairios paskirties istorizmo stiliaus interjerų: viešųjų sakralinių ir pasaulietinių, privačių gyvenamųjų ir reprezentacinių. Dažniausiai prie jų buvo taikomi ir tokio pat neostiliaus arba eklektinio dekoru šviestuvai. Peržiūrėjus XIX a. II pusės–XX a. 4 dešimtmečio sietynus, pateiktus disertacijos priede – Išlikusių sietynų kataloge, pastebėtas skirtingų neostilių dominavimas bei jų nevienodas pasiskirstymas pasaulietiniuose ir sakraliniuose interjeruose. Neoromaninių (žr. kataloge Nr. 115, 143, 144; Baltarusijos kataloge Nr. 13) ir neogotikinių (žr. kataloge Nr. 97, 103, 115, 130, 152) ar šių neostilių bruožų turinčių sietynų Lietuvoje ir jos istorinėse žemėse – mažiausiai. Beveik visais atvejais (išskyrus Karininkų ramovės Vytauto seklyčioje kabančių karūninių dviejų žiedų sietyną, žr. kataloge Nr. 115) šių neostilių kabančios apšvietimo priemonės puošia bažnyčių interjerus. Ko gero, taip yra todėl, kad Lietuvoje daugiau buvo kurta ir pilnai išliko sakralinių neoromaninių, neogotikinių

410 Maureen Dillon, *op. cit.*, p. 149.

411 *Ibid.*, p. 149.

interjerų nei pasaulietinių. Šie viduramžių stilius imituojantys sietynai buvo sukurti XIX a. 9 dešimtmetyje–XX a. 4 dešimtmetyje.

Nemaža dalis išlikusių sietynų – neobaroko (žr. kataloge Nr. 33, 58, 128, 129, 182; Baltarusijos kataloge Nr. 8) ir neorokoko (žr. kataloge Nr. 57, 89, 135, 151; Baltarusijos kataloge Nr. 11) stiliaus. Jie kurti nuo XIX a. vidurio iki XX a. I ketvirčio, dauguma puošė ir tebepuošia bažnyčių interjerus. Didžiausią dalį istorizmo sietynų sudaro neoklasicistiniai (žr. kataloge Nr. 74, 75, 77, 92, 158–159, 167–169, 174) ir neoampyriniai (žr. kataloge Nr. 29, 55, 64, 112, 114, 117, 122, 125, 131, 133, 145, 160, 177; Baltarusijos kataloge Nr. 1). Jie plačiai naudoti ir tebe naudojami tiek pasaulietiniuose, tiek sakraliniuose interjeruose. Neoklasicistinių, neoampyrinių formų sietynų populiarumą greičiausiai lėmė ganėtina nesudėtingas jų pagaminimo būdas, puošnumas ir lengvas įkomponavimas įvairaus stiliaus interjeruose. Pastarųjų neostilių sietynai galėjo būti puošti štampuotomis detalėmis, o keletą karkaso žiedų galėjo sumontuoti ir šaltkalvis. Brangiausia šių sietynų dalis buvo stiklo ar kristalo vėriniai, tačiau ir juos buvo įmanoma suverti tankiau arba rečiau (žr. kataloge Nr. 145), priklausomai nuo užsakovo galimybių ar nuo gamintojo technikos parametrų. Šių sietynų konstrukcija leido juos daryti ypač didelio (pvz., Kudirkos Naumiesčio bažnyčios sietynas, žr. kataloge Nr. 133) ar, priešingai, mažo skersmens. Svarbu pridurti, jog didelę dalį XIX a. II pusės–XX a. 4 dešimtmečio sietynų paveldo Lietuvoje sudaro eklektinio dekoru kabančios apšvietimo priemonės, kuriose neįmanoma atpažinti vieno kurio nors neostiliaus dominavimo (žr. kataloge Nr. 41, 43, 61, 70, 73, 78, 90, 99, 109, 140, 153, 165, 183; Baltarusijos kataloge Nr. 6).

Kaip atsakas įsigalėjusiai mašininiai gamybai XIX a. viduryje Anglijoje gimė Dailės ir amatų (*Arts and Crafts*) judėjimas, prisidėjęs prie *art nouveau* stiliaus atsiradimo. Šio sąjūdžio, nusiritusio per visą Europą, įkvėpėjai Džonas Raskinas (1819–1900) ir Williamas Morrisas (1834–1896) teigė, jog pramonės revoliucija atskyrė žmogų nuo jo paties kūrybingumo ir individualumo. Pasekėjai atsigręžė į tradicinius amatus ir rankų (ne mašininį) darbą, grynas medžiagas, paprastas formas, atmetė Viktorijos laikų perkrautą dirbinių puošybą, siekė kūrinių formos ir dekoru vienovės⁴¹². Įdomu tai, kad nors mašininis gamybos būdas ir buvo smarkiai kritikuotas XIX a. II pusės mąstytojų, jo teikiamas produktyvumas ir galimybės negalėjo būti taip paprastai ignoruojamos. Vienas svarbiausių Dailės ir amatų judėjimo dizainerių Williamas Arturas Smitas Bensonas savo produkciją projektavo taip, jog sietynai ir kiti šviestuvai buvo

412 Laimutė Cieškaitė-Brėdikienė, *Dizaino raida nuo Morriso iki Morrisono*, Vilnius: VDA leidykla, 2008, p. 34, 39.

gaminami tik mašininu būdu (dirbtuvėse Londone nuo 1854–1924 m.)⁴¹³. Be abejonės, šio kūrėjo dirbiniai išsiskyrė savo originalumu ir vientisa, harmoninga stilistika (55 iliustr.), kuo retai pasižymėjo kitų XIX a. II pusės–XX a. I ketvirčio fabričių dirbiniai⁴¹⁴.

Elektrinio apšvietimo įsigalėjimas sutapo su *art nouveau* (kitur dar vadinamo sesesija, modernu ar jugendu) stiliaus vyravimu Europoje XIX a. 9 dešimtmetyje–XX a. 2 dešimtmetyje. *Art nouveau* kabantiems šviestuvams buvo būdingos organiškos, plastiškos, banguotos formos, spalvoto stiklo intarpai. Paviršiai dekoruoti plaukiančiomis, lanksčiomis linijomis susijungiančiomis su stilizuotais gėlių, lapų, paukščių, moterų motyvais. Stiliui būdingų formų ir dekoro elementų komponavimą šviestuvuose dar labiau palengvino nepretenzingai montuojamos elektros lemputės.

Lietuvoje *art nouveau* ar šio stiliaus detalių turinčių sietytynų išliko gana nemažai (žr. kataloge Nr. 7, 62, 65, 66, 71, 79, 82, 98, 118, 138, 150, 157; Baltarusijos kataloge Nr. 5). Visgi pasigirti vienetiniais ar ypač aukšto meninio lygio šio stiliaus sietytais negalime. Išlikę *art nouveau* stiliaus kabantys šviestuvai Lietuvoje – daugiausia masinės gamybos dirbiniai.

Po Pirmojo pasaulinio karo *art nouveau* peraugo į *art deco* stilių. Pastarosios krypties pavadinimas siejamas su Paryžiaus tarptautine taikomosios ir dekoratyvinės dailės paroda 1925 m., kurioje ir išryškėjo šio naujo stiliaus tendencijos. *Art deco* interjeruose reiškėsi tuo metu, kai meninėje erdvėje vyravo kubizmas, ekspresionizmas, dadaizmas, todėl panašios nuotaikos išreikštos kuriant ir apšvietimo priemones. Šviestuvams būdingos dinamiškos, geometrinės, kartais netgi labai ekspresyvios ir agresyvios žaibų, strėlių, trikampių kompozicijos. *Art deco* laikotarpiu taikomosios dailės objektai kurti iš ypač gerų ir kokybiškų medžiagų, todėl tai buvo prabangos kupinas stilius. Kaip teigia dailėtyrininkė Giedrė Jankevičiūtė, tai turtingo miesto, verslo klasės stilius⁴¹⁵. Tarpukario Lietuva neturėjo gilesnių miesto kultūros tradicijų, nebuvo turtinga nei versli, todėl yra tik keletas išlikusių sietytynų, kurie turi *art deco* stiliaus bruožų (žr. kataloge Nr. 60, 67, 105, 116, 120, 184). Vienas geriausių Lietuvoje šiuo stiliumi atliktų pavyzdžių – Karininkų ramovei 1937 m. sukurtas architekto Stasio Kudoko sietytnas (žr. kataloge Nr. 116). Gali būti, kad daugiau informacijos apie *art deco* stiliaus sietytnus Lietuvoje pavyks atskleisti ateityje privačių interjerų tyrimuose.

XX a. 3–4 dešimtmečių sandūroje šviestuvuose ima reikštis modernizmo idėjos. Interjere komponuojami racionalūs geometrinių formų šviestuvai. Jų išraiška artima minimalizmui: vyravo matinio ar balto stiklo rutuliniai, pusrutulio, kūgio ar disko

413 *Ibid.*, p. 92

414 *Charlotte & Peter Fiell, 1000 lights – 1878 to present*, Taschen, 2005, p. 59–63.

415 *Art Deco Lietuvoje: parodos katalogas*, p. 15.

formos gaubtai, tvirtinti chromuotais laikikliais ir vamzdeliais. 4 dešimtmečio viduryje ir pabaigoje imta gaminti fluorescencines lemputes. Jų pailga cilindrinė forma lėmė tubuliarinių (vamzdinių) šviestuvų sukūrimą (76 iliustr.). Modernizmas iki tol šimtmečiais egzistavusią sietynų prabangą, puošnumą iškeitė į plafoninį po įvairiomis nišomis, gaubtais paslėptą apšvietimą ar vienos elektros lemputės šviestuvus.

XX a. 3 dešimtmetyje nepriklausomos Lietuvos ekonomika dar tik formuojasi. Praradus Vilniaus kraštą, daugiausia statybų vyko Kaune. Modernizmo stiliaus apšvietimo sprendimai dažniausiai buvo įgyvendinami naujos statybos pastatuose, tačiau modernizmo sietyno sąvoką atitinkančių apšvietimo priemonių žinoma mažai (žr. kataloge Nr. 149; 82 iliustr.).

Be naujai kurtų istorizmo, *art nouveau*, *art deco*, modernizmo sietynų, XX a. I pusėje pastebėta senų sietynų su tam tikru specifiniu dekoru populiarumas. Anot šviestuvų tyrėjo J. W. Hołubieco, tarpukario Lenkijoje labai populiarūs buvo voro formos sietynai su karūnuotų erelių figūrėlėmis – Lenkijos karalystės simboliu⁴¹⁶. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu pasaulietiniuose privačiuose ir visuomeniniuose interjeruose kamieninio tipo istorinės voro formos bronziniai sietynai taip pat buvo vertinami, tačiau Lietuvoje jie turėjo savitą dekorą detalę – susirangiusį žaltį. Tokio dekorą kilmė nėra žinoma ir tam reikia išsamesnių tyrimų. Iš ikonografijos žinoma, jog nemažai XVII–XIX a. sietynų su žalčio šakomis seniau puošė Lietuvos sinagogų interjerus (56 iliustr.). Gali būti, jog kabėjo jie ir bažnyčiose, mat kelios šakos aptiktos Bagaslaviškio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčioje (žr. kataloge Nr. 100). Sietynai su žalčio formos šakomis užfiksuoti 1912–1913 m. J. Bułhako buto (Vilniuje gyveno 1912–1939 m.) ir fotostudijos (Portovaja, dabar Pamėnkalnio g. 6) fotografijoje⁴¹⁷, taip pat 1932 m. Tado Vrublevskio (1858–1925) kabineto fotografijoje⁴¹⁸. Jis labai panašus į Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomą XVII a. sietyną inventoriniu numeriu IM-4618 (žr. kataloge Nr. 34). 1933–1934 m. fotografijoje matomi trys sietynai su žalčio šakomis, pakabinti Vilniaus universitete virš Senato posėdžių stalo⁴¹⁹ (57 iliustr.). Jų formos ne tokios archajiškos, panašesnės į Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje saugomą XIX a. pagamintą sietyną (žr. kataloge Nr. 58). Sietynai su žalčio šakomis XX a. I pusėje saugoti ir dvaruose. Didelis kabantis šviestuvas 1938 m. fotografijoje užfiksuotas Romeriams priklausiusiame dvare Tytuvėnuose⁴²⁰ (58 iliustr.).

416 Jerzy W. Hołubiec, *op. cit.*, p. 42.

417 Jan Bułhak, *op. cit.*, p. 257.

418 *Ibid.*, p. 264.

419 Anna Supruniuk, Mirosław Adam Supruniuk, *op. cit.*, fotografija Nr. 86.

420 Jolanta Širkaitė, Tytuvėnų dvaras ir dailininkė Sofija Romerienė, in: *Tytuvėnai: Istorija, kultūra, meno paminklai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006, p. 71.

Žalčio motyvas yra dažnas tarp XVII a. žalvarinių / bronzinių Lietuvoje išlikusių sietynų. Taip pat jis kartojamas vėlesnėse XIX a.–XX a. I ketvirčio sietynų kopijose. Iš šių pavyzdžių matyti, jog aptariamo dekoru sietynai XX a. I pusėje kabėjo svarbių kultūros veikėjų aplinkoje ir kultūros įstaigų interjeruose. Tai leidžia daryti prielaidą, kad šis dekoru motyvas nepriklausomoje Lietuvoje buvo vertinamas ir galbūt siejamas su Lietuvos praeitimi, baltiškėmis šaknimis. Drąsesnėms išvadoms daryti, be abejonės, žalčio dekoru kilmę Lietuvos sietynuose reikėtų tirti išsamiau.

XIX a. II pusė–XX a. I pusė sietynų raidos istorijoje – ypač permainingas ir svarbus etapas. Apšvietimo priemonių formoms įtaką darė ne vien vyravę stiliai ar atsiradusio dizaino tendencijos, bet ir skirtingų šviesos šaltinių (žvakių, elektros lempučių) panaudojimas. Vis labiau įsigalint pramoninei gamybai, sietynų individualumas ir išskirtinumas ne visada buvo pats svarbiausias veiksnys – dirbtuvės dažnai gamino panašius ar net vienodus gaminius ir tik nedaugelis fabrikų siekė išsiskirti meniška dirbinių stilistika. Aptariamo laikotarpio sietynų išsaugojimas įprasmina techninės pažangos ir pramonės klestėjimo atmintį.

XIX a. didelės sietynų formų, dekoru ir statuso permainas sukėlė ne tik mašininė gamyba, prabangos daiktus padariusi prieinamus daugeliui, bet ir naujo šviesos šaltinio atradimas. Elektros apšvietimas suteikė daug laisvės šviestuvų kūrėjams – viršun nukreiptas žvakėms ar dujoms skirtas taureles pakeitė bet kuria norima kryptimi nukreipti lizdai elektros lemputėms. Dėl ryškios jų šviesos sietynų šakos skaičiuojamos jau ne dešimtimis (kaip žvakiniuose sietynuose), bet vienetais. Šviestuvus nesibaiminant sukelti gaisro buvo galima kabinti aukštai palubėje – jie vadinti plafonais. Taip pat tapo populiarūs kabantys šviestuvai su aukščio reguliatoriais. Saugi ir ryški elektros lemputė skatino ieškoti naujų apšvietimo priemonių prabangos formų, ir tai nebūtinai turėjo būti daugiašakis gausiai dekoruotas sietynas. Projektuotojams kuriant vis daugiau įvairių formų ir tipų kabančių apšvietimo priemonių, išryškėjo keletas naujų procesų. Pirmiausia, ne visi kabantys šakoti šviestuvai vadinti sietynais; antra, tam tikri šviestuvai rekomenduoti skirtingo pobūdžio patalpoms. Šie procesai atsispindi sietynais Lietuvoje prekiausių parduotuvių reklamose. XX a. 3 dešimtmečio Lietuvos spaudoje *Sz. Szawedanco*, *Juozo Margolio*, bei *Trinkovskio* ir *K. Arrio* parduotuvių skelbimuose teigiama, kad jos prekiaavo „liustromis“, „žirandoliais“, „armatūra paprasta ir bronzine“ valgomiesiems, svetainėms, miegamiesiems, kabinetams, krautuvėms, kontoroms, dirbtuvėms, fabrikams ir mokykloms. Gali būti, kad stengiantis suformuoti kuo trumpesnius skelbimus spaudai dažnai jie nebūdavo išsamūs, todėl iš gana trumpų reklamų nėra aišku, ar miegamiesiems ir valgomiesiems buvo siūlomi būtent sietynai, ar paprastos lempos. Tikslėnis šių taikomosios dailės kūrinių suvokimas atsiskleidžia Jurgio (dabar Gedimino) prospekto 27 name įsikūrusios parduotuvės

skelbime. Ji siūlė platų spiritinių degiklių pasirinkimą buduarams ir kabinetams, o svarbiausia – didelius „žirandolius“ bažnyčių ir didelių salių apšvietimui⁴²¹. Istoriškai bažnyčios ir rūmų salės buvo vienos pirmųjų sietytais apšviestų patalpų. Puošniomis kabančiomis apšvietimo priemonėmis buvo pabrėžiamas šių patalpų reprezentatyvumas, užpildomas jų erdvumas.

Išsamesnis sietytų ir kitų šviestuvų suvokimas išryškėja kaimyninės Latvijos elektros statybos bendrijos *J. Perls un F. Marienfelds* 1932 m. nedideliame šviestuvų kataloge⁴²². Jame vizualizuotos pagrindinės patalpos su apšvietimo priemonėmis. Svetainėms siūlomi istorinių formų krištolinis bei kiek modernesni šakoti sietytai. Svarbu tai, jog kataloge jie latviškai įvardijami žodžiu *kronlukturis*, t. y. sietytas (59 iliustr.). Valgomuosiuose virš stalų vaizduojami šviestuvai, sukombinuoti iš šakų su viršun nukreipta šviesa ir lempos su medžiaginiu gaubtu, apšviečiančios stalą (60 iliustr.). Pastarieji šviestuvai įvardyti kaip valgomojo lempos. Darbo kabinetams siūlyti šakoti, gaubteliais pridengti šviestuvai, vadinami kabineto lempomis (61 iliustr.). Miegamiesiems ir vaikų kambariams rekomenduojamos minimalistinių formų lempos, laiptinėje – žibintas, įvardytas latvišku žodžiu *lukturis*. Tai, kad svetainių šviestuvai kataloge vadinami sietytais, atspindi nuo seno įsigalėjusį suvokimą, jog reprezentacinio, šventinio pobūdžio patalpa turi būti apšviesta prabangesniu, grakštesnių formų šviestuvu nei kitos patalpos. Tačiau, nors kabinetui siūlomus šakotus kabančius šviestuvus taip pat būtų galima vadinti sietytais, kataloge jie vadinami kabineto lempomis. Dar geriau suprasti, kokios kabančios apšvietimo priemonės XX a. buvo vadinamos sietytais, kokios – tiesiog šviestuvais ar lempomis, padeda garsaus Bohemijoje įsikūrusio fabriko *Elias Palme* XX a. 3 dešimtmečio katalogas. Jame siūlomas didelis pasirinkimas stiklinių ir krištolinių sietytų (62 iliustr.). Dauguma jų yra dar viduramžiais atsiradusių konstrukcinių tipų ir naujai interpretuoto dekoru bei išraiškos. Užsakymo lapuose jie vokiškai įvardijami: *Moderner Kronleuchter, Kristall-Kronleuchter, Glas-Kronleuchter, Luster, Kristalluster, Glasluster* (modernus sietytas, krištolinis sietytas, stiklinis sietytas). Visi tokių pavadinimų sietytai yra su šakomis, dauguma jų – kylančios ir nukreipiančios šviesą aukštyn ar žemyn. Sietytai dekoruoti stikliniais kabučiais, karoliukų vėriniais, yra su šlifuotomis, briaunuotomis taurelėmis, stikliniais kamienais, trumpiau tariant – įvairiais puošnumo atributais. Tačiau kataloge taip pat pateikiamos kelios dešimtys apšvietimo priemonių, pavadintų *paprasti šviestuvai* (vok. *Der schlichte Beleuchtungskörper*) (63 iliustr.) ir *modernūs šviestuvai*

421 *Gazeta Codziennna*, 1913 10 15, Nr. 271, p. 4; Skelbimas pakartotas 1913 m. Nr. 286, 294, 305, 312; už nuorodas dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

422 Už *J. Perls un F. Marienfelds* 1932 m. katalogo fotografijas iš Rygos nacionalinės bibliotekos dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

(vok. *Moderne Beleuchtungskörper*) (64 iliustr.). Šios apšvietimo priemonės kataloge aiškiai išsiskiria žaismingumu, menčiau išreikšta prabanga, o kai kurie ir sietynams būdingo elemento – šakų nebuvimu.

Išradus apšvietimą elektros lempute, XX a. sukurta daugybė naujų formų kabančių apšvietimo priemonių. Stambių Europos šviestuvų gamintojų kataloguose gausu į sietynus panašių kabančių šakotų apšvietimo priemonių, tačiau ne visos vadintos sietynais. Šviestuvų gamintojų ir prekiautojų reklaminiuose leidiniuose išryškėja sietyno sąvokos taikymo problema, kuri reikalauja išsamesnių tyrimų. Galima drąsiai teigti viena, jog sietynais ir toliau vadintos puošnios, daug šakų turinčios didesnės apimties kabančios apšvietimo priemonės, kurios kabintos bažnyčiose, didelėse salėse ir gyvenamųjų namų svetainėse.

3.3. Sietynų gamyba carinėje Rusijoje ir nepriklausomoje Lietuvoje

Lietuvai tapus carinės Rusijos dalimi, sietynus čia gamino kelios nedidelės metalo apdirbimo ir bažnytinių reikmenų dirbtuvės. Jų atsiradimas sietinas su pramonės raidos suaktyvėjimu XIX a. II pusėje, kai kūrėsi tabako, popieriaus, tekstilės, metalo, medienos ir odos apdirbimo fabrikai. Taip pat metalo dirbtuvių ypač padaugėjo po 1877 m., Rusijos vyriausybei padidinus muito mokestį importuojamam metalui⁴²³.

Iš 1902 m. rugpjūčio 30–rugsėjo 8 d. vykusios pirmosios Vilniaus žemės ūkio ir amatų parodos katalogo sužinome, kad Vilniuje XX a. pradžioje sietynus gamino inžinieriaus Petro Vileišio dirbtuvės. 41-ajame paviljone įsikūrę šių dirbtuvių atstovai parodoje siūlė tokią produkciją: sietynus, stalelius gėlėms, vainikus, plūgus (1) *Люстры*. 2) *Столики для цветовъ*. 3) *Венокъ*. 4) *Плуги*)⁴²⁴. Išsamiau gaminių asortimentas vardijamas vienoje iš katalogo reklamų (dirbtuvės gamino laiptus, baliustradas, skirtingų formų žibintus, stulpus jiems ir t. t.) (65 iliustr.). P. Vileišio *Mekaniška dirbtuvė* intensyviai reklamuota paties inžinieriaus įsteigtame ir jo lėšomis 1904–1909 m. leistame pirmajame lietuviškame dienraštyje *Vilniaus žinios*. Iš skelbimų sužinome, jog dirbtuvėse būta dviejų skyrių: *statymo* (statybos – A. V.-G. pastaba) (gamino geležinius tiltus, gegnes, kesonus, katilus, rezervuarus ir t. t.) ir *sliesoriško* (šaltkalvių – A. V.-G. pastaba). Pastarajame buvo gaminami daug smulkesni ir kruopštumo reikalaujantys dirbiniai: „geležiniai vartai, durys, langai, križiai, visokie aptvėrimai, žibintėliai, visokie

423 Antanas Rimvydas Čaplinskas, *op. cit.*, p. 311–312.

424 *Каталогъ первой Виленской сельско-хозяйственной и кустарно-промышленной выставки: съ 30 августа по 8 сентября*, Вильна: 1902, p. 105.

sliesoriški darbai, nuog paprasčiausių lig puikiausių⁴²⁵. Anot inžinieriaus Algimanto Jono Nako, P. Vileišis visada svajojo Vilnių paversti lietuvišku miestu. Ta intencija 1897 m. Poltavos g. 55–57 (dabar Panerių g.) Vilniuje jis nusipirko žemės sklypą ir įkūrė metalo dirbinių fabriką. Gamyklos pastatas buvo užbaigtas 1900 m., o dirbti priimdavo daugiausia lietuvius⁴²⁶. Ilgainiui P. Vileišio dirbtuvės tapo nuostolingos ir 1908 m. buvo likviduotos, o jų vietoje Jono Basanavičiaus ir kitų lietuvių pastangomis įkurta Vilniaus ūkiškųjų mašinų fabriko bendrovė *Vilija*.

P. Vileišio rūmų Antakalnyje (dabar Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, statyti 1904–1906 m.) vestibulyje puikuojasi puikaus darbo sietynas-žibalinė lempa (žr. kataloge Nr. 157). Nors rašytinių šaltinių, liudijančių faktą, nėra, pasakojama, jog dvylikos žvakių sietyną P. Vileišio naujai pastatytiems rūmams sumeistravo ir padovanojo jo įkurtų dirbtuvių darbininkai. Spėjama, jog *Mekaniškos dirbtuvės* kūriniai gali būti ir Vilniaus Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono evangelisto ir apaštalo bažnyčios du didieji sietynai (žr. kataloge Nr. 167, 168). Metaliniuose kabančių šviestuvų karkasuose atkartotos ampyrui būdingos formos: krepšelis sietyno apačioje bei pagrindinį kamieną dengianti karoliukų kaskada. Dar 1929 m. J. Bułhako fotografijose bažnyčioje matyti trys vieno stiliaus sietynai. Apie 1979 m. dingus mažiausiam iš trijų sietynų, kalvis iš Žemaitijos Algirdas Stankus nukalė anksčiau kabėjusio sietyno kopiją. Meistro mąnymu, bažnyčios sietynai gali būti ir Krokuvos religinių reikmenų dirbtuvių dirbiniai.

Žibintėlius, kaip ir P. Vileišio dirbtuvės, taip pat gamino Z. M. *Gaidžio sliesoriška įstaiga*. Apie ją sužinome iš *Vilniaus žinių* 1908 m. liepos 13 d. numerio. Dirbtuvės buvo įsikūrusios Vilniuje, Ašmenų vartų gatvės name Nr. 38, dirbo „aptvėrimus, kryžius, paminklus, vartus, langus, žibintėlius, balkonus“⁴²⁷. Nors kol kas iki galo nėra aišku, kas tiksliai buvo įvardijama terminu „žibintėliai“, turint omenyje, jog P. Vileišio dirbtuvės 1902 m. Žemės ūkio ir amatų parodoje skelbėsi gaminančios sietynus (*Люстры*), o vėliau – žibintėlius, gali būti, kad nuo 1904 m. aptinkamose reklamose „žibintėliai“ turėjo sietynų reikšmę. Ar išliko šiose dirbtuvėse pagamintų apšvietimo priemonių, kol kas nežinoma.

Vilniaus dirbtuvės siūlė ir bažnytines kabančias apšvietimo priemones. 1905 m. vasario 16 d. numeryje skelbėsi A. *Lavrinavičiaus pigiausioji bažnytinių įrankių dirbtuvė*. Įsikūrusi Didžiosios gatvės name Nr. 14, priėmė užsakymus kielikų, monstrancijų, komuninių, žvakidžių ir „žerandolių“ gamybai bei jų taisymui⁴²⁸.

425 *Vilniaus žinios*, 1904 12 10, Nr. 1, p. 4. Skelbimas pakartotas daugelyje 1904–1909 m. numerių.

426 Algimantas Nakas, Valdas Pruskus, *Petras Vileišis: inžinierius, kultūrininkas, verslininkas*, Vilnius: Technika, 2001, p. 78–79.

427 *Vilniaus žinios*, 1908 07 13, p. 4. Už nuorodą dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

428 *Vilniaus žinios*, 1905 07 16, p. 4. Už nuorodą dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

Manoma, jog bažnytinius šviestuvus taip pat gamino Mykolo Neviadomskio dirbtuvės. 1900 m. *Prekybos–pramonės kalendoriuje–Vilniaus adresų knygoje* esančioje reklamoje tarp daugelio kitų gaminių įvardijami ir *подсвечнику* (liet. *žibintuvai, žvakidės*)⁴²⁹. Nors tikslesnių dirbtuvių produkcijos įvardijimų neaptikta, tačiau dailėtyrininko G. Žalėno tyrimų duomenimis, Kauno katedros Švč. Sakramento koplyčioje kabantis sietynas – M. Neviadomskio dirbtuvių kūriny (žr. kataloge Nr. 130). Aštuoniolikos šakų žalvarinis neogotikinių formų sietynas pagamintas apie 1898 metus. Sietyno atsiradimą dailėtyrininkas sieja su Švč. Sakramento koplyčios statybos pabaiga ir altoriaus reikmenų komplekto toje pačioje koplyčioje įsigijimu⁴³⁰. M. Neviadomskio sidabrinių ir bronzinių dirbinių dirbtuvės buvo Pilies gatvės name Nr. 8. Žinoma, jog dirbtuvės veikė ir nepriklausomoje Lietuvoje po 1920 metų.⁴³¹

Iš to, kas aptarta, matyti, jog vietinių, t. y. Lietuvos, sietynų gamintojų sąrašas nedidelis. Vilniuje nebūta dirbtuvių ar fabriko, kuris būtų specializavęsis gaminti tik šviestuvus⁴³², o juo labiau būtų gaminęs juos masiškai. Dauguma aptartų dirbtuvių gamino sietynus ar kitokius šviestuvus pagal pavienius užsakymus, todėl greičiausiai diduma Lietuvos vartotojų pasitenkino atvežtiniais sietymais iš kitų carinės Rusijos miestų ar užsienio kraštų dirbtuvių.

Gabenti sietynai į Lietuvą iš įvairių Rusijos imperijos gaminviečių. Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje saugomas sietynas (Tt-9975) greičiausiai pagamintas dirbtuvėse Sankt Peterburge arba Maskvoje. Atribucija daroma atsižvelgiant į ryškų dirbinio dekoro akcentą – juostą, puoštą rusų tautiniais motyvais (žr. kataloge Nr. 69). Ši stilistika Rusijoje imta plėtoti nuo XIX a. 8 deš. Panašūs vertikalių tiesių linijų dirbiniai su stambiomis grandinėmis leidžia dirbinį datuoti XX a. 1–2 dešimtmečiais. Valstybiniame literatūriniame memorialiniame Jokūbo Kolaso muziejuje Minske kabo 1882 m. Sankt Peterburge gamintas sietynas (žr. Baltarusijos kataloge Nr. 1). Didžiosios svėtainės sietynas puoštas ampyrui būdingu dekoru (laurų vainikų, palmėčių, akanto motyvais), tačiau jo krepšelio masyvumas patvirtina kiek vėlesnį – XIX a. IV ketvirčio sukūrimo laiką. Ko gero, Rusijoje buvo pagamintas dar vienas Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje saugomas sietynas (Tt-15534) (žr. kataloge Nr. 82). Būtent Rusijoje sietynus buvo madinga dekoruoti raudono ar mėlyno lygaus arba šlifluoto stiklo vazomis. Sietyno dekore dar jaučiami ampyrui būdingo dekoro likučiai (susisukusių akanto lapų motyvai, palmetės), tačiau jį užgožia švelnūs secesijai

429 *Торгово-Промышленный Адресь-Календарь Граца на 1900*, p. 10.

430 Gintautas Žalėnas, Dailės kūrinių aprašas Uk8577, 2002, KPC KOPA.

431 Birutė Rūta Vitkauskienė, Edmundas Laucevičius, *Lietuvos auksakalystė. XV–XIX amžius*, Vilnius: Baltos lankos, 2001, p. 364.

432 Išskyrus Kreigelio lempų fabriką. Jis veikė Vilniuje XIX a. IV ketv., tačiau sietynų negamino.

būdingi elementai: šakose matomi žvynelių motyvai, iš mėlyno šlifluoto stiklo vazos kyla saikingai stilizuoti gėlių žiedeliai. Reklamos XX a. pradžios spaudoje patvirtina egzistavusius prekybinius ryšius su Rusijos imperijos gaminvietėmis. 1911 m. Vilniaus adresų knygoje reklamavosi Rusijos Z. Lemelštraiho fabrikas, gaminantis žibales lempas ir žibintus. Jų gaminių, anot skelbimo, buvo galima įsigyti Vilniaus g. 16 name.

Išlikę pavyzdžiai patvirtina, jog daugiausia apšvietimo priemonių, ypač bažnytinių, imperijos gyvavimo laikotarpiu į Lietuvą buvo atvežta iš metalo gaminiams garsėjusios Varšuvos. Politiškai sudėtingas laikotarpis lėmė, jog Rusijos imperijos egzistavimo laikotarpiu tikinčiųjų veiksmai, susiję su bažnyčių statyba ar puošyba, buvo stipriai apriboti. Kaip žinoma, po 1863 m. sukilimo siekiant lietuvius sustačiatikinti Žemaičių, Seinų ir Vilniaus vyskupijose generalgubernatorius M. Muravjovas uždraudė statyti ir remontuoti katalikų bažnyčias⁴³³. Per 34-erius metus trukusį Katalikų Bažnyčios persekiojimą caro administracija iš katalikų atėmė daugiau nei šimtą bažnyčių, daugelį jų uždarė arba pavertė cerkvėmis. 1897 m. draudimai atšaukti ir iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios Žemaičių ir Vilniaus vyskupijose pradėta ar netgi užbaigta statyti 150 mūrinių bažnyčių⁴³⁴. Atsižvelgiant į istorinius įvykius, tikėtina, jog bažnytinių sietynų importas iš carinės Rusijos įtakos zonoje atsідūrusios Varšuvos į Lietuvos bažnyčias aktyviausias buvo 1897–1914 m. ir tarpukariu.

Remiantis išlikusiais XIX a. pabaigos–XX a. 3 dešimtmečio katalogais matyti, jog ypač ištaingus, didelių apimčių, gausios istorinių stilių puošybos prisodrintus sietynus gamino garsios G. Roškovskio, J. Špetkovskio ir J. Serkovskio bažnytinių reikmenų dirbtuvės. Vieną iš Varšuvos dirbtuvių pavyzdžių galima išvysti Bagaslaviškio (Širvintų r.) Šv. Kryžiaus atradimo bažnyčioje (žr. kataloge Nr. 99). 1895 m. J. Serkovskio kataloge šis sietynas nurodytas kaip pats didžiausias (aukštis – 188 cm, plotis – 124 cm). Aplink rokailiais puoštą stiebo nodusą riestėmis leidžiasi šakos su 48 taurelėmis žvakėms. Sietyno elementai puošti akanto lapais, smailėmis, kremzliniais, susuktos virvutės, kaukių motyvais. Įdomu tai, kad toks pat sietynas aptinkamas ir G. Roškovskio 1928 m. dirbtuvių kataloge. Greičiausiai tiek G. Roškovskio, tiek J. Serkovskio fabrikai buvo įsigiję teises gaminti keletą populiariausių sietynų modelių, kuriuos anksčiau jau buvo pasiūlę ir patentavę ankstesni gamintojai. Dailėtyrininkė dr. Skirmantė Smilingytė-Žeimienė, analizuodama XX a. pradžios bažnytinių reikmenų dirbtuves, taip pat yra pastebėjusi, kad prie jų dažnai veisdavo vadinamieji sandėliai,

433 Draudimas galiojo iki 1897 m.

434 Morta Baužienė, Laikmetis, neogotika ir Palangos bažnyčios architektas Karlas Eduardas Strandmannas, in: Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, [interaktyvus], 2007 09 13, [žiūrėta 2015-02-20].
Prieiga per internetą: <http://www.baltu.lt/Kuo_mes_idomus_pasauliui/MB_tekstas.htm>.

sankrovos, kuriuose prekiauta ir atsivežtine produkcija⁴³⁵. Taigi, G. Roškovskis greta savo produkcijos galėjo prekiauti ir kitų dirbtuvių (pavyzdžiui, J. Serkovskio) dirbiniais, kuriuos kataloge pateikdavo kaip savus, t. y. niekaip neišskirdavo, kad gaminiai daryti svetimose dirbtuvėse.

Lietuvos bažnyčiose ypač populiarius kitas – 42 žvakių lizdų smulkiais augaliniais, kiauraraščiais kremzliniais motyvais ir veidukais puoštas sietynas (66 iliustr.), reklamuojamas abiejų minėtųjų dirbtuvių kataloguose (J. Serkovskio – 1895, 1913 ir 1914 m., G. Roškovskio – 1928 m.). Tokios apšvietimo priemonės išliko Užuguosčio Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus, Vaidotų Šv. apaštalo Pauliaus Atsivertimo ir Riešės Švč. Mergelės Marijos Vardo bažnyčiose. Ikonografijoje užfiksuoti, tačiau neišlikę tokie pat sietynai kabojo Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje (užfiksuota 1936 m. fotografijoje) bei Vilniaus evangelikų reformatų bažnyčioje (užfiksuota apie 1938 m. darytoje fotografijoje). Galbūt prie šio sietyno populiarumo Lietuvoje prisidėjo ir A. Petronio bažnytinių reikmenų sandėlis ir dirbtuvės Kaune. Įmonė gamino ir importavo dirbinius iš kaimyninės Lenkijos, o jos 1914 m. kataloge matyti šio Lietuvos bažnyčiose labai populiarus sietyno piešinys.

XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje iš atvežtinių bažnytinių dirbinių Lietuvoje buvo populiarūs neogotikinių formų sietynai. Grakščiais architektūriniais elementais dekoruotą neogotikinę G. Roškovskio dirbtuvių gaminių galima išvysti Gelvonų (Širvintų r.) Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčioje, taip pat du vienetus – Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčioje (žr. kataloge Nr. 97) ir vieną Jurbarko Švč. Trejybės bažnyčios 1936 m. interjero fotografijoje. Taip pat neogotikinis G. Roškovskio bažnytinių reikmenų dirbtuvių katalogo pavyzdys Nr. 69 atpažįstamas 1967 m. Šilų Švč. Jėzaus Vardo bažnyčios fotografijoje. Kitas neogotikinis gamintojo katalogo sietynas Nr. 161 (67 iliustr.) užfiksuotas Kretingos pašto rūmų aptarnavimo salės 1987 m. fotografijoje⁴³⁶.

Tikėtina, jog Lietuvos gyventojai pirkdavo ir kitose Varšuvos dirbtuvėse pagamintų sietynų. Prielaidą leidžia daryti Lenkijos apšvietimo priemonių dirbtuvių reklamos Lietuvos parodų kataloguose ir laikraščiuose. 1902 m. Vilniuje vykusios Žemės ūkio ir amatų parodos kataloge reklamuojasi ypač garsus brolių Łopieńskich bronzos ir sidabro gaminių fabrikas⁴³⁷. Varšuvoje Jano Łopieńskio įkurtas fabrikas veikė nuo 1864

435 Skirmantė Smilingytė, *op. cit.*, p. 200–201.

436 Fabryka wyrobów brązowych kościelnych i platerowanych G. Roszkowski, Warszawa, 1928, p. 14, 18, in: BNW CDŽS, XIV A3; Šiame tyrimo etape kol kas dar nežinoma, ar išliko minėtose nuotraukose matyti sietynai.

437 *Каталогъ первой Виленской сельско-хозяйственной и кустарно-промышленной выставки*, p. 72.

metų⁴³⁸. Dirbtuvės priėmė užsakymus sietyną, kandeliabrų, žvakidžių, biustų, įvairių figūrėlių gamybai. Šio garsaus fabriko reklama taip pat buvo įdėta ir 1909 m. Vilniuje vykusios Būsto įrengimo ir sodininkystės parodos kataloge⁴³⁹.

Iš skelbimų 1905 m. *Kuryer Litewski* dienraštyje Lietuvos vartotojams jau buvo pažįstamas Paweło Bitschano metalo dirbinių ir devocionalijų fabrikas Varšuvoje. Kompanija veikė nuo 1828 metų⁴⁴⁰. Be įvairių religinių reikmenų, pardavinėjo bažnytines žvakides, žibintus ir sietynus. Skelbimas pakartotas 1906 m. dienraščio 258 numeryje. Įmonė veikė ir po 1915 metų.

Spaudoje reklamavosi ne tik apšvietimo priemonės gaminusios, bet ir jomis prekiavusios įmonės. 1906 m. *Kuryer Litewski* dienraštyje intensyviai prisistatinėjo Varšuvoje esanti lempų, porceliano, stiklo, fajanso, keramikos, galanterijos, stalo servizų parduotuvė, priklausiusi Stefanui Nowackiui ir W. Chojnowskiui. Skelbime patikslinama, jog prekiaujama bažnytiniais ir svetainių sietynais⁴⁴¹. Kiek vėliau, t. y. 1908 m., tuo pačiu adresu Rymarska gatvė Nr. 7 reklamavosi F. Kozłowskio parduotuvė, užsiimanti didmenine ir mažmenine prekyba⁴⁴². Prekiavo žibalinėmis, dujinėmis ir spiritinėmis lempomis ir sietynais, taip pat porceliano, fajanso, stiklo dirbiniais ir galanterija. Skelbime nebeminimas W. Chojnowskio vardas, bet rašoma, kad S. Nowackis restauruoja ir atnaujina sietynus, bronzos dirbinius. Reklamos įdėtos dienraščio *Kuryer Litewski* 153, 159, 171, 177, 183, 200, 206, 211, 217, 223, 229, 235, 241, 247 numeriuose. Galiausiai iš 1909 m. Vilniuje vykusios parodos katalogo sužinome, jog įmonė vėl persivadino Stefano Nowackio vardu ir prekiavo lempomis bei sietynais žvakėms, žibalui, dujoms⁴⁴³.

Varšuvoje naujai atidarytoje lempų sankrovoje *Świt* buvo galima rasti stilingų lempų, reikmenų joms, kandeliabrų, šviestuvų, metalo galanterijos ir t. t. Susidomėję pirkėjai galėjo kreiptis nurodytu telefonu arba apsilankyti parduotuvėje, esančioje Varšuvoje, Marszałkowska gatvės 137 name. Įmonė reklamavosi 1906 m. *Kuryer Litewski* dienraščio 201, 212, 226, 229, 248, 253 numeriuose.

Rusijos imperijos laikotarpiu į Lietuvos miestus vežti sietynai iš Rusijos imperijai taip pat priklausiusios Latvijos. Ypatingos formos daugelio įsidėmėtas savitą istoriją

438 Małgorzata Dubrowska, Andrzej Sołtan, *op. cit.*, p. 91–96.

439 *Księga pamiątkowa wystawy „Urządzeń mieszkań” i ogrodnicy*, p. 55.

440 Małgorzata Dubrowska, Andrzej Sołtan, *op. cit.*, p. 91.

441 *Kuryer Litewski*, Wilno, 1906 07 16, Nr. 158, p. 1. Skelbimas pakartotas 1906 m. 164, 170, 182, 187, 193, 199, 204, 210 numeriuose.

442 Reklamos pakartotos dienraščio *Kuryer Litewski* 153, 159, 171, 177, 183, 200, 206, 211, 217, 223, 229, 235, 241, 247 numeriuose.

443 *Księga pamiątkowa wystawy „Urządzeń mieszkań” i ogrodnicy*, p. 83.

turintis – Vilniaus Šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčioje kabantis Šv. apaštalo Petro laivą vaizduojantis sietynas. Lietuvos kultūros vertybių registro duomenimis, jis gamintas 1905 m. Liepojos meistrų. Ypatinga tai, jog sietynas anksčiau turėjo aštuonias stiklo / krištolo karuliais puoštas žvakides. Kiekviena jų turėjo 7 šakas su elektrifikuota žvakės imitacija. Janinos Bielinienės straipsnelyje minima, kad 56 sietyno šakos simbolizavo vienuolio Pranciškaus Rogalos Zavadzio priklausymo Laterano kanauninkų vienuolijai metų skaičių⁴⁴⁴. Deja, šiandien jas galima išvysti tik J. Bulhako fotografijoje (68 iliustr.).

Lietuvoje ir jos istorinėse žemėse yra ne tik masinės fabrikinės, bet ir autorinės gamybos kabančių apšvietimo priemonių. Vienetinius sietynus Lietuvoje projektavo architektai ir dailininkai. Dažnai jie buvo studijavę garsiose Sankt Peterburgo, Romos, Paryžiaus architektūros, meno mokyklose. Taip pat žinoma atvejų, kai provincijoje vienetinius sietynus gamino savamoksliai šaltkalviai, kalviai ar medžio drožėjai. Tikėtina, jog ir jie buvo pasiskaite ar kitaip pasidomėję interjeruose vyravusiais stiliais, naujomis madomis. XIX a. 8–9 dešimtmečiuose Gintališkės Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčiai sietyną sukūrė zakristijonas, medžio tekintojas Bubelis (žr. kataloge Nr. 106). Iš šaltinių žinoma, jog medinis sietynas buvo auksuotas, raitytos jo šakos artimos neobaroko stilistikai. Neoromaninės formos su neogotikiniu dekoru sietyną Krošino Viešpaties Kūno bažnyčiai (Bresto apskritis) 1881 m. nukalė vietos kalvis Pavliukas Bagrymovas (Павлюк Багрымов) (žr. Baltarusijos kataloge Nr. 13). Neogotikos bruožų turintį sietyną apie 1887 m. Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčiai sukūrė meistras Juozas Paplauskas. Šie meistrai sietynus šventovėms sukūrė Katalikų Bažnyčios persekiojimo laikotarpiu, todėl kūriniai liudija ne tik kilnų siekį papuošti šventovę, bet ir meistrų drąsą politiškai neramiu laikotarpiu.

Autoriniai sietynai kurti ir nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu. Kauno karininkų ramovės Vytauto Didžiojo seklyčios interjerą ir jame kabantį sietyną suprojektavo architektas Jonas Kova-Kovalskis (1906–1977)⁴⁴⁵. Neoromaninės formos iš dviejų žiedų sudarytas sietynas puikiai dera neogotikiniame interjere (žr. kataloge Nr. 115). Prie jo sukurti ir sieniniai šviestuvai iš briedžio ragų ir panašios ornamentikos ažūrinių žiedų. 1937 m. Karininkų ramovės Prezidento kambaryje architektas Stasys Kudokas (1893–1988) suprojektavo *art deco* stiliaus sietyną (pagamintas V. Klioklio dirbtuvėse) (žr. kataloge Nr. 116)⁴⁴⁶. Šviestuve dominuoja vertikali ir horizontali tiesios lini-

444 Janina Bielinienė, *op. cit.*, p. 7.

445 Jadvyga Verksnienė, Dailės kūrinio aprašas Uk28357, 2003, KPC KOPA.; Vaidas Petrulis, Karininkų ramovė Kaune, in: Architektūros ir urbanistikos tyrimų centras, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-01 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.autc.lt/lt/architekturos-objektai/881>>.

446 Jadvyga Verksnienė, Dailės kūrinio aprašas Uk28353, 2003, KPC KOPA.; Lina Preišegalavičienė,

jos. Elektros lempučių lizdams panaudoti tauro ragai, tačiau jų nugludintas paviršius su chromuoto metalo apvadu atrodo visiškai naujoviškai ir neprimena viduramžiais vyravusių ragų sietynų. Medinis diskas išpjaustinėtas lenkto rago motyvais, kurie primena lietuvių etnografinius elementus, bet kartu nenutolsta nuo *art deco* būdingo braižo. Disko viduryje įkomponuotas matinio stiklo burbulas harmoningai užbaigia kompoziciją. Kitą, modernizmo stiliui artimą sietyną apie 1930 m. sukūrė meistras Vladas Jukšta, prezidento Smetonos kaimynas iš Lepšinės kaimo⁴⁴⁷. Sietynas kabo Šventybrasčio Kristaus Atsimainymo bažnyčios centrinės navos viduryje priešais presbiteriją (žr. kataloge Nr. 149). Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, jog sietynas paprastas ir tokios formos pagamintas dėl medžiagų ar įrangos stygiaus. Tačiau XX a. 2–3 dešimtmečiuose šis minimalios puošybos iš vamzdelių suformuotomis šakomis buvo labai madingas ir naujoviškas. Neoklasicistinius sietynus Vilniaus arkivyskupijos kurijos Auksinei salei suprojektavo architektas Steponas Narembskis (1892–1966) (žr. kataloge Nr. 174). Du krištolo karoliukų vėriniais puošti sietynai buvo pagaminti 1934 metais. Neostilių išduoda iš karoliukų suformuota cilindrinė sietyno forma, nes klasicizmo laikotarpiui labiau buvo būdingi platėjančio lašo formos sietynai.

Tiek carinė, tiek nepriklausoma Lietuva nepasižymėjo metalinių ar krištolinių sietynų masine gamyba, tačiau buvo kuriami vienetiniai sietynai konkreitiems pastatams. Aptariamam laikotarpiu buvo gausiai gaminami istoristinių formų ir dekoru sietynai. Jais dažniausiai puošti bažnyčių interjerai. Ypač daug sietynų sakraliniams interjerams importuota iš Rusijos imperijai iki 1918 m. priklausiusio stambaus metalurgijos centro Varšuvos. Pasaulietinių erdvių sietynai buvo daug mažesni ir juose ryškiau atsispindėjo naujausios XX a. užgimusio dizaino tendencijos.

3.4. Sietynų tiekėjai ir importas

XX a. pirmaisiais metais atsiradusios centrinės elektrinės Lietuvos didžiuosiuose miestuose, o kiek vėliau – ir mažesniuose miesteliuose žymėjo naują dirbtinio apšvietimo raidos etapą. Dažnai pasiturintieji naujam šviesos šaltiniui pritaikydavo senus iš brangių medžiagų pagamintus sietynus, tačiau nemažai buvo vartotojų, norinčių įsigyti naujoviško dizaino specialiai elektros lemputėms skirtų šviestuvų. Pavienius sietynus gaminusios bažnytinių reikmenų ar metalo apdirbimo dirbtuvės Lietuvoje negalėjo

Interjeras tarpukario Lietuvoje: veiksniai, formos, tendencijos (1918–1940 m.): daktaro disertacija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2014, p. 100.

447 Laima Šinkūnaitė, Šventybrasčio Kristaus Atsimainymo bažnyčios sakralinės dailės paveldas, in: *Česlovo Milošo žemė*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007, p. 168.

patenkinti XX a. pradžioje kilusio apšvietimo priemonių poreikio, todėl daug jų į Lietuvą gabenta iš kitų Rusijos imperijos miestų, užsienio kraštų. Sietynų importo kryptis skirtingais laikotarpiais padėjo aiškintis parduotuvių ir sankrovų reklamos Lietuvos spaudoje. Ne mažiau informatyvūs ir tyrimui svarbūs – Lietuvos didžiuosiuose miestuose vykusių pramonės parodų katalogai, vadovai po didžiuosius Lietuvos miestus, adresų knygos. Identifikuoti kraštus, iš kurių į Lietuvą vežtos apšvietimo priemonės, labiausiai padėjo sietynus gaminusių dirbtuvių katalogai su šviestuvų atvaizdais bei iki mūsų dienų išlikę sietynai.

Rusijos imperijos laikotarpiu Vilniuje ir Kaune būta nemažai parduotuvių, prekiausių iš užsienio kraštų atvežtomis apšvietimo priemonėmis. Žinių apie jas daugiausia suteikia reklamos Lietuvos spaudoje. Vis dėlto ypač vertingos informacijos apie tai, kokių šalių fabrikų ir dirbtuvių sietynai siūlyti Lietuvos vartotojams, pasitaikydavo ypač retai. 1900 m. Vilniaus prekybos ir pramonės adresų knygoje-kalendoriuje skelbėsi Didžiojoje gatvėje Geguzino name (*домъ Гегузина*) įsikūrusi Ch. Dinceso galanterijos ir muzikos prekių parduotuvė. Be daugybės prekių, tokių kaip pirštinės, kepurės, kaklaraiščiai, skėčiai nuo saulės ir lietaus, albumai, rėmeliai, bronzos, melchioro, marmuro, keramikos dirbiniai, ši parduotuvė prekiaavo, kaip buvo skelbiama, užsienio kraštuose pagamintomis lempomis ir sietynais⁴⁴⁸.

Didmenine ir mažmenine prekyba užsienio žibalinėmis lempomis ir prietaisais joms užsiėmė M. B. Ejges parduotuvė⁴⁴⁹. Įsikūrusi Vokiečių gatvės 17 name parduotuvė gyvavo ir 1909 metais.⁴⁵⁰

Lietuvos spaudoje aptinkama ir kitų parduotuvių reklamų, nekonkretizuojančių savo prekių kilmės. Žinant, jog Lietuva neturėjo didelių apšvietimo priemonių dirbtuvių ar fabrikų, greičiausiai parduotuvės siūlė kituose imperijos miestuose pagamintus šviestuvus.

Iš 1906 m. laikraščio *Dziennik Wileński* sužinome, jog sietynai ir bra elektriniam apšvietimui buvo užsakomi Totorių gatvės name Nr. 12⁴⁵¹. Visiškai arti – Totorių g. 11 name buvo įsikūręs technikos biuras *Żaibas (Mołnja)*. Apie jį sužinome iš 1909 m.

448 *Торгово-промышленный адресь-календарь Граца на 1900*, p. 3.

449 *Kuryer Litewski*, Wilno, 1905 09 03, Nr. 3, p. 4. Skelbimas kartojamas *Kuryer Litewski*, 1905, Nr. 6, 8, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35.

450 *Kalendarz ilustrowany „Kurjera Litewskiego” na rok 1909*, Wilno, (puslapiai nenumuoti – 165 skelbimas).

451 *Dziennik Wileński*, Wilno: 1906 09 12–25, Nr. 10; Skelbimai pakartoti dar tris kartus 1906 m. Nr. 11, 13, 15. Už nuorodas dėkoju menotyrininkei Indrei Užuotaitei. 1906 m. beveik identiškas skelbimas aptinkamas ir *Kuryer Litewsky* Nr. 210: *Kuryer Litewski*, Wilno, 1906 09 17, Nr. 210, p. 6. Už nuorodą dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

Vilniuje vykusios parodos katalogo⁴⁵². Būsto įrengimo ir sodininkystės parodoje įmonė demonstravo visame parodos pastate išdėstytus sietynus ir elektrines apšvietimo priemonės.

1911 m. Vilniaus adresų knygoje skelbėsi speciali apšildymo ir apšvietimo sankrova *Progresas*. Šviestuvus buvo galima išsirinkti Trakų g. name Nr. 2. Parduotuvės pavadinimas rodė pažangą, išradimus ir joje buvo galima įsigyti žibalinių, spiritinių arba dujinių lempų, žibintų, armatūros⁴⁵³. 1912 m. laikraštyje *Gazeta Codzienna* parduotuvė reklamavo dar platesnį apšvietimo priemonių asortimentą: be 1911 m. skelbimuose minėtų reikmenų, – lempas, žirandolius ir didelį dujinių šviestuvų stiklų *Jena* pasirinkimą⁴⁵⁴.

1909 m. Vilniuje vykusios Buto įrengimo ir sodininkystės parodos kataloge randame ir Leono Perkovskio fabriko bei parduotuvės reklamą. Nors L. Perkovskio vardą labiausiai išgarsino jo fabrike gaminti bažnytiniai reikmenys, iš skelbimo sužinome, jog priešais Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono evangelisto ir apaštalo bažnyčią Didžiojoje gatvėje įsikūrusioje parduotuvėje buvo galima rasti įvairiose kitose dirbtuvėse gamintos bižuterijos, laikrodžių, sidabrinių stalo reikmenų, neornamentuotų ir meniškų žvakidžių ir sietynų⁴⁵⁵. L. Perkovskio įmonė taip pat dalyvavo parodoje. Paviljono aprašyme skelbiama svarbi informacija, jog firma veikia nuo 1874 m. ir joje dirba 34 žmonės⁴⁵⁶. Per 35 egzistavimo metus L. Perkovskio fabrikas ir parduotuvė, ko gero, aptarnavo gausybę klientų, nemenką įmonės statusą žymi ir darbuotojų skaičius.

Ypač garsi ir žinoma buvo Didžiosios gatvės 39 name įsikūrusi T. Odyniecio parduotuvė. Iš pastarosios skelbimų spaudoje sužinome, jog prekiaavo dirbiniais, atvežtais iš rinktinių ir geriausių Lenkijos, Rusijos, Čekijos, Anglijos, Prancūzijos ir Danijos fabrikų. Ši „didžiausioji Lietuvoje sankrova“ reklamavosi 1900 m. *Prekybos-pramonės kalendoriuje-Vilniaus adresų knygoje*. Ypač svarbu, jog pastarajame skelbime nurodomi pavadinimai fabrikų, kurių produkcija buvo prekiaujama. Iš to sužinome, jog 1900 m. T. Odyniecio parduotuvėje buvo galima įsigyti apšvietimo priemonių iš Varšuvoje esančio J. Serkovskio ir kitų fabrikų⁴⁵⁷. Iš skelbimo pirmajame lietuviškame dienraštyje *Vilniaus žinios* sužinome, jog T. Odyniecio parduotuvė prekiaavo

452 *Księga pamiątkowa wystawy „Urządzeń mieszkań” i ogrodniczej*, p. 102.

453 *Вся Вильна: Адресная и Справодная книга гор.: Вильны и путеводитель по городу и его окрестностей*, Вильна: Артел Печатнаго Дела, 1911 г.

454 *Gazeta Codzienna*, 1912 11 31, Nr. 287, p. 4; Skelbimas pakartotas: 1912, Nr. 293, p. 4; Nr. 297, p. 4. Už informaciją dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

455 *Księga pamiątkowa wystawy „Urządzeń mieszkań” i ogrodniczej*, p. 7.

456 *Ibid.*, p. 84.

457 *Торгово-промышленный адресь-календарь Граца на 1900*, p. 13.

„stikliniais, purcelėniniais ir fajansiniais indais, lempomis ir sidabruotais žirandoliais, namų ūkio daiktais“⁴⁵⁸. Skelbimai dėti beveik į visus 1904 m. *Vilniaus žinių* numerius. T. Odyńieco sankrova reklamavosi ir kituose laikraščiuose. 1905 m. *Kurier Litewski* dienraštyje skelbimas informatyvesnis. Tarp įvairių dirbtuvių vardų, kurių dirbiniais buvo prekiaujama parduotuvėje, minimas kompanijos *Baccarat* pavadinimas⁴⁵⁹. Kaip žinoma, tai žymus fabrikas, Prancūzijoje, Baccarat miestelyje, gaminęs stiklo / krištolo indus, o nuo 1830 m. – ir sietynus. Iš R. Aftanazy leidinių sužinome, jog šios kompanijos krištolinių indų turėjo kai kurie Lietuvos istorinių žemių dvarininkai⁴⁶⁰. Nors T. Odyńieco skelbime nenusakoma, kokius tiksliai *Baccarat* fabriko dirbinius parduotuvė siūlė Lietuvos vartotojams, neatmetama galimybė, jog ji prekiaavo ir šių dirbtuvių sietynais. 1912 m. J. Buřhako fotografijoje užfiksuota Tado Vrublevskio buto aplinka (Universiteto g. 9) (69 iliustr.). Valgomajame kabantis sietynas ypač panašus į 1903–1904 m. *Baccarat* katalogo šviestuvus⁴⁶¹ (70 iliustr.). T. Odyńieco prekių sandėlis ir vėlesniais metais intensyviai reklamavosi. Skelbimų esama *Kurier Litewski* 1906 m. numeriuose 65, 67, 69, 71, 72, 74, 1906 m. *Dziennik Wilenski* pirmajame numeryje. 1908 m. dienraščio *Kurier Litewski* numeriuose 11, 15, 20, 24, 33, 34, 35, 41, 93, 97, 100, 103 rašoma, jog, be daugelio kitų namų apyvokos daiktų, T. Odyńieco sankrova prekiaavo žibalinėmis ir spiritinėmis lempomis, žirandoliais, kandeliabrais ir įvairiais reikmenimis lempoms. 1909 m. įmonė dalyvavo Būsto įrengimo ir sodininkystės parodoje Vilniuje. Pagrindinio paviljono aprašyme pateikiama informacija, jog prekybos firma egzistuoja nuo 1888 metų. Taip pat parduotuvė parodoje turėjo antrą paviljoną, kuriame demonstravo tik lempas⁴⁶².

Tai, jog į Lietuvą importuoti sietynai iš Prancūzijos, liudija ne tik parduotuvių reklamos spaudoje, bet ir išlikę egzemplioriai. Didingas prancūzų dirbtuvių pavyzdys kabo Kauno Šv. apaštalo Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos centrinėje navoje (žr. kataloge Nr. 128). Sietyną arkikatedrai 1897 m. dovanojo grafas Benediktas Henrikas Tiškevičius, tai patvirtina ir dedikacinis užrašas bei Tiškevičių herbas *Leliva*⁴⁶³. Bronzino trisdešimties žvakių 656 kg sveriančio sietyno dirbtuvės nėra žinomos, tačiau turint

458 *Vilniaus žinios*, 1904 12 10, Nr. 1, p. 4. Už nuorodą dėkoju menotyrininkei dr. Daliai Klajumienei.

459 *Kurier Litewski*, Wilno, 1905 09 01, Nr. 1, p. 1.

460 Krištolinių Baccarat firmos indų būta Didžiosios Bžostovicos ir Vaičyznos dvaruose. Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 3, p. 31, 155.

461 *Compagnie des cristalleries de Baccarat: Tarif des articles d'éclairage*, Paris, 1903–1904. Katalogas saugomas Varšuvos nacionalinio muziejaus bibliotekoje.

462 *Księga pamiątkowa wystawy „Urządzeń mieszkalni” i ogrodczej*, p. 23 (T. Odyńiec firmos reklama), 84 (T. Odyńiec paviljono aprašymas), 88 (minimas T. Odyńiec lempų paviljonas).

463 Aldona Snitkuvienė, *Raudondvaris: Grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*, p. 161.

omenyje, jog grafas B. H. Tiškevičius ypač dažnai lankydavosi Prancūzijoje, daromos prielaidos, jog sietynas pagamintas Prancūzijoje⁴⁶⁴. 1868–1877 m. didžioji dalis įrangos iš Prancūzijos buvo užsakyta pastatytai Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčiai (žr. kataloge Nr. 144). Menotyrininkės dr. Regimantos Stankevičienės žiniomis, sietynas galėjo būti pagamintas 1824–1889 m. veikusiose *Placide Poussielgue-Rusand* dirbtuvėse Paryžiuje⁴⁶⁵. Kabanči apšvietimo priemonė sudaryta iš dviejų grandinėmis nuleistų žiedų su lotyniškais įrašais. Tai vienintelis sietynas Lietuvoje, kuriame taip puikiai atkartotos neoromanikos laikotarpiui būdingos karūninių šviestuvų formos.

Dvarų aplinkoje populiarūs buvo „veneciško“ stiklo sietynai. Nors XIX a. II pusėje ir XX a. vyravo mašininė gamyba, *chioche* sietynai vis dar buvo kuriami rankomis. Žemaičių muziejuje „Alka“ saugomas spalvoto stiklo dalimis išlikęs sietynas (žr. kataloge Nr. 95). Kaip jis atrodė anksčiau, galima spėti iš dviejų, kaip manoma, tam pačiam komplektui priklausiusių sieninių šviestuvų (71 iliustr.). Muziejaus duomenimis, apšvietimo priemonių komplektas kabėjo Pliateriams priklausiusiame 1880–1887 m. statytame Vilkėno dvare. Žaismingi spalvoto stiklo sietynai anksčiausiai pradėti gaminti Italijoje, todėl gali būti, jog jis statant dvaro rūmus buvo atvežtas iš Venecijos ar Murano salos. Neatmetama ir tai, kad sietynas galėjo būti importuotas iš Lietuvai artimesnių šalių – Bohemijos arba Silezijos, mat jų stikliai kopijavo Italijos meistrų sietynų formas ir dekorą. Kitas taip pat ne visas išlikęs *chioche* sietynas saugomas Kurtuvėnų bažnyčioje (žr. kataloge Nr. 134). Remiantis dokumentais, 1941 m. bažnyčios globon jį patikėjo miestelio dvarininkai⁴⁶⁶. Apšvietimo priemonė greičiausiai pagaminta ir dvarui pirкта XIX a. II pusėje, kai rūmus įsigijo ir modernizavo grafas Henrikas Pliateris. „Veneciško“ stiklo sietynų Lietuvoje amžių patvirtina ir *Napoleone Dr. Candiani* apšvietimo priemonių ir veidrodžių dirbtuvių 1883 m. katalogas (72 iliustr.), kuriame atvaizduoti sietynai labai panašūs į išlikusius Lietuvoje. R. Aftanazy publikuota ikonografija liudija, jog *chioche* kabančių šviestuvų būta Meikštų ir Osciukovičių (Osciukowicze, (Baltarusija)) (73 iliustr.) dvaruose⁴⁶⁷.

XX a. pradžioje nemažai sietynų į Lietuvą, vis dar priklausiusių Rusijos imperijai, importuota iš Vokietijos metalurgijos centro Berlyno. Didžiulio nežinomo apšvietimo priemonių fabriko⁴⁶⁸ 1910 m. leistame 272 puslapių kataloge *Beleuchtungskörper* – apie

464 *Ibid.*, p. 161; Gintautas Žalėnas, Dailės kūrinio aprašas Uk 7632, 2002, KPC KOPA.

465 Regimanta Stankevičienė, Dailės kūrinio aprašas Uk13515, 2012, KPC KOPA.

466 Kurtuvėnų bažnyčios archyvas. Byla: XX a. Kurtuvėnų bažnyčios inventoriai, kronika ir naujai įgytų daiktų sąrašas. 1941 02 08 aktas dėl sietyno perdavimo bažnyčios globon.

467 Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4, p. 215, 265.

468 Kataloge vaizduojamų sietynų gamintoją bandyta identifikuoti kartu su apšvietimo priemonių restauratoriais ir sietynų katalogų kolekcininkais Šveicarijoje, Ciuriche. Anot Oliviero ir Christinos Perrinų, kataloguose būdavo vienas specialus išplėšiamas lapas su gamintojo

800 šviestuvų. Kai kurių kataloge matomų gaminių dizaino autorius – prof. Peteris Behrensas (1868–1940). Jo patentuotus modelius greičiausiai gamino ir kitos įvairios įmonės Vokietijoje ar kituose užsienio kraštuose. Šis garsus daug nuveikęs architektas laikomas pramoninio dizaino pradininku pasaulyje. Kartu su kitais to meto kūrėjais 1907 m. jis įsteigė Vokietijos darbo federaciją (*Deutscher Werkbund*), kuri rūpinosi kasdienių produktų dizaino lygio gerinimu. *Beleuchtungskörper* katalogo dirbiniuose pastebimi *art nouveau* stilistikai būdingi siluetai. Vokietijoje ir Austrijoje sukurtuose dirbiniuose reiškėsi konstruktyvesnė ir racionali šio stiliaus atmaina, todėl sietynuose iš plonyčių stiklinių lazdelių ar besileidžiančių laidų daugiausia formuojamos tiesios linijos, apjuosiamos plačia santūriai dekoruota juosta (74 iliustr.). Berlyne buvo gaminami ir žaismingesnių formų šviestuvai. Keli sietynai, saugomi Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje (žr. kataloge Nr. 65, 66), primena minėto nežinomo fabriko kataloge pristatytą produkciją. Muziejaus eksponatams, kaip ir Vokietijos dirbtuvių katalogo sietynams, būdingos trys vienoje eilėje ar ratu išdėstytos šakos, atviri banguotų pakraštėlių arba uždari apvalūs balti gaubtai, aukščio reguliatoriai⁴⁶⁹ ar juos imituojančios grandinėlės. Taip pat Nacionaliniame M. K. Čiurlionio muziejuje saugomas 1900 m. garsių Vokietijos *Meiseno* dirbtuvių sietynas (žr. kataloge Nr. 57). Smulkios porcelianinės sietyno detalės, be abejonės, – rankų darbas. Beje, tai nėra vienintelis žinomas XIX a. II pusės–XX a. 4 dešimtmečio porcelianinio sietyno pavyzdys. XIX a. viduryje Alantoje pastatyti ištaigingi dvaro rūmai. Ko gero, įrengiant jų interjerą buvo užsakytas nedidukas porcelianinis sietynas, matomas viename iš dvaro kambarių⁴⁷⁰ (75 iliustr.). Neabejojama, kad šios trapios medžiagos apšvietimo priemonių Lietuvos dvaruose būta ir daugiau.

Atgavus nepriklausomybę keitėsi importuojamų prekių srautų kryptys ir kiekiai. Remiantis nuo 1919 m. rinktais statistiniais duomenimis apie Lietuvos eksportą ir importą, užsienio prekyba iki 1933 m. intensyviausiai vyko su Vokietija. XX a. 4 dešimtmetyje Lietuva aktyviau ėmė plėsti prekybą su Belgija, Olandija, SSRS, Čekija, Prancūzija, o svarbiausia prekybos partnere tapo Didžioji Britanija⁴⁷¹. Negausūs atributuoti XX a. 2–4 dešimtmečių sietynų pavyzdžiai leidžia išskirti keletą tarpukario apšvietimo priemonių gamybos centrų, kurių gaminių Lietuvoje daugiausia.

informacija. Siekdami išvengti konkurencijos, prekybos agentai nuo savo klientų slėpdavo parduodamos produkcijos firmų pavadinimus. Lapas su informacija apie *Beleuchtungskörper* katalogo sietynų gamintoją greičiausiai taip pat buvo išplėštas.

469 Aukščio reguliatoriai būdingi sietynams maždaug iki 1920 m.

470 Alantos dvaro fotografijos saugomos Molėtų krašto muziejuje, neg. Nr. Owanta 08.

471 Kur tarpukariu buvo eksportuojami „skarmalai“, in: Lietuvos statistikos departamento tinklaraštis, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: <<https://statistikouzasai.wordpress.com/2014/04/11/kur-eksportuojami-skarmalai/#more-350>>.

Be abejonės, sietynai vis dar buvo perkami iš kaimyninės Lenkijos produktyvaus metalurgijos centro Varšuvos. Po 1929 m. išleistas J. Serkovskio, 1938 m. A. Marciniako (veikė nuo 1910 m.) ir 1939 m. brolių Borkovšų fabriko (įkurtas 1910 m.⁴⁷²) katalogai leidžia identifikuoti į Lietuvą tarpukariu importuotus sietynus. Gamyboje pastarieji fabrikai orientavosi į pasaulietiniams interjerams skirtas apšvietimo priemonės. Kataloguose matyti itin modernių formų šviestuvai – aštrių geometrinių formų, puošti ypač išraiškingomis, tačiau minimalistinėmis *art deco* bruožų detalėmis (76 iliustr.). Metalinis šviestuvų paviršius dažnai nikeliuotas, blizgus – tai suteikė jiems ekstravagancijos. XX a. 4 deš. plito šviestuvai su aptakiais baltais ar „marmurinio“ stiklo gaubtais. Tokių sietynų ypač daug gamino brolių Borkovšų dirbtuvės⁴⁷³. Jose greičiausiai buvo sukurtas ir M. K. Čiurlionio dailės muziejui priklausantis Adelės ir Pauliaus Galaunių namuose kabantis sietynas (žr. kataloge Nr. 76).

Nemažai sietynų vežta iš Čekijos. Kaip jau aptarta II dalyje, šios šalies stiklinių sietynų buvo galima išvysti Lietuvos interjeruose jau XVIII a., o dar dažniau – XIX a. I pusėje. Prekybiniai ryšiai nenutrūko ir XIX a. II pusėje–XX a. 4 dešimtmetyje. Statant Prekybos, pramonės ir amatų rūmus Kaune, Donelaičio g. 8 (dabar – Kauno apskrities viešoji biblioteka), 1938 m. patalpoms apšviesti užsakyti sietynai iš Kamenicky Šenovo miestelyje įsikūrusio *Elias Palme* fabriko⁴⁷⁴. Sietynai buvo skirti didžiajai salei apšviesti. Dabar sietynai puošia bibliotekos Senų ir retų spaudinių skyrių (žr. kataloge Nr. 119). Dirbinio piešinyje, siųstame 1938 m. statomiems rūmams, nurodyta, jog šakos išdėstytos trimis aukštais, jų iš viso buvo 35 (77 iliustr.). Dr. Lina Preišegalavičienė disertacijoje apie tarpukario interjerus Lietuvoje analizuoja projektinę medžiagą Kauno karininkų ramovės interjerui įrengti⁴⁷⁵. Sietynus siūlė garsi firma iš Čekijos *Moser*. Prisistatymo laiške konkursui kompanijos atstovai mini, jog krištolinius sietynus jie buvo pardavę Edvardui Turauskui⁴⁷⁶, Jonui Aukštuoliui⁴⁷⁷, Jurgiui Baltrušaičiui, K. Gražiniui, Jonui Navakui, Antanui Gustaičiui⁴⁷⁸ bei kitiems žinomiems žmonėms Lietuvoje⁴⁷⁹. Greičiausiai iš Čekijos stiklinių apšvietimo

472 Małgorzata Dubrowska, Andrzej Sołtan, *op. cit.*, p. 121–123.

473 1939 m. kataloge tokiems šviestuvams skiriami 10–19 puslapiai.

474 Eliaso Palme's raštai Lietuvos prekybos pramonės ir amatų rūmams (LMAVB RS, F. 215-1822); Prekybos, pramonės ir amatų rūmai, 1938 m. (LVCA, f. 987, ap. 1, b. 804).

475 Lina Preišegalavičienė, *op. cit.*, p. 97.

476 1896–1966 m. Nepriklausomos Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Politikos departamento direktorius, įgaliotasis ministras Čekoslovakijai, Jugoslavijai ir Rumunijai, Lietuvos delegatas prie Tautų Sąjungos, pasiuntinybės tarėjas Berne, Šveicarijoje, Eltos direktorius.

477 1885–1949, Lietuvos diplomatas, teisininkas. Lietuvos atstovas Švedijoje, Norvegijoje ir Olandijoje.

478 1898–1941, Lietuvos karo aviacijos vadas, brigados generolas, aviakonstruktorius.

479 Lietuvos Karininkų Ramovės statomųjų rūmų didžiosios salės apšvietimui liustrų ir brakėtų pristatymo sąlygos, pasiūlymai, užsakymas ir jo vykdymas. 1936 m. (LCVA, f. 6, ap. 1, b. 28, l. 10).

priemonių gamintojų pirktas Vilniaus arkivyskupijos kurijos vyskupo kabinetą puošiantis sietynas (žr. kataloge Nr. 179). Elektra skirtas šviesti sietynas yra su 7 stiklinėmis šakomis. Minimalus dekoras, aiškios ir švarios dirbinio linijos leidžia šviestuvą priskirti XX a. 3–4 dešimtmečių laikotarpiui. Stiklinių sietynų populiarumą patvirtina ir XX a. 4 dešimtmetyje suprojektuotos Aleksandros ir Jono Vailokaičių svetainės gyvenamajame name Kaune fotografija (78 iliustr.). Nors ir neturima įrodymų, tačiau tikėtina, jog Lietuvos nacionalinio muziejaus stiklinio sietyno (GRD-99707) (žr. kataloge Nr. 53) meistrai – iš Bohemijos kraštų. Labai panašius – su išilgintais žemyn nukreiptais elektrinių lempučių gaubteliais stiklinius dirbinius gamino minėtas *Elias Palme* fabrikas Čekijoje. (79 iliustr.). Tikėtina, jog Vilniaus dailės akademijos bibliotekos Senų ir retų spaudinių skyriuje saugomas pastarosios įmonės katalogas greičiausiai priklausė A. Skladausko vadovaujamai atstovybei, įsikūrusiai Donelaičio g. 31 Kaune⁴⁸⁰.

Naudingomis sąlygomis ir žemomis kainomis užsienietiškus sietynus, skirtus šviesti elektros energija, pardavinėjo Vilniaus g. 16 name sietynais prekiausi Sz. Szawedanco įmonė. Laikraštyje *Dziennik Wileński* 1924 m. rašoma, jog ji išsimokėtinai pardavinėjo sietynus valgomiesiems, miegamiesiems, svetainėms ir biurams, taip pat *Osram* firmos elektros lemputes ir skaitiklius⁴⁸¹.

1925 m. vykusios Žemės ūkio ir pramonės parodos kataloge prisistatė Trinkovskio ir K. Arrio įmonė, įsikūrusi Laisvės alėjos 21 name. Skelbime pateikiamas ilgas sąrašas daiktų, kuriais prekiaavo, tarp jų: „Armatūrą bronzinę ir paprastą visų rūšių svečių kambariams, valgomiesiems ir miegamiesiems kambariams. Krautuvenoms, kontoroms, dirbtuvėms, fabrikams, mokykloms ir t. t. apšviesti.“⁴⁸². Įmonės reklamą aptinkame ir 1928 m. leidinyje *Elektros žinios* (80 iliustr.), joje pavaizduotas keturių lempų kabantis šviestuvas⁴⁸³. Kaune, Vilniaus g. 16 name, elektros liustromis, armatūra, lempomis ir kitais reikmenimis taip pat prekiaavo I. Goldebergas ir E. Sesickis⁴⁸⁴.

Leidinyje *Elektros žinios* reklamavosi Juozo Margolio technikos parduotuvė Kaune, Laisvės al. 53 (81 iliustr.). Be radijo aparatų, skaitytuvų automatų, lygintuvų ir motorų,

480 Išvada daroma remiantis kataloge rasta skrajute su užrašu: „A. SKLADAUSKAS // Atstovybės – Vertretungen // KAUNAS, (Lithuanie) // Donelaičio g. 31 Nr.“

481 „Żyrandole do jadalni, sypialni, salonów i biurkowe, liczniki i żarówki „Osram“ i in.“ Iš: *Dziennik Wileński*, Wilno, 1924 12 11, Nr. 282; 1924 12 18, Nr. 288. Išsamesni skelbimai: *Dziennik Wileński*, Wilno, 1925, Nr. 71, 73.

482 *Žemės ūkio ir pramonės parodos katalogas: 1925 m. birželio 24–29 d.*, Kaunas: 1925, puslapiai su reklamomis nenumeruoti.

483 *Elektros žinios*, op. cit., p. 9.

484 *Ibid.*, p. 9.

joje buvo pardavinėjamos „liustros valgomiesiems, miegamiesiems ir kabinetams“⁴⁸⁵. 1935 m. Kauno adresų knygoje vis dar matyti J. Margolio įmonės reklamos. Neabejojama, kad jo parduotuvės prekiaavo iš užsienio importuotais sietymais, nes tarpukario Lietuvoje, kaip ir ankstesniais metais, masinė sietynų gamyba nevyko.

Aptarti išlikę ir neišlikę pavyzdžiai liudija, jog carinės Rusijos laikotarpiu daug sietynų į Lietuvą pateko iš imperijai priklausiusių centrų – Sankt Peterburgo Maskvos, Varšuvos, Rygos, bei užsienio kraštų – Prancūzijos, Vokietijos ar Čekijos. Šaltiniai liudija, kad privatūs ir viešieji interjerai Lietuvoje, kaip ir Vakarų Europoje, buvo puošiami garsiais *Meiseno*, *Baccarat*, *Moser*, *Elias Palme* dirbtuvių sietymais. Žinoma, juos sau galėjo leisti kilmingi, aukštas pareigas einantys pasiturintys asmenys, reikšmingos valstybinės ar privačios institucijos. Išvardytos parduotuvės ir prekių užsakymų kontoros didžiuosiuose Lietuvos miestuose atskleidžia, jog XX a. I ketvirtyje Lietuvoje apšvietimo priemonių pasiūla buvo gana didelė. Be to, gyventojai traukiniu galėjo vykti į Varšuvą, Sankt Peterburgą ir ten įsigyti pageidaujamų Lietuvos spaudoje reklamuojamų firmų prekių. Sankrovos siūlė skirtingų – valgomiesiems, miegamiesiems, kabinetams ir svečių kambariams skirtų kabančių apšvietimo priemonių. Dauguma parduotuvių buvo įsikūrusios miestų centruose (Vilniuje – Didžiojoje, Vilniaus, Trakų, Vokiečių, Totorių gatvėse, Kaune – Vilniaus gatvėje ir Laisvės alėjoje). Kai kurios įmonės suteikė galimybę šviestuvus pirkti išsimokėtinai.

IŠVADOS

Taikomosios dailės dirbinių – sietynų analizė tarsi mozaikos dalelė prisideda prie dar platesnio ir išsamesnio Lietuvos materialiosios ir nematerialiosios kultūros suvokimo. Europos apšvietimo priemonių raidos fone išsiaiškinti faktai apie Lietuvos sietynus išryškino įprastus ir tik mūsų šaliai būdingus unikalius procesus:

- Išanalizavus skirtingų socialinių luomų šaltinių grupes, pasitvirtino sietyno – kaip prabangos daikto – hipotezė. Lietuvoje įsitvirtinus krikščionybei, sietymais buvo puošiami bažnyčių interjerai. Šie brangūs taikomieji dirbiniai jau XVII a. aptinkami didikų aplinkoje, o XIX a. buvo dažni ir vidurinėsios bajorijos dvarų rūmų reprezentaciniuose interjeruose. Priešingai nei kitų Europos šalių miestiečiai, vilniečiai beveik neturėjo kabančių daugiašakių apšvietimo priemonių. Tai liudija, kad sietynai yra elitinės ir krikščioniškos kultūros reiškinys, atėjęs į Lietuvą kartu su Vakarų kultūra.

485 *Ibid.*, viršelis.

▪ Lietuvoje pasireiškė pagrindiniai sietynų raidos etapai, būdingi Vakarų Europos šalims. Būta ankstyviausių karūninių, kamieninių, karkasinių, dubeninių sietynų ir meliuzinų. Kartu su formomis sietynų medžiagos varijavo nuo geležies, ketaus ar medžio iki žalvario, bronzos, stiklo, krioštolo ir sidabro. Dėl sudėtingos ekonominės padėties, lėto miestų ir dvarų kultūros augimo Lietuvoje vėliau įsitvirtino karūniniai ir stikliniai sietynai. Remiantis išlikusiais pavyzdžiais ir rašytinių šaltinių duomenimis, atskleistas unikalus Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei ir Lenkijos karalystei XVII a. būdingas reiškinys – elnio galvos formos su ragais sietynai. Taip pat išsiaiškinta, kad šiame amžiuje Lietuvoje itin populiarūs buvo tik mūsų šaliai būdingi sietynai su žalčio formos šakomis.

▪ Išlikę pavyzdžiai ir šaltinių duomenys liudija, kad sietynai Lietuvoje buvo ir gaminami – ne tik importuojami. Vis dėlto LDK didikų greta dvarų įkurtos stiklo, majolikos dirbtuvės ar didžiuosiuose miestuose veikusios liejyklos dėl ekonominių ir gamtinių išteklių stokos netapo stambiais sietynų gamybos centrais. Didžiąją dalį kabančių apšvietimo priemonių sakraliniuose ir pasaulietiniuose interjeruose sudaro iš kaimyninės Vokietijos, Rusijos miestų atvežti dirbiniai. Kaip ir kitos Europos šalys, Lietuva pirkto šiuos taikomosios dailės dirbinius iš Austrijos, Čekijos, Italijos, Prancūzijos ir Anglijos fabrikų. XVIII a. pabaigoje–XIX a. I pusėje nemažai sietynų importuota iš stikliniais dirbiniais garsėjančio Bohemijos regiono Čekijoje, o XIX a. II pusėje– XX a. 4 dešimtmetyje ypač daug – iš stambaus metalurgijos centro Varšuvos. Iš užsienio dirbtuvių atvežtos apšvietimo priemonės buvo reikšmingos Lietuvos kultūros plėtrai, nes jos buvo ne tik pirmavaizdis, bet ir įkvėpimo šaltinis vietos meistrams ieškant naujų medžiagų, technikų ir formų.

▪ Rekonstruota XVII a.–XX a. 4 dešimtmečio Lietuvos, o kartu ir Europos sietynų raida atskleidžia įvairius funkcinius aspektus. Šie taikomosios dailės kūriniai visais laikais atliko apšvietimo funkciją, tačiau daug svarbesnė buvo estetinė, reprezentacinė ir simbolinė jų paskirtis. Sietynai savo šviesą ir jos žaismą sustiprinančiomis medžiagomis, spalvomis, ornamentais, linijomis ir net skulptūriniais fragmentais puošė ir sukilnino aplinką. Įžiebtai reprezentacinės paskirties patalpose jie pirmiausia išreiškė šeimininkų turtinę galią, kartu svetingumą ir didelę pagarbą. XX a. seni ir naujai pagaminti sietynai su žalčio formos šakomis funkcionavo kaip tapatybės kūrimo įrankis. Daug stipresnę simbolinę reikšmę turėjo sakralinių interjerų sietynai. Bažnyčios centre ar priešais altorių iš viršaus nuleistas įžiebtas sietynas (-ai) liudijo ne tik Bažnyčios autoritetą, bet simbolizavo transcendentinės būties priartėjimą ir dievišką šviesą. Pasitelkus rašytinius šaltinius išaiškintas specialių raritinių sietynų

egzistavimas Lietuvoje. Šių ypatingų mišių metu jie įprasmino paslapties ir susikau-pimo pripildytą laukimą.

- Aptarus išlikusių sietynų ypatumus, galima konstatuoti, kad daugiausia turime XIX a. II pusės–XX a. 4 dešimtmečio pavyzdžių, o XVII a.–XIX a. I pusės apšvietimo priemonių – ženkliai mažiau. Mus pasiekę sietynų pavyzdžiai yra kuklesni nei esantys Vakarų Europos rinkiniuose. Tačiau reikia nepamiršti, kad šaltiniuose randame žy-miai turtingesnę kabančių apšvietimo priemonių vaizdą, nei liudija išlikę pavyzdžiai, ypač tai pasakytina apie XVII a.–XIX a. I pusės atvejus. Per tris šimtmečius brangūs ir kai kada itin trapūs sietynai nyko veikiami nepalankių istorinių sąlygų (Maskvos ir švedų kariuomenių antplūdis XVII a. viduryje–XVIII a. I pusėje, du didieji XX a. karai). Plintant elektros apšvietimui, senieji žvakiniai sietynai Lietuvoje buvo saugomi ir elektrifikuojami toliau naudoti. Šis XX a. I pusėje ir vėliau gyvavęs reiškinys lėmė tai, kad jų išliko iki mūsų dienų.

Atliktas tyrimas užpildo žinių spragą ne tik Lietuvos, bet ir Europos istorinių interjerų ir kultūros paveldo tyrimų kontekste bei sudaro pagrindą tolesniems moks-liniams tyrimams. Susisteminti duomenys apie Europos sietynų raidą, Lietuvoje funk-cionavusius ir iki mūsų dienų išlikusius sietynus pagelbės paveldosaugos specialistams nustatyti šios rūšies kūrinių meninę vertę, tiksliau juos datuoti ir atributuoti. Tyrimas aktualus sietynus restauruojantiems, juos kuriantiems, taip pat istorinių interjerų vi-sumą rekonstruojantiems specialistams. Sietynų terminų raidos analizė pravers toliau gilinant žinias apie šiuos taikomuosius dirbinius bei atliekant istorinių interjerų tyri-mus. Išsiaiškinus nemažai smalsumą žadinusių klausimų, liko ir neatskleistų aspektų. Ateityje būtų galima plėtoti Lietuvoje sietynus kūrusių meistrų ir dirbtuvių paieškas, gilinti žinias apie skirtingų sietynų tipų egzistavimą ir kilmę Lietuvoje, funkcionavimo interjeruose aspektus, susistemintus išlikusius sietynus lyginti su užsienio kraštų pavel-du – tai dar labiau pagilintų žinias apie Lietuvos ir užsienio kraštų kultūrinės sąsajas.

ŠALTINIAI

AGAD

AGAD, AR XVIII, 323, mf. 17685, l. 127 – Radvilų rūmų Gardine 1744 m. inventorius.

LKTI

LKTI, Ar. Łm. I. 612, l. nenumėruoti – Griškabūdžio bažnyčios 1823 m. inventorius.

LMAVB RS

LMAVB RS, f. 37-34, l. 19v – Sapiegų rūmų Vilniuje 1746 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 37-9971, l. 1–20 – Ukropiškių ir Karūžiškių valdų 1803 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 43, b. 3837, l. 1–4v – Adutiškio bažnyčios 1700–1740 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 43, b. 3849, l. 1–15 – Adutiškio bažnyčios 1790 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 43, b. 5449, l. 32–50 – Varnėnų bažnyčios 1784 m. vizitacijos aktas.

LMAVB RS, f. 43, b. 5934, l. 1–4v – Bistryčios bažnyčios 1771 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 43, b. 5941, l. 1–21 – Bistryčios bažnyčios 1792 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 43, b. 5942, l. 1–15 – Bistryčios bažnyčios 1783 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 43, b. 7677, l. 1–9v – Cimkovičių bažnyčios 1716 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 43, b. 19441, l. 1–3 – Vilniaus senosios regulos karmelitų Šv. Jurgio bažnyčios 1799 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 43, b. 19583, l. 1–13 – Vilniaus katedros 1712 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 43, b. 19590, l. 1–19 – Vilniaus katedros 1743 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 151, b. 1218, l. 1–11a – Vilniaus Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono evangelisto ir apaštalo bažnyčios 1798 m. inventorius.

LMAVB RS, f. 43–16439, l. 1 – 1677 m. Slucko klebono skundo nuorašas.

LMAVB RS, f. 215–1822 – Elias'o Palme's raštai Lietuvos prekybos pramonės ir amatų rūmams.

LVCA

LVCA, f. 987, ap. 1, b. 804 – Prekybos, pramonės ir amatų rūmai, 1938 m.

LCVA, f. 6, ap. 1, b. 28, l. 10. – Lietuvos Karininkų Ramovės statomųjų rūmų didžio-sios salės apšvietimui liustrų ir brakėtų pristatymo sąlygos, pasiūlymai, užsakymas ir jo vykdymas. 1936 m.

LVIA

LVIA, f. 443, ap. 2, b. 399, l. 237–241 – Taujėnų dvaro aprašymas.

LVIA, f. 525, ap. 8, b. 737, l. 1–12 – Skapiškio dominikonų bažnyčios 1828 m. inventorius.

LVIA, f. 525, ap. 8, b. 739, lapai nesunumeruoti – Skapiškio dominikonų bažnyčios 1816, 1819 m. inventoriai.

LVIA, f. 525, ap. 8, b. 739, l. 1–10v – Skapiškio dominikonų bažnyčios 1800 m. inventorius.

LVIA, f. 525, ap. 8, b. 740 – Skapiškio dominikonų bažnyčios 1794 m. inventorius.

LVIA, f. 567, ap. 2, b. 4016 – Puslovskių (buv. Chodkevičių) rūmų 1836 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 29a–54a – Pabiržės bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 54a–70v – Naujamiesčio bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 70a–80v – Pasvalio bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 148a–166v – Skaistkalnės (Latvija) bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 166a–180a – Panevėžio Šv. apaštalu Petro ir Pauliaus bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 256–262 – Pandėlio bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 289–307 – Kupiškio bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 299v–301 – Alizavos bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 313a–323 – Jonavos bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 341–344 – Bijutiškio bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 373–381a – Palėvenės bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 382–393 – Skapiškio dominikonų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 1–21 – Jonišio bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 43–60v – Šakių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 83–89v – Gruzdzių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 112–131 – Žagarės Naujosios bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 161–175 – Šiaulių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 192–207 – Viekšnių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 212–218 – Laukuvos bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 269–282 – Šaukėnų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 284–295 – Laižuvos bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 297–314 – Tryškių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 451–470 – Tverų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 1–14 – Krakių bažnyčios 1821 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 17–26v – Baisiogalos bažnyčios 1821 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 37–44 – Josvainių bažnyčios 1821 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 59–69 – Pašušvio bažnyčios 1821 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 287–290 – Lesčių bažnyčios 1821 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 331–337 – Jurbarko bažnyčios 1821 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 342–353v – Girkalnio bažnyčios 1821 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 465–477 – Šilalės bažnyčios 1821 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 25–34v – Lenkimų bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 39–50 – Ylakių bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 63–91 – Grūšlaukės bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 144–376v – Palangos bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 159–167v – Laukžemės bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 219–227 – Darbėnų bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 290–225 – Šateikių bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 420–440 – Pikelių bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 441–448v – Židikų bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 465–475 – Rietavo bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 516–521v – Tenenių bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 539–544 – Žvingių bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 545–547 – Žygaičių bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 551–570v – Švėkšnos bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 592–594 – Pajūrio bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 637–649 – Veiviržėnų bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 650–660v – Vainuto bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 661–664 – Sartininkų bažnyčios 1821 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 21–34v – Kartenos bažnyčios 1831 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 47–54 – Kartenos bažnyčios 1844 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 63–64v – Laukuvos bažnyčios 1844 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 197–214v – Tverų bažnyčios 1826 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 225–229v – Tverų bažnyčios 1841 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 230–233v – Tverų bažnyčios 1844 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 256–257v – Upytės bažnyčios 1845 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 235, l. 108–132 – Šiluvos bažnyčios 1821 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 237, l. 86–112 – Šiluvos bažnyčios 1828 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 238, l. 379–289 – Rietavo bažnyčios 1828 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 243, l. 83–118 – Šiluvos bažnyčios 1830 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 247, l. 210–217 – Rietavo bažnyčios 1831 m. inventorių.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 140–159v – Pikelių bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 160–168v – Židikų bažnyčios 1842 m. inventorių.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 214–219 – Lenkimų bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 246–254 – Grūšlaukės bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 258–272v – Kartenos bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 277–290 – Palangos bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 291–296v – Laukžemės bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 375–385v – Tverų bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 399–401v – Upynos bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 407–408v – Kaunatavos bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 589–597v – Girkalnio bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 602–609v – Krakės bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 652–663v – Pašušvio bažnyčios 1842 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 100–133v – Vainuto bažnyčios 1811 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 135–148v – Veiviržėnų bažnyčios 1826 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 162–179v – Veiviržėnų bažnyčios 1705 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 183–200v – Švėkšnos bažnyčios 1826 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 201–212 – Tenerių bažnyčios 1844 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 221–231 – Rietavo bažnyčios 1826 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 245–258v – Kulių bažnyčios 1851 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 269–283v – Kulių bažnyčios 1826 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 391–396 – Vėžaičių bažnyčios 1827 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 280, l. 27–33 – Tverų bažnyčios 1850 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 317, l. 56–59 – Palėvenės dominikonų bažnyčios 1850 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 322, l. 1–16v – Šiluvos bažnyčios 1855 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 322, l. 44–62 – Šiluvos bažnyčios 1841 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 322, l. 18–21v – Šiluvos bažnyčios 1844 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 325, l. 100–105 – Skapiškio bažnyčios 1815 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 326, l. 31v–35v – Gaurės bažnyčios 1715 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 326, l. 106–116v – Šilalės bažnyčios 1810 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 329, l. 34–41 – Vainuto bažnyčios 1839 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 329, l. 45–52v – Veiviržėnų bažnyčios 1837 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 329, l. 58–61v – Veiviržėnų bažnyčios 1697 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 329, l. 78–84 – Švėkšnos bažnyčios 1813 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 329, l. 127–133v – Plungės bažnyčios 1697 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 339, l. 20a–31 – Kuršėnų bažnyčios 1837 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 339, l. 31a–42v – Vieکشnių bažnyčios 1806 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 339, l. 74–76v – Laižuvos bažnyčios 1844 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 341, l. 19–23 – Gegrėnų bažnyčios 1888 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 341, l. 24–28v – Gegrėnų bažnyčios 1893 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 341, l. 9–12 – Gegrėnų bažnyčios 1859 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 351, l. 7–19v – Gintališkės bažnyčios 1893 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 351, l. 10–14v – Gintališkės bažnyčios 1899 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 356, l. 715b–719 – Varnių katedros 1868 m. inventorius.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 558, l. 10–14 – Skapiškio dominikonų bažnyčios 1888 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 618, l. 3–20v – Šiluvos bažnyčios 1886 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 669, ap. 3, b. 656, l. 117–119 – Vabalninko bažnyčios 1854 m. įgytų ir prarastų daiktų sąrašas.

LVIA, f. 669, ap. 3, b. 1511, l. 58–63v – Salantų bažnyčios 1874 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3381, l. 143–173v – Zabžezės bažnyčios 1768 m. inventorius.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 90–105v – Apytalaukio bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 128a–159v – Žemių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 219–240v – Kauno karmelitų Šv. Kryžiaus bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 259a–272v – Kauno pranciškonų Švč. M. Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 298–305 – Kauno bernardinų Švč. Trejybės bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 358a–376v – Kauno rokitų Šv. Gertrūdės bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 1–39 – Varnionių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 40–67 – Bistryčios bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 90–99v – Buivydžių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 230–245v – Tabariškių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 245a–257v – Vilniaus Šv. Jono bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 257a–298 – Vilniaus Aušros vartų koplyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 257a–298 – Vilniaus karmelitų Šv. Teresės bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 357–460 – Vilniaus Šv. Jurgio bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 484–499 – Giedraičių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 517–526v – Kernavės bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 621–634 – Sudervės bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 728–745v – Dervėnos bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 95–152 – Vilniaus Visų Šventųjų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 187–376 – Vilniaus bernardinų Šv. Pranciškaus Asyžiečio bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 187–376 – Vilniaus Šv. Onos bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 194–286 – Vilniaus Švč. Mergelės Ramintojos bažnyčios (Augustinų vien.) 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 472–493v – Vilniaus dominikonų Šv. Dvasios bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 494–537 – Vilniaus pranciškonų Švč. M. Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 513–515 – Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčios 1820 m. aprašymas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 551–669 – Vilniaus Šv. apaštalu Petro ir Povilo bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 670–709 – Vilniaus trinitorių Viešpaties Jėzaus bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 62–73 – Sihnavičių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 110a–377 – Berezos kartūzų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 377a–382 – Poloneczki (Naugarduko dek.) bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 402–414 – Svojatičių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 442–447v – Nova Myš bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 448–459 – Stvolovičių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 469–473v – Vorončės bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 592–647v – Naugarduko Šv. arkangelo Mykolo bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 787–828 – Lyskovo bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 947–964 – Replos bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 83–99 – Kaltinėnų bažnyčios 1826 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 100–103v – Kaltinėnų bažnyčios 1844 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 104–107 – Kaltinėnų bažnyčios 1857 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 152–153v – Girdiškės bažnyčios 1831 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 154–156v – Girdiškės bažnyčios 1844 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 168–170v – Tauragės bažnyčios 1844 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 174–178v – Tauragės bažnyčios 1850 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 231–243 – Šilalės bažnyčios 1826 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 250–251v – Šilalės bažnyčios 1844 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 275–276v – Pagramančio bažnyčios 1844 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 279–280v – Pagramančio bažnyčios 1850 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3777, l. 278–326v – Vilniaus pranciškonų bažnyčios 1830 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3777, l. 301–302 – Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčios 1830 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3777, l. 327–389 – Vilniaus augustinų Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios 1830 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3777, l. 435–474 – Vilniaus trinitorių Viešpaties Jėzaus bažnyčios 1830 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3777, l. 475–800v – Vilniaus Šv. apaštalu Petro ir Pauliaus bažnyčios 1830 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3780, l. 56–72v – Giedraičių bažnyčios 1830 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3780, l. 194–206v – Čiobiškio bažnyčios 1830 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3780, l. 1–22 – Varnėnų bažnyčios 1830 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3923, l. 1–8 – Jiezno bažnyčios 1895 m. inventorių.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3970, l. 34–39 – Dolistovo bažnyčios 1674 m. inventorių.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 18–27 – Ježiorų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 40–45v – Ąunienski bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 97–109 – Eismantų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 123–156 – Bžostovicos Didžiosios bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 186–213v – Gardino dominikonų Švč. M. Marijos Rožančinės bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 396–414 – Kamieniecki (Bresto dek.) bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 415–426v – Čarnavčycy bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 500–614v – Bresto augustinų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.
LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 659–674 – Bresto trinitorių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 747–761v – Wysokie-Litewskie (Wysockiego) Jono Nepomuko bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 74–104v – Olševo bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 132–164 – Ružanų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 165–183v – Rohotnos bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 229–273 – Derečino dominikonų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 315–334 – Slanimo bernardinų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 335–350 – Slanimo dominikonų Šv. arkangelo Mykolo bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 383–402v – Lydos bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 426–437v – Žirmūnų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 500–519 – Zabolotės bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 685–711v – Jelnios Šv. Dominyko bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 778–791v – Vasiliškių bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 2, b. 224, l. 125–146 – Linkuvos karmelitų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 2, b. 224, l. 180–201 – Kražių benediktinų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 2, b. 224, l. 51–68 – Kretingos bernardinų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 694, ap. 2, b. 224, l. 69–89 – Telšių bernardinų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas.

LVIA, f. 696, ap. 2, b. 843, l. 50–60 – Tytuvėnų bažnyčios 1849 m. inventorius.

LVIA, f. 696, ap. 2, b. 843, l. 14–17 – Tverų bažnyčios 1897 m. inventorius.

LVIA, f. 716, ap. 1, b. 4441 – Tiškevičių rūmų Trakų g. 1850 m. inventorius.

LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 4782, l. 13–13v – Oginskių rūmų Vilniuje 1776 m. inventorius.

LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 2 l. 53–59 – Palėvenės dominikonų bažnyčios 1861 m. inventorius.

LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 300 – Alsėdžių bažnyčios 1643, 1650, 1661, 1677 m. inventoriai.

LVIA, f. SA, b. 5096, l. 161–164 – Vilniaus miestiečio Joannis Wessel 1642 m. turto inventorius.

LVIA, f. SA, b. 5115, l. 421v–423 – vaito Andrzej Gierkiewicz 1685 m. turto inventorius.

LVIA, f. SA, b. 5116, l. 269–271 – burmistro Matheusz Klarowski 1692 m. turto inventorius.

LVIA, f. SA, b. 5120, l. 162–171v – raštininko Jan Franciszek Klarowski 1696 m. turto inventorius.

LVIA, f. SA, b. 5120, l. 744–745v – tarėjo Joachim Troianowicz 1698 m. turto inventorius.
LVIA, f. SA, b. 5120, l. 894–913v – burmistro Piotr Minkiewicz 1698 m. turto inventorius.
LVIA, f. SA, b. 5124, l. 270–298v – Vilniaus miestiečio 1721 m. inventorius.
LVIA, f. SA, b. 5127, l. 371v – Jono Šatravos 1735 m. turto inventorius.
LVIA, f. SA, b. 5137, l. 123–144 – prokonsulo Luzo Halluso 1759 m. inventorius.
LVIA, f. SA, b. 5143, l. 1019–1030 – Vilniaus miestietės Kotrynos Grigoravičienės 1772 m. kilnojamojo ir nekilnojamojo turto inventorius.
LVIA, f. SA, b. 5144, l. 226–231 – Piuromonto dvarelis Vilniuje 1774 m. inventorius.

SBA

SBA, l. nenumeruoti – Salantų bažnyčios 1750, 1770 m. aprašymas.
SBA, l. nenumeruoti – Salantų bažnyčios 1889 m. inventorius.

VAA

VAA, f. 1019, ap. 11, b. 4373 – Samalavičius Stasys, *Vilniaus miesto pastatų XVII–XVIII a. vidaus apšvietimo priemonės bei jų naudojimas* (mašinraštis), Vilnius, 1978.

VUB RS

VUB RS, f. 1-F 38, l. 105–110 – Laukžemės bažnyčios 1715 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 1-F 38, l. 115–131 – Platelių bažnyčios 1715 m. vizitacijos aktas
VUB RS, f. 1-F 38, l. 142–169 – Salantų bažnyčios 1715 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 1-F 38, l. 171–191 – Sedos bažnyčios 1700 m. inventorius.
VUB RS, f. 5, b. 28-2334, l. 233–238v – Rokiškio dvaro 1643 m. inventorius.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-1, l. 3–44 – Vilniaus katedros 1828 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-5, l. 1–16v – Vilniaus pranciškonų bažnyčios 1859 m. inventorius.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 2–19 – Volpos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 19–24v – Replos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 25–32 – Bžostovicos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 32–38 – Mstibovo bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 47v–51 – Rasų bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 51v–54v – Strubnicos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 55–63 – Valkavisko bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 77–81v – Lyskovo bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 81v–90 – Ružanų bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 90–95 – Kosovo bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 95–103 – Slanimo bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.

VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 103v–105 – Lukonicos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 110–113 – Jelnos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 117–120 – Molčadės bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 125v–128v – Myšo bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 132–135 – Zadžviejų bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 137v–139v – Svojatičių bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 139v–147 – Liachovičių bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 147–150v – Niedžviedicų bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 150v–153v – Lipsko bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 154–158v – Klecko bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 166–173 – Slucko bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 173–176v – Cimkovičių bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 176v–180 – Svieženio bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 180–185 – Myro bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 185v–194 – Knišino bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 197–199v – Chorošcos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 205v–211v – Zabludovo bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 211v–215v – Juchnovieco bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 215v–219 – Turosnos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 222–225 – Vasilkovo bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 225–229v – Trčianos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 229v–235v – Goniondzo bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 239v–245 – Dolistovo bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 245–247v – Bžozovos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 247v–250v – Jasinuvkos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 255–260 – Chodoruvkos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-40, l. 264–265v – Snovijos bažnyčios 1633 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 57–64 – Peršojų bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 65–74 – Cholchlos bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 126–136 – Nalibokų bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 138–147 – Derevnos bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 150–154 – Kaidanavos bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 158–167 – Svieženio bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 180–192 – Myro bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 201–212 – Krošino bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 213–222 – Niedžviedicų bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 223–229 – Lipsko bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.

VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 230–254 – Klecko bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. nenumeruoti –253 – Liachovičių bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 255–268 – Slucko bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 271–282 – Cimkovičių bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 291–297 – Snovijos bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 348–360 – Jelnos bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 361–367 – Molčadės bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 373–391 – Slanimo bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 392–405 – Myšo bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 425–430 – Svojamičių bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 431–445 – Gorodiščės bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 455–465 – Zadžviejų bažnyčios 1653 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 467–493 – Radoškonių bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 494–505 – Krasnosiolo bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 514–521 – Gožovo bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 533–544 – Gorodzilovo bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 551–561 – Lebedžių bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 653–659 – Bešenkovičių bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 667–677 – Rudnosiolo bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 701–709 – Mogiliavo bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 710–716 – Šklovo bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 717–722 – Starosiolo bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 723–727 – Sokolnios bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 728–736 – Toločino bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 750–780 – Boguševičių bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 865–870 – Salų bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 871–875 – Gervėčių bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 883–909 – Svierių bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 928–932 – Zadžieviežo bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 937–943 – Kobilniko bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 952–956 – Kurenieco bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 957–964 – Vaistamo bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.

VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 965–970 – Žodiškių bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 972–978 – Dolginovo bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 979–988 – Dokšicų bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 1019–1026 – Zadorožės bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57, b. Б 53-42, l. 1027–1030 – Dysnos bažnyčios 1654 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57 b. Б 53-916, l. 49–52 – Kazokiškių bažnyčios 1804 m. vizitacijos aktas.
VUB RS, f. 57 b. Б 53-916, l. 1–37 – Paparčių bažnyčios 1804 m. vizitacijos aktas.

PUBLIKUOTI ŠALTINIAI:

Bažnyčių vizitacijų aktai

1. *1579 metų Žemaičių vyskupystės vizitacija*, Vilnius: Aidai, 1998.
2. *Breslaujos dekanato vizitacija 1782–1783 m., atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2008.
3. *Pabaisko dekanato vizitacija 1782–1784 m. atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2010.
4. *Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m., atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2009.
5. *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio Kauno dekanato vizitacija 1782 m.*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademijos leidykla, 2001.
6. *Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.)*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011.
7. *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011.

Dvarų ir miestiečių inventoriai

1. Drėma Vladas, *Vilniaus namai archyvų fonduose*, kn. 1–13, Vilnius: Savastis, 1998–2007.
2. *Feodalinių žemės valdų Lietuvoje inventorių aprašymas*, Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų Akademija, 1963.
3. *Inwentarze mieszczańskie z lat 1528–1635: z ksiąg miejskich Poznania*, Poznań: Państw. Wydaw. Nauk. Oddział w Poznaniu, 1961.
4. *Inwentarze mieszczańskie z wieku XVIII: z ksiąg miejskich i grodzkich Poznania*, t. 1, z lat 1700–1758, Poznań: Państw. Wydaw. Naukowe, 1962.
5. *Inwentarze mieszczańskie z wieku XVIII: z ksiąg miejskich i grodzkich Poznania*, t. 2, z lat 1759–1793, Poznań: Państw. Wydaw. Naukowe, 1965.

6. *Istorijos archyvas*, t. 1: XVI a. Lietuvos inventoriai, Kaunas: 1934.
7. *Lietuvos inventoriai XVII a.*, parengė M. Jučas ir K. Jablonskis, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962.
8. *Акты издаваемые Виленскою комиссією для разбора древнихъ актовъ*: т. 38: Инвентари староствъ, именій, фолварковъ и деревень XVIII века, (1720–1798), Вильна, 1914.
9. *Інвентарі Олицького замку XVII–XVIII століть: Збірник документів*, Луцьк: ПВД «Твердиня», 2007.

Įmonių katalogai

1. *Antano Petronio bažnytiniių daiktų sandėlio ir dirbtuvių katalogas*, Kaunas, 1914, in: КРС КОРА.
2. *Beleuchtungskörper GmbH*, t. 1–2, Berlin, 1910, in: LMAVB RSS, A851.
3. *Blatter fur kunstgewerbe organ des wiener kunstgewerbe-vereins <...>* (Vienos pramonės dailės asociacijos išleisti dailės kūrinių lakštai), in: VDA SRSS, 7.03(051)B1-17.
4. *Bracia Borkowscy zakłady elektrotechniczne: Świeczniki*, katalog Nr. 48, Warszawa, 1939, in: Biblioteka Narodowa w Warszawie, czytelnia dokumentów życia społecznego (toliau BNW CDŹS), XIV A3.
5. *Compagnie des cristalleries de Baccarat : Tarif des articles d'éclairage*, Paris, 1903–1904, in: Nacionalinio muziejaus Varšuvoje biblioteka, Szt. Zd. 1904.
6. *Elektrisko būvju sabiedrība J. Perls un F. Marienfelds*, Rīgā: Iespiests Valstspapīru spiestuvē, 1932, in: Latvijos nacionalinė biblioteka Rygoje, S 621.3–2.
7. *Elias Palme* sietynų dirbtuvių Bohemijoje XX a. 2–3 dešimtmečio apšvietimo priemonių katalogas, in: VDA SRSS, 749.3G133.
8. *Fabryka wyrobów brązowych kościelnych i platerowanych G. Roszkowski*, Warszawa, 1928, in: BNW CDŹS, XIV A3.
9. *J. Serkowski fabryka lamp: katalog armatury elektrycznych Nr. 126*, Warszawa, po 1929, in: BNW CDŹS, XIV A3.
10. *Marciniak fabryka żyrandoli elektrycznych: katalog Nr. 31*, Warszawa, 1938, in: BNW CDŹS, XIV A3.
11. *Nap D^r. Candiani*. Venezia. 1883 m., in: Nacionalinio muziejaus Varšuvoje biblioteka, Szt. zd. br. IV 7.
12. *Wzory bronzów kościelnych: Fabryki Jana Serkowskiego*, Warszawa, 1895, in: Muzeum Pałac w Wilanowie.
13. *Zakład artystyczno – kościelnych J. Szpetkowskiego i Spółki*, Warszawa, 1900, in: BNW CDŹS, XIV A3.

Parodų katalogai

1. *Księga pamiątkowa wystawy „Urządzeń mieszkań” i ogrodniczej*, Wilno: Drukarnia J. Zawadzkiego, 1909.
2. *Official catalogue of the Great exhibition of the works of industry of all nations, 1851*, London: Spicer Brothers, 1851.
3. *Septintosios Lietuvos Žemės Ūkio ir Pramonės Parodos Katalogas*, 1928 m. birželio 28 d. – liepos 3 d., Kaunas: 1928.
4. *Trečiosios Lietuvos Žemės Ūkio ir Pramonės Parodos Katalogas*, 1924 m. rugpjūčio 22 d. – rugsėjo 1 d., Kaunas: 1924.
5. *Žemės ūkio ir pramonės parodos katalogas*, 1925 m. birželio 24–29 d., Kaunas: 1925.
6. *Каталогъ первой Виленской сельско-хозяйственной и кустарно-промышленной выставки: съ 30 августа по 8 сентября*, Вильна: 1902.

Žinynai, vadovai

1. Klaipėdiškis A. B., *Vadovėlis po Klaipėdos kraštą ir žemaičių bei prūsų paribius*, Klaipėda: AB Rytas, 1924.
2. Виноградов Александр Александрович, *Путеводитель по городу Вильне и его окрестностям*, Вильна, 1904.
3. Виноградов Александр Александрович, *Путеводитель по городу Вильне и его окрестностям*, 2-е изд., Вильна: 1908.
4. *Вся Вильна: Адресная и Справодная книга гор. Вильны и путеводитель по городу и его окрестностей*, Вильна: Артел Печатнаго Дела, 1911.
5. *Вся Вильна: Адресная и Справочная книга гор. Вильны*. 1912 годъ, Вильна: Артел Печатнаго Дела, 1912.
6. *Справочная книжка о телефонномъ сообщеніи г. Вильны и справочникъ на 1915 годъ*, Вильна.
7. *Справочная книжка о телефонномъ сообщеніи г. Вильны на 1910 годъ и иллюстрированный спутникъ-справочникъ по г. Вильны*, Вильна.
8. *Торгово-промышленный адресь-календарь Граца на 1900*, Вильна.

Dienraščiai, savaitraščiai ir kt. leidiniai:

1. *Dziennik Wileński*, Wilno, 1906, Nr. 10, 11, 13, 15; 1924, Nr. 282; 1925, Nr. 71, 73.
2. *Elektros žinios*, Kaunas: 1928.
3. *Kalendarz ilustrowany „Kurjera Litewskiego“ na rok 1909*, Wilno.
4. *Kłosy*, Warszawa, 1883, Nr. 961.
5. *Kuryer Litewski*, Wilno, 1905, Nr. 1, 3, 6, 8, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35; 1906, Nr.

158, 164, 170, 182, 187, 193, 199, 204, 210; 1908, Nr. 153, 159, 171, 177, 183, 200, 206, 211, 217, 223, 229, 235, 241, 247.

6. *Lietuvaitė*, Kaunas, 1911, Nr. 11.

7. *Tygodnik Illustrowany*, Warszawa, 1883, Nr. 50, 1884, Nr. 95.

8. *Vilniaus žinios*, Vilnius, 1904, Nr. 1; 1904–1909 m. įv. numeriai.

Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centras

1. *Šviestuvai*, Rest. prot. Nr. 20/588, inv. Nr. KŠM GEK-381 (polichromuoto medžio restauravimo sektorius).
2. *Šviestuvai*, rest. prot. Nr. 293/1022, inv. Nr. TM-521 (metalo restauravimo sektorius).
3. *Sietynas*, rest. prot. Nr. 584/1696, inv. Nr. TM-522 (metalo restauravimo sektorius).
4. *Sietynas*, rest. prot. Nr. 398/1509, inv. Nr. TM-2332 (metalo restauravimo sektorius).
5. *Sietynas*, rest. prot. Nr. 107/2230, inv. Nr. TM-3016 (metalo restauravimo sektorius).

Asmeninis restauratoriaus Gintaro Kazlauskio archyvas

1. Kazlauskas Gintaras, *15 šakų sietyno su vyro skulptūrele renesansiniais rūbais (TD-1884) konservavimo-restauravimo darbų programa ir metodika*, 1985, Respublikinis kultūros paminklų restauravimo tresto (toliau RKPRT) Taikomosios dailės ir skulptūros sekcija.
2. Kazlauskas Gintaras, *Vilniaus Dailės muziejaus XVII a. žvakinio apšvietimo žalvarinio žirandolio (TM-531) konservavimo-restauravimo darbų programa ir metodika*, 1983, RKPRT Taikomosios dailės ir skulptūros sekcija.
3. Kazlauskas Gintaras, *Vilniaus m. Literatūrinio A. Puškino muziejaus septynių žvakių liustros LPM-245-BE234 restauravimo darbų programa ir metodika*, 1986, RKPRT Taikomosios dailės ir skulptūros sekcija.
4. Kazlauskas Gintaras, *Vilniaus m. Literatūrinio A. Puškino muziejaus dvylikos žvakių šviestuvo su žibaline lempa restauravimo darbų programa ir metodika*, 1986, RKPRT Taikomosios dailės ir skulptūros sekcija.

Asmeninis menotyrininko Gintauto Žalėno archyvas

1. Gintautas Žalėnas, *Marijampolės Šv. Mykolo bažnyčios istorinis menotyrinis aprašymas*, 2007.

Kultūros paveldo centro Duomenų skyriaus Kilnojamųjų objektų poskyrio archyvas

Žalėnas Gintautas, *Pagalbinė metodinė priemonė dailės paminklų pasams užpildyti: Taikomoji dailė*, Kaunas: 1986.

Surdokaitė-Vitienė Gabija, Dailės kūrinių aprašai 2014 m.: Uk38186, Uk38184, Uk38185, KPC KOPA.

Stankevičienė Regimanta, Dailės kūrinių aprašas Uk13515, 2012 m., KPC KOPA.

Stankevičienė Regimanta, Dailės kūrinių aprašai 2013 m.: Uk36960, Uk37252, Uk37253, Uk37254, Uk37255, Uk37257, Uk37259, KPC KOPA.

Valtaitė-Gagač Alantė, Dailės kūrinių aprašai 2013 m.: Uk37256, Uk37766, KPC KOPA.

Vanagininė Žibutė, Dailės kūrinių aprašai 1999 m.: Uk26910, Uk26915, Uk26929, Uk26933, Uk26939, Uk26943, Uk26945, KPC KOPA.

Vanagininė Žibutė, Dailės kūrinių aprašai 2001 m.: Uk26614, Uk26616, KPC KOPA.

Vanagininė Žibutė, Dailės kūrinių aprašai 2002 m.: Uk8039, Uk8406, Uk29437, Uk29438, KPC KOPA.

Vanagininė Žibutė, Dailės kūrinių aprašas, Uk8435, 2003 m., KPC KOPA.

Verksnienė Jadvyga, Dailės kūrinių aprašai 2002 m.: Uk28355, Uk29387, KPC KOPA.

Verksnienė Jadvyga, Dailės kūrinių aprašai 2003 m.: Uk28353, Uk28357, KPC KOPA.

Vitkauskienė Rūta, Dailės kūrinių aprašas Uk25874, 2000 m., KPC KOPA.

Žalėnas Gintautas, Dailės kūrinių aprašai 2001 m.: Uk26309, Uk26772, KPC KOPA.

Žalėnas Gintautas, Dailės kūrinių aprašai 2002 m.: Uk7632, Uk8577, Uk28424, KPC KOPA.

KPC KOPA, kartoteka, LA159/40.

KPC KOPA, kartoteka, LA310/3.

KPC KOPA, kartoteka, DR29.

KPC KOPA, kartoteka, DR382.

KPC KOPA, kartoteka, DR399.

KPC KOPA, kartoteka, DR594.

KPC KOPA, kartoteka, DR746.

KPC KOPA, kartoteka, DV129.

KPC KOPA, kartoteka, DV130.

KPC KOPA, kartoteka, DV131.

KPC KOPA, kartoteka, DV197.

KPC KOPA, kartoteka, DV352.

KPC KOPA, kartoteka, DV408.

KPC KOPA, kartoteka, DV437.

KPC KOPA, kartoteka, DV579.

KPC KOPA, kartoteka, DV952.

KPC KOPA, kartoteka, DV1136.

KPC KOPA, kartoteka, DV1433.

KPC KOPA, kartoteka, DV2367.

KPC KOPA, kartoteka, DV2561

KPC KOPA, kartoteka, DV3397.

KPC KOPA, kartoteka, DV3814.

IKONOGRAFINIAI ŠALTINIAI

Kultūros paveldo centro Duomenų skyriaus Kilnojamųjų objektų poskyrio archyvas

- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia, 2008.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Bagaslaviškio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia, 2003.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Birštono Šv. Antano Paduviečio bažnyčia, 2010.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Eržvilko Šv. Jurgio bažnyčia, 2013.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Gintališkės Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia, 2011.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Ilguvos Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia, 2006.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Janapolės Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia, 2011.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Kėdainių Šv. Juozapo bažnyčia, 2005.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Kudirkos Naumiesčio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia, 2012.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Kurtuvėnų Šv. apaštalo Jurgio bažnyčia, 2014.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Pavandenės Šv. Onos bažnyčia, 2011.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Rietavo Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia, iv. metai.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Salų Šv. Kryžiaus bažnyčia, 2013.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Seirijų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia, 1968.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Šlienavos Švč. Mergelės Marijos apsilankymo bažnyčia, 1997.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Veliuonos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia, 2014.
- KPC KOPA, fotografijų aplankas, Vilniaus Šv. Jono bažnyčia, 2011.

Kultūros paveldo centro prie Kultūros paveldo departamento archyvas

- Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia, 1936 m., f. 44, neg. Nr. 1698.
- Šv. Kotrynos bažnyčia Vilniuje, f. 44, neg. Nr. 621.
- Šv. Kotrynos bažnyčia Vilniuje, 1969 m., f. 44, neg. Nr. 969.
- Šv. apaštalu Petro ir Povilo bažnyčios Vilniuje sietynas, fot. J. Buľhak, 1920–1939 m., f. 44, neg. Nr. 1457.
- Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia Vilniuje, f. 44, neg. Nr. 1080.
- Šv. Pranciškaus Asyžiečio (*Bernardinų*) bažnyčia Vilniuje, f. 44, neg. Nr. 3536.

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus

- Vaitkuškio dvaro rūmų interjeras. XIX a. pab.–XX a. pr. fotografijos:
Ta-5192, alb. Nr. 3, f. 136; Ta-5236, alb. Nr. 53, f. 3697, 3708.

LCVA Fotodokumentų skyrius

Beržėnų dvaro valgomasis 1901 m., neg. Nr. 11816.

Pakruojo dvaro rūmų salė, fot. Stasys Vaitkus, 1938 m., neg. Nr. 11 446³³.

Sietynas Vilniaus Arkikatedros (tuomet Paveikslų galerija) centrinėje navoje, fot.

Mečislovas Sakalauskas, 1976 m., neg. Nr. 10619-6.

Šiaulių „Aušros“ muziejus

Beržėnų dvaro svetainė, fot. Jonas Dvariškis, 1935 m., neg. Nr. 1764.

Molėtų krašto muziejaus archyvas

Alantos dvaro interjero fotografijos, neg. Nr. Owanta 06, 08.

LMAVB RSS

LMAVB RSS, f. 320–1498, 1499 – *Lenz & Fils* firmos sietynų piešiniai.

Lenkijos nacionalinio paveldo instituto archyvas

Sietynai Vormedytės (lenk. Orneta) Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje – kortelės

Nr. WRM 000 000 007 037, ELX 000 002 238.

Sietynas Gdansko Šv. Kotrynos bažnyčioje – kortelės Nr. PMR 000 000 002 531.

Sietynas Gdansko Šv. Mikalojaus bažnyčioje – kortelės Nr. PMR 000 000 002 768.

Sietynas Gdansko Švč. Mergelės Marijos katedroje – kortelės Nr. PMR 000 000 003 772.

Sietynas Gdansko Švč. Mergelės Marijos katedroje – kortelės Nr. PMR 000 000 003 773.

Sietynas Pamario kaimo bažnyčioje – kortelės Nr. WRM 000 000 007 812.

Sietynas Vydminų (Wydmíny) Kristaus Išganytojo bažnyčioje – kortelės

Nr. WRM 000 000 011 223.

LITERATŪRA

1. Adam Adolf, Berger Rupert, *Pastoralliturgisches Handlexikon*, Freiburg: Herder, 1990.
2. Adomonis Tadas, Čeburėnas Klemensas, *Lietuvos TSR dailės ir architektūros istorija*, t. 1, Vilnius: Mokslas, 1987.
3. Aftanazy Roman, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 3, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolinskich Wydawnictwo, 1992;
4. Aftanazy Roman, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolinskich Wydawnictwo, 1992;
5. *Album zabytkow ewangelickich w Wilnie*, Wilno: 1929.
6. Allemande Henry Rene, *Histoire du Luminaire: Depuis L'epoque romaine jusqu'au XIX siècle*, Paris: A. Picard, 1891.
7. *Artefakt und Naturwunder: Das Leuchterweibchen der Sammlung Ludwig*, Germany: Kerber Christof Verlag, 2011.
8. *Artificial Sunshine: A Social History of Domestic Lighting*, Aylesbury: National trust, 2002.
9. Bénazeth Dominique, *Catalogue général du Musée copte du Caire*, t. 1: Objets en métal, Le Caire: Institut Français D'archéologie Orientale, 2001.
10. Bielinienė Janina, Keliautojas žingėdus, in: *Vilniaus dailės akademijos informacinis biuletenis*, 2007 04, Nr. 4/5 (149/ 150), p. 7.
11. Bilys Stasys, *Pirmosios elektrinės Lietuvoje*, d. 1, Vilnius: Trys žvaigždutės, 2011.
12. *Biržų grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2008.
13. Brožova Jarmila, 270 years of the production of Bohemian crystal lighting fixtures in the Kamenický Šenov, in: *New glass review*, No. 49 (1), 1994, p. 7–16.
14. Brožova Jarmila, Bohemian crystal chandeliers of the 18th century, in: *Glass Review*, v. 36, 1981, No. 2, puslapiai nenumėruoti.
15. Brožova Jarmila, Bohemian crystal chandeliers of the 19th century, in: *Glass Review*, v.38, 1983, No. 3, p. 18–22.
16. Buczkowski Kazimierz, *Dawne szkła artystyczne w Polsce*, Muzeum narodowe w Krakowie, 1958.
17. Čaplinskas Antanas Rimvydas, *Vilniaus istorija: Legendos ir tikrovė*, Vilnius: Charibdė, 2010.
18. Ceškaitė-Brėdikienė Laimutė, *Dizaino raida nuo Morriso iki Morrisono*, Vilnius: VDA leidykla, 2008.
19. Chrzanowska Anna, Wiszące świeczniki szklane z XVIII i XIX wieku na Dolnym

- Śląsku, in: *Rocznik Sztuki Śląskiej*, t. 8, Wrocław: 1971, p. 107–113.
20. *Country House Lighting: 1660–1890*, Great Britain: Leed city art galleries, 1992.
 21. Čaplinskas Antanas Rimvydas, *Vilniaus istorija: legendos ir tikrovė*, Vilnius: Charibdė, 2010.
 22. *Dailės žodynas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 1999.
 23. Dillon Maureen, *Artificial Sunshine: A Social History of Domestic Lighting*, Great Britain: The National Trust, 2002.
 24. *Dr. Jonas Basanavičius 1851–1927*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, 2009.
 25. Dubrowska Małgorzata, Artystyczne brązownictwo warszawskie 1900–1939: Prezentacja fabryk, zakładów, pracowni, in: *Rzemiosło artystyczne. Materiały Sesji Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Warszawa: Fundacja ATK, 1996.
 26. Dubrowska Małgorzata, Sołtan Andrzej, *Brązownictwo Warszawskie XIX i XX wieku: od Norblina do Łopienskich*, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 1999;
 27. Fleming John, Honour Hugh, *Dictionary of the Decorative Arts*, New York: Harper and Row, 1977.
 28. Gutowska-Dudek Krystyna, *Rysunki z wilanowskiej kolekcji Potockich w zbiorach Biblioteki Narodowej*, t. 4: Anonimy oraz Supplement, Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2004.
 29. Heintschel Hella; Dawid, Maria, *Lampen, Leuchter, Laternen seit der Antike*, Innsbruck: Pinguin Verlag, 1975.
 30. Holubiec W. Jerzy, *Polskie lampy i świeczniki*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo, 1990.
 31. *Istorijos archyvas, t. 1, XVI a. Lietuvos inventoriai*, Kaunas, 1934.
 32. Jan Bułhak, *Vilnius, kn. 3: Įvykiai ir žmonės. Apylinkės*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2011.
 33. Janonienė Rūta, *Jonas Rustemas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999.
 34. Jarmuch Kurt, *Lichter leuchten in Abendland: Zweitausend Jahre Beleuchtungskörper*, Germany: Braunschweig: Klinkhardt & Biermann, 1967.
 35. Jovaiša Liudas, *Šiaurės Indija Žemaičių žemėje: katalikiškoji reforma Žemaičių vyskupijoje*, Vilnius: Aidai, 2013.
 36. Jučas Mečislovas, *Baudžiavos irimas Lietuvoje*, Vilnius: Mintis, 1972.
 37. Juškevičius Adomas, Maceika Juozas, *Vilnius ir jo apylinkės*, Vilnius: Mintis, 1991.
 38. Kačinskienė Klaudija, Mažeikienė Ona, *XV–XX a. pr. apšvietimo priemonės*, Vilnius: Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejus, 1980.
 39. *Kaišiadorių muziejus: 1998–2003*, Kaišiadorys: Kaišiadorių muziejus, 2003.

40. *Kaišiadorių vyskupija ir jos sakralinis paveldas*, sudaryt. Svetlana Poligienė, Vilnius: Savastis, 2006.
41. *Kalbos patarimai*, kn. 4: Leksika: 1. Skolinių vartojimas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
42. Kasprzak J. Aleksandra, Stiklo gamyba ir meninis stiklas klasicizmo laikotarpiu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, in: *Vilniaus klasicizmas: Parodos katalogas*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2000, p. 324.
43. *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. 8, część 1, Miasto Gdańsk, Głównie miasto, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 2006.
44. Klappenbach Käthe, *Kronleuchter: Mit Behang aus Bergkristall und Glas sowie Glasmarmkronleuchter bis 1810*, Berlin: Akademie Verlag, 2001.
45. *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, sudaryt. Dalia Ramonienė, Vilnius: VDA leidykla, 1997.
46. Laučkaitė Laima, *Vilniaus dailė XX amžiaus pradžioje*, Vilnius: Baltos lankos, 2002.
47. *Lietuvos architektūros istorija*, t.1, Vilnius: Mokslo, 1987.
48. *Lietuvos dailininkų žodynas XVI–XVIII a.*, t. 1, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2005.
49. *Lietuvos energetika*, iki 1940 m., t. 1, Vilnius: Mokslo, 1982.
50. *Lietuvos sakralinė dailė*, t. 1: Vilkaviškio vyskupija, kn. 4: Aleksoto dekanatas, sudaryt. Gražina Marija Martinaitienė, Vilnius: Gervelė, 2000.
51. *Lietuvos sakralinė dailė*, t. 2: Šiaulių vyskupija, d. 1: Joniškio dekanatas, kn. 2: Juodeikiai–Rudiškiai, sudaryt. Dalia Vasiliūnienė, Skirmantė Smilingytė-Žeimienė, Vilnius: Gervelė, 2012.
52. *Lietuvos sakralinės dailės katalogas*, t. 1: Vilkaviškio vyskupija, kn. 6: Šakių dekanatas, d. 1: Barzdai–Lukšiai, sudaryt. Regimanta Stankevičienė, Gabija Surdokaitė, Vilnius: Gervelė, 2006;
53. Lileyko Jerzy, *Przebudowa grodzieńskich pałaców Batoriańskiego i Sapieżyńskiego na gmach sejmowy w 1717–1718 roku*, in: *Między Padwą a Zamościem*, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 1993, s. 263–282.
54. Łowmiański Henryk, *Akty cechów wileńskich, 1495-1759*, t.1-2, Wilno, 1939.
55. Lyberis Antanas, *Sinonimų žodynas*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2002.
56. Marriacher Giovanni, *Lampade e lampadari in Italia: dal Quattrocento all'Ottocento*, Milano: A. Vallardi, 1981.
57. *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, część 2, t. 1: *Kościoty i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa nowogródzkiego*, Kraków: Międzynarodowe centrum kultury w Krakowie, 2003.

58. *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, część 2, t. 2: *Kościoty i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa nowogródziego*, Kraków: Międzynarodowe centrum kultury w Krakowie, 2006.
59. *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, część 3, t. 3: *Kościoty i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa wileńskiego*, Kraków: Międzynarodowe centrum kultury w Krakowie, 2010.
60. Matusakaitė Marija, *Lietuvos skulptūra iki XVII a. vidurio*, Vilnius: Aidai, 2007.
61. Matusakaitė Marija, *Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*, Vilnius: Baltos lankos, 1998.
62. McCafferty Kerri, *The Chandelier Through The Centuries*, Korea: Vissi d'Arte Books, 2007.
63. Melchior-Bonnet Sabine, *Veidrodžio istorija*, Vilnius: Baltos lankos, 2005.
64. Metford J. C. J., *Krikščionybė: realijos ir legendos*, Vilnius: Alma littera, 2001.
65. Miškinis Algimantas, 1921–1936 m. žemės ūkio ir pramonės parodos Kaune bei jų architektūra, in: *Kauno istorijos metraštis*, t. 3, Kaunas: VDU leidykla, 2002, p. 157–184.
66. Mortimer Martin, *The English Glass Chandelier*, England: Antique Collectors' Club Ltd, 2000.
67. Morzy Józef, Geneza i rozwój cechów Wileńskich do końca XVII w., in: *Zeszyty naukowe uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Historia*, z. 4, Poznań: 1959.
68. Mulevičiūtė Jolita, Moderniojo amatininko idėja pobaudžiavinėje Lietuvoje, in: *Kultūrologija*, kn. 9, Vilnius, 2002, p. 226–252.
69. Nakas Algimantas; Pruskus, Valdas, *Petras Vileišis: inžinierius, kultūrininkas, verslininkas*, Vilnius: Technika, 2001.
70. Natalevičienė Lijana, Amatų sąjūdis XIX a. pabaigos–XX a. pradžios Lietuvoje: tautinis aspektas, in: *Meno istorija ir kritika*, Nr. 4: *Menas ir tapatumas*, Kaunas, 2008, p. 88–100.
71. Natalevičienė Lijana, Dailė žemės ūkio parodose XIX a. pabaigoje–XX a. I pusėje, in: *Menotyra*, Nr. 4 (25), 2001, p. 23–28.
72. Natalevičienė Lijana, Sietynas, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 21, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2012, p. 614.
73. *New international illustrated Encyclopedia of Art*, vol. 5, New York: Greystone press, 1988.
74. Newman Harold, *An illustrated dictionary of glass*, London: Thames and Hudson, 1978.
75. *Paminklų sąvadas*, Vilnius, 1988.

76. Paprocka-Gajek Joanna, *Platery warszawskie w latach 1822–1914: Asortyment, odbiorca i obyczaj*, Warszawa: Muzeum Pałac w Wilanowie, 2010.
77. Perry John Tavenor, *Dinanderie: a history and description of medieval art work in copper, brass and bronze*, London: George Allen&Sons, 1910.
78. Plungė ir Rietavo kunigaikščiai Oginskiai, in: *Žemaičių žemė*. 2005, Nr. 4.
79. *Polskie szkło do połowy XIX wieku*. Wrocław: Polskie Rzemiosło i Polski Przemysł, 1987.
80. Preišegalavičienė Lina, *Interjeras tarpukario Lietuvoje: veiksniai, formos, tendencijos (1918–1940 m.)*: daktaro disertacija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2014.
81. Ragauskas Aivas, *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antrojoje pusėje (1662–1702 m.)*, Vilnius: Diemedžio leidykla, 2002.
82. Rodov Ilia, The Eagle, its Twin Heads and Many Faces: Synagogue Chandeliers Surmounted by Double-Headed Eagles, in: *Studia Rosenthaliana: Jewish Ceremonial Objects in Transcultural Context*, vol. 37, Belgija: Peeters Publishers, 2004.
83. Rupeikienė Marija, *Lietuvos sinagogų architektūra*, Kaunas: Technologija, 2000.
84. Samalavičius Stasys, XVII–XVIII a. Vilniaus miestiečių butų sienų puošybos ir vidaus apšvietimo elementai, in: *Vilniaus miesto kultūra ir kasdienybė XVII–XVIII amžiuose*, Vilnius: Edukologija, 2011.
85. Samalavičius Stasys, XVII–XVIII a. Vilniaus miestiečių butų sienų puošybos ir vidaus apšvietimo elementai, in: *Architektūros paminklai*, t. 10, 1987, p. 15–29.
86. Semaškaitė Ingrida, *Dvarai*, Vilnius: Algimantas, 2008.
87. Smilingytė Skirmantė, XX a. pradžios bažnytinių reikmenų dirbtuvių apžvalga, in: *Kultūros istorijos tyrinėjimai*, t. 4, Vilnius, 1998, p. 199–229.
88. Smith John P., *The Art of Enlightenment: A history of glass chandelier manufacture and design*, London: Mallett, 1994.
89. Snitkuvienė Aldona, *Raudondvaris: Grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
90. Supruniuk Anna, Supruniuk Mirosław Adam, *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie w fotografiach 1919–1939*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2009.
91. Šinkūnaitė Laima, *Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo) bažnyčia*, Kaunas, 2005.
92. Širkaitė Jolanta, Tytuvėnų dvaras ir dailininkė Sofija Romerienė, in: *Tytuvėnai. Istorija, kultūra, meno paminklai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006.
93. Škiudienė Rita, Tam tikri auksakalystės broožai, in: *Primityvumas mene*, Vilnius: Gervelė, 1999, p. 334–365.
94. *Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde*, t. 2, Lwow: drukarnia zakład Ossolinskich, 1855.

95. *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 12, L – Łżywy, Wrocław: Ossolineum, 1979.
96. *The Dictionary of Art*, vol. 6, Hong Kong: Grove, 1998.
97. *The Grove Encyclopedia of Decorative Arts*, vol. 2, USA: Oxford University Press, 2006.
98. *The Oxford Companion to the Decorative Arts*, New York: Oxford University Press, 1975.
99. Užuotaitė Indrė, Istoriniai veidrodžiai Lietuvoje, in: *Kultūros paminklai*, Nr. 15, Vilnius: Savastis, 2010, p. 129–145.
100. Valtaitė Alantė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynų paveldas Lietuvoje, in: *Kultūros paminklai*, Nr. 14, Vilnius: Savastis, 2009, p. 82–99.
101. Valtaitė Alantė, Sietynas, in: *Lietuvos sakralinė dailė, t. 5: Knygos, Dokumentai, Parodos kronika, XI–XX a.*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2009, p. 131.
102. Valtaitė Alantė, XIX a. antros pusės–XX a. pirmos pusės sietynų gamyba pramoninėse Europos dirbtuvėse ir jų paveldas Lietuvoje, in: *Acta Academiae Artium Vvilnensis*, 2011, t. 61, *Tekstai apie dizainą: lietuviški ir tarptautiniai kontekstai*, p. 63–75.
103. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 19, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2011, p. 553.
104. Vitkauskienė Birutė Rūta, Laucevičius Edmundas, Lietuvos auksakalystė: XV–XIX amžius, Vilnius: Baltos lankos, 2001.
105. Vitkauskienė Birutė Rūta, Vilniaus vyskupo Eustachijaus Valavičiaus rezidencija Verkiuose, in: *Acta Academiae Artium Vvilnensis*, Vilnius, 2009, t. 55, *Lietuvos dvarai: kultūros paveldo tyrinėjimai*, p. 23–51.
106. Westropp M. S. Dudley, *Irish glass*, London: Herbert Jenkins, 1920.
107. XVIII–XX a. apšvietimo priemonės Šiaulių „Aušros“ istorijos ir etnografijos muziejuje: katalogas. Šiauliai: „Aušros“ istorijos ir etnografijos muz., 1986.
108. *Žemaičių praeitis: Renavas*, t. 9, Vilnius: VDA leidykla, 2001.
109. Д. Струков, Альбом рисунков, 1864-1867, Минск: Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2011.
110. Дементьева Людмила Ароновна, Московская художественная бронза первой половины XIX века, *Художественный металл России*, Москва: 2001, с. 300–309.
111. Соловьев К. А., *Русская осветительная арматура XVIII–XIX вв.*, Москва: Архитектура и градостроительство, 1950.
112. Сычев Игорь, *Русская бронза: Энциклопедия русского антиквариата*, Москва: Трилистник, 2003 г.

Prieigos per internetą:

1. 300 years of heritage, in: *Meissen Couture*, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-05-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.meissen.com/en/world-meissen-couture/maison-meissen-couture/300-years-heritage/>>.
2. About The Society, in: „*LIGHT and GLASS*“ *European society, documentation centre for chandeliers, light and lighting*, [interaktyvus], 2009 07 03, [žiūrėta 2014-05-08]. Prieiga per internetą: <<http://www.lightandglass.eu/about/>>.
3. *Baccarat* [interaktyvus], [žiūrėta 2012-12-04]. Prieiga per internetą: <<http://us.baccarat.com/>>.
4. Boleslavos ir Edmundo Zdanovskių 1930–1940 m. bažnyčių fotografijos (LDM, FiN-42, FiN-120), in: Virtuali paroda „Vilniaus elegijos“. Lietuvos dailės muziejus, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-01 15]. Prieiga per internetą: <http://www.ldm.lt/VPG/Elegijos_2009_virt_1_2.htm>.
5. Brummagen, in: *Birminghamuk.com – Voice Of The West*, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.birminghamuk.com/brummagen.html>>.
6. Chandeliers: Jewels of Light: 02.12.2010–27.03.2011, in: *Museum Bellerive*, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-01-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.museum-bellerive.ch/en/exhibitions/review/2011/chandeliers/>>.
7. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus], šeštas (trečias elektroninis) leidimas, [žiūrėta 2015-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt>>.
8. Karolis Kučiauskas, Energetika, in: *Energetikos ir technikos muziejus*, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-08-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.emuziejus.lt/paveldas/lt/energetikos-paveldas>>.
9. Kur tarpukariu buvo eksportuojami „skarmalai“, in: *Lietuvos statistikos departamento tinklaraštis*, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: <<https://statistikouzasai.wordpress.com/2014/04/11/kur-eksportuojami-skarmalai/#more-350>>.
10. Laura Balboni, Paolo Corradini, Angelo Landi, Artificial light in the aristocratic palaces in the Po valley: Remarks on the lighting devices between the 17th and the 18th century, in: „*Light and Glass*“, *European Society and Documentation centre for Chandeliers, Light and Lighting*, [interaktyvus], 2010 02 22, [žiūrėta 2014-08-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.lightandglass.eu/2010/articles/artificial-light-in-the-aristocratic-palaces-in-the-po-valley/>>.
11. Morta Baužienė, Laikmetis, neogotika ir Palangos bažnyčios architektas Karlas Eduardas Strandmannas, in: *Regionų kultūrinių iniciatyvų centras*, [interaktyvus], 2007 09 13, [žiūrėta 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.baltu.lt/Kuo_mes_idomus_pasauliui/MB_tekstas.htm>.

12. Nekrašienė Jūratė, Dvarų turtai Kėdainių krašto muziejaus rinkiniuose, in: *Lietuvos muziejai*. 2004 m. Nr. 2–3. Rūmai, dvarai, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: <http://www.museums.lt/zurnalas/2004%272_3/Lietuvos_muziejai_2004_Nr2_3.htm>.
13. R. W. Winfield, in: *Grace's Guide – The Best of British Engineering 1750–1960*, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-02-17]. Prieiga per internetą: <http://www.gracesguide.co.uk/wiki/R._W._Winfield>.
14. *Revolutionary Players*, [interaktyvus], [žiūrėta 2012-12-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.search.revolutionaryplayers.org.uk>>.
15. Samuel S. Messenger & Sons, in: *The Oldcopper website*, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-02-25]. Prieiga per internetą: <http://www.oldcopper.org/messenger_&_sons.htm>.
16. Sèvres porcelain, in: *Encyclopedia Britannica*, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-10-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/536854/Sevres-porcelain>>.
17. „Šiaulių Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčios didysis altorius“, Atviruko leidėjas Kostas Cerpinskis, apie 1925–1927 m., in: Facebook, *Lietuva senose fotografijose, Albumas „II – Šiauliai (iki 1945 m.)“*, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.427214376975.209632.221806776975&type=3>>.
18. Vaidas Petrusis, Karininkų ramovė Kaune, in: *Architektūros ir urbanistikos tyrimų centras*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-01 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.autc.lt/lt/architekturos-objektai/881>>.
19. Workshop of majolica, in: *Museum w Nieborowie i Arkadii*, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-05-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.nieborow.art.pl/article.php?id=22>>.
20. Александр Беляновский, Да будет свет! И нефть, и пиронафт..., in: *Информационное выставочное агентство „ИнформЭКСПО“*, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-03-16]. Prieiga per internetą: <http://www.informexpo.ru/new/view_content.php?id=1867>.
21. Адольф Моран и его дело, in: *Антикварный Салон «Серафим»*, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.serafim.com.ua/adolf-moran-i-ego-delo/>>.
22. Мир художественной бронзы, in: *веб-сайт фирма «КОНСТАНТА»*, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.constant.com.ru/articles/article.php?id=17>>.
23. Русский Барбедьен, in: *Антикварный Салон «Серафим»*, [interaktyvus], [žiūrėta 2011-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.serafim.com.ua/russkij-barbeden/>>.

24. Т. В. Серпинская, О. А. Федосеева, Штанге–Мельцеры. *К вопросу истории семейного предприятия*, in: Государственный музей-заповедник «Царское Село», [interaktyvus], [žiūrēta 2013-09-11]. *Prieiga per internetą*: <<http://tzar.ru/science/research/shtange>>.

SANTRUMPOS

Archyvai ir bibliotekos

AGAD – Archiwum *Główny* Akt Dawnych (Senųjų aktų archyvas)

BNW CDŹS – Biblioteka Narodowa w Warszawie, Zakład *Dokumentów Życia Społecznego* (Lenkijos nacionalinė biblioteka, kasdienybės dokumentų skyrius)

ISPAN – Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk (Lenkijos mokslų akademijos Meno institutas)

KPC KOPA – Kultūros paveldo centro Duomenų skyriaus Kilnojamųjų objektų poskyrio archyvas

LVCA – Lietuvos valstybės centrinis archyvas

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

LMAVB RS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius

LMAVB RSS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyrius

VAA – Vilniaus apskrities archyvas

VUB RS – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius

Muziejai ir įstaigos

AKM – Alytaus krašto muziejus

KKM – Kėdainių krašto muziejus

KM – Kaišiadorių muziejus

LDM – Lietuvos dailės muziejus

LNМ – Lietuvos nacionalinis muziejus

NČDM – Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus

RKPRT – Respublikinis kultūros paminklų restauravimo trestas

SBA – Salantų bažnyčios archyvas

ŠAM – Šiaulių „Aušros“ muziejus

TIM – Trakų istorijos muziejus

ŽMA – Žemaičių muziejus „Alka“

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS:

1. Karūninis sietynas. XI a. II pusė. Hildesheimo katedra, Vokietija. Fot. Frank Kaiser, 2008 m. Reprodukuota iš: Hezilo Candelabrum, in: *Trek Earth*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-01-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.trekearth.com/gallery/Europe/Germany/West/Niedersachsen/Hildesheim/photo995690.htm>>.
2. Karūninis sietynas Gerardo ter Borcho 1648 m. paveiksle „Vestfalijos taikos sutartis“. Reprodukuota iš: Wikimedia Commons, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-01-21]. Prieiga per internetą: <[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Westfaelischer_Friede_in_Muenster_\(Gerard_Terborch_1648\).jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Westfaelischer_Friede_in_Muenster_(Gerard_Terborch_1648).jpg)>.
3. *Polycandelon* šviestuvai. VI–VIII a., Rytų Viduržemio jūros regionas. Hagos municipalinis muziejus, Nyderlandai. Reprodukuota iš: Aelfgifu verch Morgan, *Byzantine Polycandelon*, [interaktyvus], [žiūrėta 2013-11-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.heavene.org/polycandelon.html>>.
4. Pakabinamas Bizantijos imperijos laikų šviestuvai. Koptų muziejus Kaire, inv. Nr. 1618. Reprodukuota iš: Dominique Bénazeth, *Catalogue général du Musée copte du Caire*, t. 1: Objets en métal, Le Caire: Institut Français D'archéologie Orientale, 2001, p. 206.
5. Pakabinamas Bizantijos imperijos laikų sietynas. Koptų muziejus Kaire, inv. Nr. 5871. Reprodukuota iš: Dominique Bénazeth, *Catalogue général du Musée copte du Caire*, t. 1: Objets en métal, Le Caire: Institut Français D'archéologie Orientale, 2001, p. 219.
6. Karūninio-kamieninio tipo sietynas. Reprodukuota iš: Krystyna Gutowska-Dudek, *Rysunki z wilanowskiej kolekcji Potockich w zbiorach Biblioteki Narodowej*, t. 4: Anonimy oraz Suplement, Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2004, p. 139.
7. Kamieninis sietynas. XV a. pab., Dinanas (Dinant). Metropolitenos meno muziejus, Niujorkas. Reprodukuota iš: Chandelier, in: The Metropolitan Museum of Art, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-04-11]. Prieiga per internetą: <<http://metmuseum.org/collections/search-the-collections/471286?img=1>>.
8. Kamieninio sietyno pirmtakas – *candlebeam*. Karaliaus Renė turnyrų knygos iliustracija, 1460 m. Reprodukuota iš: Lisette la Roux Projects, in: *Flickr*, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-01-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.flickr.com/photos/larouxprojects/4133050033/sizes/o/in/photostream/>>.
9. Gotikinis sietynas su ažūrinio koplytėlės formos kamienu ir Švč. Mergelės Marijos skulptūrele. 1450–1570 m., Pietų Nyderlandai. Metropolitenos meno muziejus, Niujorkas. Reprodukuota iš: Chandelier with tabernacle, in: Metropolitan Museum of Art, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://www>>.

- metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/460975?rpp=30&pg=1&ft=chandelier&pos=11 >.
10. Kamieninis gotikinis sietynas Jano van Eycko 1434 m. paveiksle „Arnolfini vedybos“. Reprodukuota iš: Wikipedia Commons, [interaktyvus], [žiūrėta 2013-05-11]. Prieiga per internetą: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_van_Eyck_001.jpg>.
 11. Kamieninis Nyderlandų tipo sietynas. XVII amžius. Brėmeno Šv. Onos bažnyčia, Vokietija. Fot. Jürgen Howaldt, 2007 m. Reprodukuota iš: Wikimedia Commons, [interaktyvus], [žiūrėta 2013-01-21]. Prieiga per internetą: <<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:StAnsgariiBremen-08a.jpg>>.
 12. Kamieninis barokinis sietynas Gerardo Dou 1663 m. paveiksle „Serganti moteris“. Reprodukuota iš: Wikimedia Commons, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-03-21]. Prieiga per internetą: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gerrit_Dou_-_De_waterzuchtige_vrouw.jpg>.
 13. Kamieninio tipo Murano stiklių sietynas *chiocche* (gėlių puokštė). Apie 1730 metus. Hinterglauchau pilies ir meno kolekcijų muziejus, Glauchau, Vokietija. Reprodukuota iš: Käthe Klappenbach, *Kronleuchter: Mit Behang aus Bergkristall und Glas sowie Glasarmkronleuchter bis 1810*, Berlin: Akademie Verlag, 2001, p. 76.
 14. Kamieninis krepšelio tipo sietynas. XIX a. pab., Prancūzija. Reprodukuota iš: A french gilt-bronze and glass lustre chandelier, in: *Christie's, The Art People*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-01-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.christies.com/lotfinder/furniture-lighting/a-french-gilt-bronze-and-glass-lustre-chandelier-5591718-details.aspx?from=searchresults&intObjectID=5591718&sid=6649b6cb-6280-459e-97e4-e39e667aae4f>>.
 15. Kamieninis kaskados tipo sietynas. XIX a. I ketv., Anglija. Reprodukuota iš: Martin Mortimer, *The English Glass Chandelier*, England: Antique Collectors' Club Ltd, 2000, p. 21.
 16. Meliuzina. Apie 1510–1515 metus. Viurburgo (Würzburg) muziejus, Vokietija. Reprodukuota iš: *Artefakt und Naturwunder: Das Leuchterweibchen der Sammlung Ludwig*, Germany: Kerber Christof Verlag, 2011, p. 25.
 17. Sietynas iš ragų su Kristaus figūra Lucaso Cranacho jaunesniojo 1540 m. graviūroje „Šv. Paulius“. Reprodukuota iš: *Artefakt und Naturwunder: Das Leuchterweibchen der Sammlung Ludwig*, Germany: Kerber Christof Verlag, 2011, p. 142.
 18. Elnio galvos formos sietynas, aversas ir reversas. 1617 metai. Vydminų (Wydminy) Kristaus Išganytojo bažnyčia, Lenkija. Reprodukuota iš: Lenkijos nacionalinio paveldo instituto archyvas (Archiwum Narodowy Instytut Dziedzictwa), Nr. WRM 000 000 011 223.

19. Karkasinio tipo sietynas. XVIII a. 6–7 deš., Thomo Chippendale'o (1718–1779) projektas, Anglija. Reprodukuota iš: Kurt Jarmuch, *Lichter leuchten in Abendland: Zweitausend Jahre Beleuchtungskörper*, Germany: Braunschweig: Klinkhardt & Biermann, 1967, p. 312.
20. Karkasinis ažūrinio rutulio formos sietynas. 1617 m., meistras G. Benninckas. Gdansko Šv. Mikalojaus bažnyčia. Reprodukuota iš: Lenkijos nacionalinio paveldo instituto archyvas (Archiwum Narodowy Instytut Dziedzictwa), Nr. PMR 000 000 002 768.
21. Karkasinis Marijos Teresės tipo sietynas. 1750 m., Berlynas. Reprodukuota iš: Käthe Klappenbach, *Kronleuchter: Mit Behang aus Bergkristall und Glas sowie Glasarmkronleuchter bis 1810*, Berlin: Akademie Verlag, 2001, p. 265.
22. Aliejinė lempa. I a. pr. Kr.–I a., Pompėja. Nacionalinis muziejus Neapolyje. Reprodukuota iš: Hella Heintschel, Maria David, *Lampen, Leuchter, Laternen seit der Antike*, Innsbruck: Pinguin, 1975, p. 49.
23. Dubeninis sietynas. XIX a. pr., Rusija. Reprodukuota iš: A Russian Neoclassical ormolu and malachite twenty-four-light chandelier, in: *Sotheby's*, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-02-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2012/fine-european-furniture-n08879/lot.179.html>>.
24. Kalnų krištolo karoliukų vėriniais puoštas sietynas. Apie 1700 metus. Reprodukuota iš: Chandelier, in: *The J. Paul Getty Museum*, [interaktyvus], [žiūrėta 2013-10-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.getty.edu/art/gettyguide/artObjectDetails?artobj=6821>>.
25. Giovanni Battista Metellino kalnų krištolu puoštas sietynas. XVIII a. I ketvirtis, Milanai, Italija. Reprodukuota iš: Twelve-light chandelier, in: *The Metropolitan Museum of Art*, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-05-08]. Prieiga per internetą: <<http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/206584>>.
26. Mykolo Petro Radvilos įkurtų Neborovo majolikos dirbutvių sietynai. Reprodukuota iš: I, II – *Tygodnik Illustrowany*, 1884, Nr. 95, p. 268, 269; III – *Klosy*, 1883, Nr. 961, p. 340.
27. Barokinis sietynas Vilniaus Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčioje. Fotografuota apie 1950 m. Reprodukuota iš: Kultūros paveldo centro archyvas, f. 44, neg. Nr. 1080.
28. XVII a. sietynai Drujos Šv. Antano bažnyčioje (kairėje) ir sinagogoje (dešinėje). Dimitrijus Strukovas, 1864–1867 m. Reprodukuota iš: *Д. Струков, Альбом рисунков, 1864-1867*, Минск: Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2011, p. 213.
29. Vilniaus mėsinių cecho sietynas. 1757 m. Fot. J. Buľhak, 1930 m. Reprodukuota iš: Jan Buľhak, *Vilnius: kn. 3: Įvykiai ir žmonės, Apylinkės*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2011, p. 222; il. 201.

30. Seimo podėdziams pritaikyta buv. Sapiegų rūmų salė Gardine: 1717–1718 m. apšvietimo projektas iškilmėms. Reprodukuota iš: Jerzy Lileyko, *Przebudowa grodzieńskich pałaców Batoriańskiego i Sapieżyńskiego na gmach sejmowy w 1717–1718 roku*, in: *Między Padwą a Zamościem*, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 1993, p. 263–282.
31. Salės apšvietimas Šventosios Romos imperijos imperatoriaus Leopoldo I ir Margaritos Terezės vestuvių puotoje, tapytojas Jan Thomas, 1667 m. Reprodukuota iš: Licht Ende des 17. Jahrhunderts, in: „*LIGHT and GLASS*“ *European society, documentation centre for chandeliers, light and lighting*, [interaktyvus], 2014 12 16, [žiūrėta 2015-03-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.lightandglass.eu/2014/articles/licht-ende-des-17-jahrhunderts/>>.
32. Beržėnų dvaro valgomasis 1901 m. Reprodukuota iš: I – LCVA, Fotodokumentų skyrius, neg. Nr. 11816; II – Šiaulių „Aušros“ muziejus, neg. Nr. 10141.
33. Beržėnų dvaro svetainė su sietytais iš briedžio ragų. Fot. Jonas Dvariškis, 1935 m. Reprodukuota iš: Šiaulių „Aušros“ muziejus, neg. Nr. 1764.
34. XVIII a. pab. kriuštulu ir stiklu puoštą A. Tiškevičiui priklausęs sietytas, greičiausiai kabęjęs rūmuose Vilniuje arba Astravo dvare. Reprodukuota iš: Aldona Snitkuvienė, *Biržų grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2008, p. 347.
35. XVIII a. pab.–XIX a. pr. sietytas Vilniaus arkikatedros (tuomet – Paveikslų galerija) centrinėje navoje. Fot. Mečislovas Sakalauskas, 1976 m. Reprodukuota iš: LCVA, Fotodokumentų skyrius, neg. Nr. 10619-6.
36. 1720–1730 m. Bohemijoje arba Dresdene pagamintas karkasinio tipo sietytas. Reprodukuota iš: Käthe Klappenbach, *Kronleuchter: Mit Behang aus Bergkristall und Glas sowie Glasarmkronleuchter bis 1810*, Berlin: Akademie Verlag, 2001. p. 40.
37. Sietytas Šv. Kotrynos bažnyčioje Vilniuje. 1969 m. fotografija. Reprodukuota iš: Kultūros paveldo centro archyvas, f. 44, neg. Nr. 969.
38. Tryškių bažnyčios palėpėje rasti stiklinio paaukuoto sietyto fragmentai. Fot. A. Valtaitė-Gagač, 2012 m.
39. Rusnės evangelikų liuteronų bažnyčia. Fotografuota iki 1944 m. Reprodukuota iš: Rusnė, Šilutės r., in: Facebook – Lietuva senose fotografijose, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-10-10]. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/senos-fotografijos/photos/a.296554296975.157507.221806776975/416217011975/?type=3&theater>>.
40. Sietytai Verkių dvaro Riterių salėje. Vasilijus Sadovnikas, 1848 m. Reprodukuota iš: Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolinskich Wydawnictwo, 1992, p. 406.

41. *Lenz & Fils* firmos sietynų piešiniai. XIX a. I p. Reprodukuota iš: LMAVB RSS, F320–1498, 1499.
42. Vaitkuškio dvaro rūmų salono istoristiniai sietynai. XIX a. pab.–XX a. pr. fotografija. Reprodukuota iš: Nacionalinis. M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Ta-5236, alb. Nr. 53, f. 3697, 3708.
43. Krištolinis / stiklinis Vokės dvaro sietynas. Fotografuota prieš 1939 m. Reprodukuota iš: Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolinskich Wydawnictwo, 1992, p. 401.
44. XIX a. 9–10 deš. Neborovo dirbtuvių keraminis sietynas Albertyno dvare. Fotografuota apie 1915 m. Reprodukuota iš: Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 2, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolinskich Wydawnictwo, 1992, p. 187.
45. Jono Rustemo piešinys „Puota Vilniaus universitete“. XIX a. 1–4 deš. Reprodukuota iš: Rūta Janonienė, *Jonas Rustemas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999, il. Nr. 43.
46. Stiklinių / krištolinių sietynų ir namų apyvokos reikmenų paviljonas 1856 m. pasaulinėje parodoje Paryžiuje. Reprodukuota iš: The 1856 World Fair, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-10-21]. Prieiga per internetą: <<http://forum.nationstates.net/viewtopic.php?f=31&t=206589&start=250>>.
47. 1882 m. Londone vykusios Tarptautinės elektros parodos atgarsiai laikraštyje *The Illustrated London News*, 1882 03 04, Nr. 2235. Reprodukuota iš: *Look and Learn: history picture library*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.lookandlearn.com/history-images/U316445/International-Electric-Exhibition-at-the-Crystal-Palace-Great-Chandelier-in-Alhambra-Court?img=5&search=The+Alhambra+Court+Crystal+Palace>>.
48. 1908 m. viešbučių *Italija* ir *Kontinent* reklamos, kuriose jie skelbiasi turį elektrinį apšvietimą. Reprodukuota iš: A. A. Виноградов, *Путеводитель по городу Вильне и его окрестностям*, 2-е изд., Вильна: 1908, puslapiai su reklamomis nenumeruoti.
49. Pirmosios Šiaurės mugės elektrotechnikos skyriaus ekspozicijos skyriaus fragmentas. Fot. Jan Bułhak, 1928 rugpjūčio 18–rugsėjo 9 d. Reprodukuota iš: Jan Bułhak, *Vilnius: kn. 3: Įvykiai ir žmonės, Apylinkės*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2011, p. 181.
50. Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia: elektros lemputės ir neelektrifikuoti sietynai. 1936 m. fotografija. Reprodukuota iš: Kultūros paveldo centro archyvas, f. 44, neg. Nr. 1698.
51. Sietynai Šv. Pranciškaus Asyžiečio (*Bernardinų*) bažnyčioje Vilniuje. Fotografuota apie 1930–1940 m. Reprodukuota iš: Kultūros paveldo centro archyvas, f. 44, neg. Nr. 3536.

52. Žvakinis sietynas ir žibalinė lempa ant stalo Vaitkuškio dvaro rūmų interjere. XIX a. pab.–XX a. pr. fotografija. Reprodukuota iš: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Ta-5192, alb. Nr. 3, f. 136.
53. Sietynas-žibalinė lempa Alantos dvaro rūmų interjere. 1903–1910 m. fotografija. Reprodukuota iš: Molėtų krašto muziejus, neg. Nr. Owanta 06.
54. Modernus sietynas Jono Basanavičiaus darbo kambaryje Lietuvių mokslo draugijos bibliotekoje. Fot. M. Grossman, 1926 m. Reprodukuota iš: *Dr. Jonas Basanavičius 1851–1927*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, 2009, p. 210–211.
55. W. A. S Bensonos sietynai, XIX a. IV ketvirtis. Reprodukuota iš: Charlotte and Peter Fiell, *1000 Lights: 1787 to Present*, Taschen: 2006, p. 60–63.
56. Žalčio motyvais puoštas sietynas Valkininkų sinagogoje. 1936 m. fotografija. Reprodukuota iš: Marija Rupeikienė, *Lietuvos sinagogų architektūra*, Kaunas: Technologija, 2000, p. 58.
57. Kamieniai sietynai su žalčio formos šakomis Vilniaus universiteto Senato posėdžių kambaryje 1933–1934 m. Reprodukuota iš: Anna Supruniuk, Mirosław Adam Supruniuk, *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie w fotografiach 1919–1939*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2009, fotografija Nr. 86.
58. Sietynas su žalčio formos šakomis Tytuvėnų dvare. 1938 m. Reprodukuota iš: Jolanta Širkaitė, Tytuvėnų dvaras ir dailininkė Sofija Romerienė, in: *Tytuvėnai. Istorija, kultūra, meno paminklai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006, p. 71.
59. Svetainių „sietynai“ *J. Perls un F. Marienfelds* bendrovės apšvietimo priemonių 1932 m. kataloge. Reprodukuota iš: *Elektrisko būvju sabiedrība J. Perls un F. Marienfelds*, Rīgā: Iespiests Valstspapīru spiestuvē, 1932, p. 3, 5, 9, in: Latvijos nacionalinė biblioteka Rygoje, S 621.3–2.
60. Valgomojo „lempa“ *J. Perls un F. Marienfelds* bendrovės apšvietimo priemonių 1932 m. kataloge. Reprodukuota iš: *Elektrisko būvju sabiedrība J. Perls un F. Marienfelds*, Rīgā: Iespiests Valstspapīru spiestuvē, 1932, p. 10, in: Latvijos nacionalinė biblioteka Rygoje, S 621.3–2.
61. Darbo kabineto „lempos“ *J. Perls un F. Marienfelds* bendrovės apšvietimo priemonių 1932 m. kataloge. Reprodukuota iš: *Elektrisko būvju sabiedrība J. Perls un F. Marienfelds*, Rīgā: Iespiests Valstspapīru spiestuvē, 1932, p. 4, 8, in: Latvijos nacionalinė biblioteka Rygoje, S 621.3–2.
62. Sietynai *Elias Palme* dirbtuvių (Čekija) kataloge. XX a. 3 deš. Reprodukuota iš: *Elias*, p. 34, 66, in: VDA SRS, 749.3, GI 33 / 77216.

63. „Paprasti šviestuvai“ *Elias Palme* dirbtuvių (Čekija) kataloge. XX a. 3 deš. Reprodukuota iš: *Elias*, p. 42, in: VDA SRS, 749.3, GI 33 / 77216.
64. „Modernūs šviestuvai“ *Elias Palme* dirbtuvių (Čekija) kataloge. XX a. 3 deš. Reprodukuota iš: *Elias*, p. 42, in: VDA SRS, 749.3, GI 33 / 77216.
65. Inžinieriaus Petro Vileišio *Mekaniškos dirbtuvės* reklama 1902 m. Vilniaus žemės ūkio ir amatų parodos kataloge. Reprodukuota iš: *Каталогъ первой Виленской сельско-хозяйственной и кустарно-промышленной выставки: съ 30 августа по 8 сентября*, Вильна: 1902, puslapiai su reklamomis nenumeruoti.
66. Sietynas G. Roškovskio dirbtuvių (Lenkija) 1928 m. kataloge. Reprodukuota iš: *Fabryka wyrobów brązowych kościelnych i platerowanych G. Roszkowski*, Warszawa, 1928, p. 7, in: BNW CDŽS, XIV A3.
67. Sietynas G. Roškovskio dirbtuvių (Lenkija) 1928 m. kataloge. Reprodukuota iš: *Fabryka wyrobów brązowych kościelnych i platerowanych G. Roszkowski*, Warszawa, 1928, p. 14, in: BNW CDŽS, XIV A3.
68. Šv. apaštalo Petro laivo formos sietynas Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčioje Vilniuje. Fot. J. Bułhak, 1920–1939 m. Reprodukuota iš: Kultūros paveldo centro archyvas. F. 44. neg. Nr. 1457.
69. Neošbravcų draugijos Kūčių vakarienė Tado Vrublevskio bute. Fot. Jan Bułhak, 1912 m. gruodžio 24 d. Reprodukuota iš: Jan Bułhak, *Vilnius: kn. 3: Įvykiai ir žmonės, Apylinkės*, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2011, p. 43.
70. Sietynai *Baccarat* firmos (Prancūzija) apšvietimo priemonių 1903–1904 m. kataloge. Reprodukuota iš: *Compagnie des cristalleries Baccarat*. Paris: 1903–1904, p. 79–80. In: Nacionalinio muziejaus biblioteka Varšuvoje. Szt. Zd. 1904.
71. Sieniniai „veneciško“ stiklo šviestuvai Žemaičių „Alkos“ muziejuje. Fot. A. Valtaitė, 2009 m.
72. Sietynai *Nap D^r. Candiani* (Italija) apšvietimo priemonių ir veidrodžių dirbtuvių 1883 m. kataloge. Reprodukuota iš: *Nap D^r. Candiani*. Venezia, 1883. Reprodukuota iš: Nacionalinio muziejaus biblioteka Varšuvoje. Szt. zd. br. IV 7.
73. Osciukovičių (Osciukowicze (Baltarusija) dvaro „veneciško“ stiklo sietynas *chioche*. Fotografuota prieš 1939 m. Reprodukuota iš: Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 4, Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolinskich Wydawnictwo, 1992, p. 265.
74. *Art nouveau* bruožų sietynai 1910 m. nežinomos gamyklos kataloge *Beleuchtungskörper*. Reprodukuota iš: *Beleuchtungskörper GmbH, t. 1–2*, Berlin, 1910, p. 36, in: LMAVB RSS, A851.
75. Porcelianinis sietynas Alantos dvaro rūmų rokoko stiliaus kambaryje. 1903–1910 m. fotografija. Reprodukuota iš: Molėtų krašto muziejus, neg. Nr. Owanta 08.

76. Sietynai A. Marciniako fabriko (Lenkija) 1939 m. kataloge. Reprodukuota iš: *Marciniak fabryka żyrandoli elektrycznych: katalog Nr. 31*, Warszawa, 1938, p. 94, 97, in: BNW CDŽS, XIV A3.
77. *Elias Palme* firmos (Čekija) sietyno piešinys Prekybos, pramonės ir amatų rūmams Kaune. 1938 m. Reprodukuota iš: LVCA, f. 987, ap. 1, b. 804, „Prekybos, pramonės ir amatų rūmai, 1938 m.“
78. Sietynai *Elias Palme* dirbtuvių (Čekija) kataloge. XX a. 3 deš. Čekija. Reprodukuota iš: *Elias*, p. 91, in: VDA SRS, 749.3, GI 33 / 77216.
79. Svetainės sietynas Aleksandros ir Jono Vailokaičių namuose Kaune. Fot. XX a. 4 deš. pr. Interjero projekto autorius arch. Arnas Funkas. Reprodukuota iš: Arnas Funkas, in: *Kauno apskrities viešoji biblioteka, Senųjų ir retų spaudinių skyrius* [interaktyvus], [žiūrėta 2015-02-18]. Prieiga per internetą: <http://knyga.kvb.lt/index.php?option=com_easygallery&act=categories&cid=171&Itemid=92>.
80. S. Trinkovskio ir K. Arrio parduotuvės Kaune reklama. 1928 m. Reprodukuota iš: *Elektros žinios*, Kaunas, 1928, p. 1.
81. Juozo Margolio parduotuvės Kaune reklama. 1928 m. Reprodukuota iš: *Elektros žinios*, Kaunas, 1928, p. 9.
82. *Art deco*, modernizmo bruožų sietynas privačiame gyvenamajame interjere Vilniuje. Fot. Karina Simonson, 2014 m.

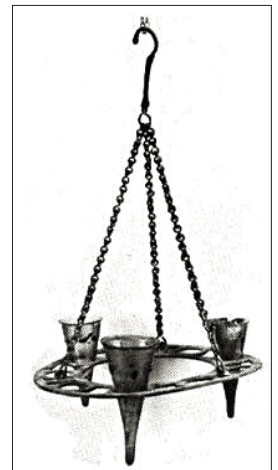
ILIUSTRACIJOS:

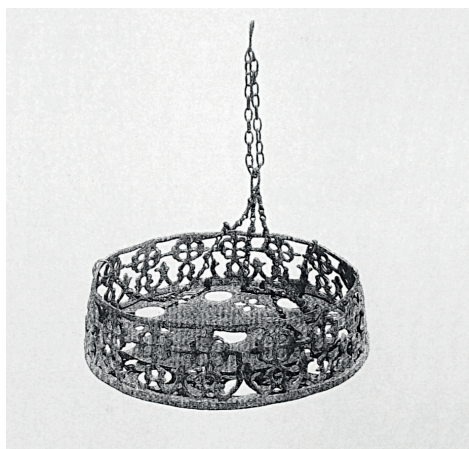
1. Karūninis
sietynas.
XI a. II pusė.
Hildesheimo
katedra, Vokietija.
Fot. Frank Kaiser,
2008 m.

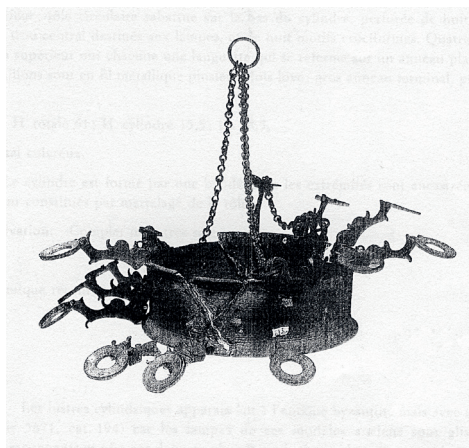
↑ 2. Karūninis sietynas
Gerardo ter Borcho 1648 m.
paveiksle „Vestfalijos taikos
sutartis“

3. Polycandelon šviestuvas.
VI–VIII a., Rytų Viduržemio
jūros regionas. Hagos
municipalinis muziejus,
Nyderlandai

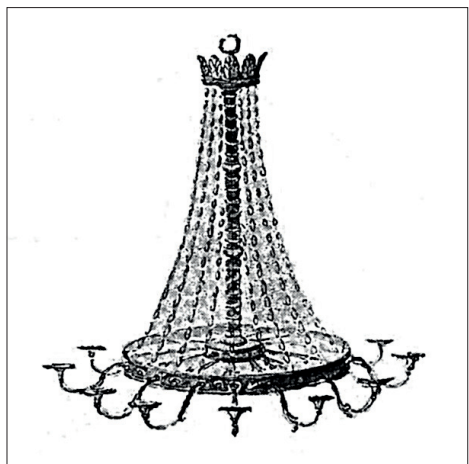

4. Pakabinamas
Bizantijos imperijos
laikų šviestuvas.
Koptų muziejus Kaire,
inv. Nr. 1618

5. Pakabinamas
Bizantijos imperijos
laikų sietynas.
Koptų muziejus Kaire,
inv. Nr. 5871

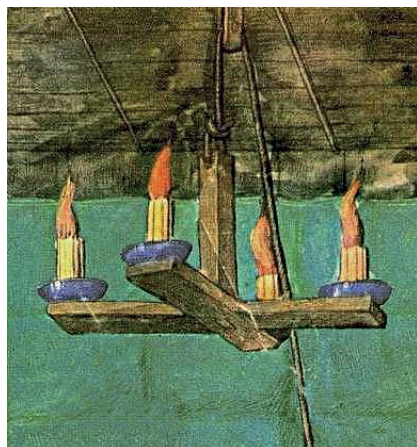

6. Karūninio-kamieninio
tipo sietynas

7. Kamieninis
sietynas. XV a. pab.,
Dinanas (Dinant).
Metropoliteno meno
muziejus, Niujorkas

8. Kamienio
sietyno pirmtakas –
candlebeam. Karaliaus
Renė turnyrų knygos
ilustracija, 1460 m.

9. Gotikinis sietynas
su ažūrinu koplytėlės
formos kamieniu ir
Švč. Mergelės Marijos
skulptūrele. 1450–1570 m.,
Pietų Nyderlandai.
Metropoliteno meno
muziejus, Niujorkas

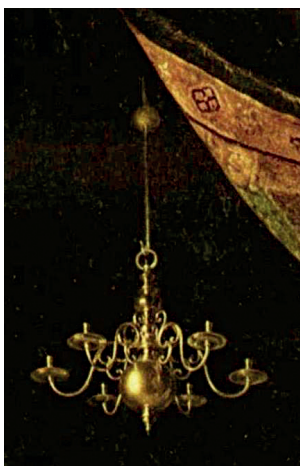

10. Kamieninis gotikinis sietynas
Jano van Eycko
1434 m. paveiksle
„Arnolfini
vedybos“

11. Kamieninis
Nyderlandų
tipo sietynas.
XVII amžius.
Brėmeno Šv. Onos
bažnyčia, Vokietija.
Fot. Jürgen Howaldt,
2007 m.

12. Kamieninis
barokinis sietynas
Gerardo Dou
1663 m. paveiksle
„Serganti moteris“

13. Kamieninio tipo Murano stiklių sietynas *chiocche* (gėlių puokštė). Apie 1730 metus. Hinterglachau pilies ir meno kolekcijų muziejus, Glauchau, Vokietija

14. Kamieninis krepšelio tipo sietynas. XIX a. pab., Prancūzija

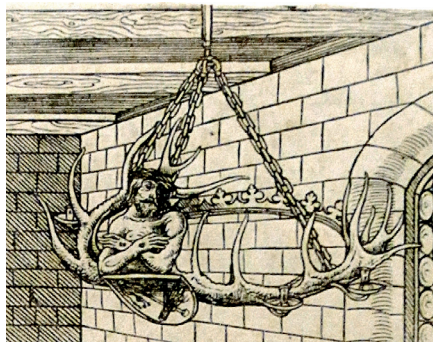

15. Kamieninis kaskados tipo sietynas. XIX a. I ketv., Anglija

16. Meliuzina.
Apie 1510–1515
metus. Viurburgo
(Würzburg)
muziejus, Vokietija

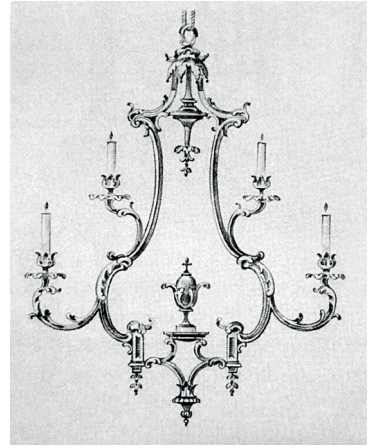

17. Sietynas
iš ragų su
Kristaus
figūra Lucaso
Cranacho
jaunesniojo
1540 m.
graviūroje
„Šv. Paulius“

18. Elnio galvos
formos sietynas,
aversas ir reversas.
1617 metai.
Vydminių
(Wydminy) Kristus
Išganytojo bažnyčia,
Lenkija

19. Karkasinio
tipo sietynas.
XVIII a.
6–7 deš., Thomo
Chippendale'o
(1718–1779)
projektas,
Anglija

20. Karkasinis
ažūrinio
rutulio formos
sietynas.
1617 m.,
meistras
G. Benninckas.
Gdansko
Šv. Mikalojaus
bažnyčia

21. Karkasinis
Marijos Teresės
tipo sietynas.
1750 m.,
Berlynas

22. Aliejinė lempa.
I a. pr. Kr.–I a.,
Pompėja.
Nacionalinis
muziejus Neapolyje

23. Dubeninis
sietynas. XIX a. pr.,
Rusija

24. Kalnų krištolo
karoliukų vėriniais
puoštas sietynas.
Apie 1700 m.

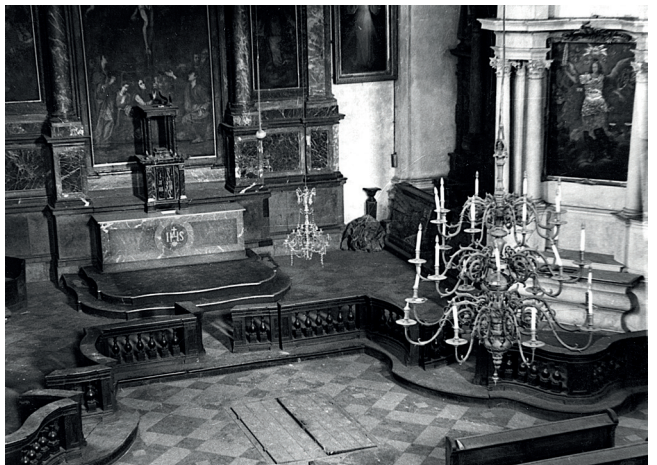
25. Giovanni Battista Metellino kalnų krištolu puoštas sietynas. XVIII a. I ketv., Milanas, Italija

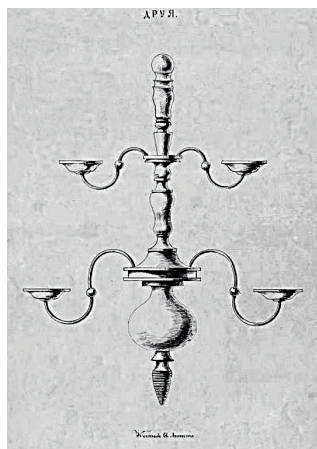
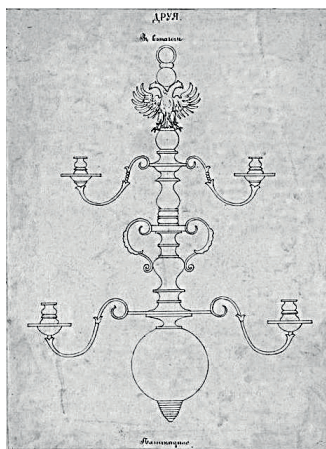

26. Mykolo Petro Radvilos įkurtų Neborovo majolikos dirbutvių sietynai

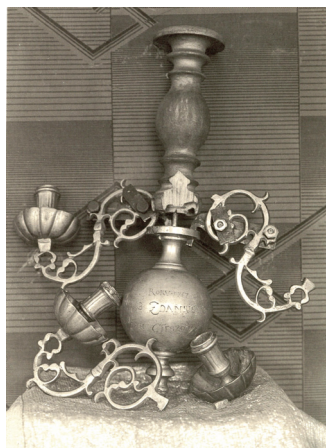

27. Barokinis sietynas Vilniaus Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčioje. Fotografuota apie 1950 m.

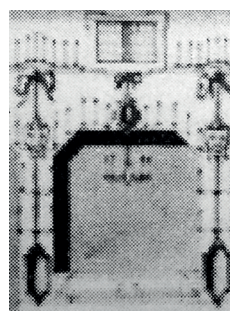
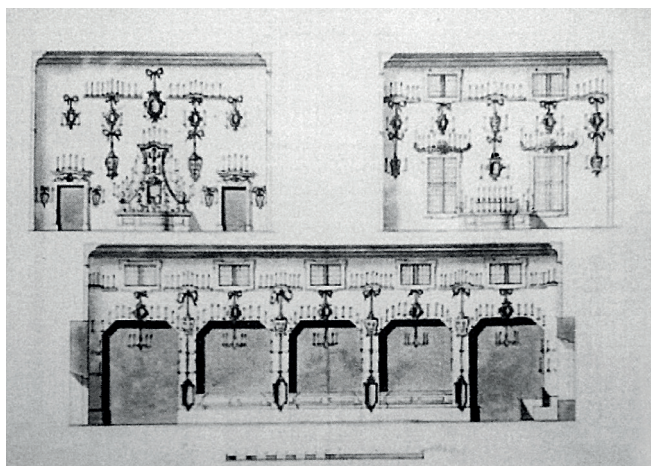

28. XVII a. sietynai
Drujos Šv. Antano
bažnyčioje (kairėje) ir
sinagogoje (dešinėje).
Dimitrijus Strukovas,
1864–1867 m.

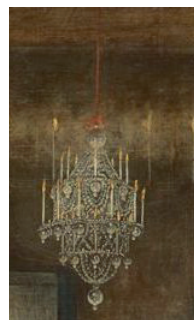

29. Vilniaus
mėsinių
cecho sietynas.
1757 metai.
Fot. J. Bułhak,
1930 m.

30. Seimo
posėdžiams
pritaikyta buv.
Sapiegų rūmų
salė Gardine:
1717–1718 m.
apšvietimo
projektas
išskilmėms

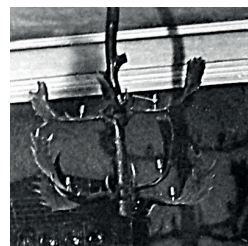
31. Salės apšvietimas Šventosios Romos imperijos imperatoriaus Leopoldo I ir Margaritos Teresės vestuvių puotoje, tapytojas Jan Thomas, 1667 m.

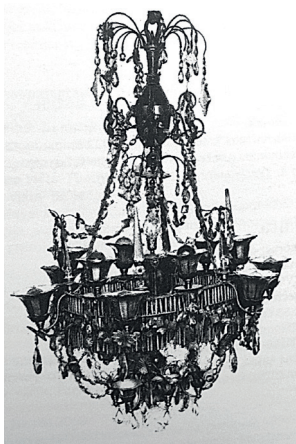

32. Beržėnų dvaro valgomasis 1901 m.

33. Beržėnų dvaro svetainė su sietymais iš briedžio ragų. Fot. Jonas Dvariškis, 1935 m.

34. XVIII a.
pab. krištolu ir
stiklu puoštas
A. Tiškevičiui
priklausęs sietynas,
greičiausiai kabėjęs
rūmuose Vilniuje
arba Astravo dvare

35. XVIII a. pab.–
XIX a. pr. sietynas
Vilniaus arkikatedros
(tuomet – Paveikslų
galerija) centrinėje
navoje. Fot. Mečislovas
Sakalauskas, 1976 m.

36. 1720–1730 m.
Bohemijoje arba
Drezdene pagamintas
karkasinio tipo
sietynas

37. Sietynas
Šv. Kotrynos
bažnyčioje
Vilniuje. 1969 m.
fotografija

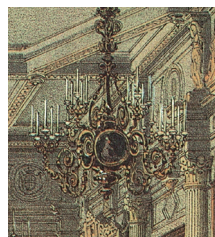
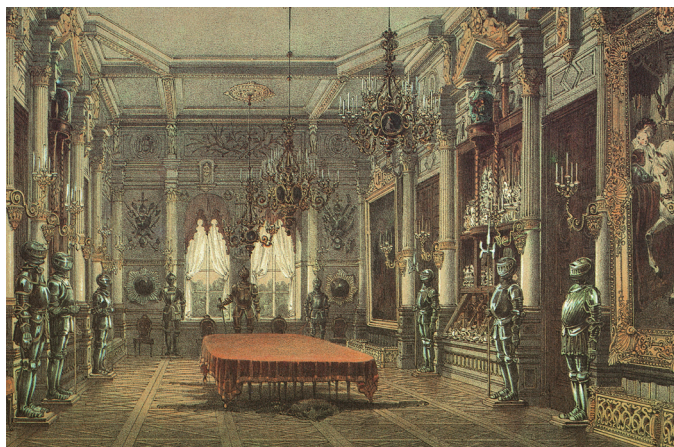

38. Tryškių bažnyčios
palėpėje rasti
stiklinio paaukuoto
sietyno fragmentai.
Fot. A. Valtaitė-Gagač,
2012 m.

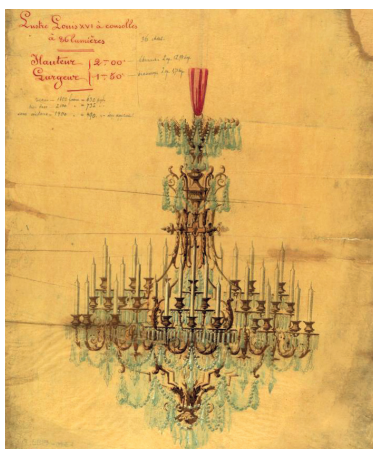
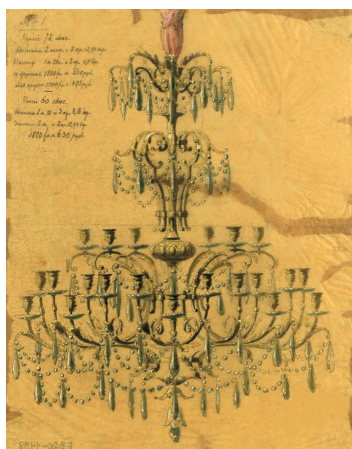

39. Rusnės
evangelikų
liuteronų bažnyčia.
Fotografuota iki
1944 m.

40. Sietynai
Verkių dvaro
Riterių salėje.
Vasilijus
Sadovnikas,
1848 m.

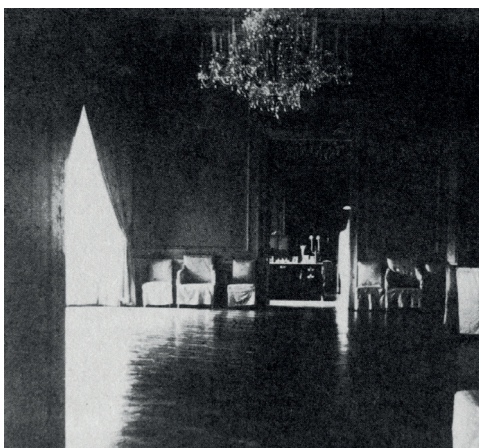

41. Lenz & Fils
firmos sietynų
piešiniai. XIX a. I p.

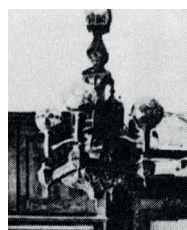
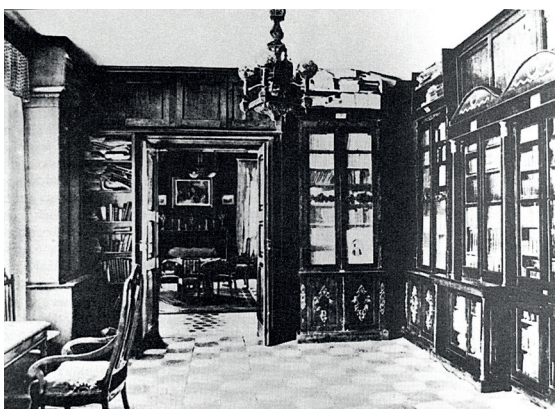

42. Vaitkuškio
dvaro rūmų salono
istoristiniai sietynai.
XIX a. pab.–XX a. pr.
fotografija

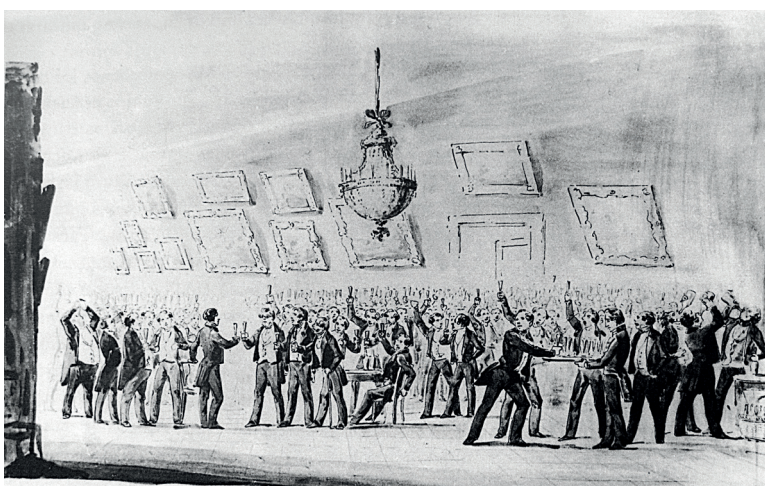
43. Krištolinis Vokės
dvaro sietynas.
Fotografuota prieš
1939 m.

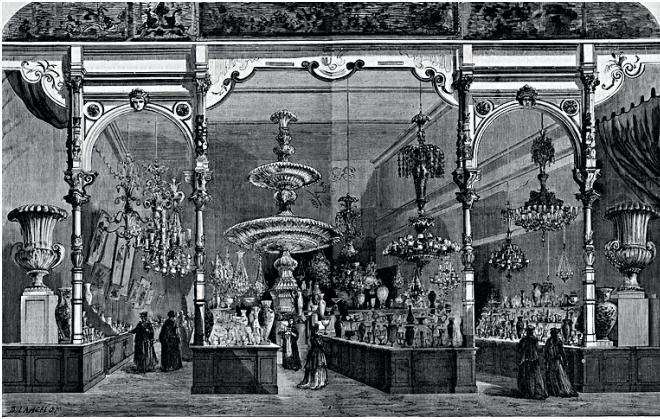

44. XIX a. 9–10 deš.
Neborovo dirbtuvių
keraminis sietynas
Albertyno dvaro
bibliotekoje.
Fotografuota apie
1915 m.

45. Jono
Rustemo
piešinys
„Puota Vilniaus
universitete“.
XIX a. 1–4 deš.

46. Stiklinių / krištolinių sietynų ir namų apyvokos reikmenų paviljonas 1856 m. pasaulinėje parodoje Paryžiuje

47. Londone 1882 m. vykusios Tarptautinės elektros parodos atgarsiai laikraštyje *The Illustrated London News*. No. 2235, 1882 m. kovo 4 d.

<p>Вновь перестроенная, со всеми удобствами и комфортом</p> <p>ГОСТИНИЦА „ИТАЛИЯ“ вЪ Вильнѣ.</p> <p>Большая улица, д. поѣзжика Вагнера, пр. Кафед Соб. и театра</p> <p>Номера отъ 50 коп. до 5 руб. Экипажъ на вокзалъ постоянно. Электрическое освѣщеніе.—Ванны.</p> <p>Hôtel d'„Italie“ à Wilna. Rue grande, maison de Wagner, vis-à-vis de l'église Cathédrale et du Théâtre</p> <p>Les chambres de 50 kop. jusqu'à 5 roubles</p>	<p>Вновь перестроенная со всеми удобствами и комфортомъ</p> <p>ГОСТИНИЦА „КОНТИНЕНТЪ“ съ электрическимъ освѣщеніемъ</p> <p>Вильна, Нѣмецкая ул., прот. Городск. театра</p> <p><i>Цѣны самыя умѣренныя.</i></p> <p>Номера отъ 60 к. до 5 р.</p> <p>При гостиницѣ имѣется первоклассный ресторанъ подъ управлен. Платинова.</p> <p>Экипажи на вокзалъ постоянно.</p> <p>Hôtel, „Kontinental“ Wilna, Deutsche Str., vis-à-vis des Stadt-Theaters. Zimmer von 60 Cop. bis 5 Rub.</p>
--	--

48. 1908 m. viešbučių *Italija ir Kontinent* reklamos, kuriose jie skelbiasi turį elektrinį apšvietimą

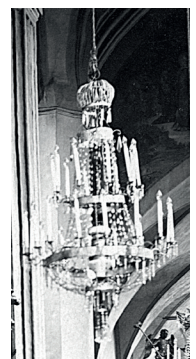
49. Pirmosios Šiaurės mugės elektrotechnikos skyriaus ekspozicijos skyriaus fragmentas.
Fot. Jan Bułhak,
1928 m.
rugpjūčio 18–rugsėjo 9 d.

50. Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia:
elektros lemputės ir neelektrifikuoti sietynai.
1936 m. fotografija

51. Elektrifikuoti sietynai
Šv. Pranciškaus Asyžiečio
(Bernardinų) bažnyčioje Vilniuje.
Fotografuota apie
1930–1940 m.

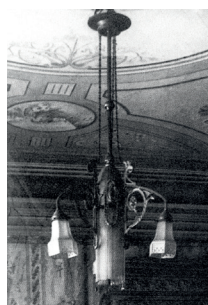

52. Žvakinis sietynas ir žibalinė lempa ant stalo Vaitkuškio dvaro rūmų interjere. XIX a. pab.–XX a. pr. fotografija

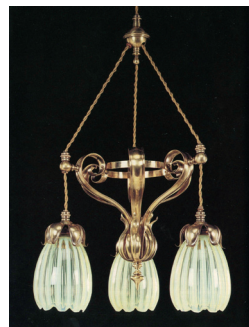

53. Sietynas-žibalinė lempa Alantos dvaro rūmų interjere. 1903–1910 m. fotografija

54. Modernus sietynas Jono Basanavičiaus darbo kambaryje Lietuvių mokslo draugijos bibliotekoje. Fot. M. Grossman, 1926 m.

55. W. A. S. Bensono
sietynai, XIX a.
IV ketvirtis

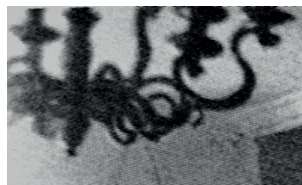

56. Žalčio motyvais
puoštas sietynas
Valkininkų
sinagogoje. 1936 m.
fotografija

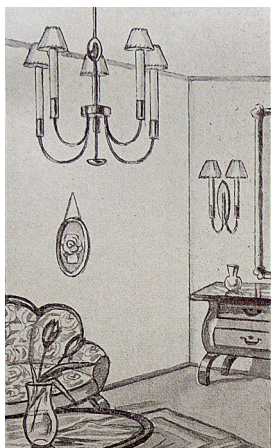
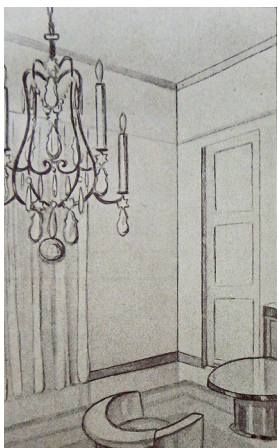

57. Kamieniniai
sietynai su
žalčio formos
šakomis Vilniaus
universiteto
Senato posėdžių
kambaryje
1933–1934 m.

58. Sietynas su
žalčio formos
šakomis
Tytuvėnų
dvare. 1938 m.
fotografija

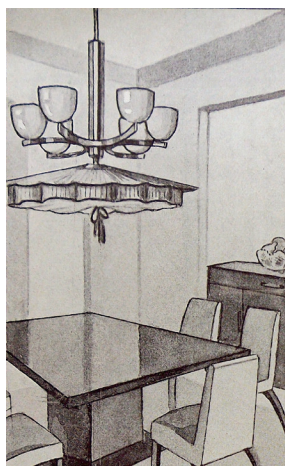

59. Svetainių
„sietynai“ *J. Perls*
un F. Marienfelds
bendrovės
apšvietimo
priemonių 1932 m.
kataloge

Ēdamistabas
lampa
Nr. 811

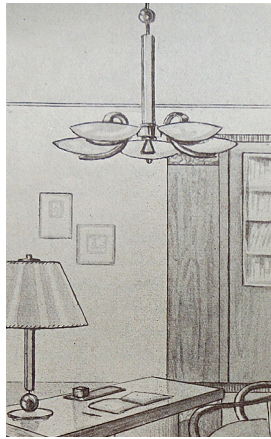
Metals: misiņš
Krāsa: spodra niķeļa
ar blāvu
Šāles: opalas
Lampas aizsargs:
Crēpe de Chine
Aizsarga lielums: 70 cm
Spuldžu skaits: 8

Ls 178,—

60. Valgomojo
„lempa“ *J. Perls*
un F. Marienfelds
bendrovės
apšvietimo
priemonių 1932 m.
kataloge

61. Darbo kabineto „lempos“ J. Perls un F. Marienfelds bendrovės apšvietimo priemonių 1932 m. kataloge

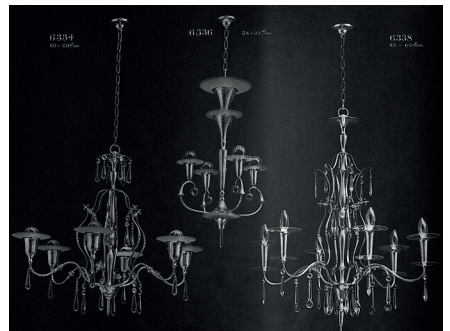
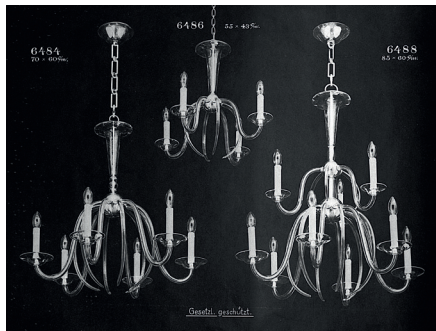

Kabineta lampa Nr. 216

Metals: misiņš un
bronzā
Krāsa: brūni oksidēta
Šales: opalas
Spuldžu skaits: 3

Ls 48,—

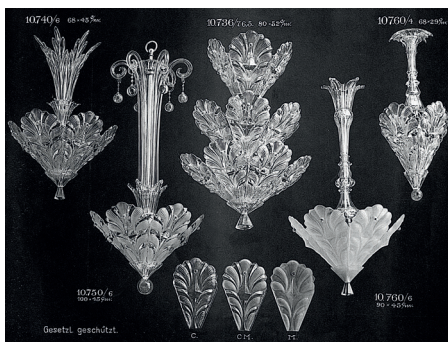
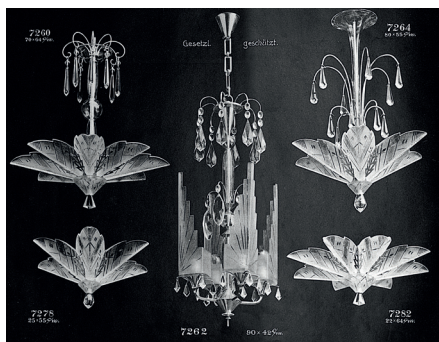
62. Sietynai Elias Palme dirbtuvių (Čekija) kataloge. XX a. 3 deš.

63. „Paprasti šviestuvai“ Elias Palme dirbtuvių (Čekija) kataloge. XX a. 3 deš.

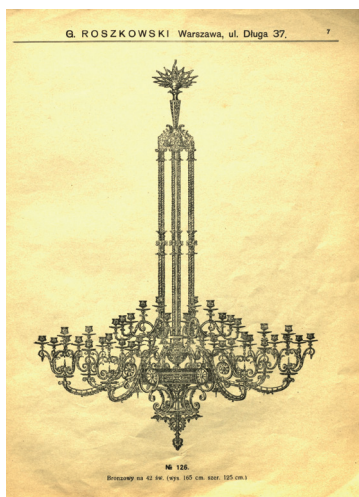
No.	Arms	Kronall		Felix Farben		Preis	
		Pipe Dithlam	Pipe Dithlam	7-10	11-12		
12006	3	280	520	556	414	644	124,—
	4	280	620	668	720	766	
	5	670	720	780	838	888	
	6	760	828	882	950	1010	
12008	2	210	260	276	388	418	124,—
	3	260	288	428	430	470	
	4	400	420	520	560	610	
	5	440	500	572	590	610	
12010	3	260	600	648	720	758	124,—
	4	670	710	728	858	878	

64. „Modernūs šviestuvai“ *Elias Palme* dirbtuvių (Čekija) kataloge. XX a. 3 deš.

МЕХАНИЧЕСКИЙ ЗАВОДЪ
Инженера Путей Сообщения
Петра Викентьевича
ВИЛЕЙШИСА
г. Вильно, Полтавская улица, № 55—57.
СПЕЦИАЛЬНОЕ ПРОИЗВОДСТВО:
Железные МОСТЫ. КЕССОНЫ.
стропила разнообразных системъ, влитая ко-
лонны и балки, шестерни, котлы, бани, семофора,
струйные аппараты усовершенствованнаго типа,
двери, окна.
Разные желѣзные клепаные резервуары для воды,
спирта, нефти и керосина.
Всѣхъ рода желѣзные конструкции.
Возможныя слесарныя работы.
ХУДОЖЕСТВЕННЫЯ РАБОТЫ:
железные балконы, ограды, балюстрады,
лѣстницы, люстры, фонтны для площадей,
ворота, фонтаны разныхъ фасоновъ, столбы
къ нимъ и кронштейны и т. п.
ЗЕМЛЕДѢЛЬЧЕСКІЯ ОРУДІЯ.

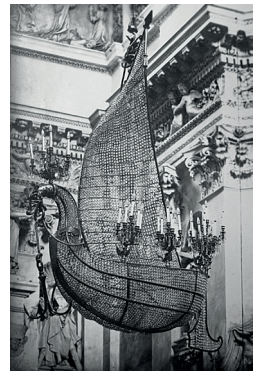
65. Inžinieriaus Petro Vileišio *Mekaniškos dirbtuvės* reklama 1902 m. Vilniaus žemės ūkio ir amatų parodos kataloge

66. Sietynas G. Roškovskio dirbtuvių (Lenkija) 1928 m. kataloge

67. Sietynas G. Roškovskio dirbtuvių (Lenkija) 1928 m. kataloge

68. Šv. Petro laivo formos sietynas Šv. apaštalu Petro ir Povilo bažnyčioje Vilniuje. Fot. Jan Bułhak, 1920–1939 m.

69. Neošbravcų draugijos Kūčių vakarienė Tado Vrublevskio bute. Fot. Jan Bułhak, 1912 m.

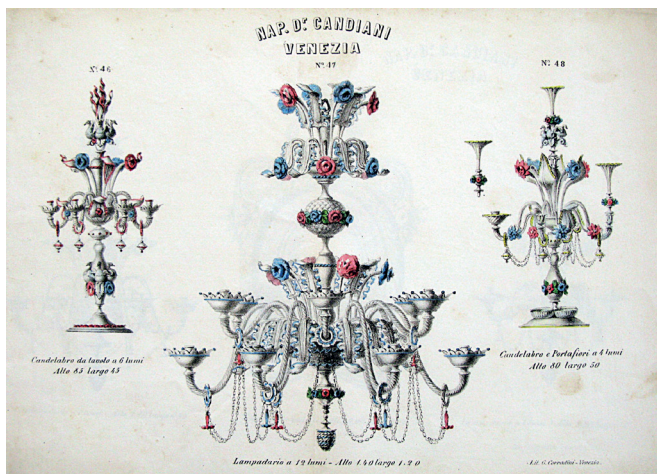

70. Sietynai Baccarat firmos (Prancūzija) apšvietimo priemonių 1903–1904 m. kataloge

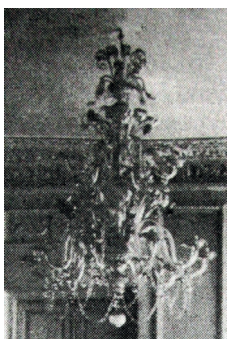

71. Sieniniai „veneciško“ stiklo šviestuvai Žemaičių „Alkos“ muziejuje. Fot. A. Valtaitė, 2009 m.

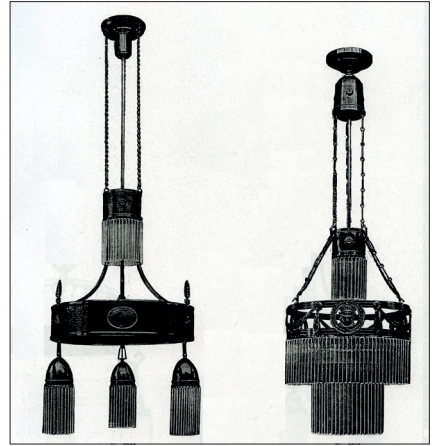

72. Sietynai *Nap D. Candiani* (Italija) apšvietimo priemonių ir veidrodžių dirbtuvių 1883 m. kataloge

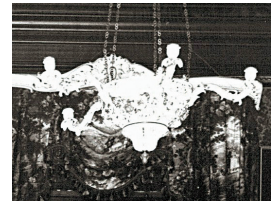

73. Osciukovičių (Osciukowicze) (Baltarusija) dvaro „veneciško“ stiklo sietynas *chioche*. Fotografuota prieš 1939 m.

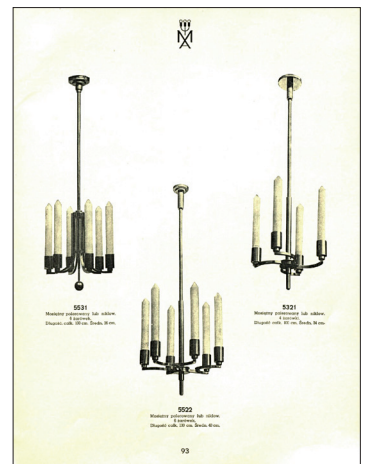
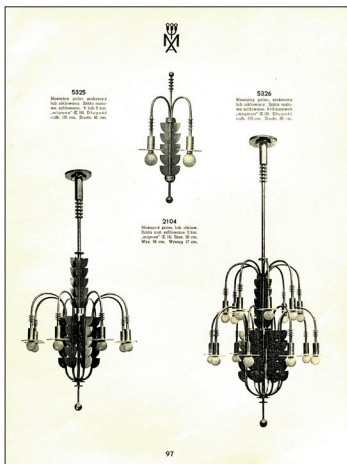
74. Art nouveau
bruožų sietynai
1910 m.
nežinomos
gamyklos kataloge
Beleuchtungskorper

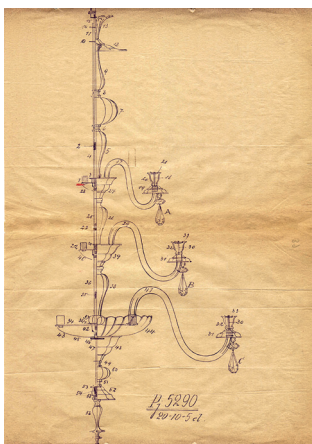

75. Porcelianinis
sietynas Alantos
dvaro rūmų
kambaryje.
1903–1910 m.
fotografija

76. Sietynai
A. Marciniako
fabriko (Lenkija)
↓ 1939 m. kataloge

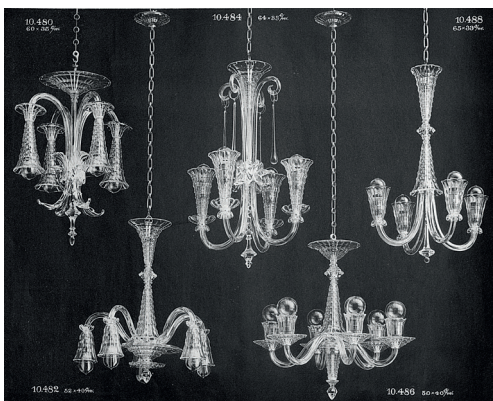

77. *Elias Palme* firmos (Čekija) sietyno piešinys Prekybos, pramonės ir amatų rūmams Kaune. 1938 m.

78. Svetainės sietynas Aleksandros ir Jono Vailokaičių namuose Kaune. XX a. 4 deš. pr., interjero projekto autorius arch. Arnas Funkas

79. Sietynai *Elias Palme* dirbtuvių (Čekija) kataloge. XX a. 3 deš.

80. S. Trinkovskio
ir K. Arrio
parduotuvės
Kaune reklama.
1928 m.

**S. TRINKOVSKIS
ir K. ARRIS**
Kaunas, Laisvės Al. 21. Tel. 396.

Didelis elektros armatūros
ir stalo lempų pasirinkimas

Šveicarų elektros prosi ir šildomieji prietaisai
Elektros krosnys.

81. Juozo Margolio
parduotuvės Kaune
reklama. 1928 m.

JUOZAS MARGOLIS
Kaunas, Laisvės al. 53. Tel. 155 ir 23-52.

VISKAS ELEKTRAI!

**Radio aparatai
„NORA“**
geriausieji ir prieina
miausieji savo kaina.

**Skaitytuvai ir automatai
„ARON“**

Nuolatinio ir kei-
čiamojo laido
**MOTORAI
ir DINAMOS.**
**Lloyd-Dynamo-Werke
BREMEN.**

LIUSTROS
Valgomiesiems, miegamiesiems ir kabinetams.

82. *Art deco*,
modernizmo
bruožų sietynas
privačiame
gyvenamajame
interjere Vilniuje.
Fot. Karina
Simonson, 2014 m.

PRIEDAI:

Sietynų konstrukcinių dalių žodynelis

Žodynyje abėcėlės tvarka aiškinami dažniausiai vartojami sietynų konstrukcinių dalių terminai. Atrenkant sąvokas padėjo 1986 m. Gintauto Žalėno *Pagalbinė metodinė priemonė dailės paminklų pasams užpildyti*¹ ir *Dailės žodynas*². Atsižvelgta ir į Regimantos Stankevičienės, Gabijos Surdokaitės ir Teresės Jurkuvienės sietynų aprašymuose vartojamus terminus tęstiniame leidinyje *Lietuvos sakralinės dailės katalogai*³. Neapsieita be užsienio leidinių, kuriuose aiškinamos sietynų konstrukcinės dalys: Johno P. Smitho knygos *The Art of Enlightenment (Apšvietimo menas)*⁴, Käthes Klappenbach knygos-katalogo apie stiklo / krištolo sietynus iki 1810 metų⁵.

Dubuo – dubeninio sietyno pagrindinė dalis, prie kurios tvirtinamos sietyno žvakidėlės ar šakos su jomis. Dubuo gali būti taisyklingo plataus išgaubto disko formos arba gilus profiliuotas, drožinėtas. Dažnai dubuo, kaip detalė, į kurią statomos šakos, yra stikliniuose ir krištoliniuose sietynuose. Tokie sietynai dubeniniais nevadinami, nes tai nėra dominuojanti jų detalė.

Kabutis / karulys – sietyno puošybos detalė. Gali kabėti sietyno apačioje – centre ir dekoratyviai užbaigti sietyno kompoziciją. Krištoliniuose sietynuose prizmės, ažuolo lapo ir kitos formos kabučiai dažnai kabinami tarpuose tarp šakų, ant pačių šakų ir ant metalinio karkaso dalių.

Karūna / žiedas / lankas – apvali metalinė arba medinė sietyno karkaso dalis, prie kurios tvirtinamos šakos su žvakių lizdais. Taip pat prie karūnos gali būti tvir-

1 Gintautas Žalėnas, *Pagalbinė metodinė priemonė dailės paminklų pasams užpildyti: Taikomoji dailė*, Kaunas: 1986, p. 9.

2 *Dailės žodynas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999.

3 *Lietuvos sakralinė dailė, t. 2: Šiaulių vyskupija, kn. 2: Jonišio dekanatas*, sudaryt. Dalia Vasiūnienė, Skirmantė Smilingytė-Žeimienė, Vilnius: Gervelė, 2012, p. 74-75. *Lietuvos sakralinė dailė, t. 1: Vilkaviškio vyskupija, kn. 4: Aleksoto dekanatas*, sudaryt. Gražina Marija Martinaitienė, Vilnius: Gervelė, 2000, p. 66-68; *Lietuvos sakralinės dailės katalogas, t. 1: Vilkaviškio vyskupija, kn. 6: Šakių dekanatas, I d.: Barzdai-Lukšiai*, sudaryt. Regimanta Stankevičienė, Gabija Surdokaitė, Vilnius: Gervelė, 2006, p. 252-256, 332-334, 534-535.

4 John P. Smith, *The Art of Enlightenment: A history of glass chandelier manufacture and design*, London: Mallett, 1994, p. 50-51.

5 Käthe Klappenbach, *Kronleuchter: Mit Behang aus Bergkristall und Glas sowie Glasarmkronleuchter bis 1810*, Berlin: Akademie Verlag, 2001, p. 438-441.

tinamos įvairios puošybos detalės: karoliukų girliandos, įvairūs kabučiai, bokšteliai, karpytos skardos detalės. Karūninio tipo sietynuose karūna, kaip pagrindinė sietyno konstrukcinė dalis, kabinama ir nuo lubų nuleidžiama grandinėmis. Ampyro ir regentystės stiliaus sietynuose į karūną remiasi ir jos svorį palaiko stipinai, išeinantys iš pagrindinio sietyno kamieno.

Kaskada – krištolinio ar stiklinio dažniausiai regentystės stiliaus sietyno apatinė dalis, suformuota iš koncentrinų žiedų, padabintų daugybe varvekliai ar lazdelės formos krištolinių kabučių. Vienas greta kito ant lankų tankiai sukabinti kabučiai sudaro į kaskadą panašų vaizdą.

Kilpa / žiedas – detalė sietyno viršuje. Už šios detalės sietynas yra pakabinamas ir nuleidžiamas nuo lubų. Žiedas arba kilpa gali būti įtaisyta ir sietyno apačioje. Tokiu atveju ji skirta sietynei patraukti ir nuleisti žemyn, kad patogiau būtų uždegti arba užgesinti žvakes.

Kamienas / stiebas – vientisa arba iš dalių suverta pagrindinė kamieninio (dar vadinamo korpusiniu) sietyno dalis. Prie kamieno tvirtinamos sietyno šakos su žvakių lizdais, reflektoriai, įvairios puošybos detalės bei stipinai, laikantys karūną su šakomis. Sietyno kamienas apačioje gali būti užbaigtas rutuliu (ypač būdinga renesanso ir baroko Nyderlandų sietynams), dekoratyviniu kabučiu arba žiedu sietynei nuleisti žemyn. Stiebo viršūnė gali užsibaigti dekoratyvine figūra (gotikiniuose sietynuose) ar augalinių motyvų karūnėle (būdinga ampyro stiliaus sietynams), virš kurios visada bus kilpa / žiedas sietynei pakabinti.

Lizdas žvakei – susideda iš lėkštelės vaškui nutekėti ir taurelės ar smeigės žvakei įstatyti, pasmeigti.

Reflektoriai – prie sietyno kamieno ar karūnos, šiek tiek aukščiau nei šakos su lizdais žvakėms, tvirtinamos metalinės plokštelės žvakių šviesai atspindėti.

Smailė – dažniausiai krištolinio sietyno puošybos detalė, tvirtinama ant sietyno šakos. Smailės būna briaunuotos, su įpjovomis arba įvijomis.

Šaka – prie sietyno karūnos, kamieno ar karkaso tvirtinama sietyno dalis, užsibaigianti lizdeliu žvakei ar elektros lemputei. Sietyno šakos forma priklauso nuo bendro sietyno stiliaus.

Vainikėlis / karūnėlė – dekoratyvinė sietyno detalė, užbaigianti sietyno kompoziciją viršutinėje dalyje – prie apkabos. Pavyzdžiui, ampyro stiliaus sietynuose karūnėlė formuojama iš akanto lapų.

Vėrinys / girlianda – iš stiklo ar krištolo karoliukų suvertas vėrinys. Karoliukų forma gali varijuoti nuo pailgos cilindrinės iki apvalios ar briaunuotos.

LENTELĖS:

Sietynų paminėjimai XVII–XIX a. bažnyčių dokumentuose

Trys lentelės su sietynų paminėjimais XVII, XVIII ir XIX a. bažnyčių dokumentuose sudarytos chronologiniu principu: duomenys pateikiami pagal metus, pradedant anksčiausiu paminėjimu tame amžiuje; esant daug paminėjimų tais pačiais metais, jie grupuojami abėcėline tvarka pagal bažnyčias. Ketvirtroje grafoje *Įvardijimas* sąmoningai pateikiami sietynų įvardijimai originalia šaltinio kalba. Tuo siekiama atskleisti sietynų terminų kaitą bažnytiniuose dokumentuose. Ne visi sietynų aprašymai dokumentuose buvo išsamūs, todėl šaltinyje neradus informacijos apie šakų skaičių, medžiagas ar kabėjimo vietą, atitinkamoje grafoje dedamas brūkšnys. Paskutinėje grafoje, nurodant archyvą, fondą, aprašą ir bylos numerį, pateikiami ir bažnyčios vizitacijos akto ar inventoriaus puslapiai, o skliausteliuose – konkretaus lapo numeris, kuriame aprašytas sietynas.

1. Sietynų paminėjimai XVII a. bažnyčių dokumentuose

Eil. Nr.	Bažnyčia	Paminėjimo data	Įvardijimas	Sietynų skaičius	Medžiaga, technika	Šakų skaičius	Kabėjimo vieta	Šaltinis
1.	Žagarės	1611	Lichtarz	2	Žalvaris	I – 9, II – 11	–	<i>Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651)</i> . Vilnius, 2011, p. 5
2.	Kražių	1621	Candelabra	3	I, II – ragas	–	–	<i>Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651)</i> , p. 28
3.	Linkuvos	1621	Candelabrum	1	Žalvaris	12	–	<i>Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651)</i> , p. 100
4.	Šeduvos	1621	Candelabrum	1	–	6	–	<i>Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651)</i> , p. 126
5.	Žagarės	1621	Candelabrum	1	–	14	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651)</i> , p. 71
6.	Bžostovicos	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	18	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 25–32 (l. 28)

7.	Bžozovos	1633	Rogi	1	Ragas, geležis (šakos)	8	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 245–247v (l. 246)
8.	Chodoruvkos	1633	Lichtarz	2	I – medis, II – elnio ragai	–	I – bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 255–260 (l. 257)
9.	Choroščos	1633	Lichtarz	1	Geležis, elnio ragai	–	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 197–199v (l. 198)
10.	Cimkovičių	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	–	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 173–176v (l. 174)
11.	Dolistovo	1633	I, II – lichtarz, III – rogi	3	I, II – žalvaris, III – ragas, geležis (šakos)	I, II – 4, III – 12	I – bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 239v–245 (l. 240, 241v)
12.	Goniondzo	1633	Lichtarz	2	–	–	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 229v–235v (l. 230)
13.	Jasinuvkos	1633	I – lichtarz, II – lichtarz jeleni	2	I – žalvaris	I – 12	I, II – bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 247v–250v (l. 247v)
14.	Jelnos	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	4	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 110–113 (l. 110v)
15.	Juchnovieco	1633	Rogi ielienie	1	Ragas, geležis	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 211v–215v (l. 213v)
16.	Klecko	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	–	Priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 154–158v (l. 155v)
17.	Knišino	1633	Lichtarz	1	–	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 185v–194 (l. 186v–187)
18.	Kosovo	1633	Lichtarz	1	–	7	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 90–95 (l. 91)
19.	Liachovičių	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 139v–147 (l. 140)

20.	Lipsko	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	6	Priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 150v–153v (l. 151v)
21.	Lyskovo	1633	Lichtarz	1	Geležis	–	Priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 77–81 (l. 79)
22.	Lukonicos	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	3	Priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 103v–105 (l. 103v)
23.	Myro	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	17	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 180–185 (l. 180v)
24.	Myšo	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	5	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 125v–128v (l. 127)
25.	Molčadės	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	6	Priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 117–120 (l. 118v)
26.	Mstibovo	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	5	Priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 32–38 (l. 33v)
27.	Niedžviedicų	1633	Lichtarz	1	–	6	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 147–150v (l. 148)
28.	Rasų	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 47v–51 (l. 49)
29.	Replos	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	–	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 19–24v (l. 19v)
30.	Ružanų	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	11	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 81v–90 (l. 82v)
31.	Slanimo	1633	Lichtarz	1	–	12	Priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 95–103 (l. 91)

32.	Slucko	1633	Lichtarz	3	I – žalvaris, II – geležis, III – skarda	I – 7	I – priešais didįjį altorių, II – bažnyčios viduryje, III – priešais Šv. Onos altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 166–173 (l. 167)
33.	Snovijos	1633	Lichtarz	1	–	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 264–265v (l. 264)
34.	Strubnicos	1633	Lichtarz	1	Geležis	–	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 51v–54v (l. 52v)
35.	Sviežėnio	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	6	Priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 176v–180 (l. 177)
36.	Svojatičių	1633	Lichtarz	1	Geležis	8	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 137v–139v (l. 138)
37.	Trčianos	1633	Rogi ielienie	1	Ragas, geležis	–	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 225–229v (l. 225)
38.	Turosos	1633	Lichtarz	3	I – žalvaris, II – ragas, geležis, III – geležis	I – 5	I – Šv. Onos kopyčioje, III – bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 215v–219 (l. 216)
39.	Valkavisko	1633	Lichtarz	3	Žalvaris	I – 2, II, III – 6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 55–63 (l. 56)
40.	Vasilkovo	1633	Rogi ielienie	1	Ragas, geležis (šakos)	–	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 222–225 (l. 223)
41.	Volpos	1633	Lichtarz	1	–	6	Priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 2–19 (l. 7v)
42.	Zabludovo	1633	Lichtarz	2	I – žalvaris, II – elnio ragai, geležis (šakos)	I – 12	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 205v–211v (l. 206)

43.	Zadžviejū	1633	Lichtarz	1	Žalvaris	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–40, l. 132–135 (l. 132)
44.	Klovainių	1635	Lichtarzyk	1	Žalvaris, geležis	7	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651)</i> , p. 163
45.	Veliuonos	1635	Lichtarze	3	Varis, geležis (grandinės)	–	–	<i>Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651)</i> , p. 147
46.	Šakynos	1643	Candelabrum	1	Stiklas	–	–	<i>Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651)</i> , p. 224
47.	Krakių	1648	Candelabrum	1	–	–	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651)</i> , p. 318
48.	Veliuonos	1648	Lichtarz	1	Žalvaris	12	–	<i>Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651)</i> , p. 337
49.	Cholchlos	1653	Candelabra	1	–	20	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 65–74 (l. 68)
50.	Cimkovičių	1653	Lichtarz albo korona	1	Ketus	16	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 271–282 (l. 274)
51.	Derevnos	1653	Korona	1	–	8	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 137–147 (l. 140)
52.	Gorodiščės	1653	Lichtarz	1	Žalvaris	12	Priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 431–445 (l. 433)
53.	Jelnos	1653	Corona albo lichtarz	1	–	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 348–360 (l. 350)
54.	Kaidanavos	1653	Lichtarz	1	Minima prie įvairių metalų dirbinių	8	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 150–154 (l. 151)
55.	Klecko	1653	Lichtarz	1	Žalvaris	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 230–254 (l. 235)
56.	Krošino	1653	Korona	1	Žalvaris	8	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 201–212 (l. 201)

57.	Liachovičių	1653	Lichtarz	1	Žalvaris	12	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. nenumeruoti (tarp. l. 254 ir 255) –253 (l. nenumeruotas)
58.	Lipsko	1653	Corona	1	Ketus	6	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 223–229 (l. 225)
59.	Myro	1653	Corona	1	Žalvaris	10	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 180–192 (l. 183)
60.	Myšo	1653	Lichtarz albo corona	1	Žalvaris	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 392–405 (l. 394)
61.	Molčadės	1653	Lichtarz	1	Žalvaris	5	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 361–367 (l. 362)
62.	Nalibokų	1653	Korona	1	Žalvaris	8	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 126–136 (l. 129)
63.	Niedžviedicų	1653	Corona	1	Žalvaris	6	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 213–222 (l. 218)
64.	Peršojų	1653	Candelabri	1	–	6	Priešais didįjį altorių (?)	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 57–64 (l. 59)
65.	Slanimo	1653	Lichtarz	2	Minima prie įvairių metalų dirbinių	–	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 373–391 (l. 367)
66.	Slucko	1653	I– lichtarz albo korona, II – lichtarz	2	I – žalvaris	I – 5, II – 6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 255–268 (l. 258)
67.	Snovijos	1653	Lichtarz	1	Žalvaris	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 291–297 (l. 292)
68.	Sviežėnio	1653	Corona albo lichtarz	1	Žalvaris	9	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 158–167 (l. 161)
69.	Svojatičių	1653	Candelabrum	1	Geležis	8	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 425–430 (l. 727)

70.	Zadžviejū	1653	Lichtarz	1	Žalvaris	6	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 455–465 (l. 457)
71.	Bešenkovičių	1654	Korona	2	–	I – 16, II – 6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 653–659 (l. 655)
72.	Boguševičių	1654	Korona	1	Žalvaris	6	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 750–780 (l. 752)
73.	Dynos	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	4	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 1027–1030 (l. 1027)
74.	Dokšicų	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 979–988 (l. 980)
75.	Dolginovo	1654	Corona	1	Geležis (grandinės)	8	Bažnyčios priegangyje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 972–978 (l. 973)
76.	Gervėčių	1654	Swiecznik albo lichtarz	1	Žalvaris	6	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 871–875 (l. 872)
77.	Gorodzilovo	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	–	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 533–544 (l. 535)
78.	Gožovo	1654	Lichtarz alias jelenia głowa lichtarz	1	Medis: dažymas	–	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 514–521 (l. 516)
79.	Kobilniko	1654	Lichtarz	1	–	6	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 937–943 (l. 938)
80.	Krasnosiolo	1654	Lichtarz albo korona	1	Geležis	5	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 494–505 (l. 497)
81.	Kurenieco	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	6	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 952–956 (l. 953)
82.	Lebedžių	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	10	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 551–561 (l. 555)
83.	Mogiliavo	1654	I – lichtarz, II – lichtarz jelenią głową	2	–	I – 4, II – 2	I – priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 701–709 (l. 703)
84.	Radoškonių	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	8	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 467–493 (l. 470)

85.	Rudnosiolo	1654	Lichtarz albo korona	1	Žalvaris	6	Koplyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 667–677 (l. 672)
86.	Salų	1654	Lichtarz albo korona	1	–	12	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 865–870 (l. 866)
87.	Sokolnios	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	–	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 723–727 (l. 724)
88.	Starosiolo	1654	Lichtarz	2	Žalvaris	I – 12, II – 9	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 717–722 (l. 718)
89.	Svierių	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	24	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 883–909 (l. 884)
90.	Šklovo	1654	I – lichtarz, II – gловіe jeleney	2	–	I – 10, II – 3	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 710–716 (l. 711)
91.	Toločino	1654	I – lichtarz albo korona, II – lichtarz	2	II – geležis	I – 6	I – bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 728–736 (l. 729)
92.	Vaistamo	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	2 (sveikos, kiek iš viso – neaišku)	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 957–964 (l. 958)
93.	Zadorožės	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	12	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 1019–1026 (l. 1021)
94.	Zadžieviežo	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	–	–	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 928–932 (l. 929)
95.	Žodiškių	1654	Lichtarz	1	Žalvaris	6	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. 53–42, l. 965–970 (l. 966)
96.	Dolistovo	1674	Lichtarz	2	I – žalvaris, II – geležis, ragas	I – 4, II – 9	I – bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3970, l. 34–39 (l. 37)

97.	Plungės	1675	I – lichtarz, II – głowa osla	2	I – žalvaris	I – 5, II – 2	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai. Vilnius, 2011, p. 62</i>
98.	Žarėnų	1675	Korona	1	–	6	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų. aktai..., p. 51</i>
99.	Akmenės	1676	Lichtarz	1	Prie žalvario	–	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675– 1677 m. sudaryti vizitacijų aktai..., p. 425</i>
100.	Gargždų	1676	Lichtarz	1	Minima prie ketaus dirbinių	–	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai..., p. 154</i>
101.	Kvėdarnos	1676	Lichtarz	1	Žalvaris	–	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai..., p. 105</i>
102.	Pušaloto	1676	Lichtarz	1	Žalvaris	–	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai..., p. 614</i>
103.	Rietavo	1676	I, II – lichtarz, III – lichtarz albo głowa łosia	3	I, II – minima prie žalvario dirbinių, III – ragas, geležis (šakos)	I, II – 3, III – keletas (nuo 3 iki 10 – aut. past.)	–	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai..., p. 83</i>
104.	Veiviržėnų	1676	Lichtarz	1	Žalvaris	7	Oratoriumo viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai..., p. 83</i>

105.	Žagarės	1676	Lichtarz	1	Minima prie žalvario dirbinių	12	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai...</i> , p. 441
106.	Baisiogalos	1677	Lichtarz	1	Žalvaris	8	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai...</i> , p. 674
107.	Betygalos	1677	Jelenia głowa z rogami	1	Ragas, skarda (šakos)	14	–	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai...</i> , p. 300
108.	Darbėnų	1677	Lichtarz	1	Žalvaris, geležis (grandinės)	12	–	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai...</i> , p. 865
109.	Krakių	1677	Lichtarz	1	Žalvaris	6	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų. aktai...</i> , p. 714
110.	Laukžemės	1677	Lichtarz	1	Žalvaris	6	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai...</i> , p. 869
111.	Mosėdžio	1677	Lichtarz	1	Žalvaris	–	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai...</i> , p. 778
112.	Salantų	1677	Lichtarz	1	Ketus, geležis (šakos)	–	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai...</i> , p. 806
113.	Tryškių	1677	Rogi łosie	1	Geležis (grandinės)	–	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai...</i> , p. 548
114.	Tverų	1677	Lichtarz	1	Žalvaris	–	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai...</i> , p. 207

115.	Užvenčio	1677	Lichtarz	1	Žalvaris	4	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai...</i> , p. 222
116.	Veliuonos	1677	Lichtarz	1	Žalvaris	12	Bažnyčios viduryje	<i>Žemaičių vysk. K. Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai...</i> , p. 937
117.	Plungės	1697	Lichtarz	1	Ketus	3	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 329, l. 127–133v (l. 130)
118.	Veiviržėnų	1697	Lichtarz	1	Ketus	6	Bažnyčios viduryje centre	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 329, l. 58–61v (l. 61)

2. Sietynų paminėjimai XVIII a. bažnyčių dokumentuose

Eil. Nr.	Bažnyčia	Paminėjimo data	Įvardijimas	Sietynų skaičius	Medžiaga, technika	Šakų skaičius	Kabėjimo vieta	Šaltinis
1.	Adučiškio	1700–1740	Lichtarz	1	Žalvaris	–	Bažnyčios viduryje	LMAVB RS, f. 43, b. 3837, l. 1–4v (l. 1v)
2.	Sedos	1700	Lichtarz	1	Medis	–	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 1–F38, l. 171–191 (l. 173)
3.	Veiviržėnų	1705	Lichtarz	1	Ketus	6	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 162–179 (l. 170v)
4.	Vilniaus katedra	1712	Lichtarz	1	Krištolas	–	Bažnyčios viduryje	LMAVB RS, f. 43, b. 19583, l. 1–13 (l. 4)
5.	Gaurės	1715	Lichtarz	1	Ketus	12	Po sija	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 326, l. 31v–35v (l. 33)
6.	Laukžemės	1715	Lichtarz	1	Ketus	–	Priešais didįjį altorių	VUB RS, f. 1–F38, l. 105–110 (l. 106)
7.	Platelių	1715	Lichtarz	1	Žalvaris	–	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 1–F38, l. 115–131 (l. 119)

8.	Salantų	1715	Lichtarz	1	Ketus	4	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 1–38, l. 142–169 (l. 149)
9.	Cimkovičių	1716	Lichtarz	1	Ketus	–	Bažnyčios viduryje	LMAVB RS, f. 43, b. 7677, l. 1–9v (l. 3v)
10.	Vilniaus katedra	1743	Lustra	1	Krištolas	–	Bažnyčios viduryje	LMAVB RS, f.43, b. 19590, l. 1–19 (l. 18a)
11.	Salantų	1750, 1770	Lichtarz	1	Ketus	–	Bažnyčios viduryje	Salantų bažnyčios archyvas. Dokumentų lapai nenumeruoti.
12.	Bistryčios	1771	Gyridony	2	Dažymas	15	Po skliautu	LMAVB RS, f. 43, b. 5934, l. 1–4v (l. 3v)
13.	Bistryčios	1783	Lichtarzew	2	Medis, dažymas	–	Po skliautu	LMAVB RS, f. 43, b. 5942, l. 1–15 (l. 4v)
14.	Varnėnų	1784	Lustr	2	Stiklas, krištolas	–	Bažnyčios viduryje	LMAVB RS, f. 43, b. 5449, l. 32–50 (l. 35v)
15.	Gelvonų	1784	Lichtarzew	2	–	12	Bažnyčios viduryje	<i>Pabaisko dekanato vizitacija 1782–1784 m. atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu.</i> Vilnius, 2010, p. 277
16.	Kavarsko	1784	Lichtarz	4	–	–	–	<i>Ukmergės dekanato vizitacija 1784 m., atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu.</i> Vilnius, 2009, p. 25
17.	Adutiškio	1790	Lichtarz	1	Medis, geležis (šakos)	–	Bažnyčios viduryje	LMAVB RS, f. 43, b. 3849, l. 1–15 (l. 4v)
18.	Bistryčios	1792	Lichtarzew	2	Dažymas	18	Po skliautu	LMAVB RS, f. 43, b. 5941, l. 1–21 (l. 9)

19.	Skapiškio dominikonų	1794	Girydony	3	Stiklas	–	Priešais didįjį, Jėzaus ir Švč. Mergelės Marijos altorius	LVIA, f. 525, ap. 8, b. 740 (l. 1v)
20.	Vilniaus Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono evangelisto ir apaštalo	1798	Girydonow	6	I–III – baltas stiklas, IV–VI – tamsiai mėlynas stiklas	–	–	LMAVB RS, f. 151, b. 1218, l. 1–11a (l. 6)
21.	Vilniaus Šv. Jurgio	1799	Paiąkow	2	Stiklas	–	–	LMAVB RS, f. 43, b. 19441, l. 1–3 (l. 2v)

3. Sietynų paminėjimai XIX a. bažnyčių dokumentuose

Eil. Nr.	Bažnyčia	Paminėjimo data	Įvardijimas	Sietynų skaičius	Medžiaga, technika	Šakų skaičius	Kabėjimo vieta	Šaltinis
1.	Skapiškio dominikonų	1800	Girydony	3	Stiklas	–	I – priešais didįjį altorių, II – priešais Jėzaus (?) altorių, III – priešais Rožinio Švč. Mergelės Marijos altorių	LVIA, f. 525, ap. 8, b. 739, l. 1–10v (l. 2v)
2.	Kazokiškių	1804	Gyrydony	2	–	–	–	VUB RS, f. 57 b. 53–916, l. 51
3.	Paparčių	1804	Giryden	1	Metalas, skarda (šakos)	12	Bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57 b. 53–916, l. 5v

4.	Viekšnių	1806	Paiakow	2	Metalas (vielinis)	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 339, l. 31a–42v (l. 35)
5.	Šilalės	1810	Paiąki	3	Krištolas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 326, l. 106–116v (l. 109)
6.	Vainuto	1811	Pająki	3	I – šlifluotas stiklas	–	I – priešais didįjį altorių, II, III – koplyčiose	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 100–133v (l. 105)
7.	Švėkšnos	1813, 1821	Paiąk	3	Stiklas, krištolas	–	I – bažnyčios viduryje, II, III – šonuose	1813 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 551–570v (l. 563); 1821 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 329, l. 78–84 (l. 80)
8.	Skapiškio	1815	Pająk	1	Stiklas	–	Priešais didįjį altorių	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 325, l. 100–105 (l. 103)
9.	Skapiškio dominikonų	1816, 1819	Pająk czyli girodonek	1	Žalvaris	8	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 525, ap. 8, b. 739, puslapiai nenumeruoti.
10.	Vilniaus Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono evangelisto ir apaštalo	1820	Paiąkow	3	Šlifluotas stiklas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 245a–257v (l. 249)
11.	Alizavos	1820	Paiąki	3	–	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 299v–301 (l. 300)
12.	Apytalaukio	1820	Paiąk	1	Baltas stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 90–105v (l. 91)
13.	Berezos kartūzų	1820	Pająk	1	Šlifluotas stiklas	–	Priešais didįjį altorių;	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 110a– 377 (l. 127–127v)
14.	Bijutiškio	1820	Paiąk	1	Krištolas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 341–344 (l. 341v)

15.	Bistryčios	1820	Paiąki	2	Medis	8	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 40–67 (l. 44)
16.	Bresto augustinų	1820	Pająk	1	Medis, dažymas (žydrai)	16	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 500–614v (l. 606)
17.	Bresto trinitorių	1820	Pajączek	1	Bronza, stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 659–674 (l. 664v)
18.	Buivydžių	1820	Paiąk	1	Stiklas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 90–99v (l. 92v)
19.	Bžostovicos Didžiosios	1820	Paiąk	1	Metalas	18	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 123–156 (l. 128v)
20.	Čarnavčycy	1820	Paiąk	1	Krištolas	5	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 415–426v (l. 418v)
21.	Derečino dominikonų	1820	Girydonow	6	Medis, dažymas (pokostu)	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 229–273 (l. 236v)
22.	Derevnos	1820	Paiąki	1	Krištolas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 728–745v (l. 730v)
23.	Eismantų	1820	Pająk	1	Stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 97–109 (l. 100)
24.	Gardino dominikonų Švč. M. M. Rožančinės	1820	Girydon	2	I – stiklas, II – medis	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 186–213v (l. 191v)
25.	Giedraičių	1820, 1830	Zyrandele	3		–	–	1830 m. – LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3780, l. 56–72v (l. 61); 1820 m. – LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 484–499 (l. 489v)
26.	Gruzdžių	1820	Paiąk	1	Krištolas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 83–89v (l. 88)

27.	Jielnios Šv. Dominyko	1820	I – paiąk, II – giriden czyli paiąk	2	I – čekiškas stiklas, žalvario skarda (šakos), II – stiklas	I – 5, II – 12	I – bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 685–711v (l. 687, 689v)
28.	Ježiorų	1820	Zerandole czyli pająki	2	Krištolas	I, II – 16	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 18–27 (l. 19v)
29.	Jonavos	1820	Paiąk	1	Stiklas, skarda (šakos)	6	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 313a–323 (l. 316v)
30.	Joniškio	1820	Lichtarz	1	Medis	15	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 1–21 (l. 12v)
31.	Kamenio	1820	Paiąk	2	II – žalvaris	II – 6	I – bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 396–414, (l. 401, 401v)
32.	Vilniaus Šv. Jurgio	1820	Pająk czyli zerondel	1	–	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 357–460 (l. 366v)
33.	Kauno rokitų Šv. Gertrūdos	1820	Paiąkow	3	–	–	I – priešais didįjį altorių, II, III – priešais kt. altorius	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 358a–376v (l. 360v)
34.	Kauno karmelitų Šv. Kryžiaus	1820	Paiąk	2	Bronza	I – 12	I – priešais didįjį altorių	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 219–240v (l. 225, 226)
35.	Kauno pranciškonų Švč. M. Marijos Ėmimo į dangų	1820	Paiąk	1	Stiklas (karoliukai), skarda (sietyno žiedai)	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 259a–272v (l. 262)
36.	Kauno bernardinų Švč. Trejybės	1820	Paiąk	1	Stiklas (karoliukai), skarda (sietyno žiedai)	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 298–305 (l. 300v)

37.	Kernavės	1820	Zerądele czyli paiąki	2	–	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 517– 526v (l. 520)
38.	Kražių benediktinų	1820	Pająk	1	Žalvaris	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 2, b. 224, l. 180–201 (l. 188v)
39.	Kretingos bernardinų	1820	Pająkow	3	Stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 2, b. 224, l. 51–68 (l. 59)
40.	Kupiškio	1820	Paiąki	2	Krištolas	I – 6, II – 4	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 289–307 (l. 292v)
41.	Laižuvos	1820	Pajonkow	2	Žalvaris	–	I, II – koplyčiose	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 284–295 (l. 289)
42.	Laukuvos	1820	Paiąkow	2	Stiklas	–	I – presbiterijoje, II – bažnyčios viduryje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 212–218 (l. 207)
43.	Linkuvos karmelitų	1820	Paiączek	1	Minima prie skardos dirbinių	–	Priešais didįjį altorių	LVIA, f. 694, ap. 2, b. 224, l. 125–146 (l. 136)
44.	Lydos	1820	Pająk	1	Čekiškąs stiklas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 383– 402v (l. 386)
45.	Lyskovo	1820	Paiąkow	3	Medis, sidabravimas (I sietynas), dažymas baltai (II, III sietynai)	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 787–828 (l. 794)
46.	Lunos	1820	Paiąk	1	Krištolas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 40–45v (l. 41v)
47.	Naugarduko Šv. arkangelo Mykolo	1820	Giryden	1	–	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 592– 647v (l. 599v)
48.	Naujamesčio	1820	Lichtarz	1	Baltas stiklas	–	Priešais didįjį altorių	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 54a–70v (l. 61v)
49.	Nova Myš	1820	Lichtarz	2	I – stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 442– 447v (l. 443v)

50.	Olševo	1820	Paiąki	3	Šlifuotas stiklas, bronzos (korpusas ir šakos), auksavimas	I – 12, II, III – 6	I – priešais didįjį altorių, II, III – koplyčiose	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 74–104v (l. 82v)
51.	Pabiržės	1820	Pająk	1	Žalvaris	9	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 29a–54a (l. 37v)
52.	Palėvenės	1820	Zerandol	1	Medis, geležis (šakos)	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 373–381a (l. 375)
53.	Pandėlio	1820	Paionk	3	Krištolas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 256–262 (l. 257)
54.	Panevėžio Šv. Petro ir Pauliaus	1820	Paiąkow	3	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 166a–180a (l. 141)
55.	Pasvalio	1820	Paionkow	2	I – stiklas, II – skarda	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 70a–80v (l. 73v)
56.	Poloneckų	1820	Zerandolow	4	I, II – stiklas	–	III, IV – priešais didįjį altorių	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 377a–382 (l. 379)
57.	Replos	1820	Paiąk	1	Čekiškas stiklas	–	Bažnyčios viduryje priešais didįjį altorių	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 947–964 (l. 951)
58.	Ružanų	1820	Pajonkow	4	Šlifuotas kristolinis stiklas; I, II – šakos skardinės; III, IV – šakos žalvarinės, paausutos	I, II – 8, III, IV – 5	I, II – bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 132–164 (l. 137)
59.	Rohotnos	1820	Paiąkow	2	Stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 165–183v (l. 171)
60.	Skaistkalnės	1820	Paiąk	1	Kristolinis stiklas	12	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 148a–166v (l. 156)

61.	Sihnavičių	1820	Paiąk	1	Čekišką šlifuotas stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 62–73 (l. 64)
62.	Skapiškio dominikonų	1820	Paiąk	1	Žalvaris	6	–	LVIA f. 669, ap. 2, b. 222, l. 382–393 (l. 383v)
63.	Skapiškio dominikonų	1820	Pająk	1	Žalvaris	6	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 222, l. 382–393 (l. 383)
64.	Slanimo bernardinų	1820	Pająk	1	Stiklas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 315–334 (l. 319)
65.	Slanimo dominikonų Šv. arkangelo Mykolo	1820	Pająkow czyli gyrydonow	5	I–III – šlifuotas stiklas, IV–V – medis, dažymas	–	I–III – bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 335–350 (l. 339v)
66.	Stvolovičių	1820	Paiąkow	2	Stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 448–459 (l. 450)
67.	Sudervės	1820	Pająk	1	Medis, geležis (šakos)	24	Presbiterijoje priešais didįjį altorių	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 621–634 (l. 624)
68.	Svojatičių	1820	Paiąk	1	Alavas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 402–414 (l. 406)
69.	Šakių	1820	Pająk	1	Krištolas	4	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 43–60v (l. 52v)
70.	Šaukėnų	1820	Paiąk	1	Stiklas	–	Priešais Švč. Mergelės Marijos altorių	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 269–282 (l. 278v)
71.	Šiaulių	1820	Pająk	1	Stiklas	–	Priešais didįjį altorių	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 161–175 (l. 170)
72.	Tabariškių	1820	Paiąk	1	Medis, dažymas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 230–245v (l. 234)
73.	Telšių bernardinų	1820	Zarądele	2	Krištolas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 2, b. 224, l. 69–89 (l. 79)
74.	Tryškių	1820	Pająk	1	Skarda	–	Priešais didįjį altorių	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 297–314 (l. 316)

75.	Tverų	1820	Pajak zcyli lichtarz	1	Krištolas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 451–470 (l. 461v)
76.	Varnėnų	1820	Paiąkow	2	Krištolas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 1–39 (l. 8)
77.	Vasiliškių	1820	Girydon	1	Stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 778–791v (l. 780v)
78.	Viešnių	1820	Pająkow	2	Metalas (vielinis)	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 192–207 (l. 202v)
79.	Vilniaus Aušros vartų koplyčia	1820	Zyrondolek	1	Bronza, sidabravimas, stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 257a–298 (l. 391v)
80.	Vilniaus bernardinų Šv. Pranciškaus Asyžiečio	1820	Paiąkow	2	Stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 187–376 (l. 293v)
81.	Vilniaus pranciškonų Švč. M. Marijos Ėmimo į dangų	1820	Girydonow	4	I, II – medis, III, IV – stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 494–537 (l. 510, 511v)
82.	Vilniaus dominikonų Šv. Dvasios	1820	Pająk	1	Minima prie stiklo dirbinių, 8 šakos stiklinės ir 21 skardinė	20	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 472–493v (l. 480)
83.	Vilniaus Šv. Mikalojaus	1820, 1830	Girydonow czyli pająkow	2	Medis, sidabravimas	–	Abu minimi aprašant III altorių (šoninį)	1820 m. – LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 514; 1830–1830 m. – LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3777, l. 301–302 (l. 301v)
84.	Vilniaus Šv. Onos	1820	Paiąkow	1	Stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 187–376 (l. 293v)

85.	Vilniaus Šv. apaštalu Petro ir Povilo	1820, 1830	Pajāk	1	Žalvaris, stiklas	–	–	1820 n. – LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 551–669 (l. 566v); 1830 m. – LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3777, l. 475–800v (l. 491v)
86.	Vilniaus karmelitų Šv. Teresės	1820	Paiąki	3	I, II – stiklas, III – bronz, sidabravimas	–	I, II – bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3670, l. 257a–298 (l. 268v)
87.	Vilniaus augustinų Švč. Mergelės Marijos Ramintojos	1820	Paiąkow	2	Medis, dažymas (žydrai), skarda (šakos)	18	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 194–286 (l. 219)
88.	Vilniaus trinitorių Viešpaties Jėzaus	1820, 1830	Pajāk	3	I – stiklas, II, III – žalvaris	–	I – bažnyčios viduryje ties kupolu, II, III – priešais didįjį altorių	1820 m. – LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 670–709 (l. 677, 678); 1830–1830 m. – LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3777, l. 435–474 (l. 455, 456)
89.	Vilniaus Visų Šventųjų	1820	Pająkow	3	Šlifuotas stiklas	–	I, I – bažnyčios viduryje; III – priešais Dievo Motinos Angelų Karalienės altorių	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3671, l. 95–152 (l. 105)
90.	Wysokie-Litewskie	1820	Paiąk	1	Stiklas	5	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4020, l. 747–761v (l. 750v)
91.	Vorončės	1820	Paiąkow	2	Stiklas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3675, l. 469–473v (l. 470v)
92.	Zabolotės	1820	Paiąki	2	–	7	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 500–519 (l. 505)
93.	Žagarės Naujosios	1820	Paiąk	1	Minima prie žalvario dirbinių	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 112–131 (l. 119)

94.	Žeimių	1820	Paiąk czyli zyrandol	1	Kriřtolas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3669, l. 128a–159v (l. 132)
95.	Žirmūnų	1820	Pająk	1	Stiklas kriřtolinis	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4021, l. 426–437v (l. 428v)
96.	Baisiogalos	1821	Pająk	1	Skarda	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 17–26v (l. 22v)
97.	Darbėnų	1821	Paiąk	1	Šlifuoatas stiklas, auksavimas (postamentas)	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 219–227 (l. 226)
98.	Girkalnio	1821, 1842	Pająk	1	Šlifuoatas kriřtolas, auksavimas	–	–	1821 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 342–353v (l. 350v); 1842 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 589–597v (l. 594v)
99.	Grūšlaukės	1821, 1842	Paiąk	1	Stiklas	–	Priešais didjji altorių	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 63–91 (l. 88); 1842 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 246–254 (l. 251)
100.	Ylakių	1821	Lichtarz	1	–	10	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 39–50 (l. 44v)
101.	Josvainių	1821	Paiąki	2	Medis	I, II – 12	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 37–44 (l. 41v)
102.	Jurbarko	1821	Paiąk	2	I – medis, II – stiklas	I – 6, II – 8	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 331–337 (l. 334v)
103.	Krakių	1821	Paiąk	1	Stiklas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 1–14 (l. 8v)
104.	Laukžemės	1821	Paiąk	1	Šlifuoatas stiklas	5	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 159–167v (l. 164v)

105.	Lenkimų	1821, 1842	Paiąk	1	Stiklas	6	–	1821 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 25–34v (l. 33); 1842 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 214–219 (l. 217)
106.	Lesčių	1821	Paiączek	1	Medis	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 287–290 (l. 289)
107.	Pajūrio	1821	Pająk	1	Krištolas		Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 592–594 (l. 593v)
108.	Palangos	1821, 1842	Paiąki	2	Mínima prie žalvario dirbinių, baltinimas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 144–376v (l. 149v); 1842 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 277–290 (l. 281)
109.	Pašušvio	1821	Paiąk	1	Žalvaris	–	Švč. Jėzaus Širdies koplyčioje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 225, l. 59–69 (l. 63)
110.	Pikelių	1821, 1842	Paiąk	3	I, II – krištolas, III – skarda	–	I – priešais didįjį altorių, II – bažnyčios viduryje, III – priešais chorą	1821 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 420–440 (l. 433); 1842 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 140–159v (l. 152)

111.	Rietavo	1821, 1826, 1828, 1831	Paiąki	3	Krištolas	–	Bažnyčios viduryje	1821 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 465–475 (l. 473v); 1826 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 221–231 (l. 228v); 1828 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 238, l. 379–289 (l. 387v); 1831 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 247, l. 210–217 (l. 215)
112.	Sartininkų	1821	Pająk	1	Šlifluotas stiklas	–	Priešais didįjį altorių	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 661–664 (l. 663v)
113.	Šateikių	1821	Zorandelow	5	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 290–225 (l. 223v)
114.	Šilalės	1821	Paiąkow	3	Krištolas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2. b. 225, l. 465–477 (l. 473)
115.	Šiluvos	1821, 1828, 1830	Paiąk	1	Šlifluotas stiklas	4	Priešais didįjį altorių	1821 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 235, l. 108–132 (l. 123); 1828 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 237, l. 86–112 (l. 99); 1830 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 243, l. 83–118 (l. 104v)
116.	Tenenių	1821	Pająk	1	Stiklas	6	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 516–521v (l. 519v)
117.	Vainuto	1821	Paiąk	3	I – šlifluotas stiklas	–	I – priešais didįjį altorių, II, III – kopyčiose	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 650–660v (l. 657)

118.	Veiviržėnų	1821	Pajāk	1	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 637–649 (l. 645)
119.	Židikų	1821	Lichtarz	1	Stiklas	6	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 441–448v (l. 446v)
120.	Žygaičių	1821	Paiāk	1	–	14	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 545–547 (l. 546v)
121.	Žvingių	1821	Paiāk	1	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 539–544 (l. 542v)
122.	Griškabūdžio	1823	Pajāki	3	–	–	–	LKTI, Ar. Ėm. I. 612, lapai nenumeruoti
123.	Kaltinėnų	1826, 1844, 1857	Paiāki	2	I – stiklas, krištolas, auksavimas, II – medis, sidabravimas	I – 4, II – 28	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 83–99 (l. 83 v) (1826); l. 100–103v (l. 100v) (1844); l. 104–107 (l. 104) (1857)
124.	Kulių	1826	Paiāki	4	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 269–283v (l. 278v)
125.	Šilalės	1826	Paiākow	3	Krištolas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 231–243 (l. 238v)
126.	Švėkšnos	1826	Paiākow	3	Stiklas, krištolas	–	I – bažnyčios viduryje, II, III – šonuose	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 183–200v (l. 192v)
127.	Tverų	1826	Paiak czyli lichtarz	1	Krištolas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 197–214v (l. 206)
128.	Veiviržėnų	1826	Pajāk	1	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 135–148v (l. 144v)
129.	Vėžaičių	1827	Pajāk	1	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 391–396 (l. 395v)
130.	Skapiškio dominikonų	1828	Pajākow	3	I, II – stiklas, III – žalvaris	–	–	LVIA, f. 525, ap. 8, b. 737, l. 1–12 (l. 1v)

131.	Vilniaus katedra	1828	Zyrandol	2	–	–	I–choro (kapitulos ?) viduryje, II – bažnyčios viduryje	VUB RS, f. 57, b. B 53–1, l. 22
132.	Čiobiškio	1830	Zyrandol	1	Šlifuotas stiklas, auksavimas	–	Presbiterijoje	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3780, l. 194–206v (l. 200)
133.	Varnėnų	1830	Paiak	1	Medis	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3780, l. 1–22 (l. 9v)
134.	Vilniaus augustinų Švč. Mergelės Marijos Ramintojos	1830	Paiakow	3	Stiklas	–	I, II – abiejose bažnyčios pusėse tarp suolų, III – Jėzaus (?) koplyčioje	1830 m. – LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3777, l. 327–389 (l. 341)
135.	Vilniaus pranciškonų Švč. M. Marijos Ėmimo į dangų	1830	Girydonow	2	Stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3777, l. 278–326v (l. 298)
136.	Girdiškės	1831, 1844	Pajak	1	Medis	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 152–153v (l. 152) (1831); l. 154–156v (l. 154) (1844)
137.	Kartenos	1831	Paiak	1	Stiklas	6	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 21–34v (l. 31v)
138.	Kuršėnų	1837	Paiaki	3	Stiklas	8	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 339, l. 20a–31 (l. 27v)
139.	Veiviržėnų	1837	Zorandel	1	Krištolas (skirtingų spalvų), geležis (šakos)	6	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 329, l. 45–52v (l. 48v)
140.	Vainuto	1839	Paiak	3	Stiklas (baltas), šlifavimas	–	Priešais didįjį altorių, I, II – koplyčiose	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 329, l. 34–41 (l. 37v)

141.	Šiluvos	1841, 1844	Žerandel	1	–	–	–	LVIA f. 669, ap. 2, b. 322, l. 44–62 (l. 48v) (1841 m.); l. 18–21v (l. 19v) (1844.)
142.	Tverų	1841, 1844	Paiąk	1	Stiklas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 225–229v (l. 227) (1841); l. 230–233v (l. 230v) (1844)
143.	Gegrėnų	1842	Pająk	1	Krištolas, stiklas (šakos)	6	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 175–179 (l. 175v)
144.	Kartenos	1842	Pająk	1	Stiklas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 258–272v (l. 263v)
145.	Kaunatavos	1842	Zyrandol	1	Krištolas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 407–408v (l. 408v)
146.	Krakės	1842	Zorandel	1	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 602–609v (l. 604)
147.	Laukžemės	1842	Pająki	2	Šlifluotas stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 291–296v (l. 295)
148.	Pašušvio	1842	Pająk	1	Žalvaris	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 652–663v (l. 656v)
149.	Tverų	1842	Paiąk	1	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 375–385v (l. 378v)
150.	Upynos	1842	Pająk	1	Krištolas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 399–401v (l. 401)
151.	Židikų	1842	Pająk	1	Žalvaris	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 256, l. 160–168v (l. 162)
152.	Kartenos	1844	Pająk	1	Stiklas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 47–54 (l. 52v)
153.	Laižuvos	1844	Pająkow	3	I, II – žalvaris, III – krištolas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 339, l. 74–76v (l. 75)

154.	Laukuvos	1844	Paiaki	2	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 63–64v (l. 63v)
155.	Pagramančio	1844, 1850	Paiak	1	Stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 275–276v (l. 275v) (1844); l. 279–280v (l. 279v) (1850)
156.	Šilalės	1844	Zyrandole czyli paiaki	2	Krištolas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 250–251v (l. 250v)
157.	Tauragės	1844, 1850	Zorandle	2	Stiklas	–	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3728, l. 168–170v (l. 168v) (1844); l. 174–178v (l. 145) (1850.)
158.	Tenerių	1844	Paiak	1	Stiklas	6	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 201–212 (l. 210v)
159.	Upytės	1845	Paiak	1	Krištolas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 230, l. 256–257v (l. 257v)
160.	Tytuvėnų	1849	Pajak	1	Žalvaris	–	Priešais didįjį altorių	LVIA, f. 696, ap. 2, b. 843, l. 50–60 (l. 53)
161.	Palėvenės dominikonų	1850	Girydony	2	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 317, l. 56–59 (l. 58v)
162.	Tverų	1850	Pajaki	2	Stiklas	–	Bažnyčios viduryje	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 280, l. 27–33 (l. 27v)
163.	Kulių	1851	Pajaki	4	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 262, l. 245–258v (l. 252v)
164.	Vabalninkų	1854	Žorandole	2	–	24	–	LVIA, f. 669, ap. 3, b. 656, l. 117–119 (l. 118v)
165.	Šiluvos	1855	Zerandol	1	Čekiškas šlifluotas stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 322, l. 1–16v (l. 6)
166.	Gegrėnų	1859	Žoradel	1	Krištolas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 341, l. 9–12 (l. 10)

167.	Vilniaus pranciškonų Švč. M. Marijos Ėmimo į dangų	1859	Zyrandole		Baltinimas	–	–	VUB RS, f. 57, b. B 53–5, l. 1
168.	Palėvenės dominikonų	1861	Žorandele	2	Minima prie alavo dirbinių	–	–	LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 2, l. 53–59 (l. 53v)
169.	Varnių katedra	1868	Жорандели	2	Stiklas	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 356, l. 715b–719 (l. 716v)
170.	Salantų	1874	Жорандел	1	Bronza, auksavimas	27	–	LVIA, f. 669, ap. 3, b. 1511, l. 58–63v (l. 63)
171.	Šiluvos	1886	Жорандоли	4	–	–	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 618, l. 3–20v (l. 10)
172.	Gegrėnų	1888, 1893	Жорандель	1	Krištolas	–	–	1888 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 341, l. 19–23 (l. 20); 1893 m. – LVIA, f. 669, ap. 2, b. 341, l. 24–28v (l. 26)
173.	Skapiškio dominikonų	1888	Жорандель	3	Žalvaris		I – bažnyčios viduryje, II, III – už kolonų	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 558, l. 10–14 (l. 12)
174.	Salantų	1889	Жорандели	4	–	–	–	Salantų bažnyčios archyvas: l. 6
175.	Gintališkės	1893, 1899	Жорандель (1893 m.), Zorandel (1899 m.)	1	Medis, auksavimas	15	–	LVIA, f. 669, ap. 2, b. 351, l. 7–19v (l. 7) (1893); l. 10–14v (l. 12v) (1899)
176.	Jiezno	1895	Паникадила (жирандоль)	3	I,II – bronzą, III – geležis	I – 30, II – 8, III – 6	–	LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3923, l. 1–8 (l. 4)
177.	Tverų	1897	Candelabra pendentia	3	I – stiklas, II, III – auksavimas	–	–	LVIA, f. 696, ap. 2, b. 843, l. 14–17 (l. 14v)

IŠLIKUSIŲ SIETYNŲ KATALOGAS

Kataloge sietynai skirstomi į keturias grupes:

1. Sietynai Lietuvos muziejuose;
2. Sietynai Lietuvos viešosiose erdvėse;
3. Sietynai Baltarusijos muziejuose;
4. Sietynai Baltarusijos viešosiose erdvėse.

Muziejuose saugomi sietynai pateikiami išskiriant atskirų muziejų kolekcijas, todėl pirmiausia nurodomas muziejaus pavadinimas ir jo adresas. Muziejai išvardijami abėcėlės tvarka. Viešosiose erdvėse kabantys sietynai taip pat pateikiami abėcėlės tvarka pagal vietos, kurioje kabo, adresą. Informacija apie sietynus pateikiama septyniose pagal svarbumą išdėstytose grafose:

1. Vieta ir adresas, kai kada – kabėjimo vieta pastate;
2. Inventorinis numeris muziejuje, unikalus ir kiti kodai Lietuvos kultūros vertybių registre, sietynų skaičius (esant vienodiems sietynams);
3. Sukūrimo / pagaminimo laikas, stilius;
4. Sukūrimo / pagaminimo vieta, dirbtuvės ar autorius;
5. Medžiaga, technika;
6. Matmenys, šakų skaičius;
7. Kita svarbi informacija apie įrašus sietyne, fundatorius, analogus, literatūrą, šaltinius ar sietyno būklę.

Esama atvejų, kai dėl įvairių priežasčių sietynas yra be inventorinio numerio arba nėra žinomi jo matmenys – tokiu atveju trūkstamos informacijos vietoje dedamas brūkšnys. Dvejojant dėl informacijos tikslumo, pavyzdžiui, sietynas gamintas Lietuvoje ar Lenkijoje, prie numanomos informacijos skliausteliuose rašomas klaustukas. Šalia objekto apibūdinimo pateikiama vaizdinė medžiaga, nurodomas fotografijos autorius ir metai. Kai kuriais atvejais (muziejui nesutikus ar dėl įvairių priežasčių nebuvus galimybės nufotografuoti) sietyno fotografija nepateikiama.

Darant sietynų atranką katalogui, pirmiausia rinkti duomenys apie nacionaliniuose, dailės, krašto ir įvairiuose memorialiniuose Lietuvos ir Baltarusijos muziejuose saugomus sietynus. Kaimyninėje šalyje istorinių kabančių apšvietimo priemonių ieškota trijose – Minsko, Gardino ir Bresto apskrityse. Tiek Lietuvos, tiek Baltarusijos muziejuose saugomų sietynų važiuota apžiūrėti, nufotografuoti ir įvertinti gyvai. Daugeliu atvejų muziejų darbuotojai pasidalino žiniomis apie fonduose saugomų

apšvietimo priemonių pagaminimo laiką, vietą ir medžiagas. Kai kuriais atvejais kataloge šie duomenys pateikiami patikslinti.

Išlikusių tyrimui aktualių dirbinių skaičius labai skiriasi: Lietuvos muziejuose rasti 92, trijų apskričių Baltarusijos muziejuose – tik 9 sietynai. Kataloge pateikiami ir į Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registrą įrašyti sietynai. Mūsų šalyje jų – 85 vienetai, tačiau dėl tyrime apsibrėžtos chronologijos disertacijos kataloge jų pateikiama mažiau. Susisiekus su Baltarusijos Respublikos kultūros ministerijos Istorijos ir kultūros paveldo apsaugos bei restauracijos valdyba išsiaiškinta, jog valstybės saugomų (esančių ne muziejuose) kabančių apšvietimo priemonių jų sąrašuose nėra.

Kataloge taip pat pateikiami sietynai, kurie kol kas nėra įtraukti į valstybinę kultūros vertybių apskaitą. Jų atrankai pasitelkti Lietuvos, Baltarusijos ar Lenkijos meno tyrininkų leidiniai, kuriuose aprašytos daugiausia sakraliniuose pastatuose kabančios apšvietimo priemonės. Daug vertingų sietynų disertacijos katalogui rasta Lietuvos pasaulietiniuose ir sakraliniuose pastatuose Kultūros paveldo centro ekspedicijų, asmeninių išvykų metu, nemažai vertingų sietynų padėjo atrasti kolegos ir draugai. Atrenkant sietynus vadovautasi amžiaus, išlikimo, meninės išraiškos kriterijais.

Svarbu pabrėžti, jog istoriniai įvykiai paveldo išlikimo aspektu Lietuvai buvo palankesni, todėl čia išsaugota daug daugiau sietynų nei kaimyninėje Baltarusijoje. Turime išlikusių XVII a. sietynų, tuo tarpu seniausi Baltarusijoje rasti sietynai siekia XVIII a. pabaigą–XIX a. pradžią.

Sietynai Lietuvos muziejuose:

Nr. Informacija apie sietyną (-us)

1. **1. Alytaus kraštotyros muziejus (toliau AKM)**
Savanorių g. 6, Alytus
2. GEK-14033
3. XX a. I ketv.
4. Lietuva (?) / Lenkija (?)
5. Žalvaris: liejimas, cizeliavimas; stiklas
6. H – 89,5 cm, D – 90 cm / 16 šakų
7. –

2. **1. Kaišiadorių muziejus (toliau KM)**
Gedimino g. 85, Kaišiadorys
2. GEK-381
3. XX a. pr.
4. Lietuva, Kaišiadorys
5. Medis: drožyba; metalas: lenkimas; skarda: karpymas; dažymas bronzos pudros dažais
6. H – 57 cm, D – 64,5 cm
7. Sietynas kabėjo pirmojoje Kaišiadorių bažnyčioje, pastatytoje 1907 metais. 2000 m. buvo restauruotas Audronės Davainienės Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centre (Rest. prot. Nr. 20/ 588).
Lit.: *Kaišiadorių muziejus: 1998–2003*, Kaišiadorys: Kaišiadorių muziejus, 2003, p. 38.

3. **1. Kėdainių krašto muziejus (toliau KKM)**
Didžioji g. 19, Kėdainiai
2. IE-1343
3. XVIII a. pab.–1900 m.
4. Anglija
5. Indijos ir Amerikos elnių ragai: pjovimas, tvirtinimo darbai
6. – / 8 žvakidėlės
7. Sietynas kartu su baldų komplektu į muziejų atgabentas iš Apytalaukio dvaro. Dvaro savininkas Zabiela iš ragų padarytą sietyną ir baldus pirko 1900-aisiais Paryžiuje vykusioje pasaulinėje baldų parodoje.

Fotofiksacija

AKM nuotr., 2009

KM nuotr., 2009

KKM nuotr., 2009

Lit.: Jūratė Nekrašienė, Dvarų turtai Kėdainių krašto muziejaus rinkiniuose, in: *Lietuvos muziejai*. 2004 m. Nr. 2–3. Rūmai, dvarai, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-10-25]. Prieiga per internetą: <http://www.museums.lt/zurnalas/2004%272_3/Lietuvos_muziejai_2004_Nr2_3.htm>.

4. 1. **Lietuvos dailės muziejus (toliau LDM)**
Bokšto g. 5, Vilnius
2. MPM-1209
3. XX a. pr.
4. –
5. Metalas, stiklas.
6–7. –
5. 1. **LDM**
Bokšto g. 5, Vilnius
2. MPM-1210
3. XX a. pr.
4. –
5. Metalas, stiklas
6. H – 80 cm
7. –
6. 1. **LDM**
Bokšto g. 5, Vilnius
2. MPM-2222
3. XIX a. pab.–XX a. pr.
4. Vokietija, Berlynas
5. Bronza, stiklas
6. H – 82 cm
7. –
7. 1. **LDM**
Bokšto g. 5, Vilnius
2. MPM-2316
3. XIX a. pab.–XX a. pr. / *Art nouveau*
4. Vokietija (?)
5. Žalvaris: šampavimas, liejimas; stiklas
6. – / 3 lizdai elektros lemputėms
7. –
- Vaizdinės medžiagos nepavyko gauti.
- Vaizdinės medžiagos nepavyko gauti.
- Vaizdinės medžiagos nepavyko gauti.

Fot. Tomas Kapočius, 2013

8. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TD-589
 3. XIX a. II p.–XX a. pr. (?)
 4. –
 5. Metalo lydinys: liejimas, cizeliavimas
 6. H – 90 cm / 3 šakos
 7. Vaizdinės medžiagos nepavyko gauti.
9. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TD-606
 3–4. –
 5. Varis
 6. H – 28 cm
 7. Vaizdinės medžiagos nepavyko gauti.
10. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TD-2416
 3. XIX a. II p.–XX a. pr. (?)
 4. –
 5. Bronza (?), varis (?)
 6. – / 10 šakų
 7. Sietynas išlikęs dalimis Vaizdinės medžiagos nepavyko gauti.
11. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TD-2417
 3. XVIII a.
 4. –
 5. Bronza: liejimas
 6. H – 61 cm
 7. – Vaizdinės medžiagos nepavyko gauti.
12. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TD-2443 (identiškas TD-2444)
 3. XX a.
 4. –
 5. Bronza: liejimas, štapavimas Vaizdinės medžiagos nepavyko gauti.

6. H – 55 cm, D – 58 cm / 6 šakos
7. –
13. 1. **LDM**
Bokšto g. 5, Vilnius
2. TM-316
3. XIX a. pab. / Neoampyro bruožai
4. –
5. Metalas, stiklas
6. H – 55 cm / 4 šakos elektros lemputėms
7. Sietynas puoštas stiklo vamzdeliais
14. 1. **LDM**
Bokšto g. 5, Vilnius
2. TM-317
3. XIX a. pab.–XX a. I p. (?) / Neorokokas
4. –
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas
6. – / 20 šakų
7. –
15. 1. **LDM**
Bokšto g. 5, Vilnius
2. TM-407
3. XIX a. II–III ketv. (?) / Ampyras (?)
4. –
5. Metalas, stiklas
6. H – 100 cm, D – 35 cm
7. –
16. 1. **LDM**
Bokšto g. 5, Vilnius
2. TM-408
3. XX a. I ketv. / Neoampyro bruožai
4. –
5. Bronza (?): liejimas, cizeliavimas; stiklas
6. H – 120 cm / 25 šakos
7. –
17. 1. **LDM**
Bokšto g. 5, Vilnius
2. TM-409
- Vaizdinės medžiagos
nepavyko gauti.
- Vaizdinės medžiagos
nepavyko gauti.
- Vaizdinės medžiagos
nepavyko gauti.
- Vaizdinės medžiagos
nepavyko gauti.

- 3–4. –
- 5. Bronza
- 6. – / 7 šakos
- 7. –

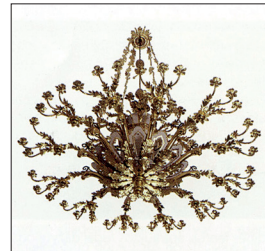
18. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TM-410
 3. XIX a. II–III ketv. (?) / Ampyras (?)
 4. –
 5. Metalas, stiklas
 6. H – 55 cm, D – 17 cm
 7. –

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

19. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TM-432
 3. XIX a.
 4. –
 5. Metalas, stiklas
 6. H – 26 cm, D – 25 cm
 7. Sietynas išlikęs dalimis

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

20. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TM-521
 3. XVIII pab.–XIX a. pr. (į Lietuvą atvežtas 1803 m.)
 4. Viena, Austrija
 5. Alavuota geležis: kalinėjimas, karpymas, bronzavimas, auksavimas; medis: drožyba, gruntavimas, dažymas, bronzavimas, auksavimas; papjė mažė: gruntavimas, dažymas, auksavimas
 6. H – 300 cm, apatinio vainiko D – 220 cm
 7. Sietynas restauruotas 1985–1988 m. LDM Prano Gudyno restauravimo centre Regimanto Paulionio (Rest. prot. Nr. 44/65), Kęstučio Puodžiuko (Rest. prot. Nr. 293/1022). Vilniaus katedros vizitacijos akte (1828) minima, jog katedros viduryje ir presbiterijoje kabantys du prabangūs sietynai 1803 m. parvežti iš Vienos. Sietyno vietą katedroje bei ankstesnę (neaišku, ar pirminę) išvaizdą padeda identifikuoti XX a. I p. katedros interjero fotografijos: sietynas kabo

Fot. Antanas Lukšėnas, 2009

katedros viduryje, jo šakos ir dekoratyvinė karūnėlė prie pakabinimo kilpos viršuje puoštos iki mūsų dienų neišlikusiais krištolo / stiklo pakabučiais.

Panašūs tų pačių dirbtuvių sietynai užfiksuoti Šlienavos bažnyčioje (Kauno r.) ir Bistryčios Šv. Kryžiaus Iškauštinimo bažnyčioje Baltarusijoje (Astravo r.).

Lit.: Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, in: *Kultūros paminklai*, Nr. 14, Vilnius: Savastis, 2009, p. 95; Idem, „Sietynas“, in: *Lietuvos sakralinė dailė, t. 5: Knygos, Dokumentai, Parodos kronika, XI–XX a.*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2009, p. 131.

Šalt.: 1828 m. Vilniaus katedros vizitacijos aktas (VUB RS, f. 57, b. B 53–1, p. 22).

21. 1. LDM

Bokšto g. 5, Vilnius

2. TM-522

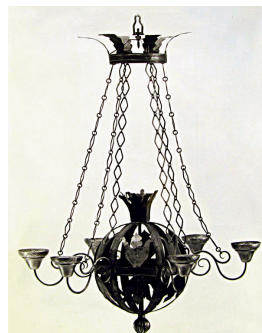
3. XVII a. pr. / Renesansas

4. Lietuva, Vilnius

5. Metalas: karpymas, kalinėjimas

6. H – 100 cm, D – 90 cm / 6 šakos

7. Sietyną 1984 m. LDM Prano Gudyno restauravimo centre restauravo Sigitas Domarkas (Rest. prot. Nr. 584/1696).

Fot. Aleksandras Sidorenka, 1984

22. 1. LDM

Bokšto g. 5, Vilnius

2. TM-523

3. XIX a. I p. / Klasicizmas

4. Lietuva

5. Varis: kalimas, sidabravimas

6. H – 80 / 7 šakos

7. Sietynas puoštas septyniomis grandinėlėmis su variniais tuščiaaviduriais grubiai pervertais burbuliukais (po 9–10 vnt.).

Fot. Tomas Kapočius, 2013

23. 1. LDM

Bokšto g. 5, Vilnius

2. TM-561

3. XVII a.

4. Vidurio Europa

5. Bronza: liejimas

6. H – 250 cm

7. Sietynas ilgalaikiu depozitu perduotas Kėdainių krašto muziejui.

Manoma, jog Kristupas II Radvila jį atsivežė iš Smolensko apie 1633–1634 m. (*Album zabytkow ewangelickich w Wilnie*. Wilno: 1929) Iki Pirmojo pasaulinio karo kabėjo Kėdainių evangelikų reformatų bažnyčioje. Dėl saugumo buvo perkeltas į Vilnių ir negrąžintas. Po Antrojo pasaulinio karo kabėjo „Kronikos“ kino teatre, ten vieną naktį nukrito ir buvo atiduotas LDM (nuo tada jam suteiktas Nr. TM-531). Kabėjo Vilniaus arkikatedroje – Paveikslų galerijoje. 1983 m. buvo restauruotas Gintaro Kazlausko.

Lit.: Alantė, Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, in: *Kultūros paminklai*, Nr. 14, Vilnius: Savastis, 2009, p. 89.

Šalt.: Kazlauskas Gintaras, *Vilniaus Dailės muziejaus XVII a. žvakinio apšvietimo žalvarinio žirandolio (TM-531) konservavimo-restauravimo darbų programa ir metodika*, 1983, RKPRT Taikomosios dailės ir skulptūros sekcija, iš: asmeninis restauratoriaus Gintaro Kazlausko archyvas.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

24. 1. LDM

Bokšto g. 5, Vilnius

2. TM-2332

3. XVII a.

4. Lietuva

5. Žalvaris: kalimas, liejimas

6. H – 47 cm, D – 53 cm / 8 šakos

7. Sietyną 1984 m. LDM Prano Gudyno restauravimo centre restauravo Sigitas Domarkas (Rest. prot. Nr. 398/1509).

Fot. Antanas Lukšėnas, 2013

25. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TM-2334
 3. XIX a. II p.–XX a. pr.
 4. Vakarų Europa (?)
 5. Bronza: liejimas
 6. H – 18 cm, šakos L – 24 cm / 6 šakos
 7. –

Fot. Tomas Kapočius, 2013

26. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TM-2591
 3. XIX a. pab.–XX a. I p.
 4. Lenkija, Varšuva (?)
 5. Bronza: liejimas, cizeliavimas, lakavimas (?); stiklas
 6. H – 95 cm / 18 šakų
 7. Panašus sietynas kabo Paežerėlių (o galbūt Žemosios Panemunės) bažnyčioje. Toks pat sietynas saugomas ir Lietuvos nacionaliniame muziejuje (IM-5099). Sietyno detalėse yra skylutės, skirtos stiklo / kristolo pakabučiams.

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

27. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TM-3129
 3. XX a. I p.
 4. Vakarų Europa
 5. Stiklas: liejimas, pūtimas, lenkimas; žalvaris: liejimas
 6. H – 83 cm / 5 šakos elektros lempučių
 7. –

Fot. Tomas Kapočius, 2013

28. 1. **LDM**
 Bokšto g. 5, Vilnius
 2. TM-3130
 3. XX a. I p. (po 1920 m.)
 4. Vakarų Europa
 5. Žalvaris, stiklas
 6. H – 150 cm, D – 64 cm
 7. –

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

29. 1. Lietuvos nacionalinis muziejus (toliau LNM)

Arsenalų g. 1, Vilnius

2. IM-2991

3. XIX a. I p.

4. –

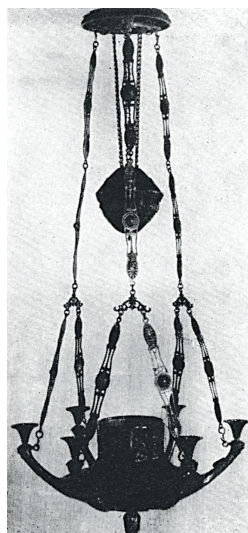
5. Bronza: liejimas; varis: juodinimas

6. H – 125 cm, D – 55 cm / 6 šakos

7. Sietynas su aukščio reguliatoriais

Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *XVI–XX a.*

pr. apšvietimo priemonės, Vilnius: Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejus, 1980, p. 34.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

30. 1. LNM

Arsenalų g. 1, Vilnius

2. IM-4582 / 2 vnt.

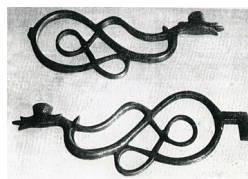
3. XVI–XVII a.

4. Lietuva

5. Žalvaris: kalimas

6. L – 24 cm

7. Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 35.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

31. 1. LNM

Arsenalų g. 1, Vilnius

2. IM-4583 / 2 vnt.

3. XVI–XVII a.

4. Lietuva

5. Žalvaris: kalimas

6. L – 34 cm

7. Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 35.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

32. 1. LNM

Arsenalų g. 1, Vilnius

2. IM-4584

3. XVI a.

4. Lietuva

5. Žalvaris: kalimas

6. L – 30 cm

7. Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 35.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

33. 1. LNM

Arsenalų g. 1, Vilnius

2. IM-4617 / 2 vnt.

3. XIX a. vid.–II p. / Neobaroko bruožai

4. Lenkija, Varšuva (?)

5. Metalų lydinys: liejimas, dažymas bronzos pudros dažais

6. H – 47 cm / 5 šakos

7. Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 35.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

34. 1. LNM

Arsenalų g. 1, Vilnius

2. IM-4618

3. XVII a. / Renesansas

4. Lietuva

5. Bronza: kalimas

6. H – 58 cm / 6 šakos

7. Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 33.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

35. 1. LNM

Arsenalų g. 1, Vilnius

2. IM-4616

3. XIX a. I p. / Klasicizmo bruožai

4. Lietuva (?)

5. Bronza: liejimas, kalinėjimas, auksavimo likučiai

6. H – 56 cm / 6 šakos

7. Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 35.

Fot. Vytautas Bortkevičius,
1980

36. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-4620
 3. XVIII a. / Rokokas
 4. Lietuva (?)
 5. Bronza: liejimas
 6. H – 125 cm / 20 šakų
 7. Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 34.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

37. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-4621
 3. XVII a.
 4. Lietuva
 5. Bronza: kalimas
 6. H – 49 cm / 6 šakos
 7. Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 33; Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, in: *Kultūros paminklai*, Nr. 14, Vilnius: Savastis, 2009, p. 89.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

38. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-4622
 3. XVIII a.
 4. Lietuva
 5. Žalvaris: kalimas
 6. H – 57 cm / 8 šakos
 7. Apatiniame vainike tarp šakų būta įstatomų reflektorių arba dekoru elementų.
 Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 33.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

39. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-5096
 3. XX a.
 4. –
 5. Bronza
 6. H – 68 cm
 7. Sietynas naudotas Vilniuje. Likęs tik stiebas. Nėra 12 eilių karoliukų.
40. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-5098
 3–4. –
 5. Bronza; kaulas
 6–7. –
41. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-5099
 3. XIX a. II p.–XX a. I ketv.
 4. Lenkija, Varšuva / J. Serkowski įmonė (Nr. 941 arba 1753)
 5. Metalo lydinys: liejimas, cizeliavimas
 6. H – 89 cm / 12 šakų
 7. Analogiškas sietynas kabo Paežerėlių (o galbūt Žemosios Panemunės) bažnyčioje. Labai panašus sietynas saugomas ir LDM (TM-2591).
 Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 35.
42. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-5101
 3. XIX a. pab.–XX a. I p. / Neorokoko bruožai
 4. –
 5. Bronza: liejimas, štapavimas
 6. H – 65 cm, D – 26 cm / 9 šakos
 7. Sietynas dubeninio tipo.
 Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 34.

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

43. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-5102
 3. XIX a. II p.–XX a. I ketv.
 4. Lenkija, Varšuva (?) / J. Serkowski dirbtuvės (?)
 5. Bronza: liejimas, šampavimas, auksavimas
 6. H – 65 cm, D – 26 cm / 9 šakos
 7. Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 34.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

44. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-5340
 3. XVIII a. pab. / Rokokas
 4. Vokietija
 5. Porcelianas
 6. H – 87 cm / 9 šakos
 7. Analogiški, bet nepilni sietynai – IM-5341, IM-5342.
 Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 34.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

45. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-5341
 3. XVIII a. (?)
 4. Vokietija
 5. Porcelianas
 6. H – 62 cm
 7. Analogiškas sietynamis IM-5340, IM-5342

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

46. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-5342
 3. XVIII a. (?)
 4. Vokietija
 5. Porcelianas
 6. H – 109 cm
 7. Analogiškas sietynamis IM-5340, IM-5341

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

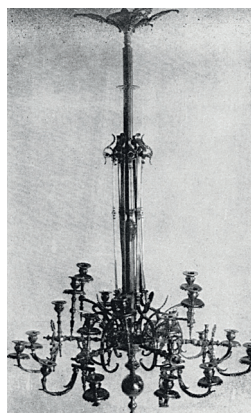
47. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-7979
 3. XX a. I p.
 4. –
 5. Bronza: liejimas; stiklas
 6. H – 120 cm, nuotolis tarp lizdų – 55 cm, gaubtelis
 25 × 79 cm
 7. –
 Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.
48. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-7980
 3. XX a. I p.
 4. –
 5. Bronza: liejimas, štapavimas; stiklas
 6. H – 102 cm / gaubtelis 9,7 x 15,8 cm / 5 šakos
 7. –
 Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.
49. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-8420
 3. XIX a. II p. / Istorizmas
 4. Lietuva (?)
 5. Metalų lydinys, bronzos: liejimas, sidabravimas
 6. H – 27,5 cm, D – 55 cm / 12 šakų
 7. Bažnytinis sietynas perdarytas iš Švč. Sakramento
 lempos
 Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.
50. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. IM-11586
 3. XVIII a. / Barokas
 4. Lietuva
 5. Bronza: liejimas
 6. H – 43 cm, D – 67 cm / 6 šakos
 7. –
 Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

51. 1. LNM
Arsenalų g. 1, Vilnius
2. IM-13029
3. XVII–XVIII a. / Barokas
4. Lietuva
5. Žalvaris: liejimas
6. H – 69 cm, D – 56 cm, šakos L – 30 cm / 8 šakos
7. Trūksta vienos šakos.
Lit.: Alantė Valtaitė, *Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje*, p. 88.

LNM nuotr., 2009

52. 1. LNM
Arsenalų g. 1, Vilnius
2. –
3. XIX a. pab.–XX a. pr. / *Art nouveau* bruožai
4. Lietuva (?) / Lenkija (?)
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas, auksavimas
6. H – 114 cm / 24 šakos
7. Beveik identiškas sietynas kabo Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčioje.
Lit.: Klaudija Kačinskienė, Ona Mažeikienė, *op. cit.*, p. 34.

Fot. Vytautas Bortkevičius, 1980

53. 1. LNM
Arsenalų g. 1, Vilnius
2. GRD-99707
3. XIX a.
4. Čekija (?)
5. Stiklas: liejimas
6. – / 4 šakos
7. Sietyną LNM restauravimo centre restauravo Rimantas Kuzma (restauravimo akto Nr. GEK-84, MD-1309; protokolas RM3/218).

LNM nuotr., 2009

54. 1. LNM
 Arsenalo g. 1, Vilnius
 2. AFD-338
 3. XVII–XIX a.
 4. Lietuva
 5. Žalvaris: liejimas, šlifavimas
 6. – / 6 šakos
 7. –

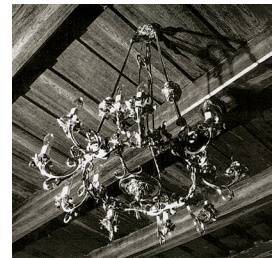
Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

55. 1. **Literatūrinis Aleksandro Puškino muziejus (toliau LAPM)**
 Subačiaus g. 124, Vilnius
 2. LMP-245-BE234
 3. XIX a. pab.–XX a. pr. / Neoampyras
 4. Lenkija, Varšuva / brolių Lopienskių (Bracia Łopieńscy) dirbtuvės
 5. Metalas: štapavimas, liejimas, cizeliavimas; juodinimas
 6. – / 6 šakos
 7. Šalt.: Gintaras Kazlauskas, *Vilniaus m. Literatūrinio A. Puškino muziejaus septynių žvakių liustros LPM-245–BE234 restauravimo darbų programa ir metodika*, 1986, RKPRT Taikomosios dailės ir skulptūros sekcija, iš: asmeninis restauratoriaus Gintaro Kazlausko archyvas.

Fotografijos autorius
 nežinomas, 1986

56. 1. LAPM
 Subačiaus g. 124, Vilnius
 2. –
 3. XIX a. pab.–XX a. pr.
 4. Rusija (?)
 5. Žalvaris: liejimas
 6. – / 12 šakų
 7. Šalt.: Gintaras Kazlauskas, *Vilniaus m. Literatūrinio A. Puškino muziejaus dvylikos žvakių šviestuvo su žibaline lempa restauravimo darbų programa ir metodika*, 1986, RKPRT Taikomosios dailės ir skulptūros sekcija, iš: asmeninis restauratoriaus Gintaro Kazlausko archyvas.

Fotografijos autorius
 nežinomas, 1986

57. 1. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus
(toliau NČDM)

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-331

3. 1900 m.

4. Vokietija / Meiseno porceliano dirbtuvės

5. Porcelianas: lipdyba

6. H – 90 cm, D – 80 cm / 9 šakos

7. Dirbinyje yra sukryžiuotų kardų signatūra, žyminti Meiseno porceliano dirbtuves.

Lit.: Alantė Valaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, p. 92.

Fot. Alantė Valaitė-Gagač, 2009

58. 1. NČDM

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-1699

3. XIX a. II p. / Neobaroko bruožai

4. Rusija (?)

5. Bronza: liejimas

6. H – 45 cm / 6 šakos

7. –

NČDM nuotr., fotografijos
metai nežinomi

59. 1. NČDM

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-1707

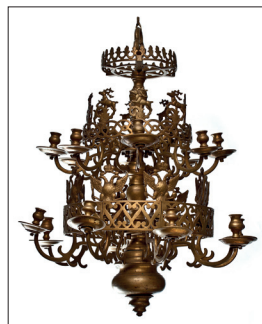
3. XVIII a.

4. Lietuva

5. Žalvaris: kalimas, karpymas

6. –

7. Spėjama, jog sietynas galėjo kabėti sinagogoje.

Fot. Rimantė Pranciška Ropyrė, 2013

60. 1. NČDM

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-1738

3. XIX a. pab.–XX a. pr. / *Art deco* bruožai

4. Vakarų Europa

5. Bronza: liejimas; stiklas, fajansas

6. H – 110 cm / 11 šakų

7. Lit.: Alantė Valtaitė, XIX a. antros pusės–XX a. pirmos pusės sietynų gamyba pramoninėse Europos dirbtuvėse ir jų paveldas Lietuvoje, in: *Tekstai apie dizainą: lietuviški ir tarptautiniai kontekstai*, Acta Academiae Artium Vilmensis, 61, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011, p. 63–75.

Fot. Audrius Kapčius, 2011

61. 1. NČDM

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-1739

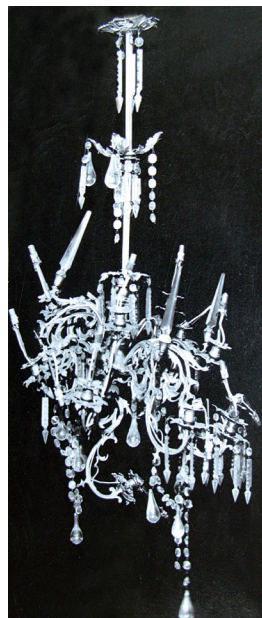
3. XIX a. pab.–XX a. I ketv. / Istorizmas

4. Lenkija, Varšuva (?)

5. Bronza: liejimas, auksavimo likučiai; krištolas: briaunavimas

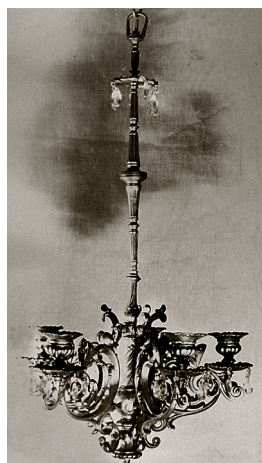
6. H – 112 cm / 12 šakų

7. Sietyno būklė bloga: trys šakos nulūžusios, trūksta daug prizmių ir daug karoliukų. Metalas lietas gana grubiai.

NČDM nuotr., fotografijos metalai nežinomi

62. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-6083
 3. XIX a. pab. / *Art nouveau* bruožai
 4. –
 5. Bronza: liejimas; stiklas
 6. H – 60 cm / 5 šakos
 7. –

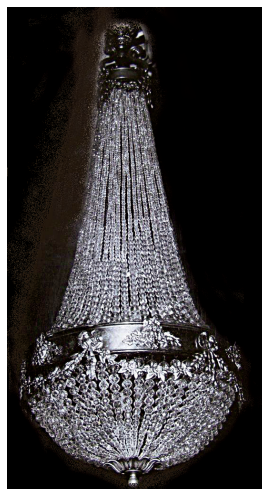
NČDM nuotr., fotografijos metai nežinomi

63. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-6574
 3. XVIII a. pab. / XIX a. 3 deš.
 4. Rusija, Sankt Peterburgas
 5. Bronza: liejimas, lankstymas, auksavimas; stiklas,
 krištolas: pūtimas, briaunavimas
 6. H – 78 cm / 5 šakos
 7. –

Fot. Rimantė Pranciška Ropytė, 2013

64. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-6575
 3. XX a. I p. / Neoampyro bruožai
 4.
 5. Bronza: liejimas; krištolas: briaunavimas
 6. H – 93 cm
 7. –

NČDM nuotr., fotografijos metai nežinomi

65. 1. NČDM

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-8499

3. XX a. 1–3 deš. / *Art nouveau*

4. Vokietija, Berlynas (?)

5. Varis: šampavimas, karpymas; stiklas: liejimas

6. H – 97 cm / 3 šakos elektros lemputėms

7. Lit.: Alantė Valtaitė, XIX a. antros pusės–XX a. pirmos pusės sietytų gamyba pramoninėse Europos dirbtuvėse ir jų paveldas Lietuvoje, p. 68.

Fot. Audrius Kapčius, 2011

66. 1. NČDM

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-9075

3. XX a. pr. / *Art nouveau*

4. Vokietija, Berlynas (?)

5. Bronza: liejimas; stiklas

6. H – 72 cm / 4 šakos

7. Lit.: Alantė Valtaitė, XIX a. antros pusės–XX a. pirmos pusės sietytų gamyba pramoninėse Europos dirbtuvėse ir jų paveldas Lietuvoje, p. 63–75.

Fot. Audrius Kapčius, 2011

67. 1. NČDM

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-9076

3. XX a. I ketv. / *Art deco* bruožai

4. Vakarų Europa

5. Bronza: liejimas, šampavimas

6. H – 85 cm / 6 šakos

7. –

Fot. Audrius Kapčius, 2011

68. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-9556
 3. XVIII a. / Barokas
 4. Lenkija
 5. Bronza: liejimas
 6. H – 58 cm, D – 54 cm / 6 šakos
 7. –

NČDM nuotr., fotografijos metalai nežinomi

69. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-9975
 3. 1910 m.
 4. Rusija
 5. Bronza: liejimas, šampavimas
 6. H – 37 cm, D – 24,5 cm / 4 šakos
 7. Lit.: Alantė Valtaitė, XIX a. antros pusės–XX a. pirmos pusės sietynų gamyba pramoninėse Europos dirbtuvėse ir jų paveldas Lietuvoje, p. 63–75.

Fot. Audrius Kapčius, 2011

70. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-9976
 3. XX a. II ketv. / Istorizmas
 4. –
 5. Metalų lydinys: liejimas
 6. H – 28 cm / 6 šakos
 7. –

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

71. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-10014
 3. XX a. I ketv. / *Art nouveau*
 4. Vakarų Europa
 5. Bronza: liejimas, cizeliavimas, šampavimas, auksavimo likučiai; stiklas
 6. D – 47 cm / 1 lizdas elektros lemputei
 7. –

Fot. Audrius Kapčius, 2011

72. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-10308
 3. XX a. 2–4 deš.
 4. –
 5. Bronza: liejimas, auksavimas; stiklas: liejimas
 6. H – 93 cm / 3 šakos elektros lemputėms
 7. –

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

73. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-10327
 3. XX a. I p. / Istorizmas
 4. –
 5. Bronza: liejimas, štapavimas; stiklas: liejimas
 6. H – 51 cm / 3 šakos
 7. –

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

74. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-10615
 3. XX a. 2–4 deš. / Neoklasicizmas
 4. Vidurio arba Vakarų Europa
 5. Bronza: liejimas; krištolas: briaunavimas
 6. H – 112 cm / 1 lizdas elektros lemputei
 7. Sietynas kabo Maironio lietuvių literatūros muziejuje,
 Rotušės g. 13, Kaune.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

75. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-11022
 3. 1885 m. / Neoklasicizmo bruožai
 4. Lenkija
 5. Bronza, liejimas, tekinimas
 6. H – 82 cm, D – 80 cm / 25 šakos
 7. –

Fot. Rimantė Pranciška Ropytė,
 2013

76. 1. NČDM

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-11713

3. XX a. 4 deš.

4. Lenkija, Varšuva / brolių Borkovšų dirbtuvės (?)

5. Metalų lydinys: liejimas; stiklas

6. H – 56 cm, gaubtelio D – 19 cm / 5 šakos

7. Lit.: Alantė Valtaitė, XIX a. antros pusės–XX a. pirmos pusės sietynų gamyba pramoninėse Europos dirbtuvėse ir jų paveldas Lietuvoje, p. 63–75.

Fot. Audrius Kapčius, 2011

77. 1. NČDM

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-11968

3. XX a. I p. / Neoklasicizmas

4. Vokietija (?)

5. Bronza: liejimas; varis: juodinimas; stiklas

6. H – 65 cm / 1 lizdas elektros lemputei

7. –

NČDM nuotr., fotografijos metai nežinomi

78. 1. NČDM

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-12587

3. XX a. I p. / Istorizmas

4. Rusija (?)

5. Bronza: liejimas; stiklas: liejimas

6–7. –

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2011

79. 1. NČDM
V. Putvinskio g. 55, Kaunas
2. Tt-12591
3. XX a. pr. / *Art nouveau* bruožai
4. Vakarų Europa
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; stiklas, krištolas: briaunavimas, graviravimas
6. H – 98 cm / 3 šakos
7. –

NČDM nuotr., fotografijos metai nežinomi

80. 1. NČDM
V. Putvinskio g. 55, Kaunas
2. Tt-12592
3. XIX a. pab.–XX a. pr.
4. –
5. Bronza: liejimas; varis: štapavimas; stiklas
6. H – 105 cm / 6 šakos
7. –

Fot. Alantė Valtaitė-Gagė, 2011

81. 1. NČDM
V. Putvinskio g. 55, Kaunas
2. Tt-13813
3. XIX a. pab.–XX a. pr.
4. Vidurio Europa
5. Bronza: liejimas; krištolas: briaunavimas
6. H – apie 100 cm / 12 šakų
7. –

Fot. Rimantė Pranciška Ropytė, 2013

82. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-15534
 3. XIX a. pab.–XX a. pr. / *Art nouveau* bruožai
 4. Rusija (?)
 5. Bronza: liejimas; graviravimas; stiklas
 6. H – apie 60 cm / 4 šakos
 7. –

Fot. Rimantė Pranciška Ropytė, 2013

83. 1. NČDM
 V. Putvinskio g. 55, Kaunas
 2. Tt-15485
 3. XVII a. I p. / Renesansas
 4. Lietuva
 5. Medis: drožyba; gipsas: lipdyba; ragas
 6. H – 135 cm, B – 72 cm
 7. Meliuzina seniau kabėjo Zapyškio Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje.
 Lit.: *Lietuvos architektūros istorija*, t.1, Vilnius: Mokslas, 1987, p. 140; Marija Matušakaitė, *Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*, Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 219, 221; Marija Matušakaitė, *Lietuvos skulptūra iki XVII a. vidurio*, Vilnius: Aidai, 2007, p. 162–163; Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, p. 96; Petras Veblaitis, Zapyškio senoji bažnyčia, in: *Naujoji Romuva*, Nr. 22 (74), Kaunas, 1932, gegužės 29 d., p. 517; Arkadijus Presas, Zapyškis: Šv. Jono bažnyčia, in: *Tautos Vairas*, Nr. 16, 1924, p. 10.

Fot. Audrius Kapčius, 2009

84. 1. **NČDM**

V. Putvinskio g. 55, Kaunas

2. Tt-17447

3. XVII a. I p. / Renesansas

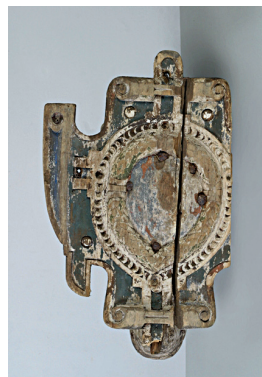
4. Lietuva, Žemaitija

5. Medis: drožyba, polichromavimas

6. –

7. Meliuzina priklausė Juozo Mikėno 1926 m. rinkiniui. Rasta Alsėdžių miestelyje per jo organizuotą ekspediciją po Telšių apskritį.

Lit.: Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, p. 97.

Fot. Audrius Kapčius, 2009

85. 1. **Panevėžio kraštotyros muziejus (toliau PKM)**

Vasario 16-osios g. 23, Panevėžys

2. PKM GEK-4966

3. XX a. 2–3 deš. (?)

4. Čekija (?)

5. Stiklas: pūtimas

6. – / 4 šakos

7. Sietynas kabėjo Lietuvos valstybinio banko Panevėžio skyriuje.

PKM nuotr., 2009

86. 1. Šiaulių „Aušros“ muziejus (toliau ŠAM)

Vytauto g. 89, Šiauliai

2. I–D 1911

3. XX a. pr.

4. Vidurio Europa (?)

5. Metalo lydinys: liejimas; stiklas

6. – / 6 šakos

7. Šviestuvą Jonas Medžiaušis gavo iš Nachimo Calzono. N. Calzonas dirbo pas Frenkelius. Lempa kabojo Frenkelio rūmuose apytiksliai nuo 1908 m. (Šiaulių „Aušros“ muziejaus duomenys).

ŠAM nuotr., 2009

87. 1. ŠAM

Vytauto g. 89, Šiauliai

2. I-Pg 2667/1–2

3. XIX a. pab.–XX a. pr.

4. Vakarų Europa

5. Bronza: liejimas; perlamutrinis stiklas: briaunavimas

6. 60 vnt. pakabučių: 30 vnt. 3 × 3 cm ir 30 vnt. 1,7 × 1,7 cm

7. Sietynas kabojo Frenkelio rūmuose. Šviestuvo fragmentus išsaugojo Jonas Misevičius, kuris dirbo darbininku Frenkelio rūmuose įsikūrusioje kariškių ligoninėje. J. Misevičius prisimena, kad šviestuvą kabojo dar tada, kai sovietų kariuomenė išsikėlė iš rūmų (Šiaulių „Aušros“ muziejaus duomenys).

ŠAM nuotr., 2009

88. 1. ŠAM

Vytauto g. 89, Šiauliai

2. D–P 1504

3. XIX a. pab.

4. Lenkija

5. Žalvaris: liejimas

6. – / 6 šakos

7. -

ŠAM nuotr., 2009

89. 1. **ŠAM**

Vytauto g. 89, Šiauliai

2. D-P 1524

3. XIX a. pab.

4. Lenkija (?)

5. Metalo lydinys: liejimas; bronzos pudros dažai

6. – / 18 šakų

7. –

ŠAM nuotr., 2009

90. 1. **Trakų istorijos muziejus (toliau TIM)**

Kęstučio g. 4, Trakai

2. TIM GEK-6454

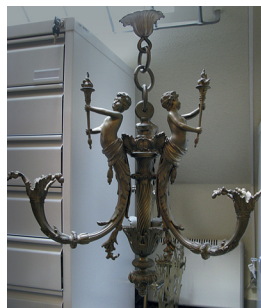
3. XX a. I p. / Istorizmas

4. Vakarų Europa (?)

5. Bronza: liejimas

6. H – 77 cm / 3 šakos

7. –

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

91. 1. **TIM**

Kęstučio g. 4, Trakai

2. TIM GEK-3514

3. XVII a. (?) / XIX a. (?)

4. Lietuva

5. Bronza / žalvaris: liejimas

6. H – 84 cm / šuo metu 3 šakos

7. Sietynas surinktas iš atskirų dalių ir yra buvęs su 12 lizdų – po 6 apačioje ir viršuje.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

92. 1. **TIM**
 Kęstučio g. 4, Trakai
 2. –
 3. XIX a. pab.–XX a. pr. / Neoklasicizmas
 4. Rusija (?)
 5. Metalas: liejimas; stiklas: pūtimas, pjovimas; krištolas:
 briaunavimas; auksavimo likučiai
 6. – / 6 šakos
 7. –

Vaizdinės medžiagos
 nepavyko gauti.

93. 1. **Žemaičių muziejus „Alka“ (toliau ŽMA)**
 Muziejaus g. 31, Telšiai
 2. –
 3. XX a. I ketv.
 4. –
 5. Bronza: liejimas
 6. – / 5 šakos
 7. Į muziejų pateko 1940 m. iš nežinomo Žemaitijos dvaro.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač,
 2009

94. 1. **ŽMA**
 Muziejaus g. 31, Telšiai
 2. –
 3. XIX a. pab.–XX a. pr. (?)
 4. Čekija (?)
 5. Stiklas, krištolas, metalas, sidabravimo likučiai
 6. –
 7. Į muziejų pateko 1940 m. iš nežinomo Žemaitijos dvaro.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač,
 2009

95. 1. **ŽMA**
 Muziejaus g. 31, Telšiai
 2. –
 3. XVII a. (muziejaus duomenimis) / XIX a. pab. (A. V-G. past.)
 4. Italija, Venecija
 5. Stiklas, metalas
 6. –
 7. Į muziejų pateko 1940 m. iš Pliaterių giminei priklausiusio Vilkėno dvaro. Taip pat yra išlikę ir 2 sieniniai šviestuvai – manoma, kad priklauso tam pačiam komplektui.
 Lit.: Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, p. 90.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

Sietynai Lietuvos viešosiose erdvėse:

Nr. Informacija apie sietyną (-us)

96. 1. **Akmenės Šv. Onos bažnyčia**
 K. Kasakauskio g. 5, Akmenė
 2. Uk7649, DR399
 3. XIX a. pab.
 4. Vidurio Europa (?)
 5. Stiklas, metalas
 6. H – 143 cm
 7. Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DR399.

Fotofiksacija

Fot. Mečišlovas Sakalauskas, 1962

97. 1. **Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia**
 Vilniaus g. 8, Anykščiai
 2. –
 3. XX a. 1–3 deš.
 4. Lenkija, Varšuva / G. Roškovskio dirbtuvės
 5. Bronza: liejimas, cizeliavimas
 6. –
 7. Analogiški sietynai kabo Gelvonų (Širvintų r.), Žeimių, Jurbarko bažnyčiose Lietuvoje ir Kvasovkos (Kwasówka) Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčioje Baltarusijoje (Gardino aps.).
 Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia, 2008.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2008

98. 1. **Antašavos Šv. Hiacinto bažnyčia**
 Vabalninko g. 7, Antašava, Kupiškio r.
 2. –
 3. XX a. I ketv. / *Art nouveau* bruožai
 4. Lenkija, Varšuva
 5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; krištolas, stiklas: briaunavimas
 6. – / 16 šakų
 7. –

Fot. Dalia Klajumienė, 2013

99. 1. **Bagaslaviškio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia**
 Širvintų r.
 2. –
 3. XIX a. pab.–XX a. I ketv. / Istorizmas
 4. Lenkija, Varšuva / J. Serkovskio arba G. Roškovskio dirbtuvės
 5. Bronza: liejimas, cizeliavimas
 6. – / 48 šakos
 7. Analogiški sietynai kabo Vilniaus Šv. Rapolo bažnyčioje ir Baltarusijos Lunos Šv. Onos bažnyčioje (Gardino aps.).
 Lit.: Alantė Valtaitė, XIX a. antros pusės–XX a. pirmos pusės sietynų gamyba pramoninėse Europos dirbtuvėse ir jų paveldas Lietuvoje, p. 63–75.
 Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Bagaslaviškio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia, 2003.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2005

100. 1. **Bagaslaviškio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia**
Širvintų r.
2. –
3. XVII a.
4. Lietuva
5. Bronza: liejimas
6. – / išlikusios 2 šakos
7. Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Bagaslaviškio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia, 2003.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2003

101. 1. **Birštono Šv. Antano Paduviečio bažnyčia**
Birutės g. 14, Birštonas
2. –
3. XIX a. pab.–XX a. pr.
4. Lenkija (?)
5. Bronza: liejimas; juodinimas (?)
6. – / 18 šakų
7. Lietuvos-Lenkijos herbai.
Lit.: *Kaišiadorių vyskupija ir jos sakralinis paveldas*, sudaryt. Svetlana Poligienė, Vilnius: Savastis, 2006, p. 279.
Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Birštono Šv. Antano Paduviečio bažnyčia, 2010.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2005

102. 1. **Daujėnų Švč. Jėzaus Vardo bažnyčia**
Pirties g. 7, Daujėnai, Pasvalio r.
2. Uk36960, K2180
3. XX a. pr. / Istorizmas
4. Lenkija, Varšuva
5. Bronza: liejimas, šampavimas; stiklas: liejimas
6. H – apie 120–125 cm, D – 80 cm / 18 šakų
7. Regimanta Stankevičienė, Dailės kūrinio aprašas Uk36960, 2013 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2010

103. 1. **Duokiškio Šv. Onos bažnyčia**
Rokiškio r.
2. –
3. XX a. I ketv. / Neogotika
4. Lenkija, Varšuva
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas
6. – / 24 šakos
7. Sietynas perdažytas bronzos pudros dažais.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2013

104. 1. **Duokiškio Šv. Onos bažnyčia**
Rokiškio r.
2. –
3. XX a. I ketv. / Neobarokas
4. Čekija, Bohemija (?)
5. Stiklas, krištolas: liejimas, briaunavimas
6. – / 6 šakos
7. Karkasinis Marijos Teresės tipo sietynas

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2013

105. 1. **Eržvilko Šv. Jurgio bažnyčia**
Ryto a. 15, Eržvilkas, Jurbarko r.
2. –
3. XX a. 3 deš. / Istorizmo ir *art deco* bruožai
4. Lenkija, Varšuva
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; stiklas: liejimas
6. – / 18 šakų
7. Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Eržvilko Šv. Jurgio bažnyčia, 2013.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2013

106. 1. **Gintališkės Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia**

Plungės r.

2. –

3. XIX a. 8–9 deš.

4. Lietuva, Gintališkė / zakristijonas, medžio tekintojas Bubelis

5. Medis: tekinimas, drožyba

6. H – 120 cm, D – 71 cm / 15 šakų

7. Pasak klebono Virginijaus Būtos, sietyno autorius – Bubelis. Jis buvęs medžio tekintojas ir, atrodo, bažnyčios zakristijonas. 1893 m. inventoriuje minima, kad sietynas paausutas. XX a. 9 deš. šviestuvus elektrifikuotas, ne visai tinkamai restauruotas (nuskustas visas paviršius). Lit.: Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, p. 192.

Šalt.: 1893 m. Gintališkės bažnyčios inventorių (LVIA, f. 669, ap. 2, b. 351, l.7–9); KPC KOPA, fotografijų aplankas, Gintališkės Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia, 2011.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2011

107. 1. **Griškabūdžio Kristaus Atsimainymo bažnyčia**

Alyvų g. 2A, Griškabūdis, Šakių r.

2. Uk13707, DV2561

3. XVIII a. II p. arba XIX a. II p. / Rokokas arba neorokokas

4. Čekija, Bohemija

5. Krištolas: pjovimas, briaunavimas, stiklas: pūtimas; auksavimo likučiai

6. – / 8 šakos

7. Lit.: Regimanta Stankevičienė, Sietynas (I), in: *Lietuvos sakralinės dailės katalogas*, t. 1: *Vilkaviškio vyskupija*, kn.

4: *Šakių dekanatas*, Vilnius: Gervelė, 2006, p. 252–256;

Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, p. 91.

Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DV2561.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

108. 1. **Griškabūdžio Kristaus Atsimainymo bažnyčia**

Alyvų g. 2A, Griškabūdis, Šakių r.

2. –

3. XIX a. III ketv. / Ampyras

4. Lenkija (?)

5. Bronza: liejimas; žalvario skarda: štapavimas; stiklas

6. H – apie 300 cm, D – apie 200 cm / 60 šakų

7. Lit.: Regimanta Stankevičienė, Sietynas (II), in: *Lietuvos sakralinės dailės katalogas*, t. 1: *Vilkaviškio vyskupija*, kn.

4: *Šakių dekanatas*, Vilnius: Gervelė, 2006, p. 252–256;

Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, p. 91.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

109. 1. **Gudelių Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia**

Marijampolės r.

2. Uk9134, DV1136

3. XIX a. pab. (?) / Istorizmas

4. Vakarų Europa (?)

5. Metalas: liejimas, štapavimas; krištolas: briaunavimas

6. – / 5 šakos (?)

7. Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DV1136.

Fot. Jonas Gramba, 1679

110. 1. **Ilguvos Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia**

Šakių r.

2. –

3. I sietynas – XIX a., II–IV sietynai – XX a. 1–4 deš.

4. I sietynas – Varšuva arba Rytprūsiai, II–IV sietynai – Lietuva, Ilguva (?)

5. I sietynas – žalvaris: štapavimas, karpymas, liejimas; bronzavimas; II–IV sietynai – žalvaris: karpymas, lenkimas, kalstymas, raižymas, dažymas bronzos pudros dažais

6. I sietyno H – apie 175cm / 25 šakos, II – apie 160 cm, III ir IV – apie 130 cm

7. Lit.: Regimanta Stankevičienė, Keturi sietynai, in: *Lietuvos sakralinė dailė*, t.1: Vilkaviškio vyskupija, kn. 6: Šakių dekanatas, d. 1: Barzdai–Lukšiai, sudaryt. Regimanta Stankevičienė, Gabija Surdokaitė, Vilnius: Gervelė, 2006, p. 332–334.

Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Ilguvos Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia, 2006.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2006

111. 1. **Janapolės Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia**

Telšių r.

2. –

3. XIX a. pab.–XX a. I ketv. / Istorizmas

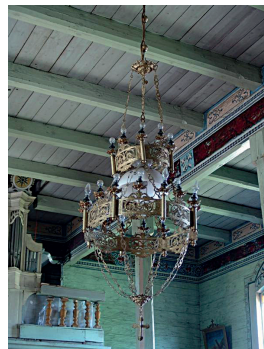
4. Lenkija, Varšuva

5. Metalu lydinys: liejimas, cizeliavimas

6. – / 14 lizdų elektros lemputėms

7. Identiškas sietynas kabo Rozalimo Švč. Mergelės Marijos Vardo bažnyčioje (už informaciją apie analogą dėkoju menotyrininkei prof. dr. A. Aleksandravičiūtei).

Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Janapolės Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia, 2011.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2011

112. 1. **Jiezno Šv. arkangelo Mykolo ir Jono Krikštytojo bažnyčia**
 B. Bulikos g. 2, Jieznas, Prienų r.
 2. –
 3. XIX a. 8–9 deš. (iki 1880 m.) / Neoampyras
 4. Lenkija, Varšuva (?)
 5. Bronza, žalvaris: liejimas, štapavimas, lenkimas
 6. – / 30 žvakių
 7. Remiantis archyviniais šaltiniais, 1880 m. sietyną paaukojo kunigas Vincentas Prancevičius.
 Lit.: *Kaišiadorių vyskupija ir jos sakralinis paveldas*, sudaryt. Svetlana Poligienė, Vilnius: Savastis, 2006, p. 285.

Fot. Dalia Klajumienė, 2012

113. 1. **Juodeikių Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia**
 Joniškio r.
 2. Uk8950, DV952
 3. XVIII a. arba XIX a. IV ketv.–XX a. pr.
 4. Vakarų arba Vidurio Europa
 5. Varis: liejimas, lenkimas, štapavimas; stiklas: liejimas; krištolas: briaunavimas
 6. H – apie 130 cm, D – apie 70 cm / 16 šakų
 7. Lit.: Regimanta Stankevičienė, Sietynas. In: *Lietuvos sakralinė dailė*, t. 2: Šiaulių vyskupija, d. 1: Joniškio dekanatas, kn. 2: Juodeikiai–Rudiškiai, sudaryt. Dalia Vasiliūnienė, Skirmantė Smilingytė–Žeimienė, Vilnius: Gervelė, 2012, p. 74–75.
 Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DV952.

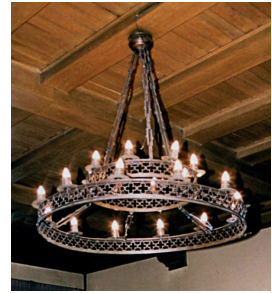
Fot. Mečislavas Sakalauskas, 1964

114. 1. **Kauno karininkų ramovė**, 2 a. Mažoji salė / Kunigaikščių menė
 A. Mickevičiaus g. 19, Kaunas
 2. Uk28355, K476 / 4 vnt.
 3. XX a. I ketv. / Neoampyro bruožai
 4. Čekija
 5. Bronza: liejimas, štapavimas, nikeliavimas; stiklas: pūtimas, formavimas; karuliai – krištolas, briaunavimas
 6. H – 152 cm, D – 60 cm / 6 šakos
 7. Šalt.: Jadvyga Verksnienė, Dailės kūrinio aprašas Uk28355, 2002 m., KPC KOPA.

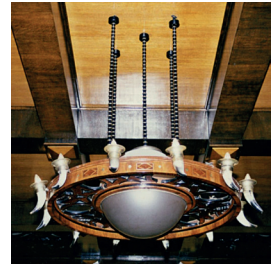
Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2002

115. 1. **Kauno karininkų ramovė**, 2 a. Vytauto Didžiojo seklyčia
 A. Mickevičiaus g. 19, Kaunas
 2. Uk28357, K478
 3. Apie 1930 m. / Neoromaninė forma, neogotikinis dekoras
 4. Lietuva, Kaunas / Jonas Kova Kovalskis
 5. Varis: liejimas, štapavimas; stiklas: pūtimas, formavimas
 6. H – 120 cm, D – 160 cm / 20 lizdų elektros lemputėms
 7. Šalt.: Jadvyga Verksnienė, Dailės kūrinio aprašas Uk28357, 2003 m., KPC KOPA.

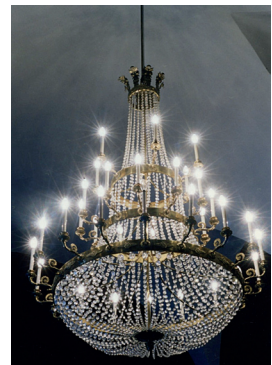
Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2003

116. 1. **Kauno karininkų ramovė**, 2 a. Prezidento kambarys
 A. Mickevičiaus g. 19, Kaunas
 2. Uk28353, K474
 3. 1937 m. / *Art déco*
 4. Lietuva, Kaunas; arch. Stasys Kudokas; V. Klioklio dirbtuvės
 5. Medis: staliaus darbai, tekinimas, intarsija; inkrustacija – žalvaris: šlifavimas, ragai; stiklas: pūtimas, formavimas
 6. D – 160 cm / 12 šakų
 7. Šalt.: Jadvyga Verksnienė, Dailės kūrinio aprašas Uk28353, 2003 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2003

117. 1. **Kauno muzikinis teatras**, 2 a. centrinė ložė
 Laisvės al. 91, Kaunas
 2. Uk29387, K454
 3. XX a. II ketv. I p. (apie 1929 m.) / Neoampyras
 4. Vakarų Europa
 5. Žalvaris: liejimas, štapavimas; krištolas: briaunavimas
 6. H – 200 cm, D – 120 cm / 36 šakos
 7. Sietyną 1984 m. restauravo Gintaras Kazlauskas Vilniaus restauravimo dirbtuvėse.
 Šalt.: Jadvyga Verksnienė. Dailės kūrinio aprašas Uk29387, 2002 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2002

118. 1. **Kauno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo) bažnyčia**, Šv. Antano Paduviečio koplyčia
Aleksoto g. 3, Kaunas
2. –
3. XX a. 2–3 deš. (iki 1925 m.) / *Art nouveau* bruožai
4. Vakarų Europa
5. Bronza: liejimas; krištolas
6. –
7. 1925 m. Juozas Tumas-Vaižgantas sietyną bažnyčiai įgijo už 4000 litų. Kanauninkas 1931 m. inventoriuje jį vadina žirandoliu.
Lit.: Laima Šinkūnaitė, Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė, Švč. *Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo) bažnyčia*, Kaunas, 2005, p. 26.

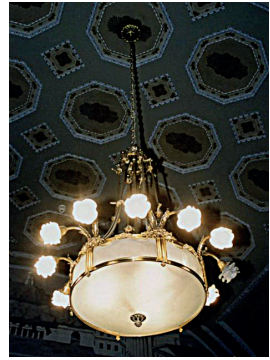
Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2010

119. 1. **Kauno apskrities viešoji biblioteka**, Senų ir retų spaudinių skyrius
Donelaičio g. 8, Kaunas
2. Uk8435, DV437, K795 / 3 vnt.
3. 1938 m.
4. Čekija, Praha / *Elias Palme*
5. Stiklas: liejimas; krištolas: briaunavimas, metalas: štampavimas
6. H – 220 cm, D – 130 cm / 35 šakos
7. Lit.: *Kauno architektūra*, Vilnius: Mokslas, 1991, p. 88.
Šalt.: Žibutė Vanaginėnė, Dailės kūrinio aprašas, Uk8435, 2003 m.; kartoteka, DV437, KPC KOPA; Prekybos, pramonės ir amatų rūmų statybos byla (LCVA, f. 987, ap. 1, b. 804); “<...> Eliašo Palmės raštai Lietuvos prekybos pramonės ir amatų rūmams“ (LMAVB RS, F215-1822);

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2003

120. 1. **Lietuvos banko Kauno skyrius**, Valdytojo kabinetas
Maironio g. 25, Kaunas
2. Uk26929, K315
3. XX a. II ketv. I p. (apie 1929 m.) / Istorizmo, *art deco*
bruožai
4. Vakarų Europa
5. Metalas: liejimas; stiklas: liejimas
6. – / 12 šakų
7. Šalt.: Žibutė Vanagininė, Dailės kūrinio aprašas
Uk26929, 1999 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2000

121. 1. **Lietuvos banko Kauno skyrius**, biblioteka
Maironio g. 25, Kaunas
2. Uk26933, K319
3. XX a. II ketv. I p. (apie 1929 m.)
4. Vokietija
5. Metalas: liejimas; stiklas
6. H – apie 150 cm, D – apie 60 cm / 6 šakos
7. Šalt.: Žibutė Vanagininė, Dailės kūrinio aprašas
Uk26933, 1999 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2000

122. 1. **Lietuvos banko Kauno skyrius**, 1 a. vestibulis, 2 a.
galerija
Maironio g. 25, Kaunas
2. Uk26943, K328K1 / 7 vnt.
3. XX a. II ketv. I p. (apie 1929 m.) / Neoampyras
4. Vokietija
5. Žalvaris: liejimas, štapavimas; krištolas: briaunavimas;
stiklas.
6. H – 150 cm, D – 110 cm / 20 šakų
7. Šalt.: Žibutė Vanagininė, Dailės kūrinio aprašas
Uk26943, 1999 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2000

123. 1. **Lietuvos banko Kauno skyrius, sekretoriatas**
Maironio g. 25, Kaunas
2. Uk26939, K326K1
3. XX a. II ketv. I p. (apie 1927 m.)
4. Vakarų Europa
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas, montavimas; stiklas, krištolas: briaunavimas, pūtimas
6. H – 350 cm, D – 160 cm / 40 šakos
7. Šalt: Žibutė Vanagininė, Dailės kūrinio aprašas Uk26939, 1999 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2000

124. 1. **Lietuvos banko Kauno skyrius, 2 a. posėdžių salė**
Maironio g. 25, Kaunas
2. Uk26910, K304K1
3. XX a. II ketv. I p. (apie 1929 m.)
4. Vakarų Europa
5. Žalvaris: liejimas, cizeliavimas, štampavimas; stiklas; alebstras: tekinimas, poliravimas
6. Žiedo H – 20 cm, bendras H– 200 cm / 20 šakų
7. Šalt: Žibutė Vanagininė, Dailės kūrinio aprašas Uk26910, 1999 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2000

125. 1. **Lietuvos banko Kauno skyrius, 3 a. Rotondinė salė**
Maironio g. 25, Kaunas
2. Uk26915, K307K1
3. XX a. II ketv. I p. (apie 1929 m.) / Neoampyras
4. Vakarų Europa
5. Metalas: liejimas, montavimas; auksavimas; alebstras: šlifavimas
6. H – 250 cm, D – apie 100 cm / 15 šakų
7. Šalt: Žibutė Vanagininė, Dailės kūrinio aprašas Uk26915, 1999 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2000

126. 1. **Lietuvos banko Kauno skyrius**, 1 a. Kasos operacijų viršininko kabinetas
Maironio g. 25, Kaunas
2. Uk26945, K329
3. XX a. II ketv. (apie 1929 m.)
4. –
5. Žalvaris: liejimas, štapavimas; alyva: tekimas
6. H – 200 cm, D – 86 cm / 6 šakos
7. Šalt.: Žibutė Vanaginė, Dailės kūrinio aprašas Uk26945, 1999 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiusas, 2000

127. 1. **Kauno Aukštosios Panemunės Šv. Mergelės Marijos Vardo bažnyčia**
Vaidoto g. 9, Kaunas
2. Uk20387, LA310/3
3. XX a. I deš. (apie 1907 m.)
4. Lenkija, Varšuva (?)
5. Metalas, žalvaris (?); stiklas
6. H – 279 cm, D – 144 cm / 52 šakos
7. Lit.: Tojana Jurkuvienė, „Sietynas“, in: *Lietuvos sakralinė dailė*, t. 1: Vilkaviškio vyskupija, kn. 4: Aleksoto dekanatas, sudaryt. Gražina Marija Martinaitienė, Vilnius: Gervė, 2000, p. 66–68.
Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, LA310/3.

Fot. Aidas Patalauskas, 1993

128. 1. **Kauno Šv. apaštalu Petro ir Povilo arkikatedra bazilika**

Vilniaus g. 1, Kaunas

2. Uk7632, DR382

3. 1897 m. / Neobarokas

4. Prancūzija

5. Žalvaris: liejimas, štapavimas, raižyba; auksavimas

6. H – 350 cm, D – apie 200 cm / 30 šakų

7. Vienoje sietyno pusėje įrėžtas Tiškevičių herbas Leliva,

o kitoje įrašas: „A. [labarum] D./ MDCCCXCVII/

ECCLESIAE. CATHEDRALI. CAVNAE.

CONSTITVTAE./ MODERANTE. MIECISLAV./

PALLVLON. EPISCOPO./ SAMOGITIENSI. COMES. BE-

NEDICTVS. TYSZKIEWICZ./ DONO. DEDIT.“ [1897 V. M.

(Viešpaties metais) atnaujintai Kauno katedrai vadovaujant

Žemaičių vyskupui Mečislovui Palilioniui grafas Benediktas

Tiškevičius dovanoja]. Dvi pirmąsias užrašo raides skiria

Kristaus monograma. Sietyną 1897 m. arkikatedrai ir dova-

nojo B. H. Tiškevičius. 1924 m. Žemaičių katedros bazilikos

inventoriaus knygoje įrašyta, kad sietynas sveria 656 kg (jo

vamzdėliai – pilnaviduriai) ir kainuoja 20 000 litų. Sietyną

nuleidus žemyn, žvakės buvo uždegamos ilgakočiais deg-

tuvais, o užgesinamos kaušeliais. XX a. I p. į katedrą įvedus

elektrą, sietyno pakėlimo mechanizmas buvo išmontuotas.

Lit.: Aldona Snitkuvienė, *Raudondvaris: Grafai Tiškevičiai*

ir jų palikimas, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla,

1998, p. 161.

Šalt.: Gintautas Žalėnas, Dailės kūrinio aprašas Uk7632,

2002 m.; kartoteka, DR382, KPC KOPA.

Fot. Jonas Gramba, 1970

129. 1. **Kauno Šv. apaštalu Petro ir Povilo arkikatedra bazilika**

Vilniaus g. 1, Kaunas

2. Uk28424, K548

3. XIX a. pab. / Neobarokas

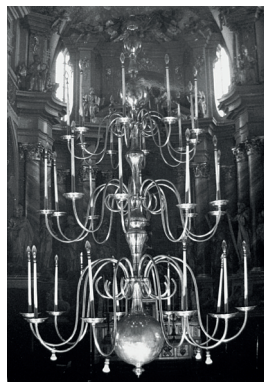
4. Prancūzija (?)

5. Žalvaris: liejimas, cizeliavimas; auksavimas

6. H – 372 cm, D – apie 180 cm / 30 šakų

7. Šalt.: Gintautas Žalėnas, Dailės kūrinio aprašas

Uk28424, 2002 m., KPC KOPA.

Fot. Jonas Gramba, 1970

130. 1. **Kauno Šv. apaštalų Petro ir Povilo arkikatedra bazilika, Švč. Sakramento koplyčia**
 Vilniaus g. 1, Kaunas
 2. Uk8577, DV579, K546
 3. XIX a. pab. (apie 1898 m.) / Neogotika
 4. Lietuva, Vilnius / M. Neviadomskio dirbtuvės
 5. Žalvaris: štapavimas, liejimas, cizeliavimas, kniedijimas, montavimas; auksavimas
 6. H – 120 cm, D – apie 80 cm / 18 šakų
 7. Sietyno atsiradimas neabejotinai susijęs su Švč. Sakramento koplyčios statybos pabaiga ir altoriaus reikmenų komplekto tai pačiai koplyčiai įsigijimu.
 Šalt.: Gintautas Žalėnas, Dailės kūrinio aprašas Uk8577, 2002 m.; kartoteka, DV579, KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiusas, 2002

131. 1. **Kėdainių Šv. Juozapo bažnyčia**
 Radvilų g. 10, Kėdainiai
 2. –
 3. XIX a. (?) / Neoampyro bruožai
 4. Lietuva (?)
 5. Medis: drožyba; gipsas: lipdyba; dažymas; auksavimas
 6. –
 7. Tuo metu, kai Kėdainių Šv. Juozapo bažnyčia buvo uždaryta, sietynas kabėjo Šėtos Švč. Trejybės bažnyčioje. Restauruotas Gintaro Kazlausko.
 Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Kėdainių Šv. Juozapo bažnyčia, 2005.

Fot. Aloyzas Petrašiusas, 2005

132. 1. **Kruonio Švč. Mergelės Marijos, Angelų Karalienės bažnyčia**
 Paupio g. 27, Kruonis, Kaišiadorių r.
 2. –
 3. XIX a. (?)
 4. Lietuva (?)
 5. Metalas: liejimas, kalimas; vario (?) skarda: štapavimas, karpymas; nikeliavimas
 6. – / 24 šakos
 7. –

Fot. Dalia Klajumienė, 2006

133. 1. **Kudirkos Naumiesčio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia**

Bažnyčios g. 28, Kudirkos Naumiestis, Šakių r.

2. –

3. XIX a. vid. (iki 1849 m.) / Neoampyro bruožai

4. Lenkija (?)

5. Bronza: liejimas; stiklas / krištolas (?)

6. – / 108 žvakės

7. Jį paaukojo (Lesnistvos) dvarininkas Jonas Florijonavičius, trečdalį sumos skyrė tuometinis klebonas prelatas Bonaventūras Butkevičius.

Lit.: Gabija Surdokaitė, „Sietynas“, in: *Lietuvos sakralinės dailės katalogas*, t. 1: Vilkaviškio vyskupija, kn. 6: Šakių dekanatas, d. 1: Barzdai–Lukšiai, sudaryt. Regimanta Stankevičienė, Gabija Surdokaitė, Vilnius: Gervelė, 2006, p. 534–535.

Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Kudirkos Naumiesčio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia, 2012.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2012

134. 1. **Kurtuvėnų Šv. apaštalo Jurgio bažnyčia**

Šiaulių r.

2. –

3. XIX a. pab. (?)

4. Čekija, Bohemija (?) / Italija, Venecija (?)

5. Stiklas: liejimas, pūtimas, sukimas

6. Šakų L – 30 cm, didžiojo dubens D – 22 cm, H – 18 cm, gėlių H – 31 cm / 8 išlikusios šakos

7. Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Kurtuvėnų Šv. apaštalo Jurgio bažnyčia, 2014.

Fot. Vytautas Balčytis, 2014

135. 1. **Kurtuvėnų Šv. apaštalo Jurgio bažnyčia**

Šiaulių r.

2. –

3. XIX a. II p. / Neorokoko bruožai

4. Lietuva, Žemaitija

5. Medis: drožyba; auksavimo likučiai, polichromija

6. Bendras H – 210 cm, didžiojo korpuso H – 130 cm, B – 56 cm, mažojo korpuso (viršūnės) H – 80 cm, apatinių tiesių šakų L – 50 cm, riestų šakų L – 57 cm / 24 šakos

7. Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Kurtuvėnų Šv. apaštalo Jurgio bažnyčia, 2014.

Fot. Vytautas Balčytis, 2014

136. 1. **Maironių Švč. Mergelės Marijos bažnyčia**

Kelmės r.

2. Uk7844, DR594

3. XVIII a. pab. (?)

4. Čekija (?)

5. Stiklas, krištolas: liejimas, briaunavimas; metalas: liejimas, lenkimas; auksavimo likučiai

6. – / 12 šakų

7. Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DR594.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2003

137. 1. **Marijampolės Šv. Mykolo bažnyčia**

Bažnyčios g. 1, Marijampolė

2. –

3. XIX a. I trečd. / Klasicizmas

4. Lenkija (?)

5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; krištolas

6. – / 50 šakų

7. Gintautas Žalėnas, *Marijampolės Šv. Mykolo bažnyčios istorinis menotyrisinis aprašymas*, 2007, in: Gintauto Žalėno asmeninis archyvas.

Fot. Dalia Klajumienė, 2011

138. 1. **Merkinės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia**

Kard. V. Sladkevičiaus g. 9, Merkinė, Varėnos r.

2. Uk26772, K294

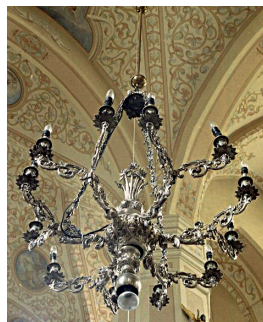
3. XX a. I ketv. (iki 1915 m.) / *Art nouveau* bruožai

4. Lenkija, Varšuva

5. Žalvaris: štapavimas, liejimas, cizeliavimas; sidabravimas

6. H – 150 cm, korpuso H – 75 m, D – 110 cm / 12 šakų

7. Šalt.: Gintautas Žalėnas, *Dailės kūrinio aprašas Uk26772*, 2001 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2002

139. 1. **Pakruojo dvaro rūmai**

Parko g. 6, Pakruojis

2. –

3. XIX a. (?)

4. Vidurio Europa (?)

5. Metalas: liejimas, lenkimas; krištolas: liejimas, briaunavimas

6. – / 18 šakų

7. Šalt.: Fotografija iš: LCVA fotodokumentų skyrius, neg. Nr. 11 446³³.

Fot. Stasys Vaitkus, 1938

140. 1. **Pavandenės Šv. Onos bažnyčia**

Telšių r.

2. 2015 m. tvarkomi objekto dokumentai dėl įrašymo į Kultūros vertybių registrą.

3. XIX a. IV ketv.–XX a. pr. / Istorizmas

4. Europa

5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; auksavimo likučiai; krištolas

6. H – 130 cm, D – apie 70 cm / 16 šakų

7. KPC KOPA, fotografijų aplankas, Pavandenės Šv. Onos bažnyčia, 2011.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2011

141. 1. **Ratnyčios Šv. apaštalo Baltramiejaus bažnyčia**

J. Čėčiotos g. 8, Ratnyčia, Druskininkai

2. Uk14541, DV3397

3. XIX a. (?)

4. Vidurio Europa (?)

5. Metalas: liejimas, lenkimas; stiklas, krištolas: liejimas, briaunavimas

6. –

7. Lit.: Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, p. 92.

Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DV3397.

Fot. Jonas Gramba, 1969

142. 1. **Renavo Šv. Izidoriaus bažnyčia**

Mažeikių r.

2. Uk7997, DR746

3. XIX a.

4. Vidurio Europa (?)

5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; stiklas, krištolas: liejimas, briaunavimas

6. –

7. „Zakristijonas Pranas Senkus 1993 m. minėjo, kad <...> sietyną už 500 Lt pirkę iš Plinkšių dvaro. Dar pabrėžė, kad visi mano, jog jį padovanojusi grafiėnė <...> žirandolis (sietynas) pirktas tikrai iš Plinkšių 1934 m. už jį sumokėta 200 Lt, o 1935 m. dar 300 Lt.“, iš: *Žemaičių praeitis: Renavas*, t. 9, Vilnius: VDA leidykla, 2001, p. 211.

Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DR746.

Fot. Alantė Valaitė-Gagač, 2008

143. 1. **Rietavo Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia**

Laisvės g. 2A, Rietavas

2. –

3. XIX a. IV ketv. (iki 1892 m.) / Neoromanikos bruožai

4. Lietuva, Rietavas (?)

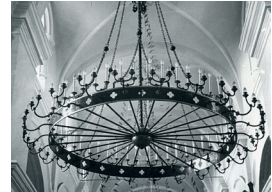
5. Metalas

6. – / 96 šakos

7. Tikėtina, kad pirmoji elektrinė Rietave pradėjo veikti 1891 m. rudenį. 1892 m. per šv. Velykas kunigaikščio B. Oginskio rūpesčiu Rietavo bažnyčioje buvo įžiebtas elektrifikuotas sietynas.

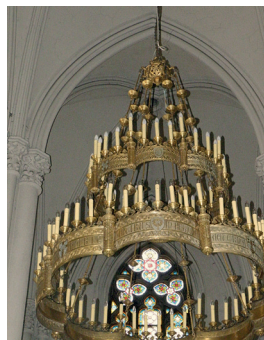
Lit.: Stasys Bilys, *Pirmosios elektrinės Lietuvoje*, d. 1, Vilnius: Trys žvaigždutės, 2011, p. 23; Plungės ir Rietavo kunigaikščiai Oginskiai, in: *Žemaičių žemė*. 2005, Nr. 4.

Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Rietavo Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia, iv. metalai.

KPC DSA, fotografijos metalai nežinomi

144. 1. **Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia**
 Nepriklausomybės a. 1A, Rokiškis
 2. Uk13515, DV2367, K2271
 3. 1877–1885 m. / Neoromanika
 4. Prancūzija, Paryžius / Placide Poussielgue-Rusand dirbtuvės (?) (1824–1889)
 5. Bronza: liejimas, kalstymas, auksavimas / emalės imitacija
 6. D – apie 190 cm
 7. Įrašai, ženklai: I. Sietyno lankuose yra reljefiniai įrašai lotynų kalba. I. 1. apatiniame: „POPULUS QUI AMBU / LABAT IN TENEBRIS / VIDIT LUCEM / MAGNAM HABIT / ANTIBUS IN REGIONE / AETERNA LUX / FULGEBIT HODIE / SUPER NOS +“. I. 2. viršutiniame: „AETERNAE LUX IN / FELICITATIS / TIONIS ANTIQUAE / NOVAE REPARA / REDEMPTIONIS / NOBIS DIES / HODIE ILLUXIT / TENEBRIS LUCET +“. II. Skyduose (įrašų segmentų centre) yra Jėzaus ir Marijos vardų, Jėzaus Kancios ir Krikščionybės ženklai: „IHS“, „ihc“, „MA“, heraldinė lelija, lotyniškasis kryžius, erškėčių vainikas su vinimis, Kristaus žaizdų ženklas, Veraikonas. Šalt.: Regimanta Stankevičienė, Dailės kūrinio aprašas Uk13515, 2012 m.; kartoteka, DV2367, KPC KOPA.

Fot. Indrė Užutaitė, 2011

145. 1. **Salų Šv. Kryžiaus bažnyčia**
 Rokiškio r.
 2. –
 3. XIX a. I ketv.
 4. Lietuva, Rokiškis
 5. Varis: karpymas, lankstymas, štapavimas; krištolas: briaunavimas
 6. – / 24 šakos
 7. Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Salų Šv. Kryžiaus bažnyčia, 2013.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2013

146. 1. **Seirijų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia**
Vytauto g. 35, Seirijai, Lazdijų r.
2. –
3. XIX a. I–III ketv. / Neobarokas
4. Lietuva (?) / Lenkija, Gdanskas (?)
5. Metalas: liejimas, štapavimas
6. H – 123, D – 120 / 24 šakos
7. Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Seirijų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčia, 1968.

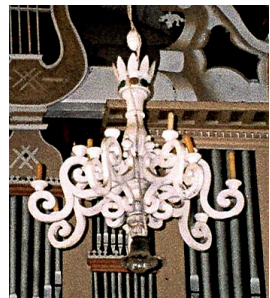
Fot. Mečišlovas Sakalauskas, 1968

147. 1. **Šlienavos Švč. Mergelės Marijos apsilankymo bažnyčia**
Kauno r.
2. –
3. XIX a. (?)
4. ?
5. Metalas: karpymas, štapavimas; bronzavimas; medis: drožyba; dažymas, bronzavimas
6. –
7. Tų pačių dirbtuvių analogiški tik ankstesnio laiko ir kiek didesni sietynai žinomi LDM TM-521 ir Baltarusijoje, Bystrzycos bažnyčioje.
Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Šlienavos Švč. Mergelės Marijos apsilankymo bažnyčia, 1997.

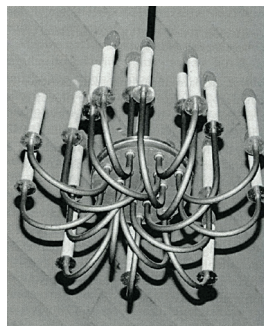
Fot. Henrikas Gaičevskis, 1997

148. 1. **Šventybrasčio Kristaus Atsimainymo bažnyčia**
Kėdainių r.
2. –
3. XVIII a. pab. / Baroko bruožai
4. Lietuva
5. Medis: drožyba, polichromija
6. D – 70 cm / 7 šakos
7. Laima Šinkūnaitė, Šventybrasčio Kristaus Atsimainymo bažnyčios sakralinės dailės paveldas, in: *Česlovo Milošo žemė*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007, p. 168.

Fot. Dalia Klajumienė, 2005

149. 1. **Šventybrasčio Kristaus Atsimainymo bažnyčia**
Kėdainių r.
2. –
3. Apie 1930 m. / Modernizmas
4. Lietuva, Kėdainių kraštas, Lepšinės kaimas / Vladas Jukštas
5. Metalas: šaltkalvio darbai; medis; stiklas
7. D – 55 cm / 18 šakos
7. Laima Šinkūnaitė, Šventybrasčio Kristaus Atsimainymo bažnyčios sakralinės dailės paveldas, in: *Česlovo Milošo žemė*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2007, p. 168.

Fotografijos autorius nežinomas, 2007

150. 1. **Švobiškio evangelikų reformatų bažnyčia**
Pasvalio r.
2. Uk25874, K83
3. XVII a. I p. / Renesansas
4. Lietuva
5. Bronza: liejimas
6. Didelės šakos L – 37 cm, mažos šakos L – 24 m, riestės L – 14 cm
7. Yra išlikusios 8 didesnės S raidės formos šakos, 1 mažesnė šaka ir kelios dviejų tipų taurelės žvakėms įstatyti. Tai 12 arba 16 šakų turėjusio sietyno dalys.
Šalt.: Rūta Vitkauskienė, Dailės kūrinio aprašas Uk25874, 2000 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2000

151. 1. **Turgelių Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia**
Šalčininkų r.
2. Uk3161, LA159/40
3. XIX a. II p. / Neorokokas
4. Lenkija, Varšuva
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; auksavimo likučiai (?)
6. – / 18 šakų
7. Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, LA159/40.

KPCDSA, 1992

152. 1. **Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčia**

Vytauto a. 1, Utena

2. Uk20330, DV3814

3. Apie 1887 m. / Neogotikos bruožai

4. Lietuva, Utena / Juozas Paplauskas

5. Geležis: štampavimas, kniedijimas, kalimas; nikeliavimas

6. Karūna – 147 × 147 × 93 cm, vaza – 38 × 38 × 37 cm

7. Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DV3814.

Fot. Mindaugas Mizaras, 2002

153. 1. **Užugusčio Šv. apaštalu Petro ir Pauliaus bažnyčia**

Prienų r.

2. Uk26309, K170

3. XX a. I ketv. (iki 1915 m.) / Istorizmas

4. Lenkija, Varšuva / J. Serkowski fabrikas arba Lietuva, Vilnius / A. Petronio dirbtuvės ir sankrova

5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; krištolas (?): briaunavimas

6. H – apie 160 cm, D – apie 100 cm

7. Toks pat sietynas aptinkamas A. Petronio bažnytinių daiktų sandėlio ir dirbtuvių Kaune 1914 m. katalogo 12a puslapyje. Analogiškas sietynas kabėjo Tytuvėnų bažnyčioje, iki šiol kabo Baltosios Vokės ir Riešės bažnyčiose.

Šalt.: Gintautas Žalėnas, Dailės kūrinio aprašas Uk26309, 2001 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2001

154. 1. **Veiviržėnų kapinių koplyčia**

Klaipėdos r.

2. Uk9431, DV1433

3. XIX a.

4. Lietuva, Žemaitija

5. Skarda: karpymas, lenkimas; polichromijos likučiai; medis: tekinimas; polichromijos likučiai

6. H – 90 cm / 12 šakų

7. Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DV1433.

Fot. Asta Ginūnienė, 2010 (?)

155. 1. **Veliuonos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia**
 Jurbarko r.
 2. –
 3. XVIII a. pab.–XIX a. I ketv. / Baroko, klasicizmo bruožai
 4. Lietuva
 5. Žalvaris: kalimas, karpymas, štapavimas; krištolas, stiklas: liejimas, briaunavimas
 6. – / 30 šakų
 7. Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Veliuonos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia, 2014.

Fot. Aloyzas Petrasaitis, 2014

156. 1. **Vilniaus Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčia**
 Antakalnio g. 1/1, Vilnius
 2. Uk7279, DR29
 3. 1905 m.
 4. Latvija, Liepoja
 5. Bronza: liejimas; krištolas (?): briaunavimas
 6. H – apie 200 cm
 7. Sietyną užsakė vienuolis Pranciškus Rogala Zavadzkiš. Šv. Petro laivą vaizduojantis sietynas anksčiau gale ir šonuose turėjo 8 septynių šakų žvakides, kurios simbolizavo vienuolio priklausymo Laterano kanauninkų vienuolijai 56 metus.
 Lit.: Janina Bielinienė, Keliautojas žingeidus, in: *Vilniaus dailės akademijos informacinis biuletėnis*, 2007, Balandis, Nr. 4/5 (149/ 150) p. 7; Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, p. 96.
 Šalt.: KPC KOPA, kartotėka, DR29.

Fot. Alantė Valtaitė–Gagač, 2009

157. 1. **Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas**

Antakalnio g. 6, Vilnius

2. Uk8039, K768

3. 1907–1910 m. / Geležies dirbinių gamykla „Vilija“ / *Art nouveau* bruožai

4. Lietuva, Vilnius

5. Metalas: kalimas, kniedijimas, karpymas; fajansas: degimas, glazūravimas

6. H – 205 cm, D – 130 cm / 12 šakų

7. Sietyną gamyklos darbuotojai patys padarė ir padovanojo Petrui Vileišiui.

Lit.: *Vileišių rūmų ansamblis Vilniuje*, sudaryt. Gytis Vaškėlis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014, p. 92.

Šalt.: Žibutė Vanagienė, Dailės kūrinio aprašas Uk8039, 2002 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2002

158. 1. **Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas**

Antakalnio g. 6, Vilnius

2. Uk29438, K776

3. XX a. pr. I ketv. / Neoklasicizmas

4. Vidurio Europa

5. Bronza: liejimas, cizeliavimas, štapavimas, auksavimas; emalis; stiklas: graviravimas

6. H – 135 cm, D – apie 75 cm / 6 šakos

7. Šalt.: Žibutė Vanagienė, Dailės kūrinio aprašas Uk29438, 2002 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2002

159. 1. **Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas**

Antakalnio g. 6, Vilnius

2. Uk29437, K775

3. XX a. pr. I ketv. / Neoklasicizmo bruožai

4. Vidurio Europa

5. Žalvaris (?): liejimas, štapavimas; stiklas: graviravimas

6. H – 130 cm, D – apie 75 cm / 5 šakos apačioje, 5 lizdai elektros lemputėms viršuje

7. Šalt.: Žibutė Vanagienė, Dailės kūrinio aprašas Uk29437, 2002 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašūnas, 2002

160. 1. **Vilnius Šv. Teresės bažnyčia**

Aušros Vartų g. 12, Vilnius

2. Uk8195, DV197 / 2 vnt.

3. XIX a. (?) (gali būti XX a. II p.) / Neoampyras

4. Vakarų Europa

5. Metalas, bronzos: liejimas, cizeliavimas; krištolas (?): briaunavimas

6. H – apie 100 cm / 6 šakos

7. Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DV197.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

161. 1. **Lietuvos rusų dramos teatras**

J. Basanavičiaus g. 13, Vilnius

2. –

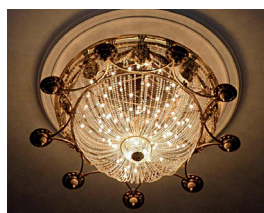
3. XX a. 2–3 deš.

4. Vidurio Europa (?)

5. Bronza: liejimas; krištolas: briaunavimas

6. – / 9 šakos

7. –

Fot. Laima Lysiuikienė,
2011

162. 1. **Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčia**

Dominikonų g. 8, Vilnius

2. Uk8129, DV131

3. XIX a. II–III ketv.

4. Lietuva, Vilnius (?)

5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; varis, žalvaris: kalimas, kalinėjimas, lenkimas; krištolas: briaunavimas

6. –

7. Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DV131.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2012

163. 1. **Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčia**

Dominikonų g. 8, Vilnius

2. Uk8127, DV129 / 4 vnt.

3. XIX a. II–III ketv.

4. Lietuva, Vilnius (?)

5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; varis, žalvaris: kalimas, kalinėjimas, lenkimas; krištolas: briaunavimas

6. – / 12 šakų

7. Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DV129.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2012

164. 1. **Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčia**

Dominikonų g. 8, Vilnius

2. Uk8128, DV130 / 2 vnt.

3. XIX a. II–III ketv.

4. Lietuva, Vilnius (?)

5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; varis, žalvaris: kalimas, kalinėjimas, lenkimas; krištolas: briaunavimas

6. – / 16 šakų

7. Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DV130.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2012

165. 1. **Lietuvos mokslų akademija, Mažoji salė**

Gedimino pr. 3, Vilnius

2. Uk26616, K225

3. XX a. pr. (iki 1910 m.) / Istorizmas

4. Rusija (?)

5. Žalvaris: liejimas, cizeliavimas; krištolas: briaunavimas; auksavimas

6. H – apie 100 cm, D – apie 140 cm / 60 šakų

7. Sietynas restauruotas tarp 2001–2012 m.

Šalt.: Žibutė Vanaginė, Dailės kūrinio aprašas Uk26616, 2001 m., KPC KOPA.

Fot. Karolina Karakevičiūtė-Grablevska, 2012

166. 1. **Lietuvos mokslų akademija, Mažoji salė**

Gedimino pr. 3, Vilnius

2. Uk26614, K223

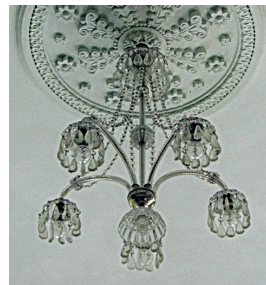
3. XX a. II ketv. (iki 1940 m.)

4. Vakarų Europa

5. Stiklas: liejimas; krištolas: briaunavimas; metalas: šlampavimas; nikeliavimas

6. H – apie 100 cm, D – apie 80 cm / 5 šakos

7. Šalt.: Žibutė Vanaginė, Dailės kūrinio aprašas Uk26614, 2001 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2001

167. 1. **Vilniaus Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono evangelisto ir apaštalo bažnyčia**

Šv. Jono g. 12, Vilnius

2. Uk8350, DV352

3. XIX a. pab.–XX a. pr. / Neoklasicizmo bruožai

4. Lietuva, Vilnius (Petro Vileišio metalo dirbinių fabrikas) arba Lenkija, Krokuva (?)

5. Metalas: kalimas, montavimas

6. – / 100 šakų

7. Anot muziejininko Raimundo Jankausko, visi trys Šv. Jono bažnyčios sietynai buvo nukalti XIX amžiuje. Apie 1979 m. sietynas, esantis arčiausiai vargonų, dingo. Vietoj jo pagal kitus du kabančius sietynus kalvis iš Žemaitijos Algirdas Stankus nukalė naują sietyną. Kalvio teigimu, sietynai galėjo būti nukalti Petro Vileišio geležies dirbinių gamykloje. Gamykla pradėjo veikti 1900 metais. Šaltkalvystės cechas gamino gatvių žibintus, duris, langų rėmus, paminklinius kryžius ir sietynus. A. Stankus neatmeta galimybes, jog sietynai taip pat galėjo būti padirbti ir Krokuvos religinių reikmenų dirbtuvėse.

Lit.: Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, p. 95.

Šalt.: KPC KOPA, kartoteka, DV352; fotografijų aplankas, Vilniaus Šv. Jono bažnyčia, 2011.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

168. 1. **Vilniaus Šv. Jono bažnyčia**

Šv. Jono g. 12, Vilnius

2. –

3. XIX a. pab.–XX a. pr. / Neoklasicizmo bruožai

4. Lietuva, Vilnius (Petro Vileišio metalo dirbinių fabrikas) arba Lenkija, Krokuva (?)

5. Metalas: kalimas, montavimas

6. – / 54 šakos

7. Lit.: Alantė Valtaitė, Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, p. 95.

Šalt.: KPC KOPA, fotografijų aplankas, Vilniaus Šv. Jono bažnyčia, 2011.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2011

169. 1. **Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčia**
 Šv. Mikalojaus g. 4, Vilnius
 2. Uk37766
 3. XIX a. II p.–XX a. I ketv. / Neoklasicizmas
 4. Europa
 5. Bronza: liejimas; auksavimas; krištolas: briaunavimas
 6. H – apie 130 cm, D – apie 75 cm
 7. Šalt.: Alantė Valtaitė-Gagač, Dailės kūrinio aprašas Uk37766, 2013 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2012

170. 1. **Vilniaus arkivyskupijos kurija**
 Šventaragio g. 4, Vilnius
 2. Uk37252
 3. XIX a. I p. / Klasicizmas
 4. Rusija
 5. Metalo skarda: kalimas; juodinimas; varis: liejimas
 6. H – 24 cm, D – 54 cm, D be šakų – 35 cm, grandinės segmentų L – 9 cm / 6 šakos
 7. „Išlikęs be grandinių, likęs tik vienos grandinės elementas; korpuso paviršius kai kur sulankstytas, dėmėtas; XX a. I p. elektros instaliacijos elementai atsipalaidavę, apnykę.“
 Šalt.: Regimanta Stankevičienė, Dailės kūrinio aprašas Uk37252, 2013 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2007

171. 1. **Vilniaus arkivyskupijos kurija, 1 a. vestibulis**
 Šventaragio g. 4, Vilnius
 2. Uk37253
 3. XIX a. I p. / Ampyras
 4. Rusija
 5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; juodinimas
 6. H su grandinėmis – 115 cm, korpuso D be šakų – 65 cm, D su šakomis – 80 cm / 12 šakų
 7. Šalt.: Regimanta Stankevičienė, Dailės kūrinio aprašas Uk37253, 2013 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2007

172. 1. **Vilniaus arkivyskupijos kurija**, laiptinės aikštelė tarp 2 ir 3 a.
Šventaragio g. 4, Vilnius
2. Uk37254
3. XIX a. II–III ketv. / Ampyras
4. Rusija
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; metalas: juodinimas
6. Korpuso H – apie 135 cm, korpuso D – apie 50 cm, korpuso D su šakomis – apie 75 cm / 12 šakų
7. Šalt.: Regimanta Stankevičienė, Dailės kūrinio aprašas Uk37254, 2013 m., KPC KOPA.

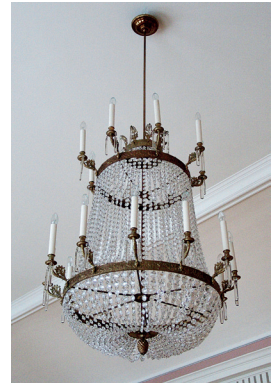
Fot. Aloyzas Petrasišūnas, 2007

173. 1. **Vilniaus arkivyskupijos kurija**, 3 a. laiptinė
Šventaragio g. 4, Vilnius
2. Uk37255, Uk37256 / 2 vnt.
3. XIX a. I p. / Ampyras
4. Rusija
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; auksavimas
6. Korpuso H – apie 135 cm; korpuso D – apie 50 cm; korpuso D su šakomis – apie 75 cm / 12 šakų
7. Šalt.: Regimanta Stankevičienė, Dailės kūrinio aprašas Uk37255, 2013 m.; Alantė Valtaitė-Gagač, Dailės kūrinio aprašas Uk37256, 2013 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrasišūnas, 2012

174. 1. **Vilniaus arkivyskupijos kurija**, Auksinė salė
Šventaragio g. 4, Vilnius
2. Uk38186, Uk37258, Uk37257 / 2 vnt.
3. 1934 m.
4. Lietuva, Vilnius / arch. Steponas Narembskis (1892–1966) / Neoklasicizmas
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; metalo viela: lankstymas; krištolas: briaunavimas
6. Korpuso H (su karūna) – 121 cm; apatinio lanko D – 74 cm; apatinio lanko D su šakomis – 90 cm / 20 šakų
7. Autorystę nustatė dr. Rūta Vitkauskienė. Aprašymas iš Lietuvos dailės muziejaus Taikomosios dailės skyriaus inventorinės knygos: „*Pakabinama žvakidė-žirandolis. konusinės formos su dvejetainiais žvakių aukštais. Pirmame lizde yra 12 lizdų, antrame 6. Papuošta stiklo karoliukais, stikliukai trikampo ir rombo formos. Žvakių lizdai ir viršūnės lankelis papuošti lauro lapais. Metalinės žirandolio dalys auksinės spalvos. Vietoj žvakių vartota elektra.*“
Šalt.: Regimanta Stankevičienė, Dailės kūrinių aprašas, Uk37257, 2013 m., KPC KOPA; Gabija Surdokaitė, Dailės kūrinių aprašai Uk38186, Uk37258, 2014 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2007

175. 1. **Vilniaus arkivyskupijos kurija**, 3 a. biblioteka
Šventaragio g. 4, Vilnius
2. Uk37259
3. XX a. 1–3 deš. / Istorizmas
4. Lenkija
5. Metalas: šampavimas, lankstymas; stiklas, krištolas; alebastras (?): šlifavimas
6. Visas H (su karūna) – 155 cm, korpuso H – 63 cm, korpuso D – 29 cm, korpuso D su „ūsais“ – 40 cm / 4 šakos
7. Šalt.: Regimanta Stankevičienė, Dailės kūrinių aprašas Uk37259, 2013 m., KPC KOPA.

Fot. Aloyzas Petrašiūnas, 2007

176. 1. **Vilniaus Šv. vysk. Stanislovo ir šv. Vladislovo arkikatedra bazilika**, Šv. Ignaco Lojolos koplyčia
Katedros a. 1, Vilnius

2. Uk38184

3. XVII a. I p.

4. Lietuva, Vilnius / Vokietija (?)

5. Bronza: liejimas

6. H – 123 cm, D – 77,5 cm / 15 šakų

7. Restauruotas 1985 m. Gintaro Kazlausko.

Šalt.: Gintaras Kazlauskas, *15 šakų sietyno su vyro skulptūrele renesansiniais rūbais (TD-1884) konservavimo-restauravimo darbų programa ir metodika*, 1985, Respublikinis kultūros paminklų restauravimo trestas (toliau RKPRT) Taikomosios dailės ir skulptūros sekcija, iš: asmeninis restauratoriaus Gintaro Kazlausko archyvas; Gabija Surdokaitė-Vitienė, Dailės kūrinio aprašas Uk38184, 2014 m., KPC KOPA.

Fot. R. Sabataitis, 1985

177. 1. **Vilniaus arkivyskupijos kurija**, 3 a. biblioteka
Šventaragio g. 4, Vilnius

2. Uk38185

3. XIX a. pab.–XX a. pr. / Neoampyras

4. Lietuva, Vilnius (?)

5. Metalas: liejimas, šlampavimas, lankstymas; juodinimas; auksavimas

6. H – 35 cm (be grandinių), D – 29 cm / 6 šakos

7. Šalt.: Gabija Surdokaitė-Vitienė, Dailės kūrinio aprašas Uk38185, 2014 m., KPC KOPA.

Fot. Karolina Grablevska, 2011

178. 1. **Vilniaus arkivyskupijos kurija**

Šventaragio g. 4, Vilnius

2. 2015 m. tvarkomi objekto dokumentai dėl įrašymo į Kultūros vertybių registrą.

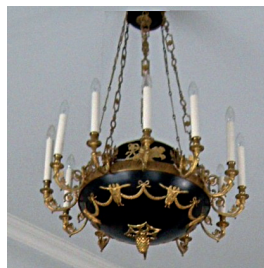
3. XIX a. II–III ketv. / Ampyro bruožai

4. Vidurio Europa

5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; metalas: juodinimas

6. – / 12 šakų (?)

7. –

Fot. Karolina Grablevska, 2011

179. 1. **Vilniaus arkivyskupijos kurija**
 Šventaragio g. 4, Vilnius
 2. –
 3. XX a. 3–4 deš.
 4. Čekija, Bohemija (?) / Elias Palme (?)
 5. Stiklas: liejimas, pūtimas
 6. – / 7 šakos
 7. –

Fot. Karolina Grablevska, 2011

180. 1. **Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka**, 2 a. skaityklos salė
 Trakų g. 10, Vilnius
 2. –
 3. XIX a. IV ketv.
 4. Rusija (?)
 5. Metalo lydinys: liejimas; auksavimas
 6. – / 42 šakos
 7. XIX a. II p. rūmai priklausė Sofijai Tiškevičienei. 1889 m. namą nuomojosi Sankt Peterburgo I gildijos pirklys I. Segelis. Viešoji A. Mickevičiaus biblioteka įsikūrė nuo 1951 metų. Anot bibliotekos darbuotojų, bibliotekai kuriantis namo patalpose sietynai jose jau kabėjo.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

181. 1. **Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka**, 2 a. skaityklos salė
 Trakų g. 10, Vilnius
 2. –
 3. XIX a. pab. / *Art nouveau* bruožai
 4. Vidurio Europa
 5. Metalas: liejimas; sidabravimas
 6. – / 6 šakos
 7. –

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2009

182. 1. **Vilniaus universiteto biblioteka**, P. Smuglevičiaus salė
Universiteto g. 3, Vilnius
2. Uk8406, DV408, K233 / 8 vnt.
3. XX a. I ketv. (iki 1929 m.) / Neobarokas
4. Lietuva, Vilnius
5. Bronza: liejimas, tekinimas, štapavimas
6. H – apie 90 cm, D – apie 75 cm / 8/10/12 šakų
7. Lit.: *Paminklų sąvadas*, Vilnius, 1988.
Šalt.: Žibutė Vanaginėnė, Dailės kūrinio aprašas Uk8406,
2002 m.; kartoteka, DV408, KPC KOPA.

Fot. Jonas Gramba, 1964

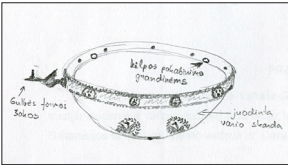
183. 1. **Vilniaus Šv. Kotrynos bažnyčia**
Vilniaus g. 30, Vilnius
2. –
3. XVIII a. I p.
4. Vakarų Europa
5. Geležis: kalimas
6. H visas – 129 cm, H be įsukto strypo viršuje – 104 cm,
D apačioje – 128,5 cm, D viršuje – 51,5 cm / apačioje buvo
8 šakos
7. Sietyno būklė bloga: sunaikinti stikliniai karuliai ir
vėriniai, nulaužtos kelios šakos, karkaso paviršius pažeistas
korozijos.

Fot. Alantė Valaitė-Gagač, 2012

Sietynai Lietuvos istorinėse žemėse

Sietynai Baltarusijos muziejuose:

Nr.	Informacija apie sietyną (-us)	Fotofiksacija
1.	<p>1. Valstybinis literatūrinis memorialinis Jokūbo Kolaso muziejus
Akademijos g. 5, Minskas</p> <p>2. –</p> <p>3. 1882 m. / Neoampyras</p> <p>4. Rusija, Sankt Peterburgas</p> <p>5. Bronza: liejimas; auksavimas; stiklas, krištolas (?) : liejimas, briaunavimas</p> <p>6. H – apie 100 cm</p> <p>7. Duomenys ir fotografija iš: Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа [interaktyvus], [žiūrėta 2013-05-06]. Prieiga per internetą: <http://yakubkolas.by/ru/114/134/>.</p>	
2.	<p>1. Nacionalinis Baltarusijos Respublikos istorijos muziejus
K. Markso g. 12, Minskas</p> <p>2. KP1887</p> <p>3. XIX a. I ketv. / Ampyras</p> <p>4. Rusija (?)</p> <p>5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; auksavimas; vario skarda: kalimas; juodinimas</p> <p>6. Dubens H – 16 cm, dubens D – 39 cm / 10 šakų, išliko 5</p> <p>7. Sietyno būklė prasta. Išliko grandinių fragmentai, 5 sietyno šakos iš 10. Trūksta bronzinio karulio dubens apačioje.</p>	

Nuotr. iš muziejaus interneto svetainės

Negavus muziejaus leidimo fotografuoti, pateikiamas Alantės Valtaitės-Gagač sietyno eskizas, 2013

3. **1. Nacionalinis Baltarusijos Respublikos istorijos muziejus**

K. Markso g. 12, Minskas

2. KP42048

3. XVIII a. pab.–XIX a. I p.

4. Baltarusija

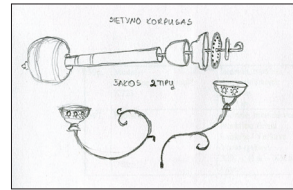
5. Vario skarda: kalimas, lenkimas, štampavimas;

žalvaris: kalimas; sidabravimas

6. Stiebo H – 95 cm, D – 60 cm, šakų L – 24 ir

16 cm / 14 šakų, išliko 8

7. Sietyno būklė prasta. Visos dalys išlaisvėjusios, pajudėjusios iš savo vietos. Išliko 8 šakos iš 14. Jos – dviejų tipų.

Negavus muziejaus leidimo fotografuoti, pateikiamas Alantės Valtaitės-Gagač sietyno eskizas, 2013

4. **1. Literatūrinis M. Bogdanovičiaus muziejus**

M. Bogdanovičiaus g. 7A, Minskas

2. KP4911

3. XIX a. pab.–XX a. pr. / *Art nouveau* bruožai

4. Ukraina, Kijevas

5. Žalvaris: liejimas, štampavimas, montavimas; stiklas: liejimas

6. H – 97,5 cm, D – 59,5 cm / 3 šakos

7. Sietynas kabo muziejaus filiale „Baltarusiška trobelė“, Rabkorovskaja g. 19, Minske.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2013

5. **1. Literatūrinis M. Bogdanovičiaus muziejus**

M. Bogdanovičiaus g. 7A, Minskas

2. KP4762

3. XX a. pr. / *Art nouveau* bruožai, istorizmas

4. Vakarų Europa

5. Ketis, geležis: liejimas; dažymas bronzos pudros dažais

6. Grandinių L – 113 cm, sietyno D – 66 cm,

dubenėlio D – 15 cm / 6 šakos

7. Sietyno būklė patenkinama: buvo prarasta 1 šaka ir 1 taurelė. Trūkstamos dalys panašia ornamentika neprofesionaliai buvo nulietos ir pritvirtintos.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2013

6. 1. **Adomo Mickevičiaus namas-muziejus**
 Lenino g. 1, Naugardukas
 2. –
 3. XIX a. vid.–II p.
 4. Vakarų Europa
 5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; bronzos pudros dažai
 6. H – 90 cm, D – 55 cm / 12 šakų
 7. Pastatas, kuriame įsikūręs muziejus, per Antrąjį pasaulinį karą buvo susprogdintas, atstatytas 1955 metais. Tuo metu lenkai padėjo įrengti muziejų. Muziejaus inventorius, kaip ir sietynai, pirkti. Sietynas kabo „Tėvo kabineto“ ekspoziciniame kambaryje.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2013

7. 1. **Adomo Mickevičiaus namas-muziejus**
 Lenino g. 1, Naugardukas
 2. –
 3. XX a. 4 deš. (?)
 4. Vidurio Europa
 5. Metalų lydinys: liejimas, cizeliavimas; sidabravimas
 6. H – apie 60 cm, D – apie 40 cm / 4 šakos
 7. Pastatas, kuriame įsikūręs muziejus, per Antrąjį pasaulinį karą buvo susprogdintas, atstatytas 1955 metais. Tuo metu lenkai padėjo įrengti muziejų. Muziejaus inventorius, kaip ir sietynai, pirkti. Sietynas kabo „Vaikų kambario“ ekspoziciniame kambaryje.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2013

8. 1. **Nesvyžiaus krašto istorijos muziejus**
 Lenino g. 96, Nesvyžius
 2. KP4994 – P158
 3. XX a. 4 deš. (?)
 4. Baltarusija
 5. Žalvaris: liejimas, lenkimas, montavimas
 6. H–72 cm, D–44 cm / 8 šakos
 7. Sietynas eksponuojamas salėje „Miestiečių gyvenimas“. Nors nėra patvirtinančių dokumentų, iš pasakojimų žinoma, kad sietynas kabėjo Nesvyžiaus pilyje, kurioje 1944–2001 m. veikė sanatorija „Nesvyžius“.

Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2013

9. 1. **Nacionalinis kultūros istorijos muziejus-rezervatas „Nesvyžius“**
Geisiko g. 1, Nesvyžius
2. –
3. XVIII a. pab.–XIX a. I ketv.
4. Vakarų Europa (?)
5. Bronza: liejimas; auksavimas; krištolas: liejimas, briaunavimas
6. H–127 cm, D–90 cm, žiedo D–55 cm / 42 šakos
7. Sietyno analogai, pagaminti XXI a., kabo atkurtoje Nesvyžiaus pilies šokių salėje, in: Nacionalinis kultūros istorijos muziejus-rezervatas „Nesvyžius“ [interaktyvus], [žiūrėta 2014-05-18]. Prieiga per internetą: <<http://niasvizh.by/ru/>>.

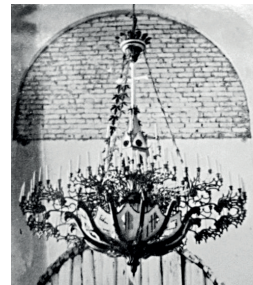
Fot. Alantė Valtaitė-Gagač, 2013

Sietynai Baltarusijos viešosiose erdvėse:

Nr. Informacija apie sietyną (-us)

Fotofiksacija

10. 1. **Bistryčios Šv. Kryžiaus Išaukštinimo bažnyčia**
Gardino sritis
2. –
3. XVIII pab.–XIX a. pr. (?)
4. Viena, Austrija (?)
5. Alavuota geležis: kalinėjimas, karpymas, bronzavimas, auksavimas; medis: drožyba, gruntavimas, dažymas, bronzavimas, auksavimas; papjė mašė: gruntavimas, dažymas, auksavimas
6. –
7. Neaišku, ar išliko. LDM saugomas tų pačių nežinomų dirbtuvių sietynas TM-521 (kabėjo Vilniaus arkikatedroje). Šalt.: Informacija ir fotografija iš Lenkijos mokslų akademijos Meno instituto (*Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk*, toliau ISPAN) archyvo; Bistryčios Šv. Kryžiaus Išaukštinimo bažnyčios dokumentai ir fotografijos (LVIA, f. 1135, ap. 3, b. 403).

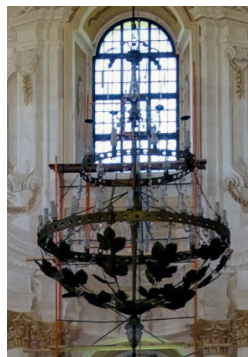
Fot. J. Kloos, 1925

11. **1. Belogrodo Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia**
 Gardino sritis
 2. –
 3. XIX a. II p.–XX a. I ketv. / Neorokoko bruožai
 4. Lenkija, Varšuva
 5. Metalas: liejimas, cizeliavimas
 6. –
 7. Šalt.: Informacija ir fotografija iš ISPAN archyvo.

Fot. Piotr Jamski, 1997

12. **1. Budslavo Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia**
 Minsko sritis
 2. –
 3. XIX a. vid.–II p.
 4. Baltarusija
 5. Žalvaris: karpymas, kalimas; auksavimas; krištolas, stiklas: liejimas, briaunavimas
 6. –
 7. Šalt.: Informacija ir fotografija iš ISPAN archyvo.

Fotografijos autorius ir metai nežinomi

13. **1. Krošino Viešpaties Kūno bažnyčia**
 Bresto sritis
 2. –
 3. 1881 m. / Neoromanikos, neogotikos bruožai
 4. Baltarusijos poetas Paweł Bahrym (1812–1891) / Baltarusija, Krošinas
 5. Geležis: kalimas; dažymas
 6. – / 42 šakos
 7. Ant sietyno žiedo yra autoriaus inicialai.
 Lit.: Я. М. Сахута, *Беларускае народнае мастацкае кавальства*, Мінск: Польша, 1990.
 Fotografija iš: Radzima.org. Достопримечательности Беларуси и Литвы, [interaktyvus], [žiūrėta 2014-05-16].
 Prieiga per internetą:
 <<http://www.radzima.org/ru/object-photo/214.html>>.

Fot. K. Šastojski (K. Шастроўскі), 2004

14. **1. Kremianicos Kristaus Kūno bažnyčia**

Gardino sritis

2. –

3. Apie 1920 m.

4. Baltarusija (?)

5. Metalas: liejimas; stiklas (?): briaunavimas

6. – / 42 šakos

7. Lit.: *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, d. 2: Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa nowogródzkiego, t. 2, pod red. Marii Kałamajskiej-Saeed, Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie, 2006, p. 48, il. 132.

Fot. Dorota Piramidowicz, 2004

15. **1. Kremianicos Laterano Kristaus Kūno bažnyčia**

Gardino sritis

2. –

3. Apie 1920 m.

4. Baltarusija (?)

5. Metalas: liejimas; stiklas: briaunavimas

6. – / 12 šakų

7. Lit.: *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, d. 2: Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa nowogródzkiego, t. 2, pod red. Marii Kałamajskiej-Saeed, Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie, 2006, p. 48, il. 133.

Fot. Dorota Piramidowicz, 2004

16. **1. Rasų Švč. Trejybės bažnyčia**
Gardino sritis
2. –
3. XX a. pr.
4. Lenkija (?)
5. Metalas: liejimas
6. – / 6 šakos
7. Šalt.: Informacija ir fotografija iš ISPAN archyvo.

Fot. Piotr Jamski, 1997

17. **1. Strubnicos Šv. Antano bažnyčia**
Gardino sritis
2. –
3. XIX a. I ketv. / Ampyras
4. Europa (?)
5. Bronza: liejimas, auksavimas; krištolas: briaunavimas
6. H – 150 cm / 36 šakos
7. Lit.: *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, d. 2: Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa nowogródzkiego, t. 2, pod red. Marii Kałamajskiej-Saeed, Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie, 2006, p. 228, il. 560.

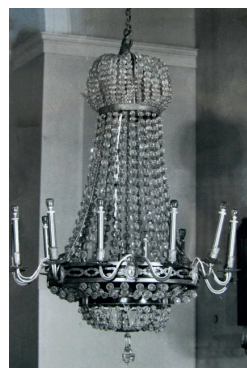
Fot. Piotr Jamski, 1997

18. **1. Valdatiškių Šv. Marijos Magdalenos koplyčia**
Gardino sritis
2. –
3. XIX a. pab.
4. Lenkija (?)
5. Metalas: liejimas; dažymas bronzos pudros dažais
6. H– 80 cm, D – 70 cm
7. Šalt.: Informacija ir fotografija iš ISPAN archyvo.

Fot. Piotr Jamski, 1997

19. 1. **Volkovysko Šv. Vaclovo bažnyčia**
Gardino sritis
2. –
3. XIX a. vid. / Klasicizmo bruožai
4. Europa (?)
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; krištolas
6. H– 80 cm, D – 70 cm / 12 šakų
7. Lit.: *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, d. 2: Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa nowogródzkiego, t. 1, od red. Marii Kałamajskiej-Saeed, Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie, 2003, p. 176, il. 294.

Fot. Piotr Jamski, 1997

20. 1. **Volkovysko Šv. Vaclovo bažnyčia**
Gardino sritis
2. –
3. XIX a. vid. / Klasicizmo bruožai
4. Europa (?)
5. Bronza: liejimas, cizeliavimas; krištolas
6. H– 120 cm, D – 100 cm / 24 šakos
7. Lit.: *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, d. 2: Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa nowogródzkiego, t. 1, od red. Marii Kałamajskiej-Saeed, Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie, 2003, p. 176, il. 293.

Fot. Piotr Jamski, 1997

SUMMARY

Historical Chandeliers In Lithuania from the 17th Century to the 1930s

The attention of scholars to the objects of applied art that have so far received little research attention – chandeliers – has considerably increased in Europe in the recent decades: in 2000, LIGHT and GLASS: European Society and Documentation Centre for Chandeliers, Light and Lighting was established in the Czech Republic, and in December 2010, the exhibition “Chandeliers, Jewels of Light” was opened in the Bellerive Museum in Zurich; a number of fundamental publications have appeared. All these works testify that chandeliers are returning to the research field of professional art. They are analysed not only as individual works of applied art, but also as interior elements.

In the early 21st century, various aspects of historical interiors and their separate elements became an object of research for both Lithuanian scholars and specialists in cultural heritage preservation. This attention is important not only for the attribution of the surviving works, but also for the restoration or recreation of lost interiors, their elements and details. The relevance of analysing the development and establishing the cultural value of light fixtures both in Europe and Lithuania has encouraged us to embark on the research on this topic.

The problem and relevance of research. The data of historical sources show that in the course of centuries, chandeliers received no less attention than other interior details. In addition to their main function of design or fastening of a light fixture, ceiling-mounted chandeliers with several branches performed the function of design, furnishing and decoration of the interior space. Due to the exceptional nature of their functioning (as single works of applied art in the interior suspended from the ceiling and mainly located in the centre of the room – the most spacious and visible place), chandeliers became light fixtures with the most sumptuous and decorative form of expression and, particularly from the 17th to the mid-19th century, symbolised secular or spiritual power and glory.

The development and surviving examples of Lithuanian chandeliers have hardly received any research attention before. Hence, the present paper is the first thorough and systematic scholarly analysis of the history of chandeliers in Lithuania and its historical territories.

Although it would seem that a large number of publications on European light fixtures including chandeliers have come out, there is still a lack of more thorough research on chandeliers of separate countries or regions and their workshops. The present research paper reconstructs the lost examples of chandeliers and presents the surviving examples that functioned in the territory of Lithuania from the 17th to the first half of the 20th century, and is a significant contribution to the studies of European chandeliers. With the increasing research on the interior furnishing and functional equipment of buildings in Lithuania, the present work fills the gap in the research on light fixtures, which so far has been mainly limited to individual objects or focused exceptionally on the surviving examples. The present research based on a thorough analysis of archival and historiographical sources and the surviving chandeliers allows us to form an all-inclusive and much wider view of the development and spread of chandeliers in Lithuania.

The research problem. For the lack of all-inclusive and generalising research, the main problem of the dissertation is the reconstruction of the features of chandeliers, their place in historical interiors, their production and import in Lithuania and its historical territories.

Statements to be defended:

1. From the 17th to the first half of the 19th century, chandeliers mainly decorated church interiors and the environment of magnates and rich noblemen. Being part of Christian and elite culture, in Lithuania these works of applied art reflected close cultural links with Western European culture.
2. Like in Western European countries, in Lithuania chandeliers of different types, forms and materials prevailed in different periods. Systemised data of the surviving chandeliers shows that we have not only examples of chandeliers typical of all Europe, but also those whose artistic expression is characteristic exclusively of this country.
3. The larger part of Lithuanian chandeliers, particularly those manufactured from the 19th century to the 1930s, are imported from foreign workshops and factories. A large part of light fixtures from this period found in Lithuanian churches was brought from workshops of church utensils and bronze ware in Warsaw.
4. Chandeliers always performed the function of lighting, but their aesthetical, representational and symbolic function was no less important. These works of applied art also functioned as a sign of national identity.

5. In Lithuania, the surviving chandeliers mainly date back to the period from the second half of the 19th century to the 1930s, while examples from the 17th to the first half of the 19th century are much less numerous. The practice of adapting old candle-type chandeliers for electric illumination that existed in the first half of the 20th century contributed to the fact that a larger number of them have survived until our days.

The object of research and the selection criteria. The object of research of this paper is chandeliers from the 17th century to the 1930s that have been recorded in written and iconographic sources and have survived until our days.

In the paper, chandeliers from sacral and secular (private and public) interiors are analysed. Due to the abundance and relative consistency of the analysed material, the research on the terminology and the dynamics of the spread of chandeliers in written sources was limited to the material of Catholic churches only. Chandeliers found in temples of other religious denominations (Evangelical Reformer churches and Jewish synagogues) are only used as analogues. Although the past appearance of light fixtures relevant for this research is reconstructed referring to the documents of private interiors (inventories and photographs of burghers' homes and manors) as well, only the examples held in Lithuanian and Belarusian museums and specimens found in public spaces are included in the catalogue of the surviving chandeliers. This decision was determined by the criterion of accessibility – chandeliers held in private interiors or private collections are hardly accessible or totally inaccessible and, thus, they have been excluded from the present research. Only the artefacts manufactured by professional masters are analysed, while ethnographic wooden specimens that were hung in rich peasants' homes and special chandeliers used for bridal showers are not considered. Finally, it is important to note that wall-mounted chandeliers, which sometimes formed a set with ceiling-mounted chandeliers, are not considered an object of research in this paper.

The concept of chandelier: Dictionaries of art, both compiled by Lithuanian specialists (*Dailės žodynas*, 1999) and published in other countries (*The Dictionary of Art*, Vol. 6. Grove, 1996; *New International Illustrated Encyclopedia of Art*. Vol. 5. 1988), define the term *chandelier* as a pendant or ceiling-mounted light with branches for several candles or light bulbs. According to the definition, the main condition allowing us to distinguish a chandelier from a pendant lamp is the number of light sources, which should be more than one. Due to their complex and magnificent structure, chandeliers, unlike other light fixtures, were meant to be hung in representational rooms and most often symbolised luxury.

The chronological limits of the research include the period from the 17th century to the 1930s. Above all, this chronology is dictated by the data of written sources: mentions of chandeliers are not found in church inventories or visitation acts of the dioceses of Vilnius and Samogitia from the 16th century, or in 16th century manor inventories. The surviving artefacts also imply that the research should begin with the 17th century: the earliest surviving chandeliers in Lithuania are dated to the early 17th century. The research ends with the 1930s. During World War II, several large metallurgical centres in Europe (Birmingham, Warsaw and others) were destroyed, and factories that manufactured chandeliers were closed (in 1939, the factories of *I.Bitchan*, *Józef Fraget*, *Norblin & Co*, *Bracia Buch* and *T.Groszkowski* ceased to operate in Warsaw), and their equipment was taken away or used for the war needs. This process took place in Lithuania as well, where at that time the companies that produced chandeliers in the early 20th century and in the interwar period, even in small quantities, ceased their activity. After World War II and in the period of Soviet occupation, the long-established traditions of production and trade also changed.

Territorial limits. Although the term “Lithuania” is used to define the territory in the title of the dissertation, the territorial limits include not only today’s Lithuania, but also the central lands of the former Grand Duchy of Lithuania (hereinafter referred to as GDL) in the middle of the 18th century (the territory of today’s Lithuania, Western Belarus and North Eastern Poland). A wider territory than contemporary Lithuania has been chosen not by accident: chandeliers – sumptuous and expensive artefacts – were commissioned and funded by the prominent magnate families of the GDL, mainly for their courts whose network often extended into Lithuania’s historical lands, and for churches (not necessarily located in the territory of today’s Lithuania). Only a complex analysis of chandeliers from a wider area may allow us to form a more precise picture of the main and most characteristic tendencies of the development of these works of applied and decorative art. The geographic coverage of the field of research and the selection principles in compiling a catalogue of the surviving chandeliers are explained in more detail in the description of the latter appendix to the paper.

The aim of the research. The scarce surviving examples of chandeliers that functioned in the territory of Lithuania do not reveal the real picture of the spread, forms, materials, décor and variety of manufacturers of the works of applied art under discussion and, thus, the aim of the paper is to reconstruct the general view of chandeliers in Lithuania and its historical lands in the given period.

The objectives of the research are as follow:

- To present the main types of chandeliers developed in Europe and their production centres;
- To establish and present the terminology used in reference to chandeliers in the written sources of Lithuania from the 17th century to the 1930s;
- To show the spread of various typological varieties of chandeliers in Lithuania;
- To analyse the social spread of chandeliers (customers and patrons) and its changes and, referring to this analysis, to deny or confirm the hypothesis of a chandelier as an object of luxury;
- To compile a catalogue of surviving chandeliers in Lithuania and its historical lands (held in museums and various interiors);
- To present insights on (surviving and not surviving) Lithuanian chandeliers, their artistic and culturological features, and to show their value and meaning in the panorama of the cultural heritage of Lithuania.

The methods of research. In the analysis of the development and heritage of chandeliers in Lithuania from the 17th century to the first half of the 20th century, *empirical collection and systematisation of data* was mainly used. In analysing the artistic features of the chosen objects, the instruments of *formal analysis* were applied. As the topic has received little research attention, the *descriptive and analytical* methods were also used. The larger part of chandeliers from the period under discussion did not survive in Lithuania, but there is a great deal of information about them in published and unpublished iconographic sources. The possibilities of theoretical *reconstruction* helped restore the view of chandeliers in the past while referring to these sources. In presenting the causal relations of the functioning of chandeliers, the *historical* method was used, which allowed us to reveal a wider historical context of this phenomenon. Besides, the *statistical* method was helpful in processing the data found in the visitation acts of dioceses and inventories of manors, burghers' homes and churches. The *comparative* method was helpful in comparing the production of different masters and workshops both in Europe and Lithuania. The *typological* method was used in dividing chandeliers into groups according to their forms, materials, number of branches and other features. *Stylistic and attributional analysis* was mainly used in compiling an important appendix to the paper – a catalogue of surviving chandeliers. The latter method helped establish not only the time of production, but also the workshop and the place of production of the objects under discussion.

Literature and sources. The research on Lithuanian chandeliers is extremely fragmented. To date, there have not been any research overviews of these works of

applied art as a whole, and only descriptions of individual chandeliers appeared in various publications: the chandeliers of the churches in Griškabūdis, Ilguva, Aukštoji Panemunė in Kaunas, Kudirkos Naumiestis and Juodeikiai were thoroughly described from the viewpoint of stylistic analysis and attributed by Regimanta Stankevičienė, Gabija Surdokaitė and Teresė Jurkuvienė (continued publication *Lietuvos sakralinės dailės katalogai* [Catalogues of Lithuanian Sacral Art], 2000, 2006, 2012). In a many-volume work of similar nature prepared by Polish scholars (*Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, 2003, 2006, 2010), chandeliers of sacral buildings in Belarus are discussed. In her monographs, the art historian Marija Matuškaitė analyses antler chandeliers that were popular in the 17th century and have scarcely survived, and in particular, the deer head shaped chandelier that hung in the Zapyškis church (*Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje* [Early Wooden Sculpture and Decorative Carving in Lithuania], 1998; *Lietuvos skulptūra iki XVII a. vidurio* [Lithuanian Sculpture Before the Middle of the 17th Century], 2007). A researcher into the heritage of the Counts Tyszkiewicz, Aldona Snitkuvienė, gives a detailed description of a chandelier in the Archcathedral Basilica of the Holy Apostles Peter and Paul in Kaunas (*Raudondvaris. Grafai Tiškevičiai ir jų palikimas* [Raudondvaris. The Counts Tyszkiewicz and Their Heritage], 1998). Similar descriptions of chandeliers that are or were hanging in various locations but did not survive are also found in other publications by Lithuanian researchers. Collections of light fixtures including chandeliers, held by public cultural institutions, are comprehensively presented in museum publications: 17th–19th century chandeliers held at the National Museum of Lithuania are discussed in a catalogue compiled by Klaudija Kačinskienė and Ona Mažeikienė (*XV–XX a. pr. apšvietimo priemonės* [Light Fixtures from the 15th to the Early 20th Century], 1980); the Šiauliai “Aušra” History and Ethnography Museum, which boasts a somewhat smaller collection of chandeliers, presented them in a catalogue published in 1986. It is important to mention the fragmentary research on light fixtures including chandeliers used by the residents of Vilnius from the 17th to the 18th century, conducted by Stasys Samalavičius. His research is particularly valuable in regard to the references to archival sources and an attempt to analyse the terminology of light fixtures in the documents of this nature. The Vilnius County Archives (VAA) hold a typewritten manuscript titled *The Interior Light Fixtures of Vilnius Buildings in the 17th–18th Century and Their Use* prepared by this historian in 1978. A revised text titled *The Elements of Wall Decoration and Interior Lighting in 17th–18th Century Flats of Vilnius Residents* was published in the magazine *Architektūros paminklai* (Monuments of Architecture) in the same

year. The majority of works by this prolific historian, including an article on light fixtures, were included in the book *Vilniaus miesto kultūra ir kasdienybė XVII–XVIII a.* (The Culture and Daily Life of the City of Vilnius in the 17th–18th Century) in 2012. Antanas Rimvydas Čaplinskas presented a somewhat more concise overview of light fixtures of the residents of Vilnius before the late 18th century (*Vilniaus istorija. Legendos ir tikrovė* [History of Vilnius. Legends and Reality], 2010). Due to the similarities of chandelier and mirror terminology, useful sources of reference that helped solve the questions that arose during the present research were the book *The Mirror: A History* by the French researcher Sabine Melchior-Bonnet (2005) and the research on historical mirrors in Lithuania by Indrė Užuotaitė presented in the article *Istoriniai veidrodžiai Lietuvoje* (Historical Mirrors in Lithuania, in: *Kultūros paminklai* [Cultural Monuments], 2010). Another source of reference was Polish dictionaries explaining the terminology used from the 16th to the 19th century (*Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde*, 1855; *Słownik polszczyzny XVI wieku*, 1979).

The research by Jolita Mulevičiūtė and Lijana Štavičiūtė-Natalevičienė was valuable in helping to understand the context of the development of crafts in Lithuania from the second half of the 19th century to the 1930s. The articles by Skirmantė Smilingytė-Žeimienė and Rita Škiudienė described the processes of operation of workshops and manufacture of goods in the second half of the 19th century. The publications by Lijana Štavičiūtė-Natalevičienė and Algimantas Miškinis provided useful information on the exhibitions of agriculture and industry held in Lithuania from the second half of the 19th century to the 1930s. In her book *Vilniaus dailė XX amžiaus pradžioje* (The Art of Vilnius in the Early 20th Century, 2002), Laima Laučkaitė-Surgailienė devoted much attention to the banker and active public figure Juozapas Montvila who revived the crafts, held exhibitions and trained the aesthetic taste of the residents of Vilnius. An article by Karolis Kučiauskas *Pirmosios elektrinės Lietuvoje* (The First Electric Power Stations in Lithuania, 2011) and the book *Lietuvos energetika* (Lithuanian Energetics, 1982) by Stasys Bilys helped us prepare a brief presentation of the development of the first electric power stations in Lithuania.

Already since the late 19th century, international scholars considered light fixtures an important object of research that could tell much about the development of European culture; therefore, there are a number of comprehensive studies that can be helpful in analysing historical Lithuanian chandeliers in a wider context and looking for information on the main production centres or the use and spread of terminology. One of the earliest works of this kind by the French author Henry Rene Allemaigne (*Histoire du Luminaire: Depuis L'époque romaine jusqu'au XIX*

siècle, 1891), a comprehensive book by Kurt Jarmuch published much later (*Lichter leuchten in Abendland: Zweitausend Jahre Beleuchtungskörper*, 1967), and a concise publication *The Chandelier Through The Centuries* by the American Kerri McCaffety (2007), which analyse the development of all kinds of light fixtures in Europe, helped us prepare an overview of the development of chandeliers in Europe. An excellent publication *An Artefact and a Miracle of Nature (Artefakt und Naturwunder. Das Leuchterweibchen der Sammlung Ludwig*, 2011), recently published in Germany and analysing antler chandeliers, allowed us to present these ceiling-mounted lights widespread in the Middle Ages in greater detail in this research. The book *Dinanderie: A History and Description of Medieval Art Work in Copper, Brass and Bronze* (1910) by John Tavenor Perry was useful in specifying the information on the city of Dinant, an important centre of production of copper, bronze and brass ware from the 11th to the mid-15th century. A book-catalogue of glass and crystal chandeliers before 1810 by the researcher Käthe Klappenbach was particularly helpful in describing the production centres of glass chandeliers (*Kronleuchter: Mit Behang aus Bergkristall und Glas sowie Glasarmkronleuchter bis 1810*, 2001). This monograph also provided a great deal of useful information on the historical terms of chandeliers – *lustre*, *chandelier*, *pająk*, *arañas* and *chioccha*. The articles “18th Century Bohemian Crystal Chandeliers” and “19th Century Bohemian Crystal Chandeliers” by Jarmila Brožova in the periodic publication *Glass Review* (1981, 1983) shed light on the development of Bohemian glass workshops. The monograph *The English Glass Chandelier* (2000) by Martin Mortimer and the book *Irish Glass* (1920) by M. S. Dudley Westropp were particularly useful in looking for information on English and Irish manufacturers of glass chandeliers. The article “Pendant Glass Chandeliers in Silesia in the 18th–19th Centuries” (*Rocznik Sztuki Slaskiej*, 1971) by Anna Chrzanowska was used for an overview of glassmaking workshops in Silesia. A large part of chandeliers in Lithuania from the second half of the 19th century to the 1930s originated in Poland; that is why the research of Polish colleagues is particularly valuable. The important monograph *Polish Chandeliers and Candleholders (Polskie lampy i swieczniki*, 1990) by Jerzy Hołubiec allows us to compare the use of terminology in Poland and Lithuania and provides information on the workshops of the Brothers Hempel (Braci Hempel), the Brothers Łopieńscy (Bracia Łopieńscy), the Brothers Borkowscy (Bracia Borkowscy), Gustaw Roszkowski, Antoni Marciniak and Jan Serkowski, which operated in Warsaw from the 19th to the first half of the 20th century, their artefacts and the development of their forms. Information on the latter topic can also be found in the publication *Bronze Casting in Warsaw in the 19th–20th Centuries (Brązownictwo Warszawskie*

XIX i XX wieku: od Norblina do Łopienskich, 1999) by Małgorzata Dubrowska and Andrzej Sołtan. Catalogue of the surviving historical light fixtures in Russia (К. А. Соловьев, *Русская осветительная арматура XVIII–XIX вв*, 1950) helped understand their features. Information on the activity of workshops was provided by various sources on the internet, L. A. Demytyeva's article (*Художественный металл России*, 2001) and Igor Sichev's comprehensive book *Russian Bronze* (*Русская бронза. Энциклопедия русского антиквариата*, 2003).

The research into the development of Lithuanian chandeliers would not have been possible without a complex analysis of historical **archival written and iconographic sources**. The search for references to chandeliers in the documents from the 17th to the first half of the 20th century has revealed that the most eloquent in this respect are church inventories and visitation acts. The reconstruction of 17th century chandeliers in churches is based on the most coherent and best surviving documents – the visitation books of the churches of the Vilnius diocese from 1633–1645 and 1653–1654 held in the Manuscript Department of the Vilnius University Library (VUB RS), and several surviving 17th century visitation documents held in the Lithuanian State Historical Archives (LVIA). The work was very much facilitated by the publications of sources that appeared in the recent years: *Visitation Acts of the Samogitian Bishop Casimir Pac from 1675–1677* (2011) and *Visitation Acts of the Samogitian Diocese from 1611–1651* (2011). Several individual church documents from the 17th century held in VUB RS were analysed. It is more difficult to explore 18th century chandeliers due to a very small number of surviving general visitation documents. Visitation acts of churches in the Kaunas, Ukmergė, Breslau and Pabaiskas deaneries conducted by Bishop Ignacy Jakub Massalski from 1782 to 1789 fully survived and were published by the employees of the Catholic Academy of Sciences in 2001–2010. Besides, the visitation acts of the churches of the Oszmiana deanery from 1782 to 1789 are held in the Manuscript Department of the Wróblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences (LMAVB RS), and the visitation acts of a church in the Radun' deanery from 1797 are held in LVIA. More references to chandeliers were found among the scarce surviving 18th century documents in the above mentioned Lithuanian archives and manuscript departments of libraries. The acts of general visitations of the Vilnius and Samogitian dioceses from 1820 to 1821, which are held in LVIA, provided some descriptions of chandeliers that decorated churches in the 19th century: manuscript documents of 11 deaneries of the Samogitian diocese (Alsėdžiai, Batakliai, Joniškis, Krakiai, Rietavas, Skuodas, Šeduva, Šiluva, Varniai, Veliuona and Vieksniai) and 13 deaneries of the Vilnius diocese (Brest, Grodno, Kaunas, Kupiškis, Lyda, Nowogródek, Oszmiana, Pabaiskas,

Pruzhany, Slonim, Upytė, Vilnius and Wołkowysk) were analysed. Individual inventory and visitation acts from 1800–1899 held in the collections of LVIA and VUB RS were quite essential in specifying the development of concrete chandeliers or their terminology.

Documents containing descriptions of manors and burghers' houses are no less important for the reconstruction of the appearance of chandeliers in the past. Like in the case of churches, their inventory descriptions are one of the most important 17th century sources for the analysis of the material culture of manors. Several references to chandeliers were found among a large number of 17th century inventories collected and published by Konstantinas Jablonskis and Mečislovas Jučas (*17th Century Inventories of Lithuania*, 1962). Several valuable descriptions of 17th century chandeliers were discovered in VUB RS (a file on the Tyzenhauz family tree and possessions). The publication *Inventory Description of Feudal Land Properties in Lithuania* (1963) was useful for the selection of 17th–19th century documents held in LMAVB RS. While referring to short inventory descriptions held at the library, 18th and 19th century manor documents were analysed. 18th century manor inventories published in the book *Акты издаваемые Виленскою комиссією для разбора древнихъ актовъ* (1914) were helpful in the search for chandeliers in manor interiors.

With the aim to find out if chandeliers were used by representatives of the burgher class, a large number of 17th and 18th century household property inventories of the burghers of Vilnius held in LVIA was examined. Inventories of movable and immovable property were studied. 19th century documents held in LVIA and LMAVB RS were analysed. In addition to the above-mentioned sources, excerpts (from the sources held in various Lithuanian archives and 19th century periodical publications) collected by Vladas Drėma and published in the multi-volume publication *Vilniaus namai archyvu fonduose* (Houses of Vilnius in the Archival Holdings, vol. 1–13, 1998–2007) were useful in the search for descriptions of the houses of Vilnius. The published 16th–18th century house and property inventories of the burghers of Poznan (*Inwentarze mieszczańskie z lat 1528–1635: z ksiąg miejskich Poznania*, 1961; *Inwentarze mieszczańskie z wieku XVIII: z ksiąg miejskich i grodzkich Poznania*. T. 1–2, 1962, 1965) were analysed in order to have a better idea of the furnishing of burghers' homes.

Unlike, for example, liturgical goldsmith's items, chandeliers were very seldom marked with hallmarks of workshops and masters. This aspect, which is disadvantageous for the research, reveals the necessity of drawings or catalogues of artefacts produced by former workshops for a comprehensive study and identification of chandeliers. The Warsaw National Library holds valuable

catalogues of the workshops of the Brothers Borkowscy, A. Marciniak, J. Serkowski, J. Szpetkowski and G. Roszkowski with drawings of the produced artefacts, which allow comparing them with the surviving examples. The catalogues of the famous French company *Baccarat* from 1903–1904 and the Italian workshop of light fixtures and mirrors *Napoleone D'. Candiani* from 1883, which are held at the Library of the Warsaw National Museum, a catalogue of chandeliers from the 1920s and 1930s manufactured by the still operating *Palme* workshop in the Czech Republic, which is held at the Department of Old and Rare Publications of the Vilnius Academy of Arts, the catalogue *Beleuchtungskörper* of an unidentified factory of light fixtures in Berlin from 1910, which is held at the Rare Books Department of the Wróblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences (LMAVB RSS), and finally, a catalogue of A. Petronis's warehouse and workshop of church utensils in Kaunas from 1914 helped the author of the paper to attribute the chandeliers that have survived or were captured in photographs in Lithuania. A large number of published sources were analysed in search of information on the artefacts, their manufacturers and suppliers in Lithuania from the mid-19th century to the 1930s. Quite many advertisements of manufacturers and suppliers as well as other useful information was found in the issues of the daily *Kuryer Litewski* from 1905, 1906 and 1908, the *Dziennik Wilenski* from 1906, 1908, 1924, 1925 and 1927, the *Vilniaus žinios* from 1904–1909, the catalogue of the first Vilnius exhibition of agriculture and crafts of 1902, the catalogue of the exhibition of home furnishing and gardening held in Vilnius in 1909, catalogues of exhibitions of agriculture and industry from 1922, 1924, 1925, 1928 and 1930, guidebooks to Vilnius compiled by Alexander Vinogradov from 1904 and 1908, Vilnius address books-calendars *Visas Vilnius* (All Vilnius) from 1909 and 1911–1915, other Vilnius address books-guides from 1900, 1910 and 1915, a guidebook to the Klaipėda region titled *Vadovėlis po Klaipėdos kraštą ir žemaičių bei prūsų paribius* (A Guide to the Klaipėda Region and the Outskirts of Samogitia and Prussia, 1924) and a one-off publication of the Kaunas electric power station *Elektros žinios* (The Electricity News, 1928).

Besides, the descriptions of chandeliers included in the register of valuable cultural objects of the Republic of Lithuania compiled by the employees of the Cultural Heritage Centre, as well as the chandelier restoration records in the archive of the Pranas Gudynas Restoration Centre under the Lithuanian Art Museum and the former Republican Trust for the Restoration of Cultural Heritage were very useful for the selection of the surviving chandeliers and data specification.

In addition to the above-mentioned historical sources, the reconstruction of the past was facilitated by the analysis of historical photographs of sacral and secular interiors at the Molėtai Museum of Regional Ethnography, the Archives of the Cultural Heritage Centre, the Lithuanian Central State Archives (LCVA) and the publications by Roman Aftanazy (*Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*. T. 2–4. 1992).

The novelty and importance of the work. The present dissertation is the first scholarly paper to analyse the history of chandeliers in Lithuania from the 17th century to the 1930s on the basis of archival sources and surviving examples. The research has revealed the significance of chandeliers for the material culture of Lithuania, which has been little realised. While referring to the authoritative research by international authors, a typological classification of chandeliers has been developed for the first time. Not only the general cultural features, but also, in separate cases, the exceptionality of Lithuania in the context of the development of European chandeliers has been brought out. The analysis of a large number of written documents has helped the author to establish the terminology of chandeliers in historical sources for the first time, which can serve in the future to continue the research on various aspects of the development of these works of applied art in Lithuania. In many cases the author of the dissertation has established the manufacturers, traders and users of the chandeliers that decorated Lithuanian buildings. The surviving examples of chandeliers scattered in various repositories and locations have been collected and presented for the first time in the catalogue, some workshops have been established and some analogues have been found. The present research including an important appendix, *A Catalogue of Surviving Chandeliers*, may serve as a theoretical basis for further research on material culture (interiors and applied art) and socio-cultural research (elite culture, the phenomenon of luxury) not only in Lithuania, but also in other European countries.

The structure of the dissertation. The dissertation consists of an introduction, three parts, conclusions, lists of sources, references and illustrations, illustrations, appendices, summaries in English and Lithuanian, a list of scholarly papers and brief information about the author of the dissertation. In the introduction, the problem of the dissertation and its relevance is discussed, the statements to be defended are presented, the object of research, its selection criteria and territorial and chronological limits are defined, the aims and objectives of the research are formulated, the methods of work are

described, the sources and literature are presented, and finally, the structure of the paper is discussed.

I. Some aspects of the origin of chandeliers and their manufacture in Europe. In the first part, which comprises two chapters with subchapters, a wider European context of the development of chandeliers is introduced. For the first time, the origin, development and spread of the forms of pendant light fixtures are systematically overviewed, and the main production centres and workshops of European chandeliers before World War I are discussed. This part of the research is particularly important and essential in order to better understand the features of the development of Lithuanian chandeliers and their links with other European countries.

1.1. Typology. In this chapter consisting of five subchapters, the main historically formed constructive types of chandeliers are presented. Their origin, the periods of their appearance and prevalence, and the territory of their spread is explained. The names and division into types are presented referring to important international publications, and the concepts describing the types of chandeliers in the texts by Lithuanian authors are also taken into account.

1.1.1. Ring-shaped chandeliers are one of the most archaic artefacts of the Romanesque period. As their name indicates, these chandeliers consist of a ring, or corona, suspended on chains from the ceiling, to which cups or arms with cups for holding candles are attached. The earliest and most magnificent 11th-12th century examples that have survived until our days are mainly found in various temples in Germany, but in the past, quite many European churches boasted chandeliers of this type with a richer or more modest décor. Ring chandeliers also decorated secular buildings – town halls and halls of castles and palaces. In addition to the above-mentioned issues, the symbolism of these light fixtures and its links with Byzantine chandeliers are discussed in this subchapter.

1.1.2. Baluster chandeliers. It is the best known and most widespread type of chandeliers having a single main stem or rod, to which arms with candleholders are attached. One-rod chandeliers date back to the 12th-13th century, when primitive ceiling-mounted chandeliers – *candlebeam/candylbeme* – were used. With each arrival of a new style, light fixtures of one-rod structure would be given a new appearance and décor. *Dutch* or, in other words, spider-shaped, *chiocche* and other chandeliers that prevailed in different periods are discussed in the text.

1.1.3. Melusines (German *Lusterweibchen*) are chandeliers composed of a carved wooden sculpture with a shield for a coat of arms or an inscription, and antlers with candleholders, which were widespread in the period of Renaissance. The earliest

mentions of antler chandeliers in written sources known in Europe go back to the first half of the 15th century, but the abundance of the surviving examples shows that they enjoyed a peak of popularity in the 15th–16th century. The spread of these pendant chandeliers and their functioning in different interiors and symbolism is also discussed in the text.

1.1.4. Frame chandeliers are pendant light fixtures of a cage structure composed of cast, bent or forged rods. The first known frame chandeliers were widespread in Prussian historical lands, Finland and Sweden. Their archaic forms and examples are discussed. Chandeliers named after the Holy Roman Empress, Maria Theresa, also belong to the group of frame chandeliers. In this subchapter, their features are described and explained for the first time.

1.1.5. Dishlight chandeliers appeared in the period of the revival of the art of classical antiquity in the late 18th century. A chandelier of this type consists of a metal, glass or alabaster dish with cups or arms with cups for candles, suspended on three or more chains. The source of inspiration for chandeliers of this type is oil lamps that were widely used in ancient Rome.

1.2. The main production centres of chandeliers. In the second chapter consisting of three subchapters, the main production centres of European chandeliers are reviewed. Chandeliers were imported to Lithuania from various manufacturers in Poland, Russia, Latvia, Czech Republic, Austria, Germany, France, England and Italy. As so far there has been no information on these centres in Lithuanian historiography, the chapter significantly supplements the understanding of the development and manufacture of light fixtures in Europe.

1.2.1. The production centres of metal chandeliers in Europe before the late 18th century. In the first subchapter, the earliest production centres of metal artefacts in Germany, Belgium, Poland and France are presented. The factors that determined their emergence are discussed and prominent masters are mentioned.

1.2.2. The production centres of crystal, glass, porcelain and faience chandeliers in Europe in the 17th–19th century. According to the data of international researchers, in the late 16th and 17th century chandeliers began to be decorated with rock crystal drops. This subchapter presents the centres where these fragile and highly expensive elements of décor were processed – Milan and Bohemia. From the last quarter of the 17th century and the early 18th century, glass or lead glass chandeliers were produced by glassmakers of Bohemia, France, Italy and Great Britain, and somewhat later, Silesian, Spanish, Irish and Russian artisans mastered this art. The most famous workshops that operated in the past and are still in operation are presented along with the features of their artefacts. In the 18th century, porcelain and faience pendant and table candleholders were no less

popular. The workshops of *Meisen*, *Capidamonte* and *Sevres* that manufactured them are discussed. Lithuanian secular and sacral interiors were decorated with glass and maiolica chandeliers not only from foreign countries, but also from the GDL and the Kingdom of Poland, and in this subchapter, the activity of the workshops of Naliboki, Urechye, Lubaczów and Nieborów is reviewed.

1.2.3. Industrial production of chandeliers in Europe from the 19th century to the 1930s. The wave of industrial revolution in Europe replaced manual work with cheaper machine production. In this chapter, the impact of this process on chandelier manufacturers and consumers is briefly surveyed. The new production centres of light fixtures in England, Germany, Austria, Russia and Poland are discussed. The workshops of the latter countries are given more attention, as quite many of their artefacts have survived in Lithuania.

II. Descriptions of Lithuanian chandeliers in 17th–19th century documents of churches and secular buildings. In the second part of the dissertation, the author looks for manifestations of the functioning of chandeliers in different social contexts: the discovered references to chandeliers in the inventories of manors belonging to the nobles and the clergy, burgher's homes, and descriptions of church chandeliers funded by patrons are analysed. The varying names of chandeliers in the written sources from the 17th to the 19th century are presented. Information of various nature found in documents is systemised: what types of chandeliers decorated residential, public and sacral buildings, from what materials they were manufactured, how many of them were hung on the premises and in what spots they were found.

2.1. Chandeliers in 17th century documents and their surviving counterparts. An analysis of a considerable number of historical documents has revealed that the Polish terms *lichtarz wiszący*, *corona* and *głowa jelenia* were mostly used in reference to chandeliers in the 17th century. In this subchapter, references to chandeliers found in the descriptions of the living environment of the elite (the ruler, magnates and the bishop) and the burghers of Vilnius are discussed. A consistent analysis of well-preserved church documents has indicated that in the second half of the 17th century, chandeliers were a frequent element of sacral interiors. Six or twelve arm brass chandeliers were dominant, but seventeen and twenty-four arm iron, cast iron or silver pendant chandeliers occurred as well. Data of the written sources is compared with the surviving examples.

2.2. Chandeliers in 18th century documents and their surviving counterparts. A complicated political, demographic and economic situation in the country determined that references to chandeliers in 18th century sources were far less numerous than in the 17th or 19th century. Pendant light fixtures were called *lichtarz wiszący*, and the new

terms *giryden / żyrandol, pająk* and *lustro* were also used in documents. The latter term is analysed much wider in this chapter, as it was also often used in reference to mirrors and wall-mounted candleholders with reflectors. In the late 18th century, glass and crystal chandeliers appeared both in secular and sacral buildings. The illumination project for the hall of the Sapieha palace in Grodno and the light fixtures in the Grodno residence of the Hetman of the GDL Michał Radziwiłł, the Kotłów manor and the Piuromont manor in Vilnius are analysed and compared with international examples. Rare and protected 18th century Lithuanian chandeliers and chandeliers captured in photographs are discussed.

2.3. Chandeliers in 19th century documents and their surviving counterparts. In the 19th century, the predominant term for pendant light fixtures was *pająk*, and some chandeliers were referred to as *żyrandol* and *lichtarz wiszący*. Glass and crystal chandeliers, which were fashionable in all Europe, prevailed both in sacral and secular interiors in Lithuania. There were quite a large number of wooden coloured, decorated, silvered and gilded light fixtures in churches. The amount of ceiling-mounted chandeliers grew: quite many temples had two or three, and occasionally, even four or five chandeliers. The features of Rorate Mass chandeliers mentioned in 19th century sources are analysed. Judging from the surviving examples and iconography, coloured Venetian glass, porcelain and maiolica chandeliers were fashionable in the environment of rich noblemen and magnates. The analysis of the sources that depicted festivities and balls has revealed that chandeliers were an inseparable attribute of elite festivities and balls.

III. Chandeliers in the epoch of changes from the second half of the 19th century to the 1930s. In the third part of the paper consisting of four chapters, the author seeks to reveal the value of the relatively recent and so far little analysed chandeliers. The surviving and not surviving examples most typical of the period in Lithuania are presented, and the directions of their import in different political periods are traced.

3.1. Industrial and political contexts in Europe and Lithuania. In this chapter, the cultural and historical factors of industrial Europe that influenced the manufacture and status of chandeliers from the middle of the 19th century to the 1930s are presented. The first world and Lithuanian industrial exhibitions and fairs, and their participants – manufacturers of light fixtures – are discussed. The activity of the first electric power stations and the means and ways of promoting electric lighting in Lithuania are analysed. With the help of iconographic sources, the author of the paper analyses the attitude to early chandeliers and the factors that determined it. It has been noticed that

in many cases people were not in a hurry to discard pendant candle-type chandeliers and electrified them.

3.2. The change of forms, styles and status of chandeliers. In this chapter, chandeliers from the second half of the 19th century to the 1930s presented in the catalogue of the dissertation are discussed and grouped, and the reasons for the predominant repetition of forms of one or another historical style in these chandeliers are analysed. In the period of independent Lithuania, grass snake shaped chandeliers were highly valued; the author tries to understand the reasons of this phenomenon. Processes influenced by electric lighting were reflected in the advertisements of manufacturers and suppliers of light fixtures in the Lithuanian press: in the first half of the 20th century, not all pendant light fixtures with branches were called chandeliers, and different chandeliers were recommended for premises of different function. Catalogues of international producers show that in the age of electric power characterised by huge changes, large magnificent ceiling-mounted light fixtures with multiple branches meant for representational and more sumptuous interiors were still called chandeliers.

3.3. Production of chandeliers in tsarist Russia and independent Lithuania. In the second half of the 19th century, the development of industry in Lithuania became more active, and along with textile and wood processing factories and paper mills, metal processing factories were founded. The workshops of Petras Vileišis, Z. M. Gaidys, A. Lavrinovičius and M. Neviadomskis that manufactured chandeliers are analysed in this chapter. However, these workshops were not involved in mass production of light fixtures, and the majority of consumers in Lithuania used chandeliers imported from other production places in tsarist Russia. The examples of chandeliers manufactured in Latvian, Russian and Polish workshops, which have survived in Lithuania, are discussed referring to the manufacturers' catalogues with images of pendant chandeliers and the information about the features characteristic of artefacts of certain countries. A particularly large number of chandeliers for sacral interiors were imported from Warsaw, which was a large metallurgical centre. Original chandeliers created by the Lithuanians Jonas Kova-Kovalskis, Stasys Kudokas, Vladas Jukšta and Steponas Narembskis are also discussed in this chapter.

3.4. Suppliers and import of chandeliers. Church utensil or metal processing workshops that manufactured individual chandeliers in Lithuania could not satisfy the demand for light fixtures that arose in the early 20th century and, thus, various manufacturers from both the Russian Empire and various European countries exported them to Lithuania in large numbers. As can be seen from the early 20th century press advertisements,

haberdashery, music and other shops owned by M. B. Ejges, T. Odyniec and Ch. Dinces in Lithuania sold lamps and chandeliers produced in foreign countries. Like in Western Europe, private and public interiors in Lithuania were decorated with luxurious chandeliers produced by *Meisen, Baccarat, Moser* and *Elias Palme* workshops. The directions of import under discussion are confirmed by the analysis of the sources and the surviving chandeliers.

In the **conclusions**, the tendencies, relations and features of the development of chandeliers in Lithuania that have been revealed during the research are generalised in the all-European context. An important part of the dissertation is a **catalogue of chandeliers**, which not only obviously demonstrates the quantity and variety of the surviving chandeliers, but also vividly supplements the analysis presented in the text. The catalogue contains photographs of chandeliers found in Lithuanian and Belarusian museums and public spaces, information about the time and place of their production, workshops/masters, materials, patrons, inscriptions, analogues and references in literature and sources. A glossary of constructional parts of chandeliers should help avoid misinterpretation of concepts. The appendices also include three tables with data from the descriptions of chandeliers found in 17th, 18th and 19th century church documents. The paper is supplemented with abundant visual material, which is included in the appendices.

Conclusions

The analysis of the works of applied art – chandeliers – like a piece of mosaic contributes to a wider and more comprehensive understanding of both the material and intangible culture of Lithuania. The facts on Lithuanian chandeliers presented in relation to the development of light fixtures in Europe helped reveal the processes that were typical of all Europe and exclusively characteristic of this country:

- The analysis of the groups of sources pertaining to different social classes confirmed the hypothesis of a chandelier as an object of luxury. With the consolidation of Christianity in Lithuania, chandeliers were used to decorate church interiors. These expensive works of applied art were found in the environment of magnates already in the 17th century, and in the 19th century, they were a frequent detail in the representational interiors of the court palaces of the middle nobility. Unlike the inhabitants of other European cities, the residents of Vilnius owned very few pendant light fixtures with multiple branches. All the above shows that chandeliers were a phenomenon of elite and Christian culture, which arrived in Lithuania along with Western culture.

- The main stages of the development of chandeliers that manifested themselves in this country are characteristic of Western European countries as well. The earliest ring-shaped, baluster, frame, dish light chandeliers and Melusines (*Lusterweibchen*) were found in Lithuania. Both their forms and materials varied from iron, cast iron and wood to brass, bronze, glass, crystal and silver. Due to the difficult economic situation and the slow growth of town and manor culture, the establishment of ring-shaped and glass chandeliers was belated. On the basis of the surviving examples and the data of the written sources, a unique phenomenon of the GDL and the Kingdom of Poland – the existence of deer head shaped chandeliers with antlers in the 17th century – was revealed. It was also discovered that chandeliers with grass snake shaped branches exclusively characteristic of Lithuania were very popular in this country in the last century.

- The surviving examples and the data of the sources show that chandeliers were not only imported, but also manufactured in Lithuania. However, due to the lack of economic and natural resources, glass and maiolica workshops established by the magnates of the GDL at their courts or foundries that operated in large cities did not become important centres of chandelier production. The larger part of pendant light fixtures in sacral and secular interiors consists of artefacts brought from the cities of neighbouring Germany and Russia. Like other European countries, Lithuania imported these artefacts from the factories of Austria, Czech Republic, Italy, France and England. In the late 18th and the first half of the 19th century, quite many chandeliers were imported from the region of Bohemia, which was famous for its glassware, and from the second half of the 19th century to the 1930s, a particularly large number of chandeliers was imported from Warsaw, a large metallurgical centre. Light fixtures brought from foreign workshops were important for the development of Lithuanian culture, as they served not only as a model, but also as a source of inspiration for local masters in their search for new materials, techniques and forms.

- The reconstructed development of chandeliers in Lithuania and, alongside, Europe from the 17th century to the 1930s reveals various functional aspects. At all times these works of applied art performed the function of lighting, but no less important was their representational and symbolic function. Chandeliers decorated and ennobled the environment with light-enhancing and dispersing materials, colours, ornaments, lines and even sculptural details. Found in rooms with the representational function, they above all expressed the power of the owners' wealth,

as well as their hospitality and great respect. In the 20th century, old and newly produced chandeliers with grass snake shaped branches functioned as an identity-building tool. Chandeliers of sacral interiors had a much stronger symbolic meaning. One or several chandeliers mounted on the ceiling and lit in the centre of the church or in front of the altar not only testified to the authority of the church, but also symbolised the closeness of transcendental being and divine light. The existence of special Rorate Mass chandeliers in Lithuania is recorded in written sources. These chandeliers symbolised anticipation filled with mystery and concentration during this special Mass.

- While discussing the features of the surviving chandeliers, we can state that examples from the second half of the 19th century to the 1930s are the most numerous, and those from the 17th to the first half of the 19th century are considerably fewer. The examples of chandeliers that have reached our times in Lithuania are much more modest than those found in Western European collections. However, we should bear in mind the fact that the written sources reveal a much larger diversity of pendant light fixtures than is testified by the surviving examples; it is particularly true in regard to the cases from the 17th century to the first half of the 19th century. In the course of three centuries, expensive and sometimes highly fragile chandeliers deteriorated under the impact of unfavourable historical conditions (the invasion of the armies of Moscow and Sweden from the middle of the 17th to the first half of the 18th centuries, and two world wars in the 20th century). With the spread of electric lighting, the early candle-type chandeliers in Lithuania were preserved and electrified for further use. This phenomenon of the first half of the 20th century onward contributed to the fact that these chandeliers have reached our days.

The conducted research not only fills the gap in the research on the historical interiors and cultural heritage of Lithuania and Europe, but also lays the foundation for further research. The systemised data on the development of European chandeliers and chandeliers that functioned in Lithuania and have survived until our days will help the specialists in heritage preservation establish the artistic value of these artefacts and achieve their more precise dating and attribution. The research is relevant for the specialists who restore or create chandeliers as well as those who reconstruct historical interiors. The analysis of the development of chandelier-related terminology will help in developing the research on both chandeliers and historical interiors. Although quite many curious questions have been answered, some aspects have remained unexplored. In the future, researchers could work on the search for chandelier manufacturers and workshops in Lithuania, increase the knowledge about the existence and origin

of chandeliers of different types in Lithuania and the aspects of their functioning in interiors, and compare the systemised surviving chandeliers with the heritage of foreign countries, which would provide more information on the cultural links between Lithuania and foreign countries.

SANTRAUKA

XVII A.–XX A. 4 dešimtmečio sietynų paveldas Lietuvoje

Pastaraisiais dešimtmečiais Europoje pastebimas išaugęs mokslininkų dėmesys anksčiau menkai tyrinėtiems taikomosios dailės objektams – sietynams: 2000 m. Čekijoje buvo įkurta Europos „Šviesos ir stiklo“ draugija, sietynų, šviesos ir apšvietimo dokumentacijos centras („*LIGHT and GLASS*“ *European society, documentation centre for chandeliers, light and lighting*), 2010 m. gruodžio mėn. Ciuriche Bellerive muziejuje atidaryta paroda „Sietynai – šviesos juvelyrė“ (*Chandeliers, Jewels of Light*), spausdinamos fundamentalios publikacijos. Tai, kas išvardyta, liudija, kad sietynai sugrįžta į profesionaliosios dailės tyrimų erdvę. Jie analizuojami ne tik kaip individualūs taikomosios dailės kūriniai, bet ir kaip interjero visumos elementai.

Istoriniai interjerai ir jų elementai XXI a. pradžioje įvairiais aspektais intensyviai pradėti tyrinėti ir Lietuvos mokslininkų bei kultūros paveldo išsaugojimu besirūpinančių specialistų. Šis dėmesys aktualus ne tik atributuojant išlikusius kūrinius, bet ir restauruojant ar atkuriant prarastus interjerus, jų elementus bei detales. Apšvietimo priemonių raidos ir kultūrinės vertės nustatymo aktualumas Europoje paskatino Lietuvoje imtis šios temos mokslinio darbo.

Problemos pagrindimas ir jos aktualumas. Istorinių šaltinių duomenys liudija, jog bėgant šimtmečiams sietynams buvo skiriama ne mažiau dėmesio nei kitoms interjero detalėms. Be pagrindinės – šviesos šaltinio apipavidalinimo / įtvirtinimo funkcijos, šie pakabinami kelių šakų šviestuvai atliko erdvės formavimo, jos užpildymo ir puošybos funkciją. Dėl išskirtinės taikomosios paskirties (interjeruose vieninteliai taikomosios dailės kūriniai, nuleisti nuo lubų ir dažniausiai esantys patalpos viduryje – erdviausioje ir pastebimiausioje vietoje) sietynai tapo puošniausia pačios prabangiausios išraiškos formos apšvietimo priemone, todėl ypač XVII a.–XIX a. viduryje jie simbolizavo pasaulietinę ar dvasinę valdžią bei šlovę.

Lietuvos sietynų raida ir išlikę pavyzdžiai anksčiau beveik nebuvo sulaukę tyrinėtojų dėmesio, todėl tai pirma išsami mokslinė analizė, kurioje sistemiskai nagrinėjama sietynų istorija Lietuvoje ir jos istorinėse žemėse.

Nors atrodytų, kad leidinių apie Europos apšvietimo priemonių, tarp jų ir sietynų raidą yra gausu, tačiau labai trūksta išsamesnių šalių ar regionų sietynus ir jų dirbtuves pristatančių tyrimų. Čia pateikiamas mokslinis darbas, rekonstruojantis

prarastus bei pristatantis išlikusius Lietuvos teritorijoje XVII a.–XX a. I pusėje funkcionavusius pavyzdžius, taip pat svariai praturtina Europos sietynų tyrimus. Lietuvoje gausėjant pastatų interjerų apdailos ir funkcinės įrangos tyrimų, darbas užpildo žinių apie apšvietimo priemones spragą, nes iki šiol daugiausia buvo tirti tik pavieniai objektai ar darytos apžvalgos, omenyje turint tik išlikusius pavyzdžius. Šis tyrimas, paremtas išsamia archyvinių ir istoriografinių šaltinių ir išlikusių sietynų analize, leidžia susidaryti kompleksiškesnę ir žymiai platesnę sietynų raidos ir sklaidos Lietuvoje vaizdą.

Problema. Stingant visumą apžvelgiančių ir apibendrinančių tyrimų, pagrindine disertacijos problema tapo sietynų pobūdžio, vietos istoriniame interjere, gamybos ir importo Lietuvoje ir jos istorinėse žemėse rekonstrukcija.

Ginamieji teiginiai:

1. XVII a.–XIX a. I pusėje sietynais daugiausia buvo puošiami bažnyčių interjerai, didikų ir turtingų bajorų aplinka. Būdami krikščioniškosios ir elitinės kultūros dalimi šie taikomieji dailės kūriniai Lietuvoje atspindi glaudų bendrumą su Vakarų Europos kultūra.
2. Skirtingais laikotarpiais mūsų šalyje, kaip ir Vakarų Europos kraštuose, vyravo skirtingų tipų, formų ir medžiagų sietynai. Susisteminti išlikusių sietynų duomenys parodė, kad turime ne tik visai Europai būdingų pavyzdžių, bet ir tik mūsų šaliai būdingus meninės išraiškos sietynų.
3. Dauguma Lietuvos sietynų, o ypač pagamintieji XIX a.–XX a. 4 dešimtmetyje – importuoti užsienio kraštų dirbtuvių ir fabrikų dirbiniai. Didelė dalis to laikotarpio apšvietimo priemonių Lietuvos bažnyčiose buvo atvežtos iš Varšuvos bažnytinių ar bronzos dirbinių gaminviečių.
4. Sietynai visais laikais atliko apšvietimo funkciją, tačiau ne mažiau svarbi buvo estetinė, reprezentacinė ir simbolinė jų paskirtis. Šie taikomieji dailės kūriniai funkcionavo ir kaip tautinio tapatumo ženklas.
5. Lietuvoje daugiausia išliko XIX a. II pusės–XX a. 4 dešimtmečio sietynų ir ženkliai mažiau – XVII a.–XIX a. I pusės pavyzdžių. XX a. I pusėje gyvavusi praktika senuosius žvakinius sietynus pritaikyti elektriniam apšvietimui buvo vienas veiksnių, lėmusių jų išlikimą.

Tyrimo objektas ir jo atrankos kriterijai. Disertacijos tyrimų objektas yra rašytiniuose bei ikonografiniuose šaltiniuose užfiksuoti, taip pat iki mūsų dienų išlikę XVII a.–XX a. 4 dešimtmečio sietynai.

Tyrime analizuojami sakralinių ir pasaulietinių (privačių ir viešų) interjerų sietynai. Dėl analizuojamos medžiagos gausos ir santykinio nuoseklumo, aiškinantis terminiją bei sietynų paplitimo dinamiką rašytiniuose šaltiniuose, apsiribota vien katalikų bažnyčių medžiaga. Kitų konfesijų ir religijų šventovėse (evangelikų reformatų bažnyčiose ir sinagogose) buvę ir išlikę sietynai pasitelkiami tik kaip analogai. Nors mums aktualių apšvietimo priemonių praeities vaizdas rekonstruojamas remiantis ir privačių interjerų dokumentais (miestiečių būstų ir dvarų inventoriais, fotografijomis), išlikusių sietynų kataloge apsiribojama tik Lietuvos ir Baltarusijos muziejuose saugomais ir viešosiose erdvėse kabančiais pavyzdžiais. Šį sprendimą nulėmė prieinamumo kriterijus – privačiuose interjeruose ar privačių kolekcininkų rinkiniuose saugomi sietynai tyrėjui labai sunkiai prieinami arba visai neprieinami, todėl į šį tyrimą netraukiami. Analizuojami tik profesionalių meistrų dirbiniai, o etnografiniai – turtingų valstiečių trobose kabėję mediniai bei specialūs mergvakarių sietynai neapžvelgiami. Be to, svarbu pažymėti, kad sieniniai šviestuvai, kurie kartais sudarydavo komplektą su sietynu (-ais), tyrime objektu taip pat nelaikomi.

Sietyno sąvoka: Tiek Lietuvos specialistų parengti (*Dailės žodynas*, 1999), tiek kituose kraštuose išleisti meno žodynai (*The Dictionary of Art*, Vol. 6. Grove, 1996; *New international illustrated Encyclopedia of Art*. Vol. 5. 1988) terminą *sietynas* apibūdina kaip *pakabinamą, nuo lubų nuleidžiamą kelių žvakių ar lempų šviestuvą*. Remiantis apibrėžimu, pagrindinė sąlyga, leidžianti atskirti sietyną nuo pakabinamos lempos, yra sietyno šviesos šaltiniai, kurių turi būti daugiau nei vienas. Sudėtinga ir didinga sietyno struktūra lėmė, kad, skirtingai nei kitos apšvietimo priemonės, jie buvo skirti kabinti reprezentacinėse patalpose ir dažniausiai simbolizavo prabangą.

Darbo chronologinės ribos apima laikotarpį nuo XVII a. iki XX a. 4 dešimtmečio. Pirmiausia tai lemia archyvinių rašytinių šaltinių duomenys: sietynų paminėjimų neaptikta nei Vilniaus, nei Žemaičių XVI a. vyskupijų bažnyčių inventoriuose ar vizitacijų aktuose, nei XVI a. dvarų inventoriuose. Taip pat tyrimą pradėti XVII a. verčia išlikę artefaktai: seniausi mus pasiekę sietynai Lietuvoje datuojami XVII a. pradžia. Tyrimas užbaigiamas XX a. 4 dešimtmečiu. Per Antrąjį pasaulinį karą buvo sunaikintas ne vienas stambus metalurgijos centras Europoje (Birmingemas, Varšuva ir kt.), uždarytos sietynus tiekusios gamyklos (1939 m. Varšuvoje nustojo veikti *Jan Bitchan, Józef Fraget, Norblin & Co, Bracia Buch, Teodor Groszkowski* fabrikai), išvežti ar karo reikmėms panaudoti jų įrenginiai. Šis procesas aktualus ir Lietuvai, kur tuo metu veiklą taip pat nutraukė XX a. pradžioje ir tarpukariu sietynus, kad ir nedideliais kiekiais, gaminusios įmonės.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui ir įsigalėjus sovietų okupacijai, pakito iki tol nusistovėjęsios gamybos ir prekybos tradicijos.

Teritorinės ribos. Nors teritorijai apibrėžti darbo pavadinime vartojamas vietovardis „Lietuva“, tačiau ribos apima ne tik dabartinės Lietuvos, bet ir buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) XVIII a. vidurio žemes (šiandien tai dabartinės Lietuvos teritorija, Vakarų Baltarusija ir Šiaurės Rytų Lenkija). Platesnė nei dabartinės Lietuvos teritorija pasirinkta neatsitiktinai: sietynus – prabangius ir brangius dirbinius – dažniausia savo dvarams, kurių tinklas dažnai buvo išplitęs į istorines Lietuvos žemes, taip pat ir bažnyčioms (nebūtinai dabartinės Lietuvos ribose) užsakydavo bei funduodavo iškilios LDK didikų giminės. Tik kompleksinė platesnio arealo sietynų analizė įgalina susidaryti tikslesnį pagrindinių, būdingiausių šių taikomios ir dekoratyvinės dailės dirbinių raidos tendencijų vaizdą. Tyrimo lauko geografinė aprėptis ir atrankos principai sudarant išlikusių sietynų katalogą išsamiau paaiškinti minėto disertacijos priedo aprašyme.

Tyrimo tikslas. Negausūs išlikę Lietuvos teritorijoje funkcionavusių sietynų pavyzdžiai neparodo analizuojamo taikomios dailės objekto tikrojo paplitimo, formų, medžiagų, dekoru bei gamintojų įvairovės, todėl darbe keliamas tikslas – sietynų bendro praeities vaizdo Lietuvoje ir jos istorinėse žemėse rekonstrukcija.

Tyrimui keliami tokie uždaviniai:

- Pristatyti Europoje susiformavusius pagrindinius sietynų tipus ir jų gamybos centrus;
- Išsiaiškinti ir pateikti sietynams įvardyti XVII a.–XX a. 4 dešimtmetyje Lietuvos rašytiniuose šaltiniuose vartotą terminiją;
- Parodyti įvairių tipologinių atmainų sietynų paplitimą Lietuvoje;
- Išsiaiškinti sietynų socialinį paplitimą (užsakovus ir mecenatus) ir jo kaitą bei remiantis tuo paneigti arba patvirtinti sietyno – kaip prabangos daikto – hipotezę;
- Parengti Lietuvoje ir jos istorinėse žemėse išlikusių (muziejuose saugomų ir įvairiuose interjeruose tebekabančių) sietynų katalogą;
- Pateikti įžvalgų apie Lietuvos (išlikusius ir neišlikusius) sietynus, jų menines ir kultūrinės ypatybes ir taip parodyti jų vertę bei reikšmę Lietuvos kultūros paveldo panoramoje.

Tyrimo metodai. Tiriant XVII–XX a. I pusės sietynų raidą ir paveldą Lietuvoje pirmausia buvo *rinkti ir sisteminti empiriniai duomenys*. Analizuojant pasirinktų objektų meninius ypatumus, pasitelktos *formaliosios analizės* priemonės. Kadangi tema menkai iširta, taip pat buvo taikomi *aprašomasis ir analitinis* metodai. Di-

džioji dalis tiriamojo laikotarpio sietynų Lietuvoje neišliko, tačiau žinių apie juos gausu publikuotuose ir nepublikuotuose rašytiniuose, ikonografiniuose šaltiniuose. Remiantis jais atkurti sietynų praeities vaizdą padėjo teorinės *rekonstrukcijos* galimybės. Pateikiant mums rūpimo objekto funkcionavimo priežastinius ryšius, taikytas *istorinis* metodas, leidęs atskleisti platesnį istorinį reiškinių kontekstą. Vyskupijų vizitacijų aktuose bei dvarų, miestiečių ir bažnyčių inventoriuose rastiems duomenims apdoroti pravertė *statistinis* metodas. *Lyginamasis* metodas pasitarnavo gretinant skirtingų meistrų ir dirbtuvių produkciją tiek Europoje, tiek Lietuvoje. *Tipologinis* metodas darbe taikytas skirstant sietynus į atskiras grupes pagal jų formas, medžiagas, šakų skaičių ir kitas savybes. *Stilistinė bei atribucinė analizė* daugiausia naudota sudarant vieną svarbiausių disertacijos priedų – išlikusių sietynų katalogą. Pastarasis metodas padėjo nustatyti ne tik sietynų sukūrimo laiką, bet ir pagaminimo vietovę bei dirbtuves.

Literatūra ir šaltiniai. Lietuvos sietynų tyrimai – ypač fragmentiški. Iki šiol nebūta jokių šių taikomosios dailės dirbinių visumą apžvelgiančių tyrimų, todėl galima vardyti tik pavienių sietynų aprašymus atskiruose leidiniuose: Griškabūdžio, Ilguvos, Kauno Aukštosios Panemunės, Kudirkos Naumiesčio ir Juodeikių bažnyčių sietynus stilistinės analizės aspektu detaliai aprašė ir atributavo Regimanta Stankevičienė, Gabija Surdokaitė ir Teresė Jurkuvienė (tęstinis leidinys *Lietuvos sakralinės dailės katalogai*. 2000, 2006, 2012). Panašaus pobūdžio lenkų mokslininkų parengtame daugiatomiam leidinyje (*Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawniej Rzeczypospolitej*. 2003, 2006, 2010) aptariamai kai kurių Baltarusijos sakralinių pastatų sietynai. Menkai išlikusius XVII a. populiarius sietynus iš ragų, o tiksliau – Zapyškio bažnyčioje kabėjusį elnio galvos formos šviestuvą monografijose analizuoja dailės istorikė Marija Matušakaitė (*Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*. 1998; *Lietuvos skulptūra iki XVII a. vidurio*. 2007). Aldona Snitkuvienė, tyrinėjanti grafų Tiškevičių paveldą, išsamiai aprašo Kauno Šv. apaštalų Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos sietyną (*Raudondvaris. Grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*. 1998). Panašių iki šandien tebekabančių ar seniau kabėjusių, bet neišlikusių sietynų aprašymų randama ir kitose lietuvių tyrinėtojų publikacijose. Valstybės kultūros institucijų saugomi apšvietimo priemonių rinkiniai, tarp jų ir sietynai išsamiai yra pristatyti muziejų leidiniuose: Lietuvos nacionalinio muziejaus XVII–XIX a. sietynai aptarti Klaudijos Kačinskienės ir Onos Mažeikienės 1980 m. išleistame kataloge (*XV–XX a. pr. apšvietimo priemonės*), kiek mažesnę sietynų kolekciją turintis Šiaulių „Aušros“ istorijos ir etnografijos muziejus juos pristatė 1986 m. pasirodžiusiame kataloge. Svarbu paminėti, kad Vilniaus miestiečių XVII–XVIII a.

naudotas apšvietimo priemonės, tarp jų ir sietynus fragmentiškai tyrinėjo Stasys Samalavičius. Tyrimas ypač vertingas archyvinių šaltinių nuorodomis ir bandymu aiškintis apšvietimo priemonių terminiją tokio pobūdžio dokumentuose. Vilniaus apskrities archyve (VAA) saugomas šio istoriko 1978 m. parengtas mašinraštis *XVII–XVIII a. Vilniaus pastatų vidaus apšvietimo priemonės bei jų naudojimas*. Tais pačiais metais patobulintas tekstas pavadinimu *XVII–XVIII a. Vilniaus miestiečių butų sienų puošybos ir vidaus apšvietimo elementai* publikuotas žurnale *Architektūros paminklai*. Dauguma šio produktyvaus istoriko darbų, įskaitant ir straipsnių apie apšvietimo priemones, 2012 m. išspausdinta knygoje *Vilniaus miesto kultūra ir kasdienybė XVII–XVIII amžiuose*. Kiek glausčiau Vilniaus miestiečių apšvietimo priemones iki XVIII a. pabaigos apžvelgia ir Antanas Rimvydas Čaplinskas (*Vilniaus istorija. Legendos ir tikrovė*. 2010).

Tyrimo metu iškilusius neaiškumus dėl sietynų ir veidrodžių terminijos panašumo padėjo spręsti prancūzų tyrėjos Sabine Melchior-Bonnet knyga *Veidrodžio istorija* (2005) ir Indrės Užuotaitės veidrodžių paveldo Lietuvoje tyrimas, pristatytas straipsnyje *Istoriniai veidrodžiai Lietuvoje* (in: *Kultūros paminklai*. 2010). Be abejo, pasinaudota lenkų kalbos žodynais, aiškinančiais XVI–XIX a. terminiją (*Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde*. 1855; *Słownik polszczyzny XVI wieku*. 1979).

Perprantant XIX a. II pusės–XX a. 4 dešimtmečio amatų raidos kontekstą Lietuvoje, vertingi Jolitos Mulevičiūtės ir Lijanos Šatavičiūtės-Natalevičienės tyrimai. XIX a. II pusės dirbtuvių veikimo ir dirbinių gamybos procesus atskleidžia Skirmantės Smilingytės-Žeimienės ir Ritos Škiudienės straipsniai. Apie XIX a. II pusėje–XX a. 4 dešimtmetyje Lietuvoje rengtas žemės ūkio ir pramonės parodas naudingos informacijos suteikė Lijanos Šatavičiūtės-Natalevičienės ir Algimanto Miškinio publikacijos. Laima Laučkaitė-Surgailienė knygoje *Vilniaus dailė XX amžiaus pradžioje* (2002) nemažai dėmesio skyrė Vilniuje amatus gaivinusiam, parodas organizavusiam ir miestiečių estetinį skonį ugdžiusiam bankininkui ir aktyviam visuomenės veikėjui Juozapui Montvilai. Pirmųjų Lietuvos elektrinių raidą trumpai pristatyti padėjo Karolio Kučiausko straipsnis ir Stasio Bilio knygos *Pirmosios elektrinės Lietuvoje* (2011) bei *Lietuvos energetika* (1982).

Kitų kraštų mokslininkai jau nuo XIX a. pabaigos į apšvietimo priemones žiūri kaip į svarbų ir daug apie Europos kultūros raidą pasakantį mokslinių tyrimų objektą, todėl tyrinėjant Lietuvos sietynų paveldą platesniame kontekste sužinoti apie stambiausius gamybos centrus ar pasitikrinti terminų vartoseną bei sklaidą galima remiantis ne viena solidžia studija. Sietynų raidai Europoje apžvelgti praverčia viena ankstyviausių knygų ta tema, 1891 m. išleista prancūzų autoriaus Henry'io Rene

Allemagne'o (*Histoire du Luminaire: Depuis L'epoque romaine jusqu'au XIX siècle*. 1891), kiek vėlesnė ypač išsami Kurto Jarmucho knyga (*Lichter leuchten in Abendland: Zweitausend Jahre Beleuchtungskörper*. 1967) ir daug glaustesnis amerikietės Kerri McCaffety leidinys (*The Chandelier Through The Centuries*. 2007). Jose analizuojama visų apšvietimo priemonių raida Europoje. Neseniai Vokietijoje pasirodęs puikus leidinys *Artefakt und Naturwunder* (2011), kuriame analizuojami iš ragų pagaminti sietynai, leido išsamiau pristatyti šiuos viduramžiais paplitusius kabančius šviestuvus. Johno Tavenoro Perry'io knyga (*Dinanderie: a history and description of medieval art work in copper, brass and bronze*. 1910) padėjo patikslinti žinias apie svarbų XI–XV a. viduryje gyvavusį žalvario, bronzos ir vario gaminių centrą – Dinano (*Dinant*) miestą. Aprašant stiklinių sietynų gamybos centrus ypač naudinga buvo tyrėjos Käthes Klappenbach knyga-katalogas apie stiklo / krištolo sietynus iki 1810 m. (*Kronleuchter: Mit Behang aus Bergkristall und Glas sowie Glasarmkronleuchter bis 1810*. 2001). Šioje monografijoje rasta ir daug naudingos informacijos apie istorinius sietynų terminus *lustre*, *chandelier*, *pajqk*, *arañas* ir *chioccha*. Bohemijos stiklo dirbtuvių raidą perprasti padėjo periodiniame leidinyje *Glass Review* (1981, 1983) publikuoti Jarmilos Brožovos straipsniai *Bohemijos krištoliniai sietynai XVIII a.* ir *Bohemijos krištoliniai sietynai XIX a.* Aiškinantis Anglijos ir Airijos stiklinių sietynų gamintojų vardus ypač pravertė Martino Mortimerio monografija apie angliško stiklo sietynus (*The English Glass Chandelier*. 2000) ir M. S. Dudley'iaus Westropo knyga, skirta airiškam stiklui (*Irish glass*. 1920). Silezijoje gyvavusių stiklo dirbtuvių apžvalgai panaudotas Annos Chrzanowskos straipsnis *Stikliniai kabantys šviestuvai XVIII–XIX a. Silezijoje* (in: *Rocznik Sztuki Slaskiej*. 1971).

Didelę XIX a. II pusės–XX a. 4 dešimtmečio sietynų paveldo dalį Lietuvoje sudaro iš Lenkijos atkeliavę pavyzdžiai, todėl itin vertingi yra kolegų lenkų tyrinėjimai. Jerzy'io W. Hołubieco monografija apie Lenkijos šviestuvus ir žvakides (*Polskie lampy i swieczniki*. 1990) leidžia palyginti sietynų terminijos vartojimą Lenkijoje ir Lietuvoje, suteikia žinių apie Varšuvoje XIX a.–XX a. I pusėje veikusias brolių Hempelų (Braci Hempel), brolių Lopienskių (Bracia Łopieńscy), brolių Borkovšų (Bracia Borkowscy), Gustavo Roškovskio (Gustaw Roszkowski), Antonio Marciniako (Antoni Marciniak), Jano Serkovskio (Jan Serkowski) dirbtuves, ten sukurtus dirbinius ir jų formų kaitą. Šias žinias papildė Małgorzatos Dubrowskos ir Andrzejiaus Sołtano leidinys apie bronzos liejybą Varšuvoje XIX–XX a. (*Brązownictwo Warszawskie XIX i XX wieku: od Norblina do Łopienskich*. 1999). Rusijos sietynų ypatybes suvokti padeda išlikusių šių taikomosios dailės kūrinių katalogas (K. A. Соловьев, *Русская осветительная арматура XVIII–XIX вв.* 1950), o žinių apie dirbtuvių veiklą rasta straipsniuose internete, Liudmilos Aronovnos Dementjevovs straipsnyje (*Художественный металл*

России. 2001.) ir ypač išsamioje Igorio Sičevo knygoje apie Rusijos bronzą (*Русская бронза. Энциклопедия русского антиквара. 2003*).

Lietuvos sietynų raidos tyrimas būtų buvęs visiškai neįmanomas be kompleksinės istorinių **archyvinių rašytinių ir ikonografinių šaltinių** analizės. Ieškant sietynų paminėjimų XVII a.–XX a. I pusės dokumentuose, paaiškėjo, kad iškalbingiausi šiuo klausimu yra bažnyčių inventoriai ir vizitacijų aktai. XVII a. sietynų vaizdui bažnyčiose rekonstruoti pasirinkti vientisiausi ir geriausiai išlikę dokumentai: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (VUB RS) saugomos 1633–1645 ir 1653–1654 m. Vilniaus vyskupijos bažnyčių vizitacijų knygos, keletas išlikusių XVII a. vizitacijų aktų, saugomų Lietuvos valstybės istorijos archyve (LVIA). Darbą itin palengvino pastaraisiais metais pasirodžiusios šaltinių publikacijos: *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. vizitacijų aktai* (2011) ir *Žemaičių vyskupijos 1611–1651 m. vizitacijų aktai* (2011). Peržiūrėti ir kai kurie pavieniai XVII a. bažnyčių rašytiniai dokumentai VUB RS. XVIII a. sietynus analizuoti sunkiau dėl menko išlikusių generalinių vizitacijų aktų skaičiaus. Pilnai išsaugotus ir 2001–2010 m. Katalikų mokslo akademijos bendradarbių publikuotus turime 1782–1789 m. vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio Kauno, Ukmergės, Breslaujos ir Pabaisko dekanatų bažnyčių vizitacijų aktus. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (LMAVB RS) yra saugomi 1782–1789 m. Ašmenos dekanato bažnyčių vizitacijų aktai, o LVIA – Rūdūnios dekanato bažnyčios 1797 m. vizitacijų aktai. Minėtuose Lietuvos archyvuose ir bibliotekų rankraščių skyriuose skaitant negausiai išlikusių pavienių XVIII a. dokumentus pavyko aptikti kiek daugiau sietynų paminėjimų. XIX a. bažnyčias puošusių sietynų apibūdinimų ieškota Vilniaus ir Žemaitijos vyskupijų 1820–1821 m. generalinių vizitacijų aktuose, kurie saugomi LVIA: peržiūrėtos Žemaičių vyskupijos 11 dekanatų (Alsėdžių, Batakių, Joniško, Krakių, Rietavo, Skuodo, Šeduvos, Šiluvos, Varnių, Veliuonos, Viekšnių) ir Vilniaus vyskupijos 13 dekanatų (Ašmenos, Bresto, Gardino, Kauno, Kupiškio, Lydos, Naugarduko, Pabaisko, Pružanų, Slonimo, Upytės, Vilniaus, Volkovysko) rankraštiniai dokumentai. Tikslinant konkrečių sietynų ar jų įvardijimų kaitą, neapsieita be 1800–1899 m. pavienių inventorių ir vizitacijų aktų iš LVIA, VUB RS rinkinių.

Atkuriant sietynų praeities vaizdą ne mažiau reikšmingi dvarų rūmus ir miestiečių namus aprašantys dokumentai. Kaip ir bažnyčių atveju, vieni svarbiausių XVII a. šaltinių materialinei dvarų kultūrai tirti yra jų inventoriniai aprašymai. Keletas sietynų paminėjimų aptikta tarp gausybės Konstantino Jablonskio ir Mečislovo Jučo surinktų ir publikuotų XVII a. inventorių (*Lietuvos inventoriai XVII a.* 1962). Vertingų XVII a. sietynų apibūdinimų rasta VUB RS (Byla apie Tyzenhauzų genealogiją ir valdas). LMAVB RS saugomų XVII–XIX a. dokumentų atrankai buvo pravartus leidinys *Feo-*

dalinių žemės valdų Lietuvoje inventorių aprašymas (1963). Remiantis jame pateiktais trumpais bibliotekoje saugomų inventorių aprašymais, žiūrėti XVIII ir XIX a. dvarų dokumentai. Ieškant sietynų dvarų aplinkoje darbą palengvino publikuoti Vilniaus archeografijos komisijos išleisti XVIII a. dvarų inventoriai (*Акты издаваемые Виленскою комиссиею для разбора древних актовъ*. 1914).

Aiškinantis, ar sietynais naudojosi miestiečių luomo atstovai, LVIA peržiūrėtas nemenkas skaičius XVII ir XVIII a. Vilniaus miestiečių namų turto surašymų. Skaityti ne tik kilnojamojo, bet ir nekilnojamojo turto inventoriai. Peržiūrėti LVIA ir LMAVB RS saugomi XIX a. dokumentai. Be minėtų šaltinių, Vilniaus namų aprašymų paieškai pravertė Vlado Drėmos surinkti išrašai (iš šaltinių Lietuvos saugyklų fonduose ir XIX a. periodinių leidinių), publikuoti daugiatomiam leidinyje *Vilniaus namai archyvų fonduose* (Kn. 1–13. 1998–2007). Siekiant labiau pažinti miestiečių gyvenamųjų būstų apstatymą, buvo analizuojami publikuoti XVI–XVIII a. Poznanės miestiečių namų ir turto surašymai (*Inwentarze mieszczańskie z lat 1528–1635: z ksiąg miejskich Poznania*. 1961; *Inwentarze mieszczańskie z wieku XVIII: z ksiąg miejskich i grodzkich Poznania*. T. 1–2. 1962, 1965).

Sietynai, priešingai nei, pavyzdžiui, liturginiai auksakalystės dirbiniai, ypač retai buvo žymimi dirbtuvių ar meistrų įkalais. Šis tyrimui nepalankus aspektas leidžia suvokti, kad išsamiai studijai ir sietynų identifikacijai reikalingi praeityje veikusių dirbtuvių dirbinių piešiniai ar katalogai. Didelę vertę turi Varšuvos nacionalinėje bibliotekoje saugomi brolių Borkovšų, A. Marciniako, J. Serkovskio, J. Špetkovskio, G. Roškovskio dirbtuvių katalogai, kuriuose pateikta gamintos produkcijos piešinių, leidžiančių ten matomą vaizdą lyginti su išlikusiais gaminiais. Atributuojant Lietuvoje išlikusius ar fotografijose užfiksuotus sietynus pravertė garsios prancūzų kompanijos *Baccarat* 1903–1904 m. ir italų apšvietimo priemonių ir veidrodžių dirbtuvių *Napoleone D'. Candiani* 1883 m. katalogai, saugomi Varšuvos nacionalinio muziejaus bibliotekoje, Čekijoje tebeveikiančių *Palme* dirbtuvių XX a. 3–4 dešimtmečių sietynų katalogas, saugomas Vilniaus dailės akademijos bibliotekos Senų ir retų spaudinių skyriuje, nežinomos šviestuvų gamyklos Berlyne *Beleuchtungskörper* 1910 m. katalogas, saugomas LMAVB RSS, ir A. Petronio bažnytinių daiktų sandėlio ir dirbtuvių Kaune 1914 m. katalogas. XIX a. vidurio–XX a. 4 dešimtmečio dirbiniais, jų gamintojams ir tiekėjams Lietuvoje perprasti peržiūrėta nemažai publikuotų šaltinių. Daug gamintojų ir tiekėjų reklamų bei kitos naudingos informacijos rasta dienraščio *Kuryer Litewski* 1905, 1906, 1908 m., *Dziennik Wilenski* 1906, 1908, 1924, 1925, 1927 m. ir *Vilniaus žinių* 1904–1909 m. numeriuose. Taip pat 1902 m. pirmosios Vilniaus žemės ūkio ir amatų parodos kataloge, 1909 m. Vilniuje vykusios Būsto įrengimo ir sodininkystės parodos kataloge, 1922, 1924,

1925, 1928, 1930 m. žemės ūkio ir pramonės parodų kataloguose, 1904, 1908 m. Aleksandro Vinogradovo parengtuose vadovuose po Vilnių, 1909, 1911–1915 m. Vilniaus adresų knygos-kalendoriuose *Visas Vilnius*, kitose įvairiose 1900, 1910, 1915 m. Vilniaus adresų knygos-vadovuose, 1924 m. vadove po Klaipėdos kraštą (*Vadovėlis po Klaipėdos kraštą ir žemaičių bei prūsų paribius*), vienkartiniam Kauno elektros stoties 1928 m. leidinyje *Elektros žinios*.

Atrenkant išlikusius sietynus bei tikslinant duomenis ypač pravertė į Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registrą įtrauktų sietynų aprašai, pildyti Kultūros paveldo centro darbuotojų, taip pat Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centro archyvo ir buvusio Respublikinio kultūros paminklų restauravimo tresto sietynų restauravimo pasai.

Praeities vaizdą rekonstruoti, be minėtų rašytinių istorinių šaltinių, padėjo peržvelgtos sakralinių ir pasaulietinių interjerų istorinės fotografijos Molėtų kraštotyros muziejuje, Kultūros paveldo centro archyve, Lietuvos centriniame valstybės archyve ir Romano Aftanazy'io leidiniuose (*Dzieje rezydencji na dawnnych kresach Rzeczypospolitej*. T. 2–4. 1992).

Darbo naujumas ir reikšmė. Ši disertacija – pirmasis mokslinis darbas, kuriame, remiantis archyviniais šaltiniais ir išlikusiais pavyzdžiais, nagrinėjama XVII a.–XX a. 4 dešimtmečio sietynų istorija Lietuvoje. Tyrimas atskleidė iki šiol menkai suvoktą sietynų reikšmę Lietuvos materialiajai kultūrai. Remiantis autoritetingais užsienio autorių tyrimais, pirmąkart išgryninta tipologinė sietynų klasifikacija. Išaiškintas ne tik bendrumas, bet kai kuriais atvejais ir Lietuvos išskirtinumas Europos sietynų raidos kontekste. Išanalizavus didelį skaičių istorinių rašytinių dokumentų, pirmą kartą išaiškinta sietynų terminija šaltiniuose, o tai ypač padės ateityje tęsiant šių taikomosios dailės dirbinių raidos aspektų tyrimus Lietuvoje. Darbo autorė daugeliu atvejų nustatė Lietuvos pastatus puošusių sietynų gamintojus, prekeivius ir vartotojus. Buvo surinkti ir kataloge pirmąsyk pristatyti po įvairias saugyklas ir erdves išsibarstę išlikę sietynų pavyzdžiai, išsiaiškintos kai kurių jų dirbtuvės, surasti analogai. Tyrimas kartu su svarbiu priedu – *Išlikusių sietynų katalogu* gali būti teorinis pagrindas tolesniems materialiosios kultūros (interjerų, taikomosios dailės) ir sociokultūriniam (elito kultūros, prabangos reiškinių) tyrimams ne tik Lietuvoje, bet ir kituose Europos kraštuose.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, trys dalys, išvados, šaltinių, literatūros ir iliustracijų sąrašai, iliustracijos, priedai, disertacijos santrauka anglų ir lietuvių kalbomis, mokslinių darbų sąrašas ir trumpos žinios apie doktorantę. Įvade aptariama mokslinio

darbo problema ir jos aktualumas, pateikiami ginamieji teiginiai, apibrėžiamas tyrimo objektas, jo atrankos kriterijai, teritorinės ir chronologinės ribos, įvardijami tyrimo tikslai ir uždaviniai, nusakomi darbo metodai, pristatomi naudoti šaltiniai ir literatūra, aptariama darbo struktūra.

I. Sietynų kilmės ir gamybos raidos aspektai Europoje. Pirmoje dalyje, kurią sudaro du skyriai su poskyriais, supažindinama su platesniu – Europos sietynų raidos kontekstu. Pirmą kartą nuosekliai apžvelgiama kabančių apšvietimo priemonių formų kilmė, raida ir paplitimas, aptariami svarbiausi Europos sietynų gamybos centrai ir dirbtuvės iki Antrojo pasaulinio karo. Ši tyrimo dalis ypač svarbi ir reikalinga siekiant geriau suprasti Lietuvos sietynų raidos ypatybes ir sąsajas su kitais Europos kraštais.

1.1. Tipologija. Šiame skyriuje, kurį sudaro penki poskyriai, pristatomi pagrindiniai istoriškai susiformavę sietynų konstrukciniai tipai. Tekste aiškinama jų kilmė, atsiradimo ir dominavimo laikotarpis, paplitimo teritorija. Tipų įvardijimai ir skirstymas pateikiamas remiantis reikšmingais užsienio tyrėjų leidiniais, atsižvelgiama ir į sietynų tipus nusakančias sąvokas Lietuvos autorių tekstuose.

1.1.1. Karūniniai sietynai – vieni archajiškiausių romaninio laikotarpio kūrinių. Kaip nurodo pavadinimas, šiuos sietynus sudaro grandinėmis nuo lubų nuleistas žiedas, arba karūna, prie kurios pritvirtintos taurelės / šakos su taurelėmis žvakėms. Ankstyviausi ir didingiausi iki mūsų dienų išlikę XI–XII a. pavyzdžiai daugiausia puošia šventoves Vokietijoje, tačiau turtingesnio ar kuklesnio dekoru jų būta daugelyje Europos bažnyčių. Karūniniais sietynais buvo puošiami ir pasaulietiniai statiniai: rotušės, pilių ir rūmų menės. Be to, poskyryje aptariama šių kabančių apšvietimo priemonių simbolika ir sąsajos su Bizantijos šviestuvais.

1.1.2. Kamieniniai sietynai. Tai žinomiausias ir labiausiai paplitęs sietyno tipas, turintis vieną pagrindinį stiebą / kamieną, prie kurio pritvirtintos šakos su žvakidėlėmis. Kamieninių sietynų ištakos siekia XII–XIII a., kai buvo naudojami primityvūs kabantys šviestuvai – *andlebeam* / *candylbeme*. Kaskart įsivyravus naujam stiliui kamieninės struktūros apšvietimo priemonėms buvo suteikiama nauja išraiška ir dekoras. Tekste aptariami skirtingais laikotarpiais vyravę kamieniniai *Nyderlandų* (dar vadinti *voro* formos), *chiocche* ir kiti sietynai.

1.1.3. Meliuzinos – renesanso laikotarpiu paplitę sietynai, sukomponuoti iš medinės drožtos skulptūros su skydu herbui ar įrašui ir gyvulio ragų su žvakidėlėmis. Seniausi Europoje žinomi ragų sietynų paminėjimai rašytiniuose šaltiniuose siekia XIV a. I pusę, tačiau išlikusių pavyzdžių gausa rodo, kad ypač populiarūs jie buvo XV–XVI amžiuose. Tekste taip pat aptariamas šių kabančių šviestuvų paplitimas, funkcionavimas skirtinguose interjeruose ir simbolika.

1.1.4. Karkasiniai sietynai – tai narvelio struktūros, iš lietu, lankstyčių ar kaltų virbų sudaryti kabantys šviestuvai. Pirmieji žinomi tokie sietynai buvo paplitę istorinėse Prūsijos žemėse, Suomijoje ir Švedijoje. Tekste aptariamos archajiškos jų formos ir pavyzdžiai. Karkasinei sietynų grupei priklauso ir Šventosios Romos imperatorės Marijos Teresės vardu pavadinti sietynai – poskyryje pirmą kartą pristatomos ir aiškinamos jų ypatybės.

1.1.5. Dubeniniai sietynai atsirado kartu su antikos meno atgimimo laikotarpiu XVIII a. pabaigoje. Šio tipo sietyną sudaro metalinis, stiklinis ar alebastro dubuo su taurelėmis / šakomis su taurelėmis žvakėms, pakabintas ant trijų ar daugiau grandinių. Šio konstrukcinio tipo kabančių šviestuvų įkvėpimo šaltinis – senovės Romoje vyravusios aliejinės lempos.

1.2. Svarbiausi sietynų gamybos centrai. Antrame skyriuje, kurį sudaro trys poskyriai, apžvelgtos svarbiausios Europos sietynų gaminvietės. Sietynai į Lietuvą buvo importuojami iš Lenkijos, Rusijos, Latvijos, Čekijos, Austrijos, Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos ir Italijos gamintojų. Kadangi žinių apie šiuos centrus lietuviškoje istoriografijoje iki šiol nebūta, skyrius ženkliai papildo apšvietimo priemonių raidos ir gamybos Europoje supratimą.

1.2.1. Metalinių sietynų gamybos centrai Europoje iki XVIII a. pabaigos. Pirmajame poskyryje glaustai pristatomos ankstyviausios metalo gaminiais pasižymėjusios gaminvietės Vokietijoje, Belgijoje, Lenkijoje ir Prancūzijoje, aptariami jų atsiradimą lėmę veiksniai, vardinami žymesni meistrai.

1.2.2. Krištolo, stiklo, porceliano ir fajanso sietynų gamybos centrai Europoje XVII–XIX amžiuose. Remiantis užsienio tyrėjų duomenimis, XVI a. pabaigoje–XVII a. sietynus imta puošti kalnų krištolo kabučiais. Poskyryje pristatomi šių trapių ir labai brangių dekoru elementų apdorojimo centrai – Milanai ir Bohemija. XVII a. IV ketvirtyje–XVIII a. pradžioje stiklinius ar švininio krištolo sietynus pradėjo gaminti Bohemijos, Prancūzijos, Italijos ir Didžiosios Britanijos stikliai, kiek vėliau juos įgudo daryti Silezijos, Ispanijos, Airijos ir Rusijos meistrai. Pristatomos garsiausios veikusios ir tebeveikiančios dirbtuvės, jų gaminiams būdingi bruožai. XVIII a. ne mažiau populiarūs buvo porcelianinės ir fajansinės kabančios ir pastatomos žvakidės – aptariamos jas gaminusios *Meiseno*, *Capidamonte*, *Sevres* dirbtuvės. Lietuvos pasaulietiniai ir sakraliniai interjerai buvo puošiami ne tik užsienio kraštų, bet ir LDK, Lenkijos karalystės stiklo ir majolikos sietynais, todėl tekste apžvelgiama Nalibokų, Urečės, Liubačiuvo, Neborovo dirbtuvių veikla.

1.2.3. Pramoninė sietynų gamyba Europoje XIX a.–XX a. 4 dešimtmetyje. Per Europą nusiritusi pramonės revoliucija rankų darbą pakeitė pigesne mašininė gamyba. Skyriuje trumpai apžvelgiama, kaip šis procesas paveikė sietynų gamintojus ir vartotojus.

Aptariami naujai iškilę apšvietimo priemonių gamybos centrai Anglijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Rusijoje ir Lenkijoje. Šių šalių dirbtuvėms skiriama daugiau dėmesio, nes Lietuvoje yra nemažai išlikusių jų dirbinių.

II. Lietuvos sietynų apibūdinimai XVII–XIX a. bažnyčių ir pasaulietinių pastatų dokumentuose.

Antroje disertacijos dalyje ieškoma sietynų funkcionavimo apraiškų skirtinguose socialiniuose kontekstuose: analizuojami rasti sietynų paminėjimai dvasininkijos, bajorijos dvarų ir miestiečių būstų inventoriuose, mecenuotų bažnytinių sietynų aprašymai; pristatomi XVII–XIX a. varijavę skirtingi sietynų įvardijimai istoriniuose rašytiniuose šaltiniuose; sisteminamos dokumentuose rastos įvairaus pobūdžio žinios: kokio tipo, iš kokių medžiagų pagaminti sietynai puošė gyvenamuosius, visuomeninius ir sakralinius pastatus, kiek ir kokiose patalpų vietose jų buvo kabinama.

2.1. Sietynai XVII a. dokumentuose ir išlikę jų atitikmenys. Peržiūrėjus didelį skaičių istorinių dokumentų paaiškėjo, kad XVII a. sietynams įvardyti dažniausiai vartoti lenkiški *lichtarz wiszący*, *corona* ir *głowa jelenia* terminai. Poskyryje analizuojami sietynų paminėjimai, rasti elito (valdovo, didikų, vyskupo) ir Vilniaus miestiečių gyvenamosios aplinkos aprašymuose. Gerai išlikusių bažnytinių dokumentų nuosekli analizė atskleidė, kad XVII a. II pusėje sietynai buvo dažnas sakralinių interjerų elementas: dominavo žalvariniai 6 ar 12 šakų sietynai, tačiau pasitaikydavo ir 17, 24 šakų geležinių, ketaus ar sidabrinų kabančių šviestuvų. Rašytinių šaltinių duomenys tekste gretinami su išlikusiais pavyzdžiais.

2.2. Sietynai XVIII a. dokumentuose ir išlikę jų atitikmenys. Sudėtinga politinė, demografinė ir ekonominė padėtis šalyje nulėmė, kad XVIII a. sietynų paminėjimų šaltiniuose kur kas mažiau nei XVII ar XIX šimtmečiuose. Kabantys šviestuvai dokumentuose vadinti *lichtarz wiszący* ir naujais terminais *giryden / żyrandol*, *pająk*, *lustro*. Terminas *lustro* skyriuje analizuojamas daug plačiau, nes juo taip pat dažnai buvo įvardijami veidrodžiai ir sieninės žvakidės su reflektorais. XVIII a. pabaigoje tiek pasaulietiniuose, tiek sakraliniuose pastatuose atsiranda stiklinių, krištolinių sietynų. Analizuojamas ir su užsienio kraštų pavyzdžiais lyginamas iliuminacijos projektas Sapiegų rūmų salei Gardine, LDK etmono Mykolo Radvilos rezidencijos Gardine, Kotlovo dvaro, Piurumonto dvarelis Vilniuje apšvietimo priemonės, aptariami reti ir saugomi bei fotografijose užfiksuoti XVIII a. Lietuvos sietynų egzemplioriai.

2.3. Sietynai XIX a. dokumentuose ir išlikę jų atitikmenys. Dominuojantis terminas kabančioms apšvietimo priemonėms įvardyti – *pająk*, keletas kabančių šviestuvų šame šimtmeityje įvardyta *żyrandol* ir *lichtarz wiszący* terminais. Tiek sakraliniuose, tiek pasaulietiniuose Lietuvos interjeruose vyravo visoje Europoje madingi stikliniai ir krištoliniai sietynai. Bažnyčiose gana nemažai būta medinių dažytų, margintų,

sidabruotų ir auksuotų apšvietimo priemonių. Augo kabančių šviestuvų skaičius: nemažai šventovių turėjo po du, tris sietynus, kai kur – net keturis ir penkis. XIX a. šaltiniuose aptinkami raritinių mišų sietynai, šiame darbe aiškinamasi, kokios buvo jų ypatybės. Remiantis išlikusiais pavyzdžiais ir ikonografija, turtingų bajorų ir didikų aplinkoje madingi buvo veneciško spalvoto stiklo, porcelianiniai, majolikos sietynai. Iškilmes ir puotas atvaizduojančių šaltinių analizė parodė, kad sietynai buvo neatskiriamas elito švenčių ir puotų atributas.

III. XIX a. II pusės–XX a. 4 dešimtmečio sietynai permainų amžiuje. Trečioje dalyje, kurią sudaro keturi skyriai, siekiama atskleisti santykinai nesenu kol kas menkai tyrinėtų sietynų vertę. Supažindinama su laikotarpiui būdingiausiais išlikusiais ir neišlikusiais pavyzdžiais Lietuvoje, ieškoma jų importo krypčių skirtingais politiniais laikotarpiais.

3.1. Industrinis ir politinis kontekstai Europoje ir Lietuvoje. Skyriuje pristatomi XIX a. vidurio–XX a. 4 dešimtmečio sietynų gamybai ir statusui įtaką darę pramoninės Europos kultūriniai ir istoriniai veiksniai. Aptariamos pirmosios pasaulinės ir Lietuvos pramonės parodos, mugės, jose dalyvavę apšvietimo priemonių gamintojai, analizuojama pirmųjų elektrinių veikla, apšvietimo elektros energija propagavimo būdai ir keliai Lietuvoje. Pasitelkus ikonografinius šaltinius aiškintasi, koks buvo požiūris į senuosius sietynus ir kas jį lėmė. Pastebėta, kad daugeliu atvejų žvakinių kabančių šviestuvų neskubėta atsisakyti – jie buvo elektrifikuoti.

3.2. Sietynų formų, stilių ir statuso kaita. Skyriuje aptariami ir grupuojami disertacijos kataloge pateikti XIX a. II pusės–XX a. 4 dešimtmečio sietynai, analizuojamos vieno ar kito istorinio stiliaus formų pakartojimo juose dominavimo priežastys. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu buvo vertinami sietynai su žalčio šakomis, todėl gilinamasi į šio reiškinio priežastis. Apšvietimo priemonių gamintojų ir tiekėjų reklamos Lietuvoje spaudoje išryškėjo elektros apšvietimo nulemti procesai: XX a. I pusėje ne visi kabantys šakoti šviestuvai vadinti sietynais, skirtingos paskirties patalpoms buvo rekomenduojami skirtingi šviestuvai. Iš užsienio gamintojų katalogų išryškėjo, kad didelių permainų elektros amžiuje sietynais ir toliau vadinti puošnūs, su daug šakų, didelės apimties kabantys šviestuvai, skirti reprezentacinės paskirties interjerams.

3.3. Sietynų gamyba carinėje Rusijoje ir nepriklausomoje Lietuvoje. XIX a. II pusėje pramonės raida Lietuvoje aktyvėjo: kūrėsi ne tik tekstilės, popieriaus, medienos, bet ir metalo apdirbimo fabrikai. Analizuojamos sietynus gaminusios Petro Vileišio, Z. M. Gaidžio, A. Lavrinovičiaus, M. Neviadomskio dirbtuvės. Tačiau išvardytos dirbtuvės masiškai apšvietimo priemonių negamino, todėl dauguma Lietuvos var-

totojų pasitenkino atvežtiniais sietyvais iš kitų carinės Rusijos gaminviečių. Pasitelkus gamintojų katalogus su kabančių šviestuvų atvaizdais bei žinias apie tam tikrų kraštų gaminiams būdingus bruožus, aptariami Latvijos, Rusijos, Lenkijos dirbtuvių gaminių Lietuvoje išlikę pavyzdžiai. Ypač daug sietyvų sakraliniams interjerams buvo importuota iš stambaus metalurgijos centro – Varšuvos. Skyriuje aptariami ir autoriniai lietuvių Jono Kova-Kovalskio, Stasio Kudoko, Vlodo Jukštos, Stepono Naremskio sietyvai.

3.4. Sietyvų tiekėjai ir importas. Pavienius sietyvus gaminusios bažnytinių reikmenų ar metalo apdirbimo dirbtuvės Lietuvoje negalėjo patenkinti XX a. pradžioje kilusio apšvietimo priemonių poreikio, todėl daug jų į Lietuvą gabeno ne tik Rusijos imperijos, bet ir Europos kraštų gamintojai. Remiantis XX a. pradžios skelbimais spaudoje išsiaiškinta, kad užsienio kraštuose pagamintomis lempomis ir sietyvais Lietuvoje prekiaavo M. B. Ejges, T. Odynieco, Ch. Dinceso galanterijos ir muzikos prekių bei kitos parduotuvės. Privatūs ir viešieji interjerai Lietuvoje, kaip ir Vakarų Europoje, buvo puošiami prabangiais *Meiseno*, *Baccarat*, *Moser* ir *Elias Palme* dirbtuvių sietyvais. Aptariamas importo kryptis patvirtina šaltinių ir išlikusių sietyvų pavyzdžių analizė.

Išvados apibendrinamos tyrimo metu išryškėjusios sietyvų raidos Lietuvoje tendencijos, sąsajos ir ypatybės europiniame kontekste. Svarbią disertacijos dalį sudaro **sietyvų katalogas**, kuris ne tik akivaizdžiai paliudija išlikusių sietyvų daugį ir įvairovę, bet taip pat vaizdžiai papildo tekste pateiktą analizę. Kataloge pateikiamos Lietuvos ir Baltarusijos muziejuose saugomų ir viešosiose erdvėse kabančių sietyvų fotografijos, informacija apie sukūrimo laiką, vietą, dirbtuves / meistrus, medžiagas, fundatorius, įrašus, analogus, paminėjimus literatūroje ir šaltiniuose. Sietyvų konstrukcinių dalių žodynėlis turėtų padėti išvengti neteisingo sąvokų interpretavimo. Prieduose taip pat pateikiamos trys lentelės su duomenimis iš XVII, XVIII, XIX a. bažnyčių dokumentuose rastų sietyvų aprašymų. Darbas papildomas gausia vaizdine medžiaga, sudėta prieduose.

Išvados

Taikomosios dailės dirbinių – sietyvų analizė tarsi mozaikos dalelė prisideda prie dar platesnio ir išsamesnio Lietuvos materialiosios ir nematerialiosios kultūros suvokimo. Europos apšvietimo priemonių raidos fone išsiaiškinti faktai apie Lietuvos sietyvus išryškino įprastus ir tik mūsų šaliai būdingus unikalius procesus:

- Išanalizavus skirtingų socialinių luomų šaltinių grupes, pasitvirtino sietyno – kaip prabangos daikto – hipotezė. Lietuvoje įsitvirtinus krikščionybei, sietynais buvo puošiami bažnyčių interjerai. Šie brangūs taikomieji dirbiniai jau XVII a. aptinkami didikų aplinkoje, o XIX a. buvo dažni ir vidurinėsios bajorijos dvarų rūmų reprezentaciniuose interjeruose. Priešingai nei kitų Europos šalių miestiečiai, vilniečiai beveik neturėjo kabančių daugiašakių apšvietimo priemonių. Tai liudija, kad sietynai yra elitinės ir krikščioniškos kultūros reiškinys, atėjęs į Lietuvą kartu su Vakarų kultūra.

- Lietuvoje pasireiškė pagrindiniai sietynų raidos etapai, būdingi Vakarų Europos šalims. Būta ankstyviausių karūninių, kamieninių, karkasinių, dubeninių sietynų ir meliuzinų. Kartu su formomis sietynų medžiagos varijavo nuo geležies, ketaus ar medžio iki žalvario, bronzos, stiklo, krištolo ir sidabro. Dėl sudėtingos ekonominės padėties, lėto miestų ir dvarų kultūros augimo Lietuvoje vėliau įsitvirtino karūniniai ir stikliniai sietynai. Remiantis išlikusiais pavyzdžiais ir rašytinių šaltinių duomenimis, atskleistas unikalus Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei ir Lenkijos karalystei XVII a. būdingas reiškinys – elnio galvos formos su ragais sietynai. Taip pat išsiaiškinta, kad šiame amžiuje Lietuvoje itin populiarūs buvo tik mūsų šaliai būdingi sietynai su žalčio formos šakomis.

- Išlikę pavyzdžiai ir šaltinių duomenys liudija, kad sietynai Lietuvoje buvo ir gaminami – ne tik importuojami. Vis dėlto LDK didikų greta dvarų įkurtos stiklo, majolikos dirbtuvės ar didžiuosiuose miestuose veikusios liejyklos dėl ekonominių ir gamtinių išteklių stokos netapo stambiais sietynų gamybos centrais. Didžiąją dalį kabančių apšvietimo priemonių sakraliniuose ir pasaulietiniuose interjeruose sudaro iš kaimyninės Vokietijos, Rusijos miestų atvežti dirbiniai. Kaip ir kitos Europos šalys, Lietuva pirko šiuos taikomosios dailės dirbinius iš Austrijos, Čekijos, Italijos, Prancūzijos ir Anglijos fabrikų. XVIII a. pabaigoje–XIX a. I pusėje nemažai sietynų importuota iš stikliniais dirbiniais garsėjančio Bohemijos regiono Čekijoje, o XIX a. II pusėje– XX a. 4 dešimtmetyje ypač daug – iš stambaus metalurgijos centro – Varšuvos. Iš užsienio dirbtuvių atvežtos apšvietimo priemonės buvo reikšmingos Lietuvos kultūros plėtrai, nes jos buvo ne tik pirmavaizdis, bet ir įkvėpimo šaltinis vietos meistrams ieškant naujų medžiagų, technikų ir formų.

- Rekonstruota XVII a.–XX a. 4 dešimtmečio Lietuvos, o kartu ir Europos sietynų raida atskleidžia įvairius funkcinius aspektus. Šie taikomosios dailės kūriniai visais

laikais atliko apšvietimo funkciją, tačiau daug svarbesnė buvo estetinė, reprezentacinė ir simbolinė jų paskirtis. Sietynai savo šviesą ir jos žaismą sustiprinančiomis medžiagomis, spalvomis, ornamentais, linijomis ir net skulptūriniais fragmentais puošė ir sukilnino aplinką. Įžiebtai reprezentacinės paskirties patalpose jie pirmiausia išreiškė šeimininkų turtingą galią, kartu svetingumą ir didelę pagarbą. XX a. seni ir naujai pagaminti sietynai su žalčio formos šakomis funkcionavo kaip tapatybės kūrimo įrankis. Daug stipresnę simbolinę reikšmę turėjo sakralinių interjerų sietynai. Bažnyčios centre ar priešais altorių iš viršaus nuleistas įžiebtas sietynas (-ai) liudijo ne tik Bažnyčios autoritetą, bet simbolizavo transcendentinės būties priartėjimą ir dievišką šviesą. Pasitelkus rašytinius šaltinius išaiškinta Lietuvoje buvus specialių rarotinių sietynų. Šių ypatingų mišių metu jie įprasmino paslapties ir susikaupimo pripildytą laukimą.

- Aptarus išlikusių sietynų ypatumus, galima konstatuoti, kad daugiausia turime XIX a. II pusės–XX a. 4 dešimtmečio pavyzdžių, o XVII a.–XIX a. I pusės apšvietimo priemonių – ženkliai mažiau. Mus pasiekę sietynų pavyzdžiai yra kuklesni nei esantys Vakarų Europos rinkiniuose. Tačiau reikia nepamiršti, kad šaltiniuose randame žymiai turtingesnę kabančių apšvietimo priemonių vaizdą, nei liudija išlikę pavyzdžiai, ypač tai pasakytina apie XVII a.–XIX a. I pusės atvejus. Per tris šimtmečius brangūs ir kai kada itin trapūs sietynai nyko veikiami nepalankių istorinių sąlygų (Maskvos ir švedų kariuomenių antplūdis XVII a. viduryje–XVIII a. I pusėje, du didieji XX a. karai). Plintant elektros apšvietimui, senieji žvakiniai sietynai Lietuvoje buvo saugomi ir elektrifikuojami toliau naudoti. Šis XX a. I pusėje ir vėliau gyvavęs reiškinys lėmė tai, kad jų išliko iki mūsų dienų.

Atliktas tyrimas užpildo žinių spragą ne tik Lietuvos, bet ir Europos istorinių interjerų ir kultūros paveldo tyrimų kontekste bei sudaro pagrindą tolesniems moksliniams tyrimams. Susisteminti duomenys apie Europos sietynų raidą, Lietuvoje funkcionavusius ir iki mūsų dienų išlikusius sietynus pagelbės paveldosaugos specialistams nustatyti šios rūšies kūrinių meninę vertę, tiksliau juos datuoti ir atributuoti. Tyrimas aktualus sietynus restauruojantiems, juos kuriantiems, taip pat istorinių interjerų visumą rekonstruojantiems specialistams. Sietynų terminų raidos analizė pravers toliau gilinant žinias apie šiuos taikomuosius dirbinius bei atliekant istorinių interjerų tyrimus. Išsiaiškinus nemažai smalsumą žadinusių klausimų, liko ir neatskleistų aspektų. Ateityje būtų galima plėtoti Lietuvoje sietynus kūrusių meistrų ir dirbtuvių paieškas, gilinti žinias apie skirtingų sietynų tipų egzistavimą

ir kilmę Lietuvoje, funkcionavimo interjeruose aspektus, susistemintus išlikusius sietynus lyginti su užsienio kraštų paveldu – tai dar labiau pagilintų žinias apie Lietuvos ir užsienio kraštų kultūrinės sąsajas.

MOKSLINIŲ DARBŲ SĄRAŠAS / LIST OF RESEARCH WORKS

Mokslinės publikacijos disertacijos tema / Scientific publications on the topic of the dissertation

1. Sietynai Europoje ir XVII–XX a. pirmosios pusės sietynai Lietuvoje, in: *Kultūros paminklai*, Nr. 14, Vilnius: Savastis, 2009, p. 82–99. ISSN 1392-155X; ISBN 978-9986-420-81-1.
2. XIX a. antrosios pusės – XX a. pirmosios pusės sietynų gamyba pramoninėse Europos dirbtuvėse ir jų paveldas Lietuvoje, in: Tekstai apie dizainą: lietuviški ir tarptautiniai kontekstai. *Acta academiae artium Vilmensis* 61. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011, p. 63–74. ISSN 1392-0316; ISBN 978-609-447-026-4.
3. Lietuvos sietynai XVII a. dokumentuose, in: *Kultūros paminklai*, Nr. 17, Vilnius: Savastis, 2012, p. 144–155. ISSN 1392-155X.

Kitos publikacijos disertacijos tema / Other publications on the topic of the dissertation

1. Sietynas, in: *Lietuvos sakralinė dailė, t. 5: Knygos, Dokumentai, Parodos kronika, XI–XX a.*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2009, p. 131. ISBN 9986-669-31-6 (bendras); ISBN 978-609-426-002-5 (5 tomas).
2. Sietynas, in: *Kultūros paminklai*, Nr. 16, Vilnius: Savastis, 2011, p. 192. ISSN 1392-155X.

Viešos paskaitos / Public lectures

Paskaita „Sietynai Europoje ir XVII–XX a. I p. sietynų paveldas Lietuvoje“. Lietuvos dailės istorikų draugijos edukacinis projektas „*Lietuvos dailės istorijos eskizai*“. Kaunas, 2010 01 27; Vilnius, 2010 02 17. / Lecture “Chandeliers in Europe and Chandeliers in Lithuania from the 17th to the 1st hlf of the 20th century”. Educational project of

the Society of Art Historians of Lithuania “*The Sketches of Lithuanian Art History*”.
Kaunas, 27 January 2010; Vilnius, 17 February 2010.

Mokslinės stažuotės / Research traineeships

Valstybinė stipendija mokslinei stažuotei į Varšuvos dailės akademiją (*Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie*) (Lenkija, 2010 11 02–2010 12 01) / State scholarship granted for a research traineeship at The Academy of Fine Arts in Warsaw (Poland, 2 November – 1 December 2010).

Finansinė parama / Financial aid

Lietuvos mokslo tarybos parama akademinėi išvykai į Europos „Šviesos ir stiklo“ draugijos, sietynų, šviesos ir apšvietimo dokumentacijos centro asamblėją (Čekija, 2012 06 21–2012 06 24) / Grant of the Research Council of Lithuania for an academic visit to take part in the assembly of the LIGHT and GLASS European Society and Documentation Centre for Chandeliers, Light and Lighting (Czech Republic, 21–24 June 2012).

TRUMPAI APIE AUTOREŲ / ON THE AUTHOR

Alantė Valtaitė-Gagač

Gimė 1985 m. Mažeikiuose.

2003 m. baigė Mažeikių Merkelio Račkausko gimnaziją.

2003–2009 m. studijavo Vilniaus universiteto Istorijos fakultete.

2007 m. pabaigta Kultūros istorijos ir antropologijos programa ir įgytas istorijos bakalauro kvalifikacinis laipsnis.

2009 m. įgytas istorijos magistro kvalifikacinis laipsnis ir paveldosaugininko profesinė kvalifikacija.

2009–2015 m. doktorantūros studijos Vilniaus dailės akademijoje.

Nuo 2009 m. dirba Kultūros paveldo centro, Duomenų skyriaus, Kilnojamųjų objektų poskyryje.

Nuo 2012 m. yra „Šviesos ir stiklo“ draugijos, sietynų, šviesos ir apšvietimo dokumentacijos centro narė.

Born in Mažeikiai in 1985.

2003 – finished the Merkelis Račkauskas Gymnasium in Mažeikiai.

From 2003 to 2007 – studied at Vilnius University, Faculty of History, History of Culture and Anthropology. Holder of a Bachelor of History (BA) degree (2007).

From 2007 to 2009 – studied at Vilnius University, Faculty of History, Heritage Preservation. Holder of a Master of History (MA) degree (2009) and professional qualification of a specialist in heritage preservation.

From 2009 to 2015 – PhD studies at the Vilnius Academy of Arts.

From 2009 works in the Center of Culture Preservation, Data Department, Movable Objects Subdepartment.

From 2012 – member of the LIGHT and GLASS European Society and Documentation Centre for Chandeliers, Light and Lighting.

Adresas / Address

Vilniaus dailės akademija / Vilnius Academy of Arts

Maironio g. 6 / Maironio str. 6

LT-01124, Vilnius

Lietuva / Lithuania

El. paštas / e-mail: *alante.valtaite@gmail.com*